

ธัมมะในลิขิต

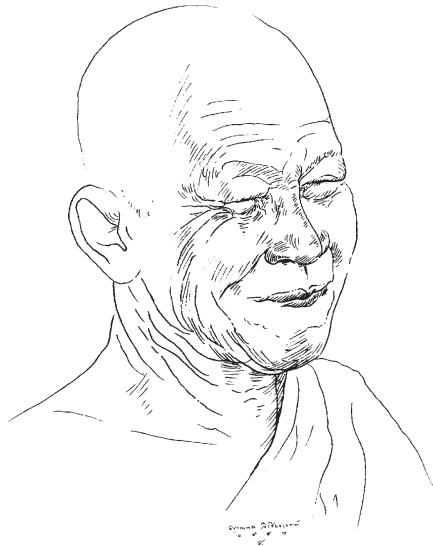
โดย หลวงตาพระมหาบัว ญาณสัมปันโน วัดป่าบ้านตาด

สัมมะโนลิขิต

ใจเป็นสิ่งที่ทำให้มีหลักมั่นคง
ใจที่แท้ทั้งใจฝึกฝน ภาวนาไม่ลนลาน
ตายใจก็ไม่มีหลักเกณฑ์ ความ
เพียรเพื่อธรรมอันประเสริฐ แม้
จะทกลบสียศนาก็สู้ สักว่า หอน
ลม กอธ กวช้อยู่ดวยลีเลลลลลลล
ใจไม่มีวันมลลลลลลลลลลล

รวบรวมไว้โดย ม.ร.ว.เสริมศรี เกษมศรี

น้ำเต้ามีดงามเงาเงาสนันสนัน
ปกคลุมตาใบใจคนมองหา ตัวไม้เจด
เจ็ดเวลาดะปีก ทรมานมัน สดมันคืน
ถ้าสนันดอวกก็ซันแล้วรอบ จิตเป็น
นมางเงาเงาสนันสนัน ทัศนียอยู่
ในนกไม้สนม ตลอดทรมานอย่างหนัก
มือคนสวมลอบใต้

หนังสือเล่มนี้จะเป็นที่น่าสนใจสำหรับผู้ประสงค์จะทราบ ว่า พุทธศาสนิกชน ในประเทศอังกฤษมีความรู้ ความสนใจ ความพากเพียรปฏิบัติธรรม ด้วยความ เข้าใจพุทธธรรมสูงเพียงใด และอะไรเป็นสิ่งสำคัญที่จูงใจให้ชาวอังกฤษและ ชาวต่างประเทศอื่นๆ หันมาสนใจในพระพุทธานุศาสนานะ

เมื่อท่านได้อ่านภาคภาษาไทยโปรดเข้าใจว่า เป็นสำนวนของท่านอาจารย์ พระมหาบัว ญาณสัมปันโน ทั้งหมด เว้นแต่ตอนบรรยายภาพหรือเหตุการณ์ เท่านั้น

ส่วนภาคภาษาอังกฤษนั้น ม.ร.ว.เสริมศรี เกษมศรี ได้พยายามแปลเป็น ภาษาอังกฤษจากคำอธิบายธรรมและตอบคำถามภาษาไทย ซึ่งท่านอาจารย์ ได้กรุณาตรวจแก้ไขเรียบร้อยแล้วและได้ขอให้ท่านปัญญาวัฑโฒ ภิกษุชาวอังกฤษ ซึ่งรู้ภาษาไทยดีและอยู่ศึกษากับท่านอาจารย์มากกว่า ๑๒ ปีแล้ว ช่วยตรวจแก้ไข (ภาษาอังกฤษ) ให้ กับได้ขอให้ ศจ.น.พ.อวย เกตุสิงห์ คนไทยซึ่งรู้ภาษาอังกฤษ ดี ช่วยตรวจแก้ไขอีกทางหนึ่งด้วย ก่อนที่จะใช้เป็นต้นฉบับภาษาอังกฤษ

หนังสือเล่มนี้สำเร็จได้ด้วยความคิดสร้างสรรค์ วิริยะ และความร่วมมือร่วมใจ ของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหลาย สมควรที่จะจารึกไว้ในหนังสือนี้ เพื่อท่าน ผู้อ่านจะได้อนุโมทนากุศลด้วย คือ

๑). พระภิกษุ ปัญญาวัฑโฒ (Peter John MORGAN) ผู้ทำหน้าที่ เชื่อมสัมพันธ์ไมตรีระหว่างพุทธศาสนิกชาวอังกฤษกับชาวไทย จนกระทั่งได้มีการนิมนต์ท่านอาจารย์พระมหาบัว ญาณสัมปันโน เจ้าอาวาสวัดป่าบ้านตาด อุดรธานี ไปอธิบายธรรมและตอบคำถามพุทธศาสนิกชนชาวอังกฤษ ณ อัมมปทีปวิหาร กรุงลอนดอน ระหว่างวันที่ ๗-๒๒ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๗

(ค.ศ.๑๙๗๔) ณ กรุงลอนดอน ท่านทำหน้าที่แปล ไทย-อังกฤษ อังกฤษ-ไทย ตลอดเวลา จึงได้ข้อความมาเป็นเนื้อหาน่าสนใจอยู่ในหนังสือนี้ ครั้นกลับมาถึงประเทศไทย ท่านได้กรุณาตรวจแก้คำแปลภาษาอังกฤษให้ด้วย

๒). มิสซิส เซอร์รี่ (Mrs.L.G.CHERRY) ชาวคานาดา โยมมารดาของ พระภิกษุอภิเจโต (George Rodney CHERRY) ซึ่งมาบวชที่วัดบวรนิเวศวิหาร และไปศึกษาอยู่กับท่านอาจารย์ ณ วัดป่าบ้านตาด มากกว่า ๑๐ ปีแล้ว มิสซิส เซอร์รี่ได้เข้ามาเยี่ยมพระลูกชายในประเทศไทยหลายครั้งแล้ว มายุคนี้ชราภาพลง จึงขอมีโอกาสเดินทางแต่ใกล้ๆ คือจากกรุงโทรอนโต คานาดา มาเยี่ยมพระลูกชายที่จะตามไปอุปฐากจากท่านอาจารย์ ณ ประเทศอังกฤษด้วย มิสซิส เซอร์รี่จึงได้ศรัทธาเป็นอุปฐากสำคัญในการเดินทาง แม้ภายในประเทศอังกฤษของภิกษุทั้งสามที่ไปจากประเทศไทยในครั้งนี้

๓). ท่านอาจารย์พระมหาบัว ญาณสัมปันโน ลู่อเดินทางไปรวบรวมทุกซ์ นานัปการของมนุษย์ในประเทศหนาว แม้ในฤดูร้อน ในพ.ศ. ๒๕๑๗ ความหนาวในประเทศอังกฤษก็ยังมากอยู่สำหรับคนไทย แต่ท่านก็ได้ลำบากยากใจอันใดเลย เป็นอยู่อย่างๆ ท่านไม่ต้องการให้จัดอะไรเป็นพิเศษให้ท่านเลย เช่น อาหารและที่อยู่อาศัย ท่านว่า ท่านปัญญาวัฑโฒมาฉันอาหารในประเทศไทยได้อย่างไรตลอดเวลา ๑๒ ปี ท่านก็ฉันอาหารฝรั่งในประเทศอังกฤษเช่นเดียวกับท่านปัญญาวัฑโฒได้อย่างนั้น ท่านมิได้ฉันหมากเลย ทั้งๆ ที่มีคนเป็นห่วงท่านในเรื่องนี้

ในการอธิบายธรรมและตอบปัญหานั้น ท่านต้องพิจารณาอย่างรอบคอบที่จะตอบผู้ถาม ซึ่งมีตั้งแต่พวกที่ได้ฝึกสมาธิมานานแล้วผู้สนใจเริ่มจะฝึกผู้ที่เคยฝึกสมาธิจากอาจารย์อื่นๆ นักศึกษาในมหาวิทยาลัย (เคมบริดจ์) ตลอดจนผู้ซึ่งเพิ่งจะเริ่มหันมาสนใจพุทธศาสนา นับว่ายากมาก

เมื่อกลับมาถึงประเทศไทยแล้ว ท่านยังต้องตรวจแก้บันทึกการอธิบายธรรม

และตอบคำถามภาษาไทย ซึ่งม.ร.ว. เสริมศรี เกษมศรี พิมพ์เสนอตระจแก้ถึง ๒ ครั้ง จึงได้ต้นฉบับภาษาไทย

๔). มิสซิส วินท์ (Mrs.Freda WINT) แห่งอ็อกฟอร์ด (Oxford) และบุตรคือ นายเบน วินท์ (Mr.Benedict WINT) แห่งเคมบริดจ์ (Cambridge) ทั้งสองเคยมาจำศีลภาวนาอยู่ ณ วัดป่าบ้านตาด และเคยบวชเป็นสามเณร (ตอนอายุ ๑๙ ปี) ศึกษาที่วัดป่าบ้านตาด ในระหว่างที่มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ปิดเทอม กับมิสซิสบราวน์ (Mrs.Jane BROWNE) แห่งคอร์นวอลล์ (Cornwall) ซึ่งเคยเข้ามาจำศีลภาวนา และนำปัญหาธรรมมาให้ท่านอาจารย์แก้ที่วัดป่าบ้านตาดถึง ๓ คราว กับน้องสาว คือ มิสซิส บราวน์ (Mrs.Griselda BROWNE) แห่งคานาดา ท่านทั้ง ๔ นี้ได้ศรัทธาเข้ามาอยู่ในกรุงลอนดอนตลอดระยะเวลาที่ท่านอาจารย์ไปพำนักในประเทศอังกฤษ ทั้งนี้เพื่อเตรียมอาหาร เตรียมที่ใส่บาตร เพราะท่านอาจารย์และพระภิกษุอีกสองรูปนั้น ท่านบิณฑบาตและฉันในบาตรตามพระวินัยที่เคยปฏิบัติในประเทศไทย เธอเป็นห่วงจัดธุระดูแลอุปฐากพระให้เรียบร้อยถูกต้องตามพระวินัยตลอดเวลาที่อยู่ในประเทศอังกฤษ

๕). พุทธศาสนิกชนไทยที่อยู่ในกรุงลอนดอนหลายครอบครัว ซึ่งมีทั้งนักศึกษา ประชาชน ข้าราชการ และนักธุรกิจ ได้ศรัทธาหมุนเวียนเปลี่ยนหน้ากันนำอาหารมาใส่บาตรทุกวัน และช่วยเป็นธุระอำนวยความสะดวกติดต่อสายการบิน ตลอดจนไปรับและไปส่งคณะภิกษุที่ไปจากประเทศไทยโดยเรียบร้อยทุกประการ

ท่านเหล่านั้นไม่ยอมให้ใส่ชื่อ ท่านว่าท่านไปทำบุญตามความศรัทธาปลาทะของท่าน มิใช่ไปเป็นทางการแต่อย่างใด ท่านปลื้มใจในกุศลที่ท่านได้ปฏิบัติในโอกาสพิเศษเช่นนี้อยู่มากแล้ว

๖). ศาสตราจารย์ นายแพทย์อวย เกตุสิงห์ ผู้ศรัทธาเดินทางไปทำหน้าที่

ไวยาวัจกรและลูกศิษย์ของพระภิกษุแห่งประเทศไทยนี้ ด้วยทุนทรัพย์ของตนเอง ได้ช่วยในการบันทึกคำสอน และติดตามไปปฏิบัติท่านอาจารย์ในที่ต่างๆ ครั้นกลับมาถึงประเทศไทย ก็ได้ช่วยตรวจแก้คำแปลภาษาอังกฤษ ปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น ก่อนที่จะได้ต้นฉบับภาษาอังกฤษ ตลอดจนช่วยหาสำนักพิมพ์ที่ดีให้ด้วย

๗). บุคคลสำคัญที่สุด ขอนำมากล่าวท้ายที่สุดเพื่อให้ปรากฏเด่นชัดนั้น คือองค์การนิติบุคคล ชื่อ ทรัสต์เพื่อสงฆ์อังกฤษ จำกัด (THE ENGLISH SANGHA TRUST, LTD.) ซึ่งเป็นองค์การที่สนับสนุนพระสงฆ์ในพุทธศาสนาที่ประเทศอังกฤษ ชาวอังกฤษร่วมกันจัดตั้งขึ้นนานมาแล้ว ท่านปัญญาวิฑโฒเป็นองค์หนึ่งที่ได้รับการอุปฐากรจากองค์การนี้มาก่อน คณะกรรมการและเจ้าหน้าที่ขององค์การนี้ดูแลจัดการ “ธัมมปทีปวิหาร” ในยุคนี้ มีศาสตราจารย์ มอริชวอลซ์ (Prof. Maurice WALSH) เป็นประธาน และนาย ยอช ชาร์พ (Mr. George SHARP) เป็นเลขานุการ และนายโรเบิร์ต จอนสัน (Mr. Robert JOHNSON) เป็นเจ้าหน้าที่ประจำดูแลพระภิกษุ ที่พำนักในธัมมปทีปวิหาร

หากไม่ได้ความช่วยเหลือร่วมมือของบุคคลที่สำคัญที่สุดนี้ บุคคลจำนวนมากจะไม่ได้รับผลดีทางพุทธศาสนาเช่นที่ท่านจะอ่านพบในหนังสือเล่มนี้ ความเลื่อมใส ศรัทธา ตลอดจนความเอาจริงขององค์การนี้ ทำให้เห็นแสงอันเรืองรองของพระพุทธรธรรมที่จะปรากฏในภาคตะวันตกของโลกสืบไปในอนาคต

เสริมศรี เกษมศรี
(ม.ร.ว.เสริมศรี เกษมศรี)
ผู้เรียบเรียงหนังสือนี้

มีนาคม ๒๕๑๔

คำขแรงของผู้รวบรวม

ในการพิมพ์บันทึกคำอธิบายธรรมและตอบปัญหาของชาวอังกฤษ ในครั้งนี้ ผู้รวบรวมได้ใช้เลขแทนชื่อของบุคคลเป็นจำนวนมาก เช่นชายถาม กี่ไล่ ๓.๑-ช.๑ หรือหญิงถาม กี่ไล่ ๓.๓-ญ.๒ ถ้าตัวเลขซึ่งหมายถึงบุคคลซ้ำกัน แม้เลขคำถามจะต่างกัน ก็หมายความว่าคำถามครั้งที่เท่านั้น ถามโดยบุคคลเลขนั้นที่เคยถามไว้ครั้งหนึ่งแล้ว

วิธีสื่อความคิดติดต่อกันระหว่างอาจารย์และชาวอังกฤษนั้น กระทำดังนี้

เมื่อมีคนถามเป็นภาษาอังกฤษ ท่านปัญญาวัฑโฒ ภิกษุชาวอังกฤษ ซึ่งมาฝึกอบรมอยู่กับท่านอาจารย์พระมหาบัว ญาณสัมปันโน ณ วัดป่าบ้านตาด อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี เป็นเวลา ๑๒ ปีเศษ เป็นผู้แปลเป็นภาษาไทยให้ท่านอาจารย์ฟัง เมื่อท่านอาจารย์ตอบมา ท่านปัญญา ก็แปลเป็นภาษาอังกฤษให้ที่ประชุมฟัง ศาสตราจารย์นายแพทย์ อวย เกตุสิงห์ บันทึกแทบไ้ ม.ร.ว.เสริมศรี เกษมศรี บันทึกลงสมุดตามไปในขณะถามตอบอีกส่วนหนึ่งด้วย บางครั้งท่านอาจารย์หรือท่านปัญญา เรียกให้ ศจ.นพ.อวย เกตุสิงห์ หรือ ม.ร.ว.เสริมศรี เกษมศรี ช่วยเสริมบ้าง

ม.ร.ว.เสริมศรี เกษมศรี ได้ถอดเทป และสอบกับสมุดที่จดไว้ด้วย แล้วพิมพ์เอกสารนี้ถวายท่านอาจารย์ตรวจแก้ตามที่ได้บันทึกไว้เป็นวันๆ เมื่อท่านอาจารย์กรุณาตรวจแก้ครั้งที่ ๑ ให้แล้ว ก็มาพิมพ์ตามที่แก่นั้นเป็นร่างครั้งที่ ๒ เสนอขอประทานให้ท่านอาจารย์ตรวจแก้อีกครั้ง เมื่อปรากฏว่าหน้าใด เรื่องใด ท่านอาจารย์แก้มาอีก ก็พิมพ์หน้านั้นขึ้นมาใหม่ จึงกล่าวได้ว่าต้นฉบับหนังสือนี้เป็นเรื่องที่ท่านอาจารย์ได้ตรวจทานในภาคภาษาไทยถึง ๒ ครั้งแล้ว

ส่วนในภาคภาษาอังกฤษนั้น ได้ถวายร่างภาษาไทยที่ถูกต้องแล้วให้ท่านปัญญาฯ ศึกษา และถวายคำแปลเป็นภาษาอังกฤษ ซึ่ง ม.ร.ว.เสริมศรีเกษมศรี ได้พากเพียรทำขึ้นนั้นให้ท่านปัญญาฯ ตรวจสอบแก้ตามที่ท่านเห็นว่า “พอจะไปได้” แล้วจึงนำพิมพ์เป็นเล่มต่อไป

วันอาทิตย์ วันที่ ๘ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๑๗ (ค.ศ. ๑๙๗๔)

การประชุมวันนี้ เริ่มเวลา ๑๗.๓๐ น. ณ หอพระ (Shrine) อยู่บนชั้นสามของอาคาร”ธัมมทีปวิหาร”ได้มีพิธีมอบ “พระพุทธรูป ๒๕ ศตวรรษ รุ่นพิเศษ” ซึ่งทำด้วยแก้วขาว แต่มีสีฉัพพรรณรังสี ขนาดเล็ก พร้อมด้วยแท่นรองไม้สีเข้ม มีคาสีทอง ซึ่ง ม.ร.ว.เสริมศรี เกษมศรี ได้นำไปเพื่อถวายท่านอาจารย์พระมหาบัว ให้ท่านมอบให้แก่ “ธัมมทีปวิหาร” พร้อมกับหนังสือภาษาอังกฤษ คือ “ปาฏิโมกข์” และ “วินัยมุข” และหนังสือภาษาไทย คือ “ระเบียบของมหาเถรสมาคมแห่งประเทศไทย”

หนังสือดังกล่าวได้ไปจากมหามกุฏราชวิทยาลัย หน้าวัดบวรนิเวศวิหาร เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร

พิธีมอบ “พระพุทธรูป ๒๕ ศตวรรษ รุ่นพิเศษ” แก่ “ธัมมทีปวิหาร” เมื่อท่านอาจารย์และภิกษุฝรั่ง คือ ท่านปัญญาวัฑโฒ กับท่านอภิเจโต จากวัดป่าบ้านตาด อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี ประเทศไทย ขึ้นมาจากกุฎิสู่อุหอพระหรือห้องประชุมนี้แล้ว ที่ประชุมยินยินขึ้นต้อนรับด้วยความเคารพและนั่งลงพร้อมกับพระภิกษุหนึ่ง แล้วชมราวาสทั้งปวงจึงถวายอภิวาทอีกครึ่งหนึ่ง

ม.ร.ว.เสริมศรี เกษมศรี ได้ยื่นขึ้นขอประทานโอกาสนำพระพุทธรูป ๒๕ ศตวรรษ รุ่นพิเศษ ถวายเพื่อท่านอาจารย์จะได้มอบให้แก่คณะกรรมการ “The English Sangha Trust, Ltd.” ซึ่งเป็นเจ้าของ ธัมมทีปวิหาร นี้ ท่านอาจารย์รับพระพุทธรูปและสิ่งทั้งปวงมา แล้วเชิญให้ทางคณะกรรมการมารับ ท่านศาสตราจารย์มอริซ วอลซ์ (Professor Maurice Walshe) ประธานกรรมการของคณะนี้ได้ก้าวออกมากราบท่านอาจารย์ ๓ ครั้ง แล้วรับพระพุทธรูปและส่วนประกอบจากท่านอาจารย์ เจ้าหน้าที่ของ

ธัมมปทีปวิหารได้หามารองอีกตัวหนึ่ง นำมาตั้งกลางโตะบูชา หน้าพระพุทธรูปสัมฤทธิ์ ซึ่งประจำอยู่ในวิหารแห่งนี้ แล้วท่านศาสตราจารย์ จึงเชิญพระพุทธรูปนี้ไปประดิษฐานบนมารองนั้น ทำให้เห็นพระพุทธรูป แก้วสี “ฉัพพรรณรังสี” องค์เล็กนี้อยู่กลางพระอุระของพระพุทธรูปเดิม งดงามน่ารักมาก เสมือนเป็นไข่มุกเม็ดใหญ่ฝังอยู่กลางทอง เบื้องหน้าม้าที่รองนั้นเขาตั้งพานทองเหลืองใส่ผลไม้กับที่ใส่ดอกไม้บูชาพระ เมื่อทำสักการะพระพุทธรูปทั้งสองนี้ จะรู้สึกเสมือนว่ามีพระพุทธรเจ้า และพระธรรมเจ้าพร้อมกัน ณ ที่นั้น

ท่านศาสตราจารย์มอริซ วอลซ์ ได้ถวายอภิวาท และกล่าวแสดงความขอบคุณท่านอาจารย์แทนคณะกรรมการ เป็นอันเสร็จพิธี

คำถาม - คำตอบ

ต่อจากนั้น สมาชิกในที่ประชุมต่างแสดงความปรารถนาจะเรียนถามท่านอาจารย์ต่างๆ คำถาม-คำตอบ มีดังนี้

ถ.๑-ญ.๑ การตั้งสติพิจารณาลมเข้า-ออก นั้น ควรจะดูที่ท้องหรือที่จมูก?

ตอบ การกำหนดลมหายใจนั้น ให้พิจารณาและตั้งสติจุดที่สัมผัสทีเดียว ไม่จำเป็นต้องเลื่อนขึ้นลง ให้จิตตั้งอยู่ตรงที่สัมผัสนั้น ถ้ามลมน้อยลงก็ไม่ต้องตกใจ ลมยังอยู่มิได้หายไป การทำกรรมฐานนั้นต้องแล้วแต่อุปนิสัยของคน การทำอานาปานสตินั้น มักจะผูกกับจริตของคน

ส่วนใหญ่ แต่สติเป็นสิ่งสำคัญในการภาวนาทุกวิธีการ ความ
พลอสติคือความขาดวรรคขาดตอนของงาน ผลจะไม่สืบทอดกัน
จึงควรคุมสติให้อยู่กับองค์ภาวนาทุกวิธีไป

**ถ.๒-ญ.๑ เวลาทำสมาธิ ทำไมจึงรู้สึกเหมือนมีอะไรดึงหน้าผากไปหา
หัวสมอง และรู้สึกที่หน้าผากกล้ามเนื้อตึงและปวดศีรษะได้ จะมีวิธีแก้
อย่างไร?**

ตอบ ให้ลดความแรงที่ตั้งใจทำนั้นเสีย ให้จิตจดจ่ออยู่ที่ลมหายใจเท่านั้น
ถ้าทำแรงย่อมปวดศีรษะได้ กระแสจิตมีความสำคัญมาก เฟ่งให้
แรงก็ได้ ให้เบาก็ได้ สิ่งที่ถูกเฟ่งย่อมแสดงผลหนัก-เบาไปด้วย

**ถ.๓-ข.๑ การนับถือพุทธศาสนานั้นทำให้เพื่อนฝูงนินทาว่า เคยสนุกสนาน
รำเริงกลับเงียบลง เสียเพื่อนไปหลายคน และภริยาก็อไม่เข้าใจ เขาไม่เห็นด้วย
จะแก้ไขอย่างไร?**

ตอบ การนับถือพุทธศาสนาไม่จำเป็นต้องเงียบขรึม เพื่อนชวนไปทาง
ไม่ดี เรายกขาстилเราไม่ทำ ทำให้เสียเพื่อน แต่ตัวเราไม่เสีย ถ้า
ใจเรารู้สึกพอใจที่เราไปทางดี ก็ควรนึกถึงพระพุทธรเจ้าว่า ท่าน
เป็นกษัตริย์มีบริวารมาก เพื่อนฝูงมาก ท่านออกบวช ละทิ้งเพื่อน
ทั้งหลายและทรงอยู่โดยไม่มีเพื่อนหลายปี เมื่อตรัสรู้แล้วเพื่อนก็
มาห้อมล้อมเอง พระองค์มีพระสาวกจำนวนมาก เป็นพระอรหันต์
ก็มาก มีภิกษุณีสาวิกาเป็นอรหันต์ก็มาก มีอุบาสกอุบาสิกาเป็น
พุทธบริษัทมากกว่าคนในโลกเรานับถือพุทธศาสนาอันเป็นที่
รวมแห่งจิตใจของชาวพุทธทั้งหลาย จึงไม่ควรกลัวจะขาดเพื่อน
ฝูงควรคิดว่าตอนแรกเพื่อนยังไม่เข้าใจเราก็กเลิกราไม่คบเราต่อมา
การปฏิบัติในทางดีของเรามีอยู่ ควรจะแลเห็น และคนผู้หวัง

ความดีมีอยู่ ระหว่างคนดีต่อกันดียอมเข้ากันได้ คนดีนั้นจะเป็นเพื่อนเราในกาลต่อไป ถ้าโลกจะขาดคนดี ไม่มีใครสนใจคบเรา ก็ควรคบกับธรรม คือ พุทฺโธ ธัมโม สังโฆ ภายในใจ ซึ่งดีกว่าเพื่อนที่ไม่สนใจความดีเป็นไหนๆ นี่แลคือเพื่อนอันประเสริฐแท้ ตามธรรมดาแล้วเพื่อนที่เป็นคนดีๆ ก็จะหันมาคบกับเรา เราจึงควรวางใจเสียว่า ถ้าเราจิตใจสบายดี รู้ว่าไปทางดีก็พอแล้ว ไม่ควรไปคิดกังวลกับผู้อื่นให้ยิ่งกว่าเป็นห่วงเรา สมกับเรารับผิดชอบเราเอง ทั้งปัจจุบันและอนาคต ไม่มีใครมายกฐานะความเป็นอยู่ให้ดีขึ้นนอกจากเราเอง

ถ.๔-ญ.๑ ดิฉันเองก็ประสพอย่างเดียวกัน แม่รู้ว่าดิฉันนับถือพุทธศาสนา แม่เสียใจถึงกับสวดมนต์อ้อนวอนพระเจ้าให้ดิฉันกลับมาถือคริสเตียน ควรจะช่วยเหลืออย่างไร แม่รู้สึกเป็นห่วงลูกมาก

ตอบ โยมมารดาของอาตมาก็เป็นห่วงอาตมามากเหมือนกัน ที่มาประเทศอังกฤษนี้ เหมือนกลัวว่าจะไปตายหรือเป็นอันตรายต่างๆ แต่อาตมาเห็นว่ามาแล้วดี มีเหตุผลในการมา แม่ก็ไม่อาจห้ามได้ ทั้งที่ไม่อยากให้มาก็จำยอมตามเหตุผล จึงได้มา ขอให้เข้าใจว่า พุทธศาสนาไม่สอนให้คนแตกแยกกัน คริสเตียนและพุทธศาสนา ต่างก็สอนให้ดี ให้คนมีความสุขและไปสวรรค์ทั้งนั้น ถ้าจะเปรียบเทียบกรุงลอนดอนเป็นสวรรค์ บุคคลก็ได้รับคำแนะนำให้เดินทางโดยวิธีต่างๆ กัน แต่เมื่อปฏิบัติแล้วก็มาถึงกรุงลอนดอนด้วยกัน ดังนั้น ใครนับถือศาสนาไหนก็ปฏิบัติตามนั้นเถิด แล้วได้ไปพบกันบนสวรรค์เหมือนกัน แต่พุทธศาสนาซึ่งมีวิถีทางที่จะไปถึงพระนิพพาน ได้ด้วย ถ้าเข้าใจตาม ปฏิบัติตามที่พุทธศาสนาสั่งสอนและ

ปรารถนาพระนิพพาน ก็ยังมีทางไปได้อีก พระนิพพานคือแดน
พ้นทุกข์โดยสิ้นเชิง พระพุทธเจ้าและพระอรหันต์ผู้สิ้นกิเลสแล้ว
ท่านไปนิพพานกันทั้งสิ้น จึงไม่น่าเป็นห่วงผู้ดำเนินตาม ควรจะ
ชี้แจงข้อนี้ให้แม่ทราบจะได้ไม่เป็นห่วง พุทธศาสนาสอนให้สังคม
มั่นคงและเจริญ และส่งเสริมให้คนดี ขอแม่อย่าห่วงเลย เพราะ
พุทธศาสนามีใช้แดนแห่งนรกพอผู้ดำเนินตามจะลุ่มจมฉิบหาย

ถ.๕-ญ.๑ สามีกก็เหมือนกัน ไม่เข้าใจ ไม่พอใจ ดิฉันต้องใช้เวลา ๒๐ ปี
อ่อนวอนขอสามีให้ดิฉันทำสมาธิ บัดนี้ยินยอมแล้ว ทำมาได้ ๕ ปี (สามี
ไม่เข้าใจเรื่องทางจิตใจ เพราะฉะนั้นพอได้พบคนที่สนใจเรื่องเดียวกัน
ก็หันมาสนิทสนมด้วย จึงทำให้สามีระแวง)

ตอบ เมื่อเขาเห็นว่าเราทำดี ไม่ได้ทำชั่ว เขาก็ยอมเอง เป็นธรรมดา
ของการทำดี ซึ่งเป็นของยากอยู่แล้ว แม้แต่ในใจเราเองก็มีความ
ลังเล เวลาดีจะทำความดีก็มีอีกความคิดหนึ่งชวนทำสิ่งอื่นเสีย
ต้องต่อสู้กัน จึงหันมาทำทางดีได้ การที่คนอื่นขัดขวางจึงเป็น
อุปสรรคธรรมดา แต่สู้เราขัดขวางเราเองไม่ได้ ข้อนี้มักจะมีด้วย
กันทุกคน เวลาจะทำสิ่งที่ดีมีประโยชน์ ใจหนึ่งมักขัดขวางไว้ไม่
ให้ทำ จนเสียเวลาไปเปล่าก็มีมาก นอกจากนั้นยังชวนให้ทำชั่ว
เสียหายอีกด้วย ซึ่งส่วนมากก็หลงตามมันจนได้

ถ.๖-ญ.๒ ถ้าเรารู้ว่าสิ่งไหนไม่ดี เราก็ห้ามใจไม่ให้ทำสิ่งนั้น กับถ้าใจมัน
จะทำก็ให้มันทำจนเกิดผลร้ายขึ้นมา มันก็เข็ดเอง เหมือนรู้ว่ากินของ
หวานๆ จะท้องเสีย ก็กินจนท้องเสียแล้วก็เลิกไปเอง วิธีไหนจะดีกว่ากัน?

ตอบ วิธีที่รู้ว่าอะไรไม่ดีก็ฝืนใจห้ามไม่ให้ตัวทำดีกว่า เพราะไม่มีความเสีย
หายเกิดขึ้น ส่วนวิธีที่ปล่อยตามใจจนเกิดผลร้ายแล้วเข็ดเองนั้น จะ

แน่ใจได้อย่างไรว่าจะไม่ตายไปเสียก่อนที่จะกลับตัวได้ บางทีอาจไม่รู้
ช่องทางจะกลับเสียด้วย (เป็นการเสียหายของชีวิตตนเอง)

**ถ.๗-ข.๒ ผมภาวนา ยุบหนอ-พองหนอ แล้วรู้สึกเหมือนมีอะไรถูกลากไป
ตามท้อง เป็นเพราะเหตุใด?**

ตอบ ความรู้สึกนั้นเป็นที่เราพอใจหรือเปล่า เมื่อทำภาวนาแล้วจิตใจ
สงบเย็นสบายก็ใช้ได้ ถึงจะมีความรู้สึกเหมือนมีแรงอะไรมาถู
แต่เมื่อรู้สึกจิตใจสงบดี เป็นที่พอใจ นี่สำคัญกว่า ความรู้สึกนี้
เป็นเพียงอารมณ์ของจิต ไม่ใช่ผลให้เราเป็นอะไร เมื่อมีอะไรมา
ถูไปตามท้องก็ควรทำความเข้าใจกับมันว่า นั่นคืออาการของจิต
แสดงต่างหาก มิได้เป็นจริงดังที่ใจเกิดความสำคัญ และตั้งสติ
กำหนดความ ยุบหนอ-พองหนอ ไม่สนใจไปสำคัญกับสิ่งนั้น
อาการนั้นก็สงบไปเอง

**ถ.๘-ญ.๓ เวลาทำสมาธิใกล้จะได้สมณะ จิตจะสงบ แต่แล้วมักไม่สงบ
มันเข้าๆ ออกๆ เหมือนจะเข้าประตูแล้วไม่เข้า จะแก้อย่างไร?**

ตอบ เมื่อทำสมาธิ กำหนดลมหายใจเข้า-ออกหรือเปล่า ถ้ากำหนดแล้ว
ตามลมเข้า ตามลมออก จึงเป็นอย่างนี้ ควรจะตั้งจิตกำหนดแต่
เพียงจุดที่ลมหายใจสัมผัสแห่งเดียว แล้วจะรู้สึกว่ามันน้อยเข้าๆ
จนหยุดไป จิตก็เข้าสมณะไปโดยไม่เข้าๆ ออกๆ อย่างที่ว่านั้น

**ถ.๙-ญ.๑ การฝึกสมาธิ ทำคนเดียวดีหรือทำกับหมู่พวกดี? ดิฉันเรียน
สมาธิกับเจ้าคุณที่วัดพุทธปทีปที่ลี้กไปแล้ว มีเพื่อน ๔ คน ดิฉันนั่งคน
เดียวรู้สึกกว่าดี พอนั่งกับเพื่อน ๔ คน รู้สึกใจมีกังวล ทำสมาธิไม่ค่อยดี
เพื่อนที่ยังอ่อนจะช่วยกันได้หรือไม่?**

ตอบ คุณเคยทำแล้วรู้สึกอย่างไร พอใจหรือไม่พอใจ ถ้ารู้สึกว่าเป็นการให้กำลังใจแก่กันและกันก็ดี ถึงคุณจะรู้สึกไม่สงบ มีกังวลใจ แต่เพื่อนอาจได้กำลังใจทำสมาธิจากคุณก็ได้ แต่ส่วนมากท่านทำโดยลำพังคนเดียว เว้นแต่ขณะฟังการอบรมกันอยู่ในสำนักอาจารย์เดียวกัน จากนั้นต่างท่านต่างทำเฉพาะตัวไม่กังวลกับใคร จิตใจก็สะดวกและสงบได้เร็วกว่าการทำรวมกัน เพราะไม่มีเรื่องกังวลกวนใจ

ถ.๑๐-ญ.๑ เวลาทำสมาธิๆ รู้สึกเหมือนมีเส้นอะไรออกจากตัวไปสัก ๑ ฟุต แต่ก็รู้สึกว่ามီးอะไรมาตีเส้นนั้น ทำให้เกิดความเจ็บปวด

ตอบ เดียวนี้เป็นอย่างไร ยังเป็นอยู่หรือเปล่า?

ญ.๑ เดียวนี้ไม่เป็นแล้ว เพราะรู้สึกว่าความเจ็บปวดเป็นทุกข์ ก็ต่อสู้อดทนแล้วมันก็หายไปเอง

ตอบ ความรู้สึกนั้นเป็นอารมณ์ของจิต ไม่ใช่การภาวนาทำให้เกิดอย่างนั้น จิตสร้างขึ้นมาเอง ถ้ารู้สึกก็ถอยจิตกลับมาไว้ที่หัวใจ ที่อก แล้วตั้งแน่วแน่อยู่นี้ มันก็จะหายไปเอง

ถ.๑๑-ญ.๑. บางทีรู้สึกว่าตนส่งกระแสจิตไปหาเพื่อน หรือรู้สึกว่าเพื่อนส่งมาหาตน

ตอบ นั้นเป็นการส่งจิตออกข้างนอก ไม่เหมาะกับผู้เริ่มฝึกหัดใหม่ๆ นอกจากผู้ชำนาญเท่านั้นจะส่งเข้าหรือส่งออกก็ไม่มีปัญหาเพราะรู้จักวิธีปฏิบัติอยู่แล้ว

ท่านปัญญาวัฑโฒ พูดชี้แจงเป็นภาษาอังกฤษว่า “เมื่อแรกเรามาตั้งอยู่ที่นี้ ท่านอาจารย์ได้บอกแล้วว่า การทำอานาปานสติ

นั่น กำหนดจิตไว้ที่ลมหายใจเข้า-ออก จนกระทั่งลมหายใจอ่อน
ลงทุกที ก็ให้จิตจับจุดเดียวที่สัมผัส จนกระทั่งไม่รู้สึกลม จิตก็
จะสงบ ไม่ต้องตกใจว่าจะหยุดหายใจ ลมยังมีอยู่ แต่จะประสพ
ความเย็นใจในเวลาที่ยังหายใจอ่อนลง บางครั้งลมหายใจดับไป
กับความรู้สึก และใจก็ละเอียดมาก”

ญ.๑ ขอให้ท่านปัญญาฯ ช่วยแสดงให้ท่านอาจารย์ทราบความสำนึกใน
พระคุณของท่านอาจารย์เป็นอย่างสูงที่ท่านกรุณามาที่นี่ พวกเรายินดีมาก

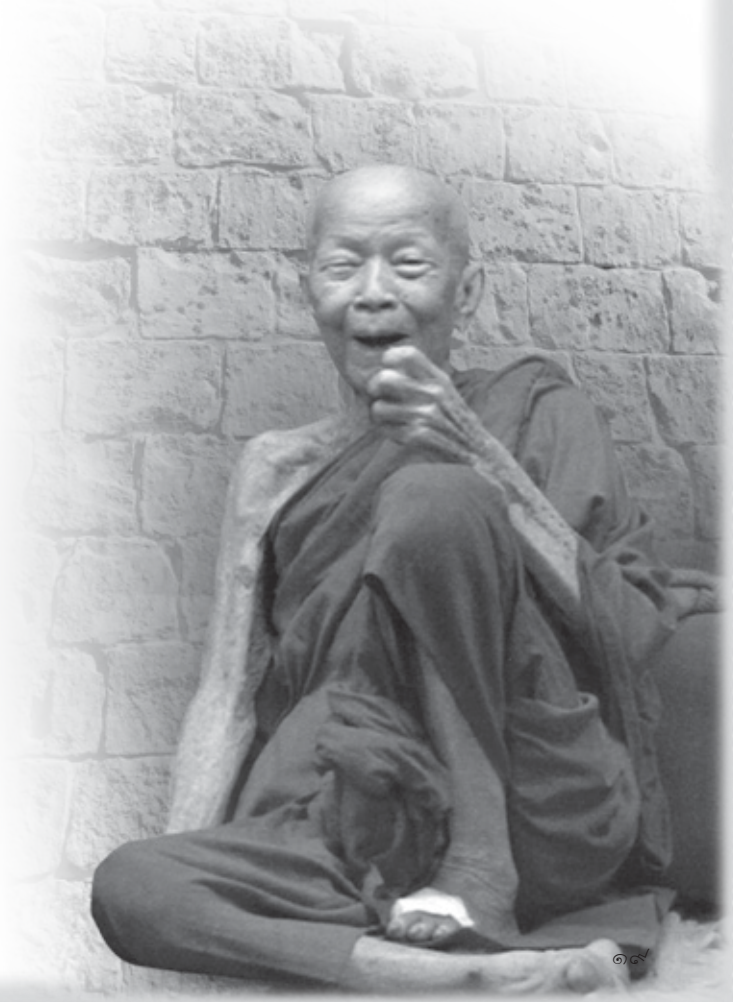

การอธิบายธรรม

การซักถามในที่ประชุมนี้ เริ่มภายหลังจากพิธีมอบพระพุทธรูป คือเวลา ราว ๑๗.๔๕ น. ยุติลงเมื่อเวลา ๑๙.๐๐ น. ท่านอาจารย์จึงปรารภถึงการจะอธิบายธรรมให้แก่ที่ประชุมฟังอย่างย่อๆ ทุกๆ วัน ก่อนที่จะมีการถาม-ตอบ ดังนั้นเมื่อท่านปัญญาวัฑโฒ แปลให้ที่ประชุมฟังแล้ว ต่างแสดงความยินดีที่จะฟังต่อไป ท่านอาจารย์จึงได้เริ่มอธิบายธรรมเป็นครั้งแรก เมื่อเวลา ๑๙.๐๕ น. เรื่อง “การเรียนศาสนา” โดยสังเขป ดังต่อไปนี้

ท่านอาจารย์ “พุทธศาสนาเกิดจากการปฏิบัติ เพราะพระพุทธเจ้า ทรงปฏิบัติแล้วจนทรงรู้ ทรงเห็น และทรงทำได้ด้วยพระองค์เองแล้ว จึงทรงเริ่มสอนผู้อื่นต่อไป ฉะนั้นศาสนาจึงสำคัญที่การฝึกตนปฏิบัติตาม คำสอนทางศาสนาเป็นสำคัญ การเรียนพอเข้าใจ พอรู้ได้ แต่ไม่ได้นำมาปฏิบัติเป็นประจำ ผลจึงไม่เกิดขึ้นตามที่ควร ดังนั้นจึงควรศึกษาแล้ว ปฏิบัติศีล จนถึงขั้นอธิศีล เรียนชั้นปัญญา จนถึงปัญญาระดับต่างๆ และถึงขั้นอภิญญา เรียนวิมุตติก็ต้องปฏิบัติให้ถึงวิมุตติหลุดพ้นได้จริงๆ ดังนั้น การปฏิบัติจึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่งในพุทธศาสนา เมื่อใครปฏิบัติถึงขั้นใดนั้น ตนเองจะรู้ด้วยตนเอง เช่น การปฏิบัติอานาปานสติ กำหนดลมหายใจ ก็รู้ว่าลมเป็นอย่างไร จิตสงบนิ่งสบายอย่างไรก็ทราบ แต่ต้องมีสติ อย่่าส่งจิตออกไปข้างนอก

ผู้ปฏิบัติขั้นต้นนั้น สำคัญที่จิตกับสติ จิตจะดีขึ้นถ้ามีสติคอยควบคุม อยู่จิตจะสงบ เบิกบานใจได้แสงสว่าง ความสุขก็เกิดมีมาเอง ถ้าจิตไม่มีสติ ควบคุม ปล่อยให้มึนอารมณ์ต่างๆ แทรกเข้ามา ก็สงบไม่ได้ ความสุขก็เกิด

ไม่ได้ เพราะฉะนั้นหลักสำคัญอยู่ที่อย่าปรุงแต่งให้เกิดอารมณ์ อบรมจิตให้สงบจริงๆ ความสุขก็ตามมาตามลำดับแห่งความสงบ สงบมากก็เกิดความสุขมาก จนเป็นความสุขอัศจรรย์ได้แม้แต่ขั้นสมาธิอันละเอียด

สำหรับอาจารย์เอง วันนี้รู้สึกเป็นวันโชคดีที่ได้มาพบท่านพุทธศาสนิกชาวอังกฤษอาจารย์เสียใจที่ไม่สามารถพูดอังกฤษได้ต้องอาศัยท่านปัญญาวัฑฒิน ช่วยในโอกาสอันเป็นมงคลนี้ ขอให้เรามานั่งสมาธิร่วมกันตามกำลังของแต่ละท่าน บางท่านอาจทำได้นาน บางท่านเหนื่อยเร็ว ขอให้ต่างคนต่างตัดสินใจตัวเองว่าจะนั่งได้นานเท่าไร จนกว่าเกิดความเจ็บปวดขึ้นมาจึงค่อยออกจากสมาธิ แต่ก็ควรฝืนเอาบ้าง เพราะอยากดี มีความสุขทางใจ ความสุขทางอื่นเราเคยผ่านมาแล้ว ไม่สงสัยพอให้จิตใจในความสุขนั้นๆ

เมื่ออาจารย์นั่งได้นานตั้ง ๑๒-๑๓ ชั่วโมง เกิดความเจ็บปวดขึ้นมา ก็พิจารณาตรงที่ปวด ว่าอะไรปวด? ๑ นิ้ว ๑ กระตุก ฯลฯ ถ้ามันปวดเวลาตายแล้วทำไมไม่ปวด เพราะอะไรกันแน่ที่ปวด ถ้าปวดที่จิต ก็ถ้าไม่มีร่างกายแล้ว จิตตายไปด้วยหรือเปล่า?... ฯลฯ เช่นนี้ฉันพบสังขาร-ความจริง แต่การพิจารณาทุกขเวทนาใกล้ ต้องมีความอาจหาญต่อความจริง อยากรู้ความจริงมากกว่าความเจ็บปวดและความตาย สถิติปัญญาต้องหมุ่นตัวเหมือนจักรทำงาน จึงรู้ได้”

ทั้งพระภิกษุและฆราวาสจะนั่งสมาธิกันเป็นเวลานานเท่าใด ยังไม่มีใครให้ความเห็นอย่างไร ก็มีผู้ตั้งคำถามเรียนถามท่านอาจารย์ดังต่อไปนี้ขึ้นก่อน

ถ.๑๒-ข.๒ (หนุ่ม) นั่งสมาธินานๆ ดีอย่างไร?

ตอบ เพียงแต่นั่งนานไม่ได้ต้องนั่งให้ได้ผลแล้วมันเพลินในการพิจารณา เวลาที่ล่วงเลยไปนานเอง ผลที่สุดได้พบกับความสุข ความพ้นจากเจ็บปวดเอง อย่างนี้จึงจะดี เกิดปัญญา เมื่อเกิดปัญญาแล้วจิตก็สว่างไสวเบิกบาน และเกิดความอาจหาญขึ้นมาเอง คราวต่อไปก็ไม่ย่อท้อในเวลาเกิดความทุกข์มากขณะนั่งภาวนานานๆ

ถ.๑๓-ข.๒ จะควรรู้แต่เพียงปวดที่กระดูก นิ้วมือ ว่าเป็นทุกข์หรือ?

ตอบ ไม่เพียงแต่รู้แค่นั้น ต้องพิจารณาไล่เรียงกันไปจนเข้าใจด้วยปัญญาอย่างรอบตัวถึงจะรู้ทุกข์ชัดเจน เช่น พิจารณาว่าทุกข์อยู่ที่ไหนแน่ คนตายแล้วทำไมไม่เจ็บ คนตายไม่มีความรู้อะไร เขานำไปเผาไฟก็ไม่ร้อน ความรู้ว่าเจ็บนั้นคืออะไร คือจิตหรือ กายตายแล้วจิตไม่ตายหรือ ค้นคว้าหามูลความจริง เมื่อพบสัจธรรมแล้วก็เข้าใจแจ่มแจ้ง รู้จริงเห็นจริงตลอด ใจก็ปล่อยวาง ถ้าไม่รู้จริงก็ยิ่งยึดถือกันอยู่ ยิ่งอยากให้ทุกข์หายไป ก็ยิ่งเพิ่มทุกข์และสมุทัยมากขึ้นภายในใจ แทนที่จะแก้สมุทัย ก็กลับเพิ่มสมุทัยให้มากขึ้นอีก

ถ.๑๔-ข.๒ การรู้สภาวะธรรมอย่างรู้แจ้งแทงตลอด เราก็เห็นทุกข์เป็นของธรรมดา ธรรมชาติใช่ไหม?

ตอบ รู้ทุกข์ รู้สภาวะธรรมของร่างกาย มีกายเป็นทุกข์ กายมันก็ทุกข์

ของมัน รู้สภาวะธรรมของจิต ก็รู้ว่าจิตมีธรรมชาติเป็นอย่างไร
ลำพังจิตเองไม่มีทุกข์ ที่มีทุกข์มีเพราะเหตุใด ถ้ารู้จริงเรื่องนี้ด้วย
แล้ว ลัทธิธรรมจึงจะช่วยให้พ้นทุกข์ ไม่มีความทุกข์ใดจะมากจะ
ทบกระเทือนจิตใจได้ ถ้าต่างฝ่ายต่างรู้จริงซึ่งกันและกันแล้ว

**ถ.๑๕-ญ.๔ ยินดีที่ได้ทราบว่า ความเจ็บปวดที่ได้รับเกิดขึ้นและดับไปได้
อย่างไร และฝึกจิตให้ถอนถอนจนกระทั่งถึงวิมุตติหลุดพ้นได้อย่างไร**

ตอบ การปฏิบัติธรรม แต่ละคนมีประสบการณ์ต่างๆ กัน เมื่อนำมา
ซักถามได้ฟังเรื่อง of กันและกันก็ค่อยเข้าใจกว้างขวางขึ้น
ช่วยส่งเสริมกำลังใจกันได้มาก

ท่านอาจารย์ได้พานั่งสมาธิชั่วระยะหนึ่ง ท่านก็ลากลับ ปล่อยให้
ฆราวาสนั่งอยู่ตามชอบใจของแต่ละคน

ปิดประชุม เวลา ๑๘.๓๐ น.

วันจันทร์ วันที่ ๑๐ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๑๗ (ค.ศ.๑๙๗๔)

เริ่มประชุมเวลา ๑๘.๓๐ น. ณ ห้องประชุม ซึ่งมีที่บูชา พระพุทธรูป สัมฤทธิ์องค์ขนาดหน้าตักราว ๑ คอก ตั้งอยู่ ณ ที่หลังสุดตรงกลาง โต๊ะบูชา เบื้องหน้าพระพุทธรูปองค์นั้น มีพระพุทธรูปแก้วขาวมีแว่นฉัพพรรณรังสี องค์ขนาดเล็ก ซึ่งเมื่อมีมัสีเข็มคาคดทองรองพร้อมทั้งโต๊ะเล็กพอรองให้สูงขึ้นด้วยแล้ว พระพุทธรูปแก้วองค์นี้จะดูประหนึ่งลอยอยู่ระหว่างกลางพระอุระของพระพุทธรูปสัมฤทธิ์พอดี ทำให้ผู้มาถวายสักการะ ระลึกถึงว่าพระพุทธรูปเจ้าทรงมีพระธรรมอยู่กลางพระอุระแต่ยังขาดพระสงฆ์อยู่ ที่ทราบดังนี้ก็เพราะว่านอกจากพุทธศาสนิกคนไทยจะนึกแล้ว รุ่งขึ้นจากวันนี้ได้มีสุภาพสตรีชาวอังกฤษผู้หนึ่ง ซึ่งเคยเข้ามาจำศีลภาวนาอยู่ ณ วัดป่าบ้านตาด อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี ประเทศไทย ได้นำรูปท่านพระอาจารย์มั่น ภูริทัตตเถระ เป็นรูปถ่ายขนาดย่อม มาขอประดิษฐานเบื้องหน้าพระพุทธรูปแก้วนั้น แต่ต่ำกว่าพระพุทธรูป พองามได้ส่วนกันพอดี พุทธศาสนิกทั้งปวงที่มาถวายสักการะ ณ ห้องประชุมนี้จึงมีความปลื้มปิติที่ได้บูชา พระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ พร้อมกัน ณ หอพระแห่ง “ธัมมปทีปวิหาร” “DHAMMA PA-DIPA VIHARA,” 131 Haverstock Hill, Hampstead, London N.W.3, ENGLAND

เบื้องขวาของโต๊ะบูชาพระพุทธรูป มีเก้าอี้ตัวใหญ่ใช้แทนธรรมาสัน ตั้งอยู่บนยกพื้นอันเดียวกับโต๊ะบูชาพระพุทธรูป ลดชั้นลงมาทางเบื้องขวาของโต๊ะบูชานั้น มีเตียงไม้แบบไทยยาวเลียบไปตามฝาห้องด้านนั้น ขนาดกว้างยาวพอสำหรับท่านปัญญาวัฑฒ (Peter John MORGAN)

ชาวอังกฤษ กับท่านอภิจเอด (George Rodney CHERRY) ชาวแคนาดา นั่งพับเพียบฟังธรรมพอสบาย เบื้องซ้ายของโต๊ะที่บูชา มีแจกันใบใหญ่ปักดอกไม้ และมีโต๊ะวางไมโครโฟนของเครื่องบันทึกเสียงประจำ “ธัมมปฏิบัติวิหาร” แห่งนี้

ห่างจากยกพื้นที่บูชาดังกล่าวออกมาประมาณ ๒ เมตร เบื้องหน้าของที่บูชานั้นมีเก้าอี้เตี้ยๆ ตั้งเรียงแถวหน้ากระดานเรียงกันไปเป็นแถวๆ ได้ ๓๐ ตัว ถ้าอยู่เพียงพอดีกับสิ่งที่กล่าวมาแล้วนั้น แต่ยังมีเก้าอี้สำหรับเพิ่มได้อีก ตั้งไว้อีกริมหนึ่งของห้องนั้น เมื่อมีผู้มาร่วมประชุมมากขึ้น ก็พอมีเนื้อที่ขยายออกไปตามความกว้างของห้องถึงหน้าบันไดได้อีก หอพระนี้ตั้งอยู่บนชั้นสามของอาคาร “ธัมมปฏิบัติวิหาร” กรุงเทพมหานคร

เมื่อท่านอาจารย์พระมหาบัว ญาณสัมปันโน ท่านปัญญาวัฑฒิน และท่านอภิจเอด แห่งวัดป่าบ้านตาด จังหวัดอุดรธานี ประเทศไทย ผู้พำนักอยู่ในกุฏิชั้นเดียว ซึ่งมีเครื่องทำความอบอุ่นอยู่ที่พื้นห้องทั้ง ๓ ห้อง พร้อมเครื่องใช้ที่จำเป็นสำหรับสงฆ์ในพระพุทธศาสนา ได้ขึ้นมาบนหอพระนี้ ฆราวาสชายหญิงที่นั่งทำสมาธิอยู่ก่อนแล้ว หรือที่มีได้ทำสมาธิแต่จะมาฟังธรรม ก็ยืนขึ้นด้วยความเคารพ จนกระทั่งพระสงฆ์นั่งลงตามที่ของท่านแล้ว ฆราวาสทั้งปวงจึงนั่งลงและพนมมือไหว้อย่างนอบน้อม ลูกศิษย์ชาวอังกฤษเข้ามาถวายน้ำหวาน ถาดน้ำหวานวางอยู่ระหว่างเตียงและเก้าอี้ที่พระสงฆ์นั่ง

วันนี้ท่านอาจารย์เริ่มด้วยการถามว่า “วันนี้มีความมุ่งหมายในการที่จะรับประโยชน์ในเรื่องใดบ้าง? เพราะอาจมีได้หลายทาง” เมื่อมีแต่ความสงบเงียบ ท่านอาจารย์จึงพูดต่อไปว่า

“การทำสมาธิภาวนาในขณะที่ฟังการอธิบายธรรมะนั้น จะช่วยให้ใจสงบได้เป็นอย่างดี ดังนั้นจะเริ่มด้วยอธิบายธรรมก่อน ในขณะที่ฟังนั้นใครเคยทำสมาธิแบบใดก็โปรดทำไปด้วย เมื่อจิตสงบย่อมจะได้รับรสของพระธรรม ตามภูมิตามชั้นของตนๆ

พระพุทธศาสนาที่เราได้นับถืออยู่ทุกวันนี้เป็นธรรมที่สำเร็จมาได้ด้วยพระพุทธเจ้า พระนามว่า “สมณโคตม” เป็นผู้ค้นคว้า ปฏิบัติตน ในทางที่เห็นว่าจะประสบสังขารธรรมตามที่ทรงปรารถนา

คำว่า “ธรรม” ก็คือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ที่เป็นธรรมใหม่ มีเป็นยุคๆ ตามที่แต่ละพระองค์ตรัสรู้และสั่งสอนโลก ความจริงธรรมแท้เคยมีประจำโลกมาแล้วแต่ดั้งเดิม ธรรมแท้ธรรมเดิมนั้นสมมุติไม่ค่อยถูก แม้สัมผัสกับใจอยู่ตลอดเวลา ธรรมเหล่านี้มีอยู่ประจำโลก เป็นแต่เราไม่สามารถจะพบเห็นได้

“ธรรม” คืออะไรบ้าง? ธรรมมีทั้งฝ่ายเหตุและฝ่ายผล จึงเป็นเหตุให้คิดไปในทางต่างๆ จนประมาณไม่ได้เกี่ยวกับธรรมและศาสนา

คำว่า “ศาสนา” หมายถึงพระโอวาท คำสั่งสอนที่เกิดขึ้นตามที่

พระพุทธเจ้าทรงปฏิบัติค้นคว้า หาความรู้ความจริงจนพบ เพราะการค้นคว้าถูกต้องและได้รับผลเป็นที่พอพระทัยจึงได้ประกาศเป็นศาสนธรรมขึ้นมาแก่โลกผู้ควรแก่ศาสนธรรม คือการอบรมสั่งสอน

การสอนธรรมแก่โลกที่เต็มไปด้วยความมืดบอด ที่จะให้รู้ความจริงตาม จึงเป็นการลำบากแก่ผู้สั่งสอนไม่เบาเลย เพราะก่อนที่ประกาศธรรมสอนโลกนั้น มนุษย์มีความคิดเห็นต่างๆ กัน ซึ่งส่วนมากก็ขัดกับศาสนธรรม จึงเป็นความลำบากในการอบรมสั่งสอนอยู่น้อย ความเป็นศาสดาของโลกจึงจัดว่าเป็นผู้รับภาระอันหนัก ฉะนั้นใครจึงไม่ค่อยปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้ากัน เพราะไม่ยากลำบากด้วยการรับภาระในการสั่งสอนโลกเหมือนพระพุทธเจ้า

พระโอวาทของพระพุทธเจ้าที่ทรงสอนประชาชนในโลกนั้น ไม่มีใครสอนได้ถูกต้องแม่นยำอย่างพระองค์ จึงมีผู้เสริมพระนามว่า “เป็นศาสดาเอกในโลก” ไม่มีใครเสมอเหมือนได้ เพราะทรงฉลาดแหลมคมเหนือมนุษย์ มีทั้งเหตุและผลครบถ้วนสมบูรณ์ ไม่ขาดตกบกพร่องในการประกาศศาสนธรรมแก่มวลสัตว์

“ธรรม” ก็ทรงชี้แจงทั้งทางกุศล อกุศล และอัปยาคตธรรม คือเป็นกลางๆ ไม่ได้ ไม้ซัว เป็น “สวางชาติธรรม” ที่ตรัสชอบแล้วคือถูกต้องและสงเคราะห์ลงในองค์แห่งมรรค ๘ อันเป็นทางสายกลาง ถ้าเปรียบกับอาหารก็มีรสอร่อย ไม่เค็ม จืด เผ็ดเกินไป ถ้าเป็นเส้นองแคงก็วัดตัดใส่เหมาะสมพอดีพองามแก่ผู้สวมใส่ ไม่เหมือนใส่เสื้อโหลที่ตัดเย็บแบบชายส่งมาๆ ศาสนธรรมจึงเป็นธรรมสายกลาง เหมาะสมทั้งเหตุและผลแต่ต้นจนอวสาน

ไม่เพียงแต่ธรรมเป็นมัชฌิมาเท่านั้น แม้สิ่งอาศัยในโลก ถ้าพยายามทำให้เป็นมัชฌิมา ย่อมจะเป็นสิ่งที่น่าดูน่าชมน่าอยู่มาใช้สอย เป็นผู้คนหญิง ชาย พระ เณร ที่ประพุดติในหลักธรรมที่เป็นมัชฌิมา ย่อมจะนำเอ็นดูสงสารนำเคารพเลื่อมใสไม่จิตจาง โลกและธรรมย่อมมีความสงบเย็น เป็นโลกที่น่าอยู่อาศัย ไม่ได้ปนกันว่า “โลกร้อน, เราร้อน, เขาร้อน” ดังที่เป็นอยู่ ความที่อะไรก็เป็นไฟไปตามๆ กันแทบจะไม่มีโลกอยู่ก็เพราะความไม่คำนึงถึงหลักธรรมอันถูกต้องดังามนั้นแล โลกที่ปราศจากธรรมคือความตึงาม จึงเป็นโลกที่ตรงกันข้าม บุคคลตรงกันข้าม ความตรงข้ามกับธรรม จึงมีอำนาจผลิตความเดือดร้อนวุ่นวายให้แก่กันไม่มีสิ้นสุดยุติ ถ้าไม่ยอมเห็นโทษและยุติความป็นเกลียวแห่งธรรมเสีย โลกจะพึงรับทุกข์กันต่อไป

“มรรค” คือทางดำเนิน พระพุทธเจ้าทรงประกาศด้วยหลักมัชฌิมาล้วนๆ จึงเป็นทางดำเนินที่ตรงแนวต่อแดนวิมุตติหลุดพ้นโดยถาวรตลอดกาล ไม่มีล้าสมัยที่ควรเปลี่ยนแปลงไปตามเหตุการณ์ต่างๆ แม้จะอะไรจะเปลี่ยนแปลงไป จนกลายเป็นร้อยล้านพันคมก็ตาม แต่มัชฌิมาธรรมย่อมเป็นธรรมคงเส้นคงวาอยู่เสมอ ถ้าเป็นยากก็เท่ากับยาที่แพทย์ได้ทดลองแล้วจึงนำมาใช้ในการรักษาโรค ธรรมทั้งปวงก็ได้รับการพิสูจน์และทดลองจากพระพุทธเจ้าแล้วโดยสมบูรณ์ ไม่มีทางสงสัย ผลที่เกิดจากการพิสูจน์ก็คือพระองค์ได้ตรัสรู้ด้วยธรรมเหล่านี้ และพระสาวกทั้งปวงก็ได้บรรลุถึงแดนแห่งวิมุตติด้วยธรรมเหล่านี้เช่นกัน

วันนี้เราพากันมาอบรมจิตใจเพื่อความสงบเย็น ปกติของใจไม่มีมัชฌิมา ย่อมจะเลยเถิดอยู่เรื่อย ความคิดความปรุง อารมณ์ยุ่งเหยิงเกี่ยวกับหน้าที่การงาน หรือความเคยชินชอบใจพาให้เป็นไป เพราะฉะนั้นต้องอาศัย

หลักธรรมของพระพุทธเจ้าเป็นเครื่องอบรมให้จิตสงบ ไม่มากก็น้อย ไม่เสียผล ใครจะกำหนดอารมณ์ใด เช่น อานาปานสติ หรือปริกรรม “พุทโธ ธัมโม สังโฆ” ควรมีสติควบคุมใจ อย่าปล่อยให้ส่งไปที่อื่นๆ ผลจะไม่ปรากฏ ใจจะไม่สงบ ธรรมท่านว่า “นัตถิ สันติ ปริง สุขัง” ความสุขอื่นยิ่งกว่าความสงบไม่มี นี่แสดงว่าใจต้องสงบถึงจะมีความสุข เราควรพยายามทำใจให้สงบ ใจไม่สงบมักมีเรื่องก่อกวนมากไม่มีประมาณ แม้ขณะนอนหลับยังฝันไปต่างๆ จิตคิดมากทำให้ฝันเพื่อละเมอ ถ้าลงภวังค์แห่งความหลับอย่างสนิทก็ไม่ฝัน ถ้าหลับไม่สนิทก็ฝันไปต่างๆ

การอบรมก็เพื่อใจสงบลงได้ จะสงบมากน้อยแล้วแต่ความสามารถของแต่ละคน ถ้าสงบมากก็มีความสุขมาก นี่คือขั้นแรกแห่งการอบรม คุณค่าของใจจะได้ปรากฏให้เจ้าของได้ชมบ้างขณะใจสงบ เพราะไม่มีอะไรมีคุณค่ามากเหมือนใจสงบ กรุณาทำใจให้ผ่อนคลายเป็นลำดับๆ ถึงจะยากก็ควรพยายามเอาชนะความยากและความขี้เกียจให้ได้บ้าง ส่วนมากมีแต่มันชนะเราตลอดกาล คิดว่าพวกเรคงไม่คิดสู้กับมันบ้างพอเห็นฤทธิ์กัน ถ้าคิดสู้และสู้กันจริง ควรจะมีเวลาชนะกันจนได้ ชนิดอื่นๆ ยังเคยได้ยินว่ามีการชนะกัน เช่น การกีฬาเป็นต้น แต่ก็เลสกับพวกเราได้ยินแต่แพ้มันอย่างหลุดลู่ ทั้งนี้คงเป็นเพราะความหมอบราบให้มันไต่ไปบนหลังเอาเลยกระมัง

ศาสนาที่กระเทือนโลก ก็เพราะผ่านการทดลองของท่านผู้มีพระทัยบริสุทธิ์มาแล้ว การตรัสรู้กระเทือนพระทัย คือกระเทือนกิเลสในพระทัยของพระพุทธเจ้าเหมือนโลกธาตุสะเทือน แม้ว่าเราจะไม่เคยเห็นผลจากพระพุทธศาสนา แต่เราจะสะดุดใจเราเองเมื่อจิตได้รับความสงบ เพราะการอบรมเบื้องต้นจะมีความสะเทือนใจเรามาก เมื่อจิตกับธรรมเข้าถึงกัน

อย่างเต็มภูมิของจิตของธรรม

คำว่า “ศาสนา” ไม่เป็นเรื่องเล็กน้อย มีอยู่กับเราทุกคน ไม่ใช่เป็นของคนนั้นคนนี่โดยเฉพาะ ไม่ใช่เป็นของพระพุทธรูปเจ้าโดยเฉพาะ พระองค์สั่งสอนเราเพื่อเป็นคนดีมีคุณค่าสมความเป็นมนุษย์ ได้ทรงความดีงามจากศาสนาไว้เป็นสมบัติของตน ตลอดมรรคผลนิพพานก็อยู่ในเงื้อมมือของชาวพุทธผู้ตั้งใจปฏิบัตินี้แลจะเป็นผู้ทรงไว้และเสวยผลไปตลอดอนันตกาล ไม่มีหมด ไม่มีสิ้น เหมือนสมบัติอื่นๆ ที่มี อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เป็นผู้จับจอง

ฉะนั้น ศาสนาจึงเป็นของท่านทุกคน ไม่เป็นของเฉพาะของชาติชั้นวรรณะใด วันนี้อธิบายย่อๆ ก่อน ต่อไปนี้ขอให้ท่านปัญญาวีรโธม อธิบายเท่าที่จำได้”

คำถาม - คำตอบ

ถ.๑-ข.๑ อะไรเป็นจิต? จะเป็นความเอาใจใส่ໃໝ່?

ตอบ จิตในอิทธิบาท ๔ เป็นความเอาใจใส่ ประกอบกับความระลึกได้ เป็นสติ จิตชอบไปโน่นนี้ จะทำอะไรไม่กลัวผิด กลัวภัย ถ้าไม่มีสติ ยับยั้งก็หลงระเริงไปได้ ถ้าจะเปรียบจิตเป็นสัตว์ สติเป็นผู้บังคับ สัตว์ จิตที่มีกิเลสครอบงำ ถ้าฝึกให้มีสติกำกับ จะค่อยเรียบร้อย ขึ้น และขจัดกิเลสลงไปได้ เมื่อประกอบกับปัญญาพิจารณา ถอดถอนกิเลสด้วย จิตก็มีความฟ่องใสขึ้น เมื่อจิตฟ่องใสขึ้นโดย ลำดับ จะพบว่าจิตละเอียดยิ่งขึ้นและมีพลังอำนาจมากขึ้น จิตจะ บริสุทธิ์ได้เพราะการปฏิบัติ จะเข้าใจโดยเพียงอ่านหนังสือไม่ได้ จะรู้จักตัว “จิต” ได้ก็แต่การปฏิบัติ แล้วค่อยๆ เห็นตัวจริงของ จิตขึ้นทุกที จนเห็นได้อย่างชัดเจนหายสงสัย

ฉะนั้นภาคปฏิบัติจึงสำคัญมากในการอยากรู้จัก “จิต” และจะรู้ จิตแท้ได้อย่างชัดเจน หายสงสัยด้วยการปฏิบัติเท่านั้น อย่างอื่น ไม่ใช่จะรู้ได้

ถ.๒-ญ.๑ คนในอังกฤษเรียนพุทธศาสนาจากหนังสือไม่รู้ว่ามิจิตการสอน พุทธศาสนาที่นี้ก็ได้สอนอย่างไรในสติปัญญาฐานสูตร เลยทำให้เข้าใจว่าจิต เป็นสติปัญญา ฉะนั้นจำเป็นที่จะขอให้ท่านปัญญาวัฑโฒเรียนท่าน อาจารย์ให้สร้างความเข้าใจเรื่องจิต

ท่านปัญญาวัฑโฒ กราบเรียนท่านอาจารย์เป็นภาษาไทยว่า

“คนในประเทศนี้เข้าใจว่าจิตเป็นความคิด จิตแยกเป็นจิตที่มาจาก หู ตา ภาย ฯลฯ ซึ่งเป็นวิญญาณ”

ตอบ จิต ตอนที่เกิดเมื่อมีอะไรมาสัมผัส ตา หู จมูก ฯลฯ เกิดความรู้สึก รับสัมผัส เรียกว่า วิญญาณ มีความเกิดและดับตามความสัมผัส นั้นๆ ส่วนจิตที่เป็นผู้คอยรู้เรื่องเหล่านั้น จิตไม่ได้ดับไปพร้อมกับ วิญญาณที่ดับไป จิตไม่ดับไปแม้ร่างกายจะดับไป จิตนี้จะไปสืบ ภพสืบชาติใหม่ต่อไปไม่มีที่สิ้นสุด ถ้าอย่างใจคืออิกเลสอวิชชามีอยู่ในจิต จนกว่าอย่างใจคืออิกเลสสิ้นไปจากจิตถึงจะหมดการสืบต่อ ภพชาติ ดังพระพุทธเจ้าและพระสาวกอรหันต์ เป็นตัวอย่าง

ถ.๓-ข.๑ ตัวผู้รู้ นี้ ที่เราเรียกว่าตัวเราเอง อัดตาใช้ไหม? หรือจะเป็น ไม่ใช่ตัวตน?

ตอบ ถ้าจะเปรียบตัวผู้รู้เหมือนบันไดที่พาเราขึ้นมายังห้องนี้ เราจะต้อง ยึดเป็นตัวเราอยู่ และปล่อยวางไปเป็นขั้นๆ จนเราถึงห้องที่ ประสงค์ฉันใด ถ้าเริ่มต้นโดยไม่ยึดตัวตนเสียเลยแล้ว จะเขวกัน ไปใหญ่ เพราะไม่มีหลักอะไรจะยึด เราต้องใช้ตัวตนนี้เป็นทาง นำเราไปให้ถึงที่ซึ่งไม่ต้องยึดตัวตน ดังนั้นในขั้นนี้ยังไม่ควรไปคิด เรื่องอัดตา-อนัตตา จำต้องอาศัยเขาไปก่อนจนกว่าจะถึงจุดที่หมาย ระหว่างอัดตา-อนัตตากับจิต ก็ปล่อยวางกันเอง เช่นเดียวกับเรา ขึ้นบันไดไปจนถึงที่แล้ว บันไดกับเราก็กมดปัญหากันไปเองฉะนั้น

ถ.๔-ข.๒ เมื่ออุปมากับบันได เมื่อเราขึ้นไปถึงขั้นสุดท้าย เราต้องปล่อย วางบันไดหรือจิตเช่นนั้นหรือ?

ตอบ เมื่อฝึกจิตแล้ว เราประสบผลเป็นขั้นๆ เราก็ปล่อยวางอะไรได้ เป็นขั้นๆ ไป จนขั้นสุดท้ายก็เลิกได้เอง ไม่ต้องไปบังคับอะไร จะ

ทำได้ก็ต้องถึงขั้น “มหาสติ มหาปัญญา” เพราะเป็นขั้นที่จะควรปล่อยวางสมมุติโดยประการทั้งปวง ไม่ยึดถือไว้ให้เป็นภัยแก่ใจต่อไป

ถ.๕-ญ.๒ การทำสมาธิจะทำให้เกิดผลอย่างไรบ้าง?

ตอบ ได้ความสงบเย็นใจ เต็มไปด้วยเหตุผลและการควบคุมตนเอง ไม่ทำอะไรตามใจตัวและขาดเหตุผล คิดให้เห็นคุณและโทษต่อผู้อื่น และตนเองอยู่เสมอ ทำให้เป็นผู้ไม่มีความรู้สึกทุกข์หม่นหมองประจำใจ ใจก็มีหลักไม่เลื่อนลอยดังที่เคยเป็นมา เหมือนมีอาชีพเป็นหลักหรือมีอาคารบ้านเรือนเป็นที่อยู่อาศัย ไม่เดือดร้อน

ถ.๖-ญ.๒ จะฝึกทำสมาธิได้อย่างไร?

ตอบ จะใช้อานาปานสติ หรือภาวนา “พุทโธ ธัมโม สังโฆ” ก็ได้แล้วแต่นิสัยและอุปนิสัยของแต่ละคน วิธีต่างๆ ก็นำไปสู่ความสงบของใจทั้งสิ้น แม้กำหนดว่า “ตายๆ ๆ” เป็นคำบริกรรมก็เป็นการฝึกจิตได้เช่นกัน สำคัญที่ให้จิตเกิดความสลัดสังเวทตัวเองได้ ย่อมจะเห็นโทษในสิ่งที่ติดใจรักชอบได้ ทำไมในวิธีฝึกจิตจึงให้กำหนดจิตอยู่ตรงนั้นตรงนี้ การกำหนดกลมให้รู้ว่าลมเข้าลมออกที่จมูกอยู่เรี่ยนั้น ไม่ใช่ฝึกหายใจ มันเหมือนเบ็ดตกปลา สิ่งที่ต้องการคือปลา หรือถ้าจะเปรียบเทียบจิตของคนที่ยังไม่ได้รับการฝึกอบรม จิตกระจายไปตามที่ต่างๆ เหมือนอย่างแหที่โยนลงในน้ำแล้วมันแผ่ไปไกล จนไม่เห็นว่ามันเป็นอย่างไร ถ้าจะรู้จักจิต ตัวจิต เราก็ต้องจับ “จอมแห” คือตรงจุดรวมเส้นของแหที่มีเชือกผูกไว้แล้วดึงขึ้นมา แหก็จะค่อยๆ มารวมกันจนเห็นได้และเอามาอยู่ในกำมือของเราได้ จิตอยู่ที่ตัวเรา เราเป็นเจ้าของ

จิต แต่ไม่สามารถบังคับจิตให้เป็นอะไรตามใจเราได้ เราเหมาเอารูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เป็นจิตเป็นใจของเรา ความจริงมันแยกกันได้ จะเริ่มเห็นได้เมื่อปฏิบัติ และจะสามารถส่งเสริมจิตให้เจริญขึ้นหรือต่ำลงก็ได้ เมื่อปฏิบัติไปแล้วจะค่อยๆ พบว่าจิตนี้เป็นเจ้าแห่งความเกิดความตาย ถ้าเราทำบุญให้ทาน รักษาศีล ทำสมาธิ เราก็ส่งเสริมฝึกจิตให้ดีขึ้น ให้ฟ่องใสขึ้น ยก ระดับของจิตขึ้น แต่ถ้าเราปล่อยตามใจ ไม่กลัวเกรงบาปอกุศล จิตจะทำอะไรก็ทำไป ไม่มีความควบคุมแล้ว จิตก็จะตกต่ำลง และประสบแต่ความทุกข์ แม้ในปัจจุบันนี้ เมื่อมีความกลัวใจไม่รู้ จะทำอะไร ก็ปล่อยให้ทุกข์ลุ่มรุมทั้งที่อยู่ยงนั่น และเพราะไม่ทราบวิธีแก้ไขเปลี่ยนจากทุกข์กลับเป็นสุขได้ โลกจึงยอมรับทุกข์ทางใจกันทุกๆ ที่ไม่ยอมรับ

จิตนั้นถ้าฝึกแล้ว ก็เลสต่างๆ หมดไปแล้ว จิตที่บริสุทธิ์นี้ก็ยังคงต้องอาศัยธาตุขันธ์อันนี้อยู่ไป ดำเนินไปก่อน แต่กิจการงานที่ทำของผู้มีจิตบริสุทธิ์นั้นจะเป็นคุณแก่ส่วนรวมแก่โลกเท่านั้น จิตบริสุทธิ์นี้เรียกว่า “อรหัตหรืออรหนต์” ผู้เป็นอรหนต์ จิตบริสุทธิ์เต็มที่ได้เต็มภูมิหมดเหตุที่จะทำให้มาเกิดอีก ประสบความสุขอย่างพึงใจ ในขณะที่ยังไม่ตาย เมื่อตายแล้วก็เป็นบรมสุข ไม่มีทุกข์หรือสมมุติใดๆ เข้ามาเกี่ยวข้อง จึงมีพระพุทธพจน์ว่า “นิพพานัง ปรมัง สุธญญัง” นิพพานคือการสูญสิ้นความทุกข์อย่างยั้ง แต่มิได้หมายความว่านิพพานแล้วจะหายไปเลย ดังที่โลกเข้าใจกัน แต่มิได้มีอยู่แบบที่โลกมีกัน คือ สุขแบบนิพพานมีอยู่แบบนิพพานที่สิ้นสมมุติแล้ว (จิตบริสุทธิ์ยังอยู่) ถ้าจิตยังครองขันธ์อยู่ ก็เลสดับ

ไป ก็แสดงว่าได้ไปถึง “วิมุตติ” แล้ว

“วิมุตติ” กับ “สมมุตติ” นั้นต่างกันมาก ยากที่จะเอาเรื่องของโลกที่มีสมมุตติมาเปรียบกับความไม่มีสมมุตติ คือ “วิมุตติ” ได้ พระพุทธศาสนามุ่งสอนให้เราทำจิตของเราให้บริสุทธิ์ เพื่อความหลุดพ้นประเสริฐที่สุดของ “วิมุตติ”

ถ.๗-ญ.๓ เมื่อบานนี้ท่านปัญญาวัดโฆว่าต้องใช้แรงงานในการทำสมาธิมากไป วันนั้นก็พูดกันเรื่องความจำ ซึ่งเป็นเรื่องของสมอง ดิฉันเข้าใจว่า จิตใจคือแรงงานและสมอง ไข่มุขไหมคะ?

ท่านปัญญาวัดโฆ กราบเรียนท่านอาจารย์เป็นภาษาไทยว่า เมื่อ ๒-๓ วันนี้ ได้อธิบายว่าต้องพยายามใช้แรงงานในการทำสมาธิ ได้ชี้แจงด้วยว่าถ้าเร่งมากไปใจจะวุ่นวายต้องใช้สมองเพื่อจดจำ

ตอบ การเรียนและปฏิบัติธรรมของพระพุทธเจ้า ต้องใช้สติปัญญามากขึ้นไปโดยลำดับ นับแต่ชั้นเริ่มต้นที่ละน้อยๆ จนถึงมหาสติ มหาปัญญา การศึกษาและฝึกสมาธิก็เพื่อต้องการให้จิตสงบ จิตสงบมีคุณมาก แม้แต่ขณะนอนหลับสนิท เมื่อตื่นขึ้นจิตก็แจ่มใส แต่เวลาหลับมิใช่ว่าจะพักจิตใจได้สนิทเสมอไป ส่วนใหญ่มักพักไม่ได้สนิทดี จึงเกิดฝันและละเมอเพ้อพก ตื่นขึ้นก็ไม่แจ่มใสสบายใจ การหลับสนิทดี จิตลงภวังค์แห่งความหลับอย่างสนิทย่อมไม่ฝัน ธาตุชั้นนี้ก็กำลัง จิตใจก็แจ่มใส การเข้าสมาธิจิตสงบได้สนิทก็ย่อมจะมีความสุขและเกิดกำลังทางใจ จะคิดอ่านการงานต่างๆ ย่อมปลอดภัยโปร่งโล่งใจ คิดได้ทะลุปรุโปร่งผิตรกรรมตา ฉะนั้นการฝึกจิตทางสมาธิก็ดี ทางปัญญาก็ดี ตามหลักพระพุทธศาสนา จึงเป็นเครื่องสนับสนุนการงานได้ดี ไม่ทำงานใดๆ ให้เสียไปดังที่มัก

เข้าใจกันอยู่เสมอ แม้ชาวพุทธที่สักแต่ชื่อว่าถือพุทธ ไม่รู้เรื่อง
ของพุทธ

ฉะนั้น การพากเพียรทำงานให้ได้ผลต้องใช้แรงงานและความ
บากบั่น แต่ก็ใช้ในกรณีต่างกัน เช่น ถ้าต้องการความสงบก็
ต้องใช้ความบากบั่นเพื่่อมุ่งจุดเดียว คือระงับความฟุ้งซ่าน ถ้า
จะพิจารณาให้รู้สัจธรรมก็ต้องใช้แรงงาน ความบากบั่น ใน
การสังเกตและทำความเข้าใจในธรรมแง่ต่างๆ ถ้าจะมุ่งให้เกิด
ปัญญา ก็ต้องใช้ทั้งแรงงาน ความบากบั่นในการพิจารณาเหตุผล
ต่างๆ

**ถ.๘-ญ.๘ ถ้าทำงานเหนื่อย จิตวุ่นวายมากๆ จะควรนอนหลับหรือควร
ปฏิบัติ?**

ตอบ ควรนอนหลับก็มี ตามกรณี ถ้าจะช่วยทางจิตใจให้สงบและหลับ
ได้ดีก็ควรปฏิบัติภาวนาไปด้วยเมื่อภาวนาจนหลับไปจิตก็สงบได้กาย
ก็ได้พักแต่ไม่ควรจะว่างเว้นการปฏิบัติตามวิธีที่เคยทำถ้ามีเวลาพอจะ
ทำได้

ปิดประชุม เวลา ๒๐.๐๘ น.

วันอังคาร วันที่ ๑๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๗ (ค.ศ. ๑๙๗๔)

เวลา ๑๗.๔๕ น. นายกพุทธสมาคมแห่งประเทศไทย Mr.Christmas HUMPHREYS มานมัสการท่านอาจารย์พระมหาบัว ญาณสัมปันโน พร้อมกับนำผลไม้มาถวายด้วย

ท่านอาจารย์ลงมาที่ห้องพระซึ่งเป็นที่ประชุมทำสมาธิด้วย เวลา ๑๘.๐๐ น. เพราะนัดกันว่าเริ่มงาน ๑๘.๓๐ น.

การสนทนาโต้ตอบระหว่างท่านอาจารย์กับนายกพุทธสมาคมแห่งประเทศไทย มีดังต่อไปนี้

นายกฯ กระผมมานมัสการ กระผมเป็นนายกพุทธสมาคมในประเทศไทย อังกฤษ ซึ่งเป็นสมาคมเก่าแก่มาก

ท่านอาจารย์ ยินดีมากที่ได้มาพบกัน สมาคมของท่านอยู่ที่ไหน?

นายกฯ ห่างจากที่นี่ ๕ ไมล์ สมาคมนี้ก่อตั้งเมื่อเดือนพฤศจิกายน ๕๐ ปีมาแล้ว ภริยาและกระผมเป็นผู้ร่วมก่อตั้งสมาคมนี้นี้ เมื่อครั้งนั้นประเทศอังกฤษมีชาวพุทธเพียง ๒๐ คนเท่านั้น

ท่านอาจารย์ ปัจจุบันนี้มีเท่าไร?

นายกฯ ไม่ทราบ ทราบแต่ว่าเขียนและพิมพ์หนังสือเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาชิ้นที่ไร ต้องพิมพ์ถึงครึ่งล้านเล่ม เพราะคนสนใจกันมาก ที่สมาคมของกระผมมีสมาชิก ๒,๐๐๐ กว่าคน คนสนใจมีมาก ตั้งกันเป็นกลุ่มขึ้นกับพุทธสมาคมนี้อีก ๓๐ กลุ่ม และกระผมได้รู้จักกับศูนย์ชาวพุทธ ๗ แห่ง ท่านอาจารย์สนใจในองค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์โลก/พ.ส.ล. หรือเปล่า?

ท่านอาจารย์ องค์การพ.ส.ล.นำเทศน์ของอาตมาไปแปล ลงพิมพ์ใน

หนังสือของพ.ส.ล.อยู่เสมอ

นายกฯ เมื่อไม่นานมานี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระบรมราชินีนาถของไทยเสด็จมาเยี่ยมพุทธสมาคมที่อังกฤษ ท่านอาจารย์ไปเยี่ยมที่พุทธทาสหรือไม่?

ท่านอาจารย์ คิดอยู่มาก และไม่ใช่วันนี้แห่งเดียว คิดถึงที่อื่นๆ ด้วย ถ้ามีโอกาสก็อยากจะไป

นายกพุทธสมาคมแห่งประเทศไทย รมัสดการลากลั้บ เวลา ๑๘.๑๐ น.

คำถาม - คำตอบ

หลังจากที่นายกพุทธสมาคมแห่งประเทศไทยกลับไปแล้ว ท่านอาจารย์ถามที่ประชุมว่า ที่พูดเมื่อวานนี้ใครมีข้อข้องใจอย่างไร โปรดถามได้

ถ.๑-ญ.๑ ได้อ่านหนังสือของท่านอาจารย์เห็นมีคำว่า “จิตตวิมุตติ” กับ “พุทโธวิมุตติ” หมายความว่าอะไร?

ตอบ “จิตตวิมุตติ” เป็นคำใช้ทั่วไปสำหรับจิตใครๆ ที่หลุดพ้นเป็นพระอรหันต์ “พุทโธวิมุตติ” เป็นคำใช้สำหรับพระจิตของพระพุทธเจ้าเท่านั้น รวมแล้วก็เป็นจิตบริสุทธิ์ด้วยกัน

ถ.๒-ข.๑ ได้อ่านหนังสือพบว่า มีวิญญาน ๖ คือการสัมผัสกันของอายตนะภายนอกกับอายตนะภายใน แล้วมีวิญญานที่ ๗ อีกหนึ่งคืออะไร?

ตอบ ญาณ ๖ เป็นเรื่องสิ่งภายนอกมากกระทบ หู ตา จมูก ฯลฯ ก็รู้สึก คือรู้ว่าเป็นสิ่งนั้นสิ่งนี้มากกระทบ นี่เป็นอาการของจิต ญาณที่ ๗ ได้แก่ ปฏิสนธิญาณ เป็นส่วนที่ไม่รับทราบอะไร แต่ไปปฏิสนธิในที่ต่างๆ ถือกำเนิด ณ ที่สูง ต่ำ กาลสถานที่ แล้วแต่สาเหตุที่จะนำไปซึ่งอยู่ในจิต จึงมีการเกิดใหม่ พระพุทธเจ้าทรงกำหนดญาณทั้ง ๖ ก็เพื่อให้เราไม่ติดอยู่ในสิ่งที่เห็นที่รู้ ให้รู้แต่ว่ามันเกิดๆ ดับๆ ไม่มีแก่นสารอะไร เมื่อควบคุมมันได้จะได้เห็นญาณที่ ๗ เด่นขึ้น ญาณนี้มีดวงเดียวเป็นเอกญาณ ถ้าจะเปรียบก็เหมือนต้นไม้ ซึ่งมีส่วนสำคัญที่ใช้ทำประโยชน์ได้ ส่วนอีก ๖ ญาณนั้น ได้แก่ กิ่ง ก้านสาขา ทำประโยชน์สำคัญๆ ไม่ค่อยได้ดี ดังนั้นจึงควรสังวร และมุ่งไปสนใจพิจารณาจิตอันเป็นเอกจิตที่จะไปถือกำเนิดเป็นอะไรต่อไป และสมควรที่จะพยายามรักษาจิตให้สะอาด สงเสริมให้สูงขึ้นตามภูมิของตนๆ ที่จะควรได้รับจากการปฏิบัติ

ถ.๓-ข.๑ ญาณคือผู้รู้ และปฏิสนธิญาณคือจิตเอง ซึ่งหุ้มห่อด้วย กุศลและอกุศลจึงนำไปสู่การเกิดใหม่ ตัวอย่างเช่น การสร้างบ้าน จะให้แก่นสำคัญดีหรือไม่อย่างไร ให้สนใจอันนี้ แทนที่จะไปสนใจเรื่องเล็กๆ น้อยๆ ที่อยู่ข้างนอก ไซหรือไม?

ตอบ เข้าใจถูกแล้ว แต่ก็จำต้องพิจารณาสิ่งเกี่ยวข้องจนเป็นที่เข้าใจ แล้วปล่อยวาง พิจารณาประสานกันกับจิตซึ่งเป็นตัวการสำคัญ จนเข้าใจทั้งส่วนย่อยส่วนใหญ่ จึงจัดว่าพิจารณารอบคอบ

ถ.๔-ข.๒ จิตคือที่รู้ทั่วไป เมื่อคิดโน่นคิดนี่เอามารวมกันเป็นสังขาร สังขารเป็นอนิจจัง แต่เมื่อวานนี้ท่านบอกว่า จิตมีอยู่ ตั้งอยู่ถาวร โปรด

อธิบาย

ตอบ จิตใจทั่วไปของสามัญชนเป็นอนิจจัง มีสมมุติแทรกอยู่ สิ่งใดในโลกที่เป็นสมมุติแล้วย่อมอยู่ในกฎของไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา จิตของปุถุชนก็ยิ่งอยู่ในกฎนี้ คือต้องเปลี่ยนแปลงไปตามกุศลและอกุศลส่งไปเกิดใหม่ จิตที่ไม่เปลี่ยนแปลง อยู่ถาวรนั้น คือจิตที่บริสุทธิ์ ที่บรรลอรหัตต์แล้ว ไม่มีอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เข้าแทรกเหมือนจิตสามัญทั่วไป ที่อธิบายนี้เป็นภาคปริยัติ อาจเอาไปถกเถียงกันได้ไม่จบ ถ้าบุคคลไม่ปฏิบัติแล้วพูดกันไปก็ไม่เกิดประโยชน์อะไรขึ้นมา ถ้าปฏิบัติจะให้เห็นสัจธรรมด้วยตนเอง การอ่าน พุด ฟัง เข้าใจกัน แต่ยังไม่ปฏิบัตินั้นมีแต่ทางโต้เถียงกัน เพราะธรรมของพระพุทธเจ้ามีอย่างหยาบ-กลาง-ละเอียด ดังนั้นจึงควรพุดในเรื่องที่จะให้ประโยชน์แก่กันดีกว่า สิ่งที่ได้จากหนังสือกับสิ่งที่ได้จากการปฏิบัติเองนั้นย่อมต่างกันอยู่มาก เพราะความจำกับความจริงที่รู้เห็นจากการปฏิบัติต่างกันอยู่มาก เพียงจำได้โดยมิได้ปฏิบัติ แม้จะพุดผลแห่งการปฏิบัติให้ฟังเพียงใดก็ยังเข้าใจได้ยากอยู่นั่นเอง จนกว่าได้ปฏิบัติและรู้เห็นขึ้นกับใจก็ค่อยหายสงสัยไปเอง

ถ.๕-ข.๒ จะมีวิธีถอดถอนความโกรธภายในตัวของเราได้อย่างไร?

ตอบ ในพระอภิธรรมเรียกตัวโกรธเป็นมูลรากของโทสะ พุดให้ฟังก็พอเข้าใจได้ แต่ถ้าจะถอดถอนรากมูลของความโกรธจริงๆ แล้วถอนยาก ต้องอาศัยการปฏิบัติเป็นสำคัญ เพราะการถอดถอนกิเลสต้องถอดถอนด้วยความจริงจากการปฏิบัติจริงมิได้ถอดถอนจากความจำได้ตามที่เรียนมา ซึ่งใครๆ ที่เรียนก็พอจำได้ แต่กิเลส

ไม่กลัว ยังอยู่อย่างเดิม สิ่งใดที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับเรา นิสัยใดๆ ที่บุคคลมี มันเป็นเรื่องสืบเนื่องกันมา ถ้าปฏิบัติพยายามถอดถอน ก็ถอดถอนได้ พระอรหันต์ที่มาจากผู้มีความโกรธมากก็ยังมี เรา เป็นมนุษย์ปุถุชน เพียงแต่รู้และเข้าใจนั้น ไม่สามารถจะถอดถอน รากมูลของโทสะได้ ต้องอบรมจิตใจด้วยการรู้โทษของโทสะก็ย่อม ละกันไปเอง ส่วนจะละตามความต้องการเฉยๆ นั้นย่อมไม่สำเร็จ ต้องอาศัยการปฏิบัติจึงจะเห็นผลไปโดยลำดับ ที่เรียกว่าการ ภาวนาอย่างถูกต้อง เหมาะสมกับที่จะถอดถอนกิเลสชนิดนั้นๆ

กรุณาทราบว่า กิเลสมีได้กลัวความจำชื่อของมันได้เพียงเท่านั้น แม้จะจำได้กระทั่งโคตรแซ่ของมัน มันก็คือกิเลสที่นิ่ง นอน ชับ ถ่าย อยู่บนหัวใจสัตว์โลกอยู่นั่นเอง มิได้คิดจะโยกย้ายถ่ายเทไป ไหน นอกจากการปฏิบัติจิตตภาวนา อบรมสติปัญญา ให้แก่กล้า สามารถขับไล่มันออกได้เท่านั้น มันถึงจะกลัวและแตกกระจาย ออกจากใจอย่างไม่มีปัญหา ดังพระพุทธรเจ้าและสาวกทั้งหลาย ท่านทรงขับไล่ด้วยการปฏิบัติมาแล้ว จึงได้นำวิธีนั้นมาสอนโลก เรื่อยมาจนปัจจุบันนี้

จะบอกวิธีนั่งสมาธิให้ ว่าทำไมพระพุทธรเจ้าท่านจึงทรงนั่งขัดสมาธิ ดูเผินๆ ก็ดูไม่สำคัญ จะนั่งอย่างไรก็ได้ แต่ถ้าจะนั่งเป็น ชั่วโมงๆ ก็ควรจะนั่งขัดสมาธิบ้าง เพราะทุกส่วนของร่างกาย น้ำหนักลงเท่ากัน เมื่อมีความปวดเจ็บ ก็จะไปปวดเจ็บไปทั่วๆ กัน ไม่เจ็บปวดหนักในส่วนใดส่วนหนึ่ง นั่งนานๆ อาจเจ็บปวด มาก เพราะการทำสมาธิภาวนาเป็นงานสำคัญมากสำหรับผู้มุ่ง ผลจริงจัง การนั่งก็นานเป็นชั่วโมงๆ ถ้าจะมากังวลกับร่างกาย

มากนัก ทางด้านจิตใจก็อ่อนแอแล้วแต่ทุกข์ทางกาย เราต้องมุ่งไปที่จิตเป็นสำคัญ ให้จิตทำงานตามที่กำหนดไว้และมีสติควบคุม ในขณะที่ทำสมาธิ ไม่ใช่เที่ยวออกไปข้างนอก คิดเรื่องนั้นเรื่องนี้ จิตที่มีสติบังคับเสมอจะอยู่กับตัว สงบ รู้ตัวได้ชัด ย่อมมีสติสืบต่อกันดีเพียงไร จิตก็ยิ่งเด่น ดังนั้นต้องอย่าให้จิตวอกแวก

ถ.๖-ข.๓ ครูสอนสมาธิชื่อ อलगมาลา (Alakamala) ว่า การเอาจิตไว้ที่สิ่งของไม่ได้วิมุตติ ทำไมจึงไม่ถึงวิมุตติจิต?

ตอบ ก็เพราะสิ่งของเป็นสิ่งของ มิใช่วิมุตติ จะให้จิตถึงวิมุตติได้อย่างไร การพิจารณาสิ่งนั้นก็มิได้เพื่อจะเอาสิ่งนั้น แต่เพื่อรู้จักปล่อยวางต่างหาก ในเรื่องอรรถมรรค-อรรถफलนั้น พูดเรื่องสติปัญญาด้วย ถ้าใช้สติอย่างเดียวไม่ใช้ปัญญาก็ไม่ได้ผลตามที่ปรารถนา จะถอดถอนกิเลสได้โดยสิ้นเชิงก็ต้องเอาสติกับปัญญาไปใช้ให้เต็มที่ สติปัญญาเปรียบเสมือนเครื่องมือ การใช้เครื่องมือก็ต้องรู้ว่าอะไรจะใช้กับอะไร วิธีใช้เครื่องมือต่างๆ ทำอย่างไร สติมีมากก็จริง แต่บุคคลทำหน้าที่ของตนบกพร่องเพราะไม่ได้ใช้ปัญญาตามที่ควรแล้ว ผลสำเร็จในเรื่องนั้นๆ ย่อมไม่เกิดเต็มภูมิที่ควรจะเกิด ความบกพร่องต่อหน้าที่ไม่ใช่ของดี ผลจึงไม่สมบูรณ์ ถ้ามีเครื่องมือดี เวลาเจ้าของใช้ผิดที่ก็ไม่ได้ผลดีตอบแทนความต้องการ ฉะนั้นที่เรียนมัชฌิมาจึงควรคำนึงถึงความพอดีเสมอ จะสมชื่อของธรรมคือมัชฌิมาที่เคยเรียนมา

ถ.๗-ข.๓ จะต้องฝึกให้เกิดคุณไสยไหม?

ตอบ ทำสมาธิเป็นตาชั่งตาตวง ดูว่าอะไรบกพร่องก็ต้องทำให้เจริญขึ้น อินทรีย์ ๕ มีศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา เกี่ยวกับของ

เราทั้งนั้น อย่างกับแสงสว่างที่ส่องลงบนวัตถุอันหนึ่ง ย่อมสว่าง
ตอนบน มีเงามืดตอนล่าง ปัญญาเป็นแสงสว่างที่แทงทะลุได้
จริง แต่ต้องส่องผ่านกองกิเลสที่หุ้มห่อดวงใจให้ทะลุ ไม่มีเงาของ
กิเลสแอบซ่อนอยู่ในด้านใดของจิตใจได้เลย ก็แปลว่าปัญญาแก้
กล้าสามารถพิจารณาครอบงำ ลอดความมืดแห่งกิเลสทั้งมวล
ไปได้อย่างสบายหายห่วง ถึงวิมุตติหลุดพ้นโดยสิ้นเชิง

**ถ.๘- ท่านปัญญาฯ แปลว่าอินทรีย์ทั้ง ๕ นั้น ต้องดูไว้ให้ดี ถ้าปัญญา
แก้กล้าก็แทงตลอดเหมือนแสงสว่างส่องจากข้างบนทะลุถึงข้างล่าง
ไม่มีเงาคืออวิชชาเหลืออยู่เลย ใช่ไหม?**

ตอบ จิตวิมุตติคือจิตบริสุทธิ์จริงๆ ไม่มีเงา สว่างรอบด้าน ถ้ายังมีเงา
อยู่จะว่าเงาเป็นอวิชชาก็ได้ ข้อสำคัญ จิตจะบริสุทธิ์ได้ต้องกิเลส
ทั้งมวลหมดสิ้นไปแล้ว

ถ.๙-ญ.๒ ขอทราบที่จิตคืออะไร?

ตอบ คือผู้รู้ จิตแท้คือรู้อย่างเดียวเท่านั้น พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า จิต
เดิมแท้ฟ่องใส แต่มีกิเลสมาคลุกเคล้า จึงเป็นไปตามกิเลส จิต
จึงขุ่นมัว การชำระจิตจึงต้องอาศัยสติปัญญา ความเพียร เมื่อ
จิตผ่านพ้นความฟ่องใสไปแล้วก็บริสุทธิ์ ซึ่งได้แก่จิตเป็นวิมุตติ
นั่นเอง คำว่า “ฟ่องใส” ประภัสสร เป็นภาวะของ “วิภูจิต” ต่าง
กับ “วิภูจิต” หมายความว่า ประภัสสรคือความฟ่องใส แต่ยังไม่
บริสุทธิ์ ความฟ่องใสที่ปรากฏจากภาคปฏิบัติก็คือ กิเลสรวม
ตัวเข้าไปอยู่จุดเดียวนั่นแล เมื่อความฟ่องใสอันเป็นกิเลสชนิด
ละเอียดสุด ผ่านไปแล้วด้วยการชำระของมหาสติมหาปัญญา
จิตก็บริสุทธิ์

ถ.๑๐-ข.๔ การรักษาสัจใจให้อยู่แต่ภายในตนเองนั้น คือทำอย่างไร?

ตอบ อยากจะทราบเรื่องจิต เราก็ภาวนาให้จิตสงบ ปัญญานั้นใช้ออกข้างนอกก็ได้ เข้าข้างในก็ได้ แต่ปัญญาจะเกิดและคล่องแคล่ว ต้องให้มีจิตสงบบ้าง ถ้าจิตสงบดี ก็ทราบลักษณะจิตของเราได้ การสงบของจิตควรให้ทรงตัวอยู่ได้นาน จึงจะสร้างฐานความมั่นคงให้แก่ตนเองและเกิดความชำนาญ จะทำให้จิตสงบเมื่อไรก็ได้ จิตสงบยอมผ่อนไสไปเรื่อยๆ รู้ว่าตนมีกิเลสอะไรอยู่บ้าง มีปัญญาแก้ไข ถอดถอนกิเลส จิตก็ยิ่งผ่อนไสขึ้น จนกำจัดกิเลสออกได้ด้วยปัญญา นี่เป็นขั้นที่ ๑

กิเลสก็มีอย่างหยาบ-กลาง-ละเอียด เราต้องใช้ปัญญาตามถอดถอนทุกระดับ ความรู้ที่ประกอบด้วยกิเลสนั้นไม่ใช่จิตแท้ แต่เป็นอาการของจิต เมื่อทำจนจิตไม่เปลี่ยนแปลง ไม่เศร้าหมอง ไม่มีอาการอันใดของจิตที่มีกิเลสคลุมทั้งหมด จิตนี้จะรู้ว่าไม่มีสาเหตุอะไรให้ไปเกิดปฏิสนธิต่อไปแล้ว จิตบริสุทธิ์ไม่ต้องปฏิสนธิแล้ว จิตที่มีเชื่อความดีความชั่วอยู่ เปรียบเหมือนเมล็ดที่จะเกิดได้ ซึ่งมีเชื้อหรือพีชอยู่ในเมล็ดนั้น จิตอย่างนี้จึงมีเกิดแล้วตาย แล้วเกิดอีก ตามผลที่ตนสร้างสมไว้ ดีชั่วต่างๆ กัน ส่วนจิตที่บริสุทธิ์ จึงเป็นจิตคงที่ ไม่มีเชื้อไปเกิดอีก ไม่ว่าใครจะเชื่อว่าตายแล้วสูญตายแล้วไม่สูญ ถ้าจิตมีเชื้อของความดีความชั่วอยู่ มันก็เกิดอีกวันยังค่ำ ถ้าจิตบริสุทธิ์ไม่มีเชื้อ จิตก็ไม่เกิด คงที่อยู่อย่างนั้น แต่ความคงที่ของจิตที่บริสุทธิ์ผิดกับความคงที่ที่โลกเข้าใจกัน จึงไม่มีใครเข้าใจความคงที่ของจิตที่บริสุทธิ์ได้ถูกต้อง นอกจากพระอรหันต์เท่านั้น

พระพุทธเจ้าท่านทรงทำจนเห็นจริงแล้ว ไม่ใช่เดาสุ่ม คาคคิตกันอย่างพวกเราๆ ดังนั้น ธรรมของท่านจึงถูกต้องแม่นยำจริงๆ เป็นที่เชื่อถือได้อย่างตายใจ

ถ้าเราทำให้ถึงขั้นจิตบริสุทธิ์ไม่ได้ ก็ควรพากเพียรทำความดีให้จิตดวงนี้ ซึ่งจะเกิดเป็นอะไรก็ตาม ให้เป็นไปในทางที่ดีที่เจริญเกิด ดีกว่ากอดความลึกลับสงสัยไว้ขวางทางเดินของตนอยู่เปล่าๆ โดยไม่เกิดประโยชน์อะไร นอกจากขวางไว้เพื่อปิดหรือผลักลงกองวัฏทุกข์เท่านั้น

ถ.๑๑-ข. ๕ การจะตรัสรู้ได้นั้นต้องมาเกิดเป็นมนุษย์เท่านั้นหรือ?

ตอบ สัตว์อื่นๆ ไม่มีสติปัญญา มนุษย์มีสติปัญญามาก แต่ก็ต้องประกอบด้วยความพากเพียรมากเป็นพิเศษจึงจะตรัสรู้ได้ ดังนั้นมนุษย์จึงไม่ใช่ทุกคนที่จะตรัสรู้ได้ พรหมโลกชั้นสุทธาวาสเป็นภูมิจะบรรลุธรรมขั้นสูงสุดได้อย่างแน่นอนกว่ามนุษย์จำนวนมากเสียอีก มนุษย์ถ้าไม่พากเพียรทำความดี ย่อมจะทำให้ระดับของตนตกต่ำลงไปได้ มนุษย์เราก็มี ๔ จำพวก เหมือนบัว ๔ เหล่าคือ

๑. พวกที่มีภูมิวาสนาเต็มที่แล้ว พร้อมจะก้าวเข้าถึงขั้นสำเร็จในไม่ช้า เมื่อได้รับอุปายแห่งธรรมอย่างถูกต้อง
๒. พวกที่รองกันลงมา และพร้อมที่จะบรรลุธรรมในลำดับต่อไป ถ้าเป็นโรคก็พร้อมที่จะหายเมื่อถูกกับยา
๓. พวกที่พอแนะนำสั่งสอนได้ หลายครั้งหลายหนจึงมีทางเข้าใจ ปฏิบัติโดยสม่ำเสมอก็มีทางบรรลุได้ ถ้าเป็นโรคก็มีทางจะหายถ้าถูกกับยา และมีทางจะตายได้ ถ้าเจ้าตัวประมาทชอบรับประทาน

ของแสงซึ่งขัดกับยา

๔. พวกสุดท้ายนี้ สูดเสียทุกอย่างขึ้นชื่อว่าความดี แต่ถ้าเป็นความชั่วก็สู้ได้กระทั่งหมดลมหายใจไม่มีถอยเพราะเป็นจำพวกมืดแปดทิศจึงไม่รู้จักกลัวทุกข์

จิตก็เหมือนสิ่งทั้งหลาย มีต้นไม้และเด็ก เป็นต้น ต้องได้รับการบำรุงส่งเสริมจึงจะเจริญขึ้น แต่จิตนั้นต้องแล้วแต่เจ้าของตนเองจะบำรุงอย่างไร ก็เป็นไปตามนั้น

สัมภาษณ์นายกฯของท่านอาจารย์

ยินดีที่ได้มาช่วยตอบปัญหาท่านในที่นี้ การมานี้เป็นการชั่วคราว อยู่นานไม่ได้ เนื่องจากมีกิจกรรมมากในประเทศไทย เพราะเป็นประเทศพุทธศาสนา มีคน ๘๐-๙๐% นับถือพุทธศาสนา ต้องติดต่อกับประชาชนลูกศิษย์ลูกหา จะมาประเทศอังกฤษต้องเตรียมทำไว้ตั้ง ๓-๔ เดือนจึงมาได้สำเร็จ แต่ก็ต้องรีบกลับเพราะทางโน้นคอยอยู่ มาได้รับความเอื้อเฟื้อจากพี่น้องชาวอังกฤษทั้งหลายก็ยินดีคิดอยากจะทำอีก แต่ก็อนิจจัง-ทุกขัง-อนัตตา ทำให้เราแน่ใจไม่ได้ว่าจะมีโอกาสมาได้อีกเมื่อไร

เชื่อว่าธรรมชาติพูดกันในวันนี้คงจะทำให้ท่านได้สาระอันสำคัญนำไปปฏิบัติต่อไป

อาตมาเสียดายที่ท่านปัญญาฯ ท่านอยู่เมืองไทย ๑๒ ปี พูดไทยเข้าใจภาษาไทยได้ อาตมาก็พยายามเรียนภาษาอังกฤษจากท่านปัญญาฯ ในระยะนี้เหมือนกัน แต่เรียนไม่ได้จริงๆ จังๆ มาครั้งนี้จึงไม่สามารถจะพูดกับท่านเป็นภาษาอังกฤษได้ ต้องฟังการแปลของท่านปัญญาฯ

ถ.๑๒-ข.๓ บัดนี้ท่านอาจารย์ได้มาเห็นกรุงลอนดอน เมืองใหญ่ที่คนทำงานซุกมุ่นวุ่นวายเช่นนี้ ใครจะเรียนถามว่าในบ้านเมืองเช่นนี้คนจะฝึกสมาธิได้หรือไม่?

ตอบ ถ้าคนตายแล้วก็ฝึกสมาธิไม่ได้ แต่ถ้ายังมีชีวิตอยู่ก็ฝึกได้ เพราะมีเวลารุ่น เวลาว่าง ไม่ได้ยุ่งเสมอไป พูดถึงเมืองมนุษย์แล้วเมืองไหนก็คือเมืองของคนที่มีปากมีท้อง ซึ่งจำต้องวิ่งเต้นชวนชวายนามาเหยียวยาความบกพร่องต้องการของธาตุขันธ์

เช่นเดียวกัน จำต้องมีความซุลมุนวุ่นวายเหมือนๆ กัน ไปบ้านใด เมืองใด ก็มีแต่บ้านเมืองที่วุ่นวายด้วยกันทั่วโลก เพราะอาชีพ บังคับ เห็นไม่วุ่นแต่ป่าช้าคือบ้านคนตายเท่านั้น แต่ใครเล่าจะ อยากรไปบ้านที่ไม่วุ่นวายแบบนั้น แม้แต่สัตว์ยังไม่อยากไปกัน ฉะนั้น เมื่อพวกเราอยากอยู่เมืองซุลมุนวุ่นวายดังที่เป็นกันอยู่ก็ จำต้องทนเอา เพราะความจำเป็นบังคับดังที่รู้ๆ เห็นๆ กันอยู่ทั่วไป ในโลกมนุษย์และสัตว์ที่มีปากมีท้องด้วยกัน จะพึงชวนชวายเพื่อความอยู่รอด

ปิดประชุมเวลา ๒๐.๓๐ น.

คำถาม - คำตอบ

วันพุธ วันที่ ๑๒ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๗ (ค.ศ. ๑๙๗๔)

ถ.๑-ข.๑ วานนี้ท่านบอกว่า การกำจัดความโกรธนั้นยาก แต่พอพูดเข้าใจได้ ขอให้ท่านอธิบายวันนี้อันได้ไหม?

ตอบ พยายามมองเห็นโทษของความโกรธแล้วจะขจัดมันไปได้ ความโกรธที่คนอื่นแสดงต่อเรา เราไม่ชอบ เราเห็นว่าไม่ดี เวลาเราโกรธคนอื่นก็เป็นอาการที่ไม่ดี และทำให้เกิดผลร้ายตามมา แต่เรามักไม่รู้สึกรู้สึกรู้ว่านั่นไม่ดี ธรรมดาถ้าเรารู้ว่าอะไรไม่ดีเป็นภัยภายหลังเราก็ไม่ทำ ถ้าเราคิดว่าดี หรือไม่คิดเห็นโทษของมัน และทำตามอารมณ์แห่งความโกรธ เราก็ขจัดความโกรธไม่ได้ นอกจากจะเป็นการส่งเสริมความโกรธให้มีกำลังมากขึ้น เพื่อรังควานตนเอง และเผาผลาญผู้อื่นอยู่รำไปเท่านั้น

ถ.๒-ข.๒ การแสดงความโกรธมีบางคราวมันก็สมควรได้บ้างไหม?

ตอบ ความโกรธนั้นร้อน แต่คนมักคิดว่าดี ชอบแสดงออกมา ใครทำอะไรไม่ได้อย่างใจเราก็โกรธ ถ้าเราไม่ควบคุมอารมณ์ มันก็มีแต่จะรุนแรงยิ่งขึ้น เคยรู้สึกหรือไม่ว่า บางทีเราก็โกรธตัวเอง เพราะทำอะไรไม่ทันใจตัวเอง ความรู้สึกโกรธทำให้ร้อน ไม่สงบเย็นใจ กิริยาแสดงความโกรธไม่น่าดู การปล่อยให้เกิดความโกรธอยู่เรื่อยๆ โดยไม่พยายามระงับดับเสียบ้าง ก็เกิดเป็นนิสัย เพราะเป็นการส่งเสริมมัน แล้วท่านจะเอาความสบายใจมาจากไหน ถ้าความโกรธเป็นปุ๋ยพอสัต์ต้นไม้ได้ ก็ควรโกรธเวลาต้องการปุ๋ยใส่ต้นไม้ ถ้าใช้

ต่างป่วยหรือเป็นป่วยไม่ได้ แต่ยังมีนิสัยส่งเสริมความโกรธอยู่ก็เป็นสิ่ง
ไม่สมควร

**ถ.๓-ข.๒ ถ้าเราไม่ได้รับความยุติธรรมจะอย่างไร เช่น เขามากล่าว
โทษเราโดยเราไม่ได้ทำผิด?**

ตอบ ควรปฏิบัติตามเหตุผลอันควร การกระทำใดๆ ที่เป็นไปตามความ
โลภ ความโกรธ ความหลงนั้น ท่านว่าไม่ดี ถ้าอีกฝ่ายหนึ่งทำผิด
แต่เราเป็นฝ่ายถูกฝ่ายดีแล้ว เราไปปล่อยอารมณ์บ้าไปกับเขาด้วย
ไม่ดี เราที่เคยเป็นคนดีอยู่แล้วก็จะกลายเป็นคนเลวไปด้วย ซึ่งมีใช้
ของดีสำหรับผู้ที่หวังความดีทั้งหลาย ถ้าเราต้องการเป็นคนดี เรา
ต้องอดกลั้นความโกรธ พิจารณาหาทางที่จะปฏิบัติให้เหมาะสมต่อ
ตัวเองและต่อผู้ที่ให้ร้ายแก่เรานั้น โดยไม่ทำให้บุคคลอื่นเห็นเรา
พลอยเป็นคนเลวไปด้วยตามฝ่ายที่กระทำผิดนั้น

**ถ.๔-ข.๒ ถ้าเราโกรธแล้วไม่แสดงออก อีกฝ่ายหนึ่งก็ไม่ต้องรู้ว่าเราโกรธ
เพราะฉะนั้นจึงควรแสดงปฏิกริยาต่อการกระทำของเขาด้วยความโกรธ
เขาจะได้ไม่ทำกับเราอีก?**

ตอบ การแสดงความโกรธไม่ใช่ของดี เราควรจะพิจารณาหาทางพูดกัน
ดีๆ ด้วยเหตุด้วยผลก็จะสำเร็จประโยชน์ได้ โดยไม่เกิดโทษตามมา
ทีหลังอีก ถ้าพูดกันโดยไม่ใช้อารมณ์โกรธ เราก็ไม่เอาความบ้ามา
พูดด้วย อีกฝ่ายหนึ่งจะเข้าใจ และนับถือยอมทำตามเราได้ด้วย
ความเต็มใจ เรื่องก็จะดีขึ้นไม่ลุกลาม เหมือนเอาน้ำสะอาดชะล้าง
สิ่งสกปรก สิ่งนั้นจะมีทางสะอาดได้ ไม่เพิ่มความสกปรกยิ่งขึ้น
การแสดงหน้ายักษ์หน้าผีใส่กันเช่นนั้นก็ไม่ใช่คน แต่มันกลายเป็น
ยักษ์ไปด้วยกันแล้ว

ถ.๕-ข.๓ ถ้าเราไม่แสดงปฏิกิริยา เราจะอดได้อย่างไร?

ตอบ ถ้าอดใจต้องอดได้ แต่ส่วนมากไม่อดกัน และชอบบ่นปล่อยตามอารมณ์ ไม่ค่อยมีใครสนใจจะอดทนต่อความโกรธของตน เราต้องสังเกตตัวเราว่าอะไรเราชอบหรือไม่ชอบ สิ่งที่เขาทำแก่เราทำให้เราโกรธ เราอดกลับ ไม่แสดงอาการผิดปกติดังใด เราพิจารณาแก่ที่ตัวเราเอง โดยคิดถึงอกเขาบ้างว่าเราได้ทำอะไรที่เขาน่าจะโกรธหรือเปล่า เราจำไว้ไม่ทำอีก ถ้าเขาผิดเราไม่ผิด เขาแสดงความโกรธออกแต่เราไม่แสดง ใจเขาก็ร้อนเอง คนอื่นก็เห็นเขาเลวเอง เรามีได้เลวเพราะความไม่แสดงปฏิกิริยาตอบเขา ยิ่งกลับเป็นบุคคลที่น่าชมเชยอีก คนที่โกรธไม่มีใครชมเชยว่าเขาดีเพราะโกรธเก่ง เมื่อเราโกรธให้ใครก็ตาม ใครจะชมว่าเราดีเพราะโกรธเก่ง เพราะความโกรธคนนี้ โกรธไม่ใช่ของดีการดี ใครก็กลัวและเบียดกันทั่วโลก แม้แต่สัตว์มันก็ยังรู้และรีบหาที่หลบซ่อนตัว กลัวความโกรธซึ่งมีพิษภัยยิ่งกว่าไฟ ฉะนั้นจึงเป็นสิ่งไม่ควรส่งเสริม นอกจากจะหาทางดับให้มุดมอดลงตายเดียวจนไม่เหลือ

ถ.๖-ญ.๑ ทำไมเราพบคนบางคนใหม่ๆ เราก็รู้สึกชอบหรือไม่ชอบเขาแล้ว เขายังไม่ได้มาทำอะไรให้เรา?

ตอบ คนที่ไม่ใช่คนตายย่อมมีความรู้สึกดังนั้น ฉะนั้นเป็นความรู้สึกธรรมดาที่เห็นอะไรก็ชอบหรือไม่ชอบ ไม่เป็นการเสียหายอะไร เพราะนิสัยมนุษย์ที่มีกิเลสก็มักจะเบียดเบียนกันทั้งนั้นแทบทั้งโลก นอกจากไม่แสดงออกก็ราวกับไม่มีอะไรเกิดขึ้น

ถ.๗-ข.๒ การสลัดความไม่ชอบเขาออกทันทีจะดีกว่าแผ่เมตตาไหม?

ตอบ ถ้าสลัดออกได้ก็ดี หรือถ้าแผ่เมตตาได้ก็ดี แต่ส่วนมากมักไม่ทำทั้ง

สองอย่าง แต่ไปทำสิ่งไม่น่าทำนั่นแล ถ้าเราเกิดความรู้สึกโกรธใครไม่ชอบใคร เราเห็นโทษในตัวเราเองว่ามันทำให้เราไม่สบายใจ เราก็ระงับความรู้สึกอันนั้นเสียจึงจะตรงจุดที่หมาย ก่อนอื่นต้องพิจารณาโทษของตนเอง หรือโทษที่จะเกิดหรือเกิดแก่ตนเอง แล้วสลัดความรู้สึกอันนั้นเสีย

เมื่อเริ่มการปฏิบัติธรรมะนั้น ตอนแรกยังไม่เข้าใจตนเอง เราได้แต่รู้สึกต่อสิ่งภายนอก และมีชอบไม่ชอบ เราเริ่มสังเกตดูคนอื่น คนโกรธแสดงกิริยาโกรธอย่างนั้นๆ เราไม่ชอบ เราก็พยายามไม่ทำอาการอย่างนั้นต่อคนอื่น ทำเช่นนี้เราเริ่มเข้าใจจิตใจของเราเอง ทำบ่อยๆ ความรู้สึกจะไวขึ้น ความรู้จักตัวรู้จักจิตของเราก็จะเร็วขึ้น พอเราได้รับการแสดงออกจากผู้อื่นอย่างไรก็รู้ตัวและระงับอารมณ์ได้ ทำดังนี้ก็จะถอดถอนกิเลสออกได้ทีละน้อย ระงับทุกข์และความร้อนใจตนเองได้ ความไม่พอใจในอะไรๆ นั้นเป็นความทุกข์ทั้งสิ้นดังธรรมท่านสอน แต่คนเรามักฝืนธรรมคือความถูกต้องดีงาม จึงมักเจอทุกข์กันเสมอโดยไม่เช็คหลาบ ความไม่เช็คหลาบจึงทำให้เจออยู่บ่อยๆ

ถ.๘-ญ.๒ ถ้าเรารู้สึกเป็นห่วงบุคคลอื่นเกินไปจนรู้สึกกระวนกระวายจะแก้ได้อย่างไร?

ตอบ คนเราทำอะไรหรือรู้สึกอะไรเกินไปนั้นไม่ดีทั้งนั้น เป็นเหตุให้เกิดทุกข์ ถ้าเราต้องรับผิดชอบต่อใครในเรื่องอะไรเราก็คิดให้รอบคอบ พยายามคิด พยายามแก้ปัญหาไปตามที่มันจะเกิดขึ้น ตามปกติ ถ้าไม่คิดอะไรให้มากเกินกว่าเหตุ ก็พอจะสงบระงับความกระวนกระวายหรือความห่วงเขาจนเกินไปเสียได้ คำว่าเกินไปโปรดทราบ

ว่ามันเลยความพอดี ซึ่งจะเกิดทุกข์ถ่ายเดียว ผู้หวังในเหตุผลวรรธธรรมจึงควรระวังไว้เสมอ

ถ.๙-ข.๓ ความไม่ชอบเกิดขึ้น เราจะดับได้ด้วยการกระทำเช่นเดียวกับที่ท่านให้ทำต่อความโกรธหรือครับ?

ตอบ ได้ ทำตามอุบายวิธีที่ความไม่ชอบจะระงับดับไปด้วยวิธีนั้นๆ ย่อมเป็นความถูกต้องกับงานแขนงนั้น

ถ.๑๐-ข.๒ (ถามเช่นเดียวกับคำถาม ๙)

ตอบ เวลานี้เราพูดเรื่องชอบไม่ชอบกันเพราะความสัมผัส ให้แก่ไขกันไปในทางที่จะแก้ไขได้ แต่ยังไม่พูดถึงเรื่องกรรมและวิบาก

ถ.๑๑-ฉ.๓ การทำสมาธิโดยเดินจงกรมนั้น จะมีวิธีเดินอย่างไรจึงจะถูกต้อง?

ตอบ ท่านอาจารย์มันเคยแนะนำว่ามี ๒ ทางด้วยกัน คือ เดินจากตะวันออกไปตะวันตก หรือเดินเฉียงตะวันออกไปตะวันตก (ตะวันไม่เข้าตา) เรากำหนดจิตให้ทำงานอย่างใดอย่างหนึ่งไว้ก็ให้รักษาจิตให้ทำแต่สิ่งนั้น อ่ยวอกแวกไปอื่น ต้องถึงงานนั้นเป็นอารมณ์ เช่น บางวิธีให้ก้าวเท้า ยกหนอ ย่างหนอ ก็ต้องทำอย่างนั้น เพราะเป็นงานที่ให้จิตทำ ถ้าวิธีอื่นมีอย่างใด เราก็มีอารมณ์จดจ่ออยู่กับเรื่องนั้น การพิจารณาธรรมก็พิจารณาไปให้มันเสร็จเป็นเรื่องๆ ให้มีสติสืบต่อกันไปทุกอิริยาบถ การปฏิบัติธรรมนั้นที่จริงไม่มีอะไรขัดกัน แต่ผู้ปฏิบัติมักเข้าข้างตัว เห็นวิธีของตนเองถูก วิธีของคนอื่นไม่มีคุณค่า แล้วก็ทะเลาะกัน หรือยกตัวว่าใครดีกว่ากัน วิธีเราทำดีกว่า คนอื่นนำไปใช้อาจไม่เหมาะแก่เขา ไม่ถูกไม่พอใจก็ได้ วิธี

ที่คนอื่นเขาทำดี เรานำมาทำบ้างไม่เกิดผลดีแก่เราก็เป็นได้ การปฏิบัติธรรมจึงแล้วแต่อุปนิสัยของบุคคลเป็นรายๆ ไป ทำนองลงเนื้อชอบลงยา

ถ.๑๒-ข.๒ ถ้าเราใช้วิธีหนึ่งมานานแล้ว ต่อมาคนมาแนะนำวิธีอื่นอีก จะควรทำอย่างเก่าต่อไปหรือไม่เหมาะ?

ตอบ ถ้าเราทำอย่างไหนถนัด พอใจ ได้ผลเป็นความสงบเย็นใจแล้ว ก็ใช้วิธีนั้นได้ การปฏิบัติภาวนานั้น ชั้นเริ่มแรกอารมณ์ธรรมเป็นอย่างหนึ่ง ปฏิบัติไปเรื่อยๆ จิตจะเปลี่ยนแปลงความรู้สึกตัวเอง ดังนั้นเบื้องต้นต้องให้ใจมีหลักยึดจิตสงบก่อน ต่อไปก็อาจเปลี่ยนวิธีได้ แต่วิธีที่เคยได้ผลเป็นสำคัญควรยึดเป็นหลักในการบำเพ็ญ อย่าย้ายโยกคลอน หูเบา เชื่อง่าย ใครว่าอย่างไร อะไรดีก็ทำตามทั้งที่ไม่ได้ผล

ถ.๑๓-ข.๔ การทำแบบยุบหนอ-พองหนอ นั้น ทำให้เกิดความรู้สึกแปลกๆ เพราะอะไร

ตอบ ถ้าจิตตั้งอยู่ที่ยุบหนอ-พองหนอก็ไม่มีอะไร ที่เกิดความรู้สึกแปลกๆ ขึ้นเพราะจิตเพลาออกไป จึงไปรู้เรื่องที่ต่างออกไป จำต้องให้กลับมาที่อารมณ์เดิม และให้จิตทำงานในเรื่องนั้น ถ้าปล่อยจิตไปเรื่อยๆ ตามจิตไป มันก็จะหลอกเจ้าของต่างๆ ไม่มีทางสิ้นสุด สุดท้ายก็หาหลักเกณฑ์ไม่ได้ กลายเป็นหลักลอย

ถ.๑๔-ญ.๔ การทำอานาปานสตินั้น ให้สนใจที่ลมหายใจเข้า-ออก แต่ถ้าได้ยินเสียงอะไรข้างนอก การดูลมหายใจเข้า-ออกก็หายไป พุดกันว่าถ้าได้ยินเสียงอะไร ก็ให้นึกว่า ได้ยินหนอ แล้วก็ทำต่อไป แต่ดิฉันรู้สึกว่

เข้าสมาธิได้ยาก?

ตอบ วิธีแรกนั้นแหละดี ไม่ต้องเพิ่มภาวะมากขึ้น คือเอาจิตไว้ที่ลมหายใจเข้า-ออก วิธีหลังนั้นเพิ่มภาวะให้จิต คือพอได้ยินเสียงจิตต้องมา ทราบหนอ แล้วก็กลับมาตั้งไว้ที่เก่า ถ้ามีอะไรมากระทบบ่อยๆ จิตของเราก็จะเชือนแซไป ไม่ตั้งอยู่ในงานที่จิตต้องทำได้ ในตอนเริ่มปฏิบัติจิตยังไม่มีกำลัง ไปเพิ่มภาวะให้จิตมากนุกไม่ดี เปรียบเหมือนใช้เด็กทำงานต้องคอยบอกให้ทำทีละอย่างๆ ถ้าไปบอกให้ทำมากอย่างก็เป็นการยากเกินไป ก็จะซีเกียจขึ้นมา เด็กอาจเถลไถลไปได้ จิตก็เหมือนกัน

ถ.๑๕-ญ.๒ จะพิจารณาส่วนของร่างกายพร้อมกับการเดินจงกรมด้วยจะได้อย่างไร?

ตอบ ตอนแรกเราต้องการให้ใจสงบ ถ้าใจสงบแล้วเมื่อจิตถอนจากความสงบแล้ว เราก็ให้จิตพิจารณา และทำความเข้าใจให้เกิดขึ้นตามลำดับ อาจมีลำดับที่เกินความเข้าใจของเรา ก็ไม่ต้องกังวลว่าจิตจะสงบหรือไม่ เร่งพิจารณาต่อไป งานของจิตนั้นมีเพื่อสงบส่วนหนึ่ง เพื่อถอดถอนกิเลสภายในอีกส่วนหนึ่ง แต่ขณะพิจารณาเพื่อความเข้าใจและแยกคายในร่างกายส่วนต่างๆ สติเครื่องกำกับการพิจารณาเป็นสิ่งจำเป็น เช่นเดียวกับการทำสมาธิเพื่อความสงบ สติต้องคอยควบคุมงานอยู่เสมอ

ถ.๑๖-ญ.๒ การพิจารณาร่างกายเป็นงานด้านไหน?

ตอบ การพิจารณาถอดถอนกิเลสภายในและภายนอกทำเสมอๆ เป็นงานของจิตตภาวนาเป็นวิปัสสนา ถ้าพิจารณาได้แล้วจะเกิดความขยันพิจารณาขึ้นมาเองทำมากๆ ต้องหันมาพักจิต ทำให้จิตสงบอยู่ใน

สมาธิบ้าง เพราะฉะนั้นจึงต้องทำสมาธิให้จิตสงบให้ช้านานก่อน เพื่อเพิ่มกำลังของจิตไว้ทำวิปัสสนาญาณ และใช้สมาธิเป็นเครื่อง ทำให้จิตพักผ่อนเพื่อทำงานต่อไป จนเกิดมหาสติ มหาปัญญา จิต จะมีความแก่กล้าสามารถ มีสติปัญญาถอดถอนกิเลส นี่เป็น ตัวมรรค เมื่อถึงขั้นนี้แล้วความขี้เกียจหายหมด ทำจิตตภาวนาได้ อย่างสิ้นเวลา ทำให้นั่งได้นานมาก ได้ผลเป็นคุณค่าอันสูง เมื่อนั่ง นานแล้ว ก็เดินพิจารณาเปลี่ยนอิริยาบถ มหาสติ มหาปัญญา ก็ ใช้แก้ปัญหาไป จนไม่มีกิเลสเหลือจะให้แก้ ตนก็จะทราบกับตนเอง ว่าจิตกับธรรมได้เข้าถึงกันแล้ว ภาคปฏิบัติจึงช่วยให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในเรื่องจิตได้ดังนี้

จิตใจเป็นสิ่งสำคัญในตัวของคน เราเกิดมาเป็นคนก็เพราะจิตใจ เป็นตัวทำให้เกิดมาเป็นคน ดีไม่ดี สูงหรือต่ำ เมื่อจิตใจเป็นต้นเหตุ เราจึงต้องอาศัยเครื่องผลักดันจิตใจ ถ้าเจริญดีขึ้นจนถึงเป็น สุกโตะ คือผู้มีความสุข ถ้าใจสั่งสมความไม่ดีไว้โดยที่ตัวไม่รู้ว่านี่ไม่ดี ผล ที่ได้รับก็ไม่ดีวันยังค่ำ ถ้าปฏิบัติธรรมได้ดี ก็เกิดความสุขสบาย คน เรามักไม่ทราบว่าทำไมเราจึงได้รับทุกข์ เมื่อไรจะพ้นทุกข์ เพราะ เราไม่รู้ตัวว่าทำไมไม่ดีไว้แต่เมื่อไร ปรากฏแต่ผลที่เกิดทุกข์ขึ้นมาใน ขณะนั้น

แต่บัดนี้เราจึงควรพยายามเลือกงานให้จิตทำถ้าเป็นบาปเป็นอกุศล เราก็กว้างเสีย ถ้าเคยทำอยู่ก็พยายามหาทางละเว้น เราควรส่งเสริม ให้มีคุณความดี แม้ว่าจะเป็นการยากก็ตาม ค่อยฝึกค่อยทำไปจน เคยชิน ใช้ปัญญาเป็นเครื่องบังคับ คนเกียจคร้าน คนที่ไม่ชอบ ดีแล้ว ก็ไม่มีประโยชน์อะไร เพราะไม่มีปัญญาบังคับ ถ้าคนรักดี

ปัญญาที่บังคับให้ทำดี จนจิตใจเคยชิน ผลเป็นความสงบเย็นใจมี
ความสุขก็จะเกิดขึ้น อาจมีความประหลาดอัศจรรย์ของจิตอย่าง
อื่นตามมาเอง เราไม่รู้จักความอัศจรรย์นั้นก็ได้ แต่จะเกิดขึ้นจาก
การบำเพ็ญความดี มีจิตตภาวนาเป็นสำคัญ

ส่วนคนที่ไม่ดีนั้น ก็มีแต่ความไม่ดี วุ่นวาย มีเรื่องปิ่นเกลียวกับ
ธรรม กับใครๆ ตลอดจิตใจของตนเอง เพราะใจไม่มีความควบคุม
ให้ใจ กาย วาจา ดำเนินในทางที่ถูกที่ควร อันเป็นผลให้ได้รับ
ความสุข เพราะฉะนั้นจึงต้องชำระสะสาง พยายามให้จิตทำงาน
ด้วยวิธีจิตตภาวนา ทำให้สิ่งไม่ดีภายในตัวสลายไป จิตใจก็จะมี
ความสง่าผ่าเผยขึ้นมา สมกับคุณค่าของจิตที่เป็นของมีคุณค่าสูง
ตามธรรมชาติอยู่แล้ว

ถ้าอบรมจิต เราก็จะเห็นจิตของเราก่อนใครๆ ถ้าปฏิบัติตามที่
พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้ เราก็เป็นคนฉลาด ถ้าเราปฏิบัติตามคน
ที่ไม่รู้จักจริง ก็เปรียบเหมือนคนตาบอด คนโง่จุงคนตาบอดไม่สามารถ
จะเดินให้ถูกทาง ถึงจุดหมายปลายทางตามประสงค์ได้ ถ้ายังไม่ยอม
ให้ผู้รู้จูง ก็ยิ่งโง่ ไม่ฉลาด ไม่เกิดผลที่ต้องการ ความฉลาดต้อง
อาศัยสติปัญญาหาเหตุผล คนในโลกไม่ใช่เกิดมาดีเอง ต้องอาศัย
การศึกษาและมีการอบรม อบรมให้จิตสูงขึ้น คนที่ไม่อบรมจิตก็
สูงขึ้นไม่ได้ ก็เลสดึงให้จิตต่ำลงจนถดถอยไม่ได้ แต่จิตที่ฝึกดีแล้ว
ถดถอยนก็เลสได้ มีคุณอย่างยิ่ง

ปิดประชุมเวลา ๒๐.๒๐ น.

วันหยุดพิเศษ วันที่ ๑๓ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๗ (ค.ศ. ๑๙๗๔)

(ที่บ้าน Mr.Benedict WINT ในเมือง CAMBRIDGE) เข้าวันนี้ Mr.Benedict WINT (เบนเนดิก วินท์) นิมนต์ท่านอาจารย์และคณะผู้ติดตาม ทั้งพระภิกษุและฆราวาสไปฉันที่บ้านของเขา ในเมืองมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ นายเบนฯ เคยมาบวชเป็นสามเณรที่วัดบวรนิเวศวิหาร แล้วไปอยู่ฝึกปฏิบัติธรรม ณ วัดป่าบ้านตาด อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี ในความดูแลฝึกอบรมของท่านอาจารย์พระมหาบัว ญาณสัมปันโน มาแล้ว ญาติมิตรของ นายเบนฯ ที่รอรับรองท่านอาจารย์และคณะอยู่นั้นมี ๗ คน รวมทั้งภริยา และบุตรของเขาด้วย หลังจากฉันแล้ว พระภิกษุทั้งสามองค์ได้ไปหาความสงบในสวนหลังบ้านนายเบนฯ ส่วนฆราวาสทั้งปวงรับประทานอาหาร

หลังจากที่ทุกคนรับประทานอาหารแล้ว ทั้งพระภิกษุและฆราวาสจึงมารวมกันในห้องที่ฉันภัตตาหารในตอนเช้า ญาติมิตรของนายเบนฯ จึงเริ่มกราบเรียนถามท่านอาจารย์ ดังต่อไปนี้

คำถาม - คำตอบ

ถ.๑-ญ.๑ ดิฉันเคยเรียนทำสมาธิแบบเซ็น (Zen) ให้นับลมหายใจ ๑-๑๐ กลับไปกลับมา แล้วให้โกอาน (ปริศนาไปคิด) คำว่า “มู” ซึ่งแปลว่า “ว่าง” ให้ฟังดูที่ท้อง เลือดในท้อง เอาจิตแผ่เข้าไปในท้อง พอทำได้หน่อยหนึ่ง ดิฉันรู้สึกตึงตามหน้าตาและศีรษะ แล้วก็ปวดศีรษะ ระหว่างทำสมาธิก็มีการทำเสียงดัง ตีกลอง ตีระฆัง ดิฉันพยายามจะพักร่างกาย แต่ก็ทำไม่ได้ เวลานี้เพียงแต่คิดจะทำสมาธิก็ปวดศีรษะแล้ว อยากจะทราบว่าเป็นเพราะอะไร?

ท่านถาม ก่อนที่จะรู้สึกตึงที่หน้าและที่ศีรษะนั้น เอาจิตไว้ที่เสียงหรือไว้ที่ท้อง?

ญ.๑ เอาไว้ที่ท้อง เพราะต้องภาวนา “มู” แล้วเพ่งกำลังใส่ลงในท้อง

ตอบ เป็นเรื่องของร่างกาย และเป็นปฏิกิริยาของตัวเอง เข้าใจว่าตั้งใจมากเกินไป จึงกระเทือนร่างกาย เหมือนมีการต่อสู้กัน ควรถามอาจารย์ของท่านเองที่เป็นผู้สอนว่าเกิดอุปสรรคเช่นนี้จะแก้ได้อย่างไร

ญ.๑ อาจารย์จะช่วยเวลาอยู่ที่วัดเท่านั้น ถ้าออกจากวัดแล้วเขาไม่ติดต่อกับศิษย์ทางจดหมาย เวลานี้ดิฉันก็หันมาทางอานาปานสติแล้ว

ตอบ เราต้องพิจารณาหาเหตุผล และเปลี่ยนแปลงวิธีการไปตามเหตุผลที่สมควรที่จะให้จิตเป็นปัจจุบันอยู่เสมอ ก็อาจหายได้

ถ.๒-ข.๑ สติคืออะไร?

ตอบ การที่เราจำอะไรก็รู้ว่าเราจำอะไร นั่นคือสติ

**ถ.๓-ข.๒ ในโรงเรียน ครูถามว่าทางพุทธศาสนากล่าวถึงการสร้างโลก
ว่าอย่างไร?**

ตอบ พุทธศาสนาสอนให้คนแก้ปัญหา คลายทุกข์เป็นขั้นๆ ไป เช่น เราจะเข้ามาในบ้านนี้ เราก็เปิดประตูก่อน ไม่ใช่รีบเข้าห้องหลัง หรือเด็กนักเรียนเริ่มเรียนหนังสือ ก็เรียนเป็นชั้น เป็นชั้น แล้วขึ้นสูงๆ ชั้นไปตามลำดับ ดังนั้นถ้าเราเอาเรื่องสูงๆ มาสอนนักเรียนชั้นต้นก็ไม่มีประโยชน์อันใด การรู้เรื่องสร้างโลกจึงไม่เป็นประโยชน์อะไร

**ถ.๔-ข.๒ การถือพระรัตนตรัยเป็นสรณะที่พึ่งนั้น ส่วนที่ว่าถึงพระพุทธ
พระธรรมนั้น พอจะเข้าใจได้ แต่ส่วนที่เกี่ยวกับ สังฆัง สรณัง คัจฉามิ
นั้นหมายถึงว่าให้เราถือพระสงฆ์นี้เป็นที่พึ่งหรือ? ประเทศอังกฤษยัง
ไม่มีพระสงฆ์ จะทำอย่างไร?**

ตอบ พุทธัง สรณัง คัจฉามิ หมายความว่า ถือพระพุทธเจ้าทุกพระองค์
เป็นสรณะพึ่ง อัมมัง สรณัง คัจฉามิ หมายถึง ถือพระธรรมที่
พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ได้ทรงสอนแล้วเป็นที่พึ่ง สังฆัง สรณัง
คัจฉามิ หมายถึง ถือพระสงฆ์สาวกของพระพุทธเจ้าทุกพระองค์
ที่เป็น “สุปฏิปันโน” คือผู้ปฏิบัติดีแล้ว “อุสุปฏิปันโน” คือปฏิบัติ
ตรงตามพระวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงกำหนดไว้ ไม่เลียงพระวินัย
“ฉุวยปฏิปันโน” คือผู้ปฏิบัติเพื่อความรู้อัจฉเห็นจริงและปล่อยวาง
กับ “สามจีปฏิปันโน” คือผู้ปฏิบัติธรรมตามสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติ
ชอบยิ่งในหน้าที่ของพระ ท่านให้ถือเหล่านี้เป็นที่พึ่ง

พระสงฆ์ทุกวันนี้ ปฏิบัติตามที่บรรยายนี้ก็ถือเป็นสิ่งที่พึงได้ อย่างเป็นผลพลอยได้ เพราะพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติถูกต้องก็อยู่ในพวก “สังฆะ” วิธีที่ท่านจะบอกว่ามีพระสงฆ์ที่จะถือเป็นสรณะที่พึงได้หรือไม่อยู่ตรงนี้

ถ.๕-ข.๒ ที่ประเทศอังกฤษหาพระสงฆ์ยากมาก

ตอบ ถ้าจะคำนึงถึงพระสงฆ์ตามลักษณะที่กล่าวแล้วก็หายากไม่ว่าประเทศไหนๆ

ถ.๖-ข.๒ ทำไมเวลาให้ศีลจึงต้องพูดภาษาบาลี?

ตอบ เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสสอนพระศาสนา ท่านตรัสเป็นภาษาบาลี มีความหมายอย่างนั้นๆ ถ้าเราจะถือความเข้าใจ จะพูดภาษาอะไรที่เข้าใจได้ก็ได้ ถ้าเราเห็นว่า “ภาษาใจ” เป็นสิ่งสำคัญ กิริยาที่แสดงออกเป็นเรื่องสังคมนิยม เราจะถือภาษาบาลีเป็นภาษาใจ กล่าวค่านั้นเราคนต่างภาษากันก็เข้าใจได้ตามภาษาของตนๆ สังคมของตนๆ ก็เป็นการดี ไม่ใช่หรือ

ถ.๗-ข.๓ กฎแห่งกรรมกับกฎทางวิทยาศาสตร์ค้ำกันหรือเปล่า?

ตอบ กฎทางวิทยาศาสตร์ว่าอะไร ขอให้บอกก่อน เรื่องกรรมนั้น กรรมคือการที่คนคิด พูด ทำ ซึ่งมีดี ชั่ว กลางๆ ไม่ดี ไม่ชั่ว การกระทำลงไปแล้ว ผลย่อมจะตามมา ผลก็มีดี ชั่ว กลางๆ เหมือนกัน

ข.๓ วิทยาศาสตร์ไม่เกี่ยวกับดีชั่วหรืออนาคต

ตอบ เรียนวิทยาศาสตร์แล้วแก้หิวข้าวได้บ้างไหม? เมื่อหิวข้าว กินข้าวก็อิ่ม ทางพุทธศาสนามุ่งแก้ทุกข์ ถ้ามีอะไรเป็นทุกข์ก็มุ่งแก้อันนั้น หลักกรรมในพระพุทธศาสนามีระดับต่างๆ กัน ตั้งแต่ง่ายๆ ไปหายากๆ

ถ.๘-ญ.๑ สมัยนี้ดิฉันอยากจะเรียนทำสมาธิบ้าง อยากจะรู้จักตัวเอง
อย่างใหม่ แต่ก็มีอุปสรรคทางใจดังได้เรียนแล้ว จะแก้ได้อย่างไร?

ตอบ ขอนี้เห็นใจ แต่จะบอกวิธีแก้ก็ลำบาก เพราะการปฏิบัติมีทางแตก
ต่างกัน ถ้าครูสอนอย่างไร ผู้เรียนก็ทำตามไปอย่างนั้น จะแน่ใจ
ได้อย่างไร ว่าทางที่ผู้นั้นให้เป็นทางที่ถูกต้อง จึงควรรหาหลักที่จะ
ให้แน่ใจได้ว่าเป็นจุดหมายปลายทางอันเดียวกัน หลักที่จะให้ได้
กลางๆ เช่นนี้ก็คือ “ขออย่าให้สังจิตออกไปข้างนอก” จิตออกข้าง
นอก บางอย่างทำให้จิตเพลิดเพลिन เราเพิ่งฝึกใหม่ๆ ไม่ทราบว่ามี
สิ่งนั้นมาจากใจเรา หรือมาจากไหน ถ้าเป็นสิ่งที่น่ารักสวยงามเราก็
รัก ถ้าเป็นสิ่งที่น่าเกลียด และสำคัญที่สิ่งนั้นกลัว เราจะกลัว เพราะ
ฉะนั้นเพื่อป้องกันมิให้กลัว ต้องรักษาให้จิตอยู่ภายใน ให้เกิดความ
สงบภายใน เย็นใจ

ถ.๙-ญ.๑ เวลาในโลกเรามีแต่ความยุ่งเหยิง ตกต่ำ สังคมมีการ
เปลี่ยนแปลง ท่านคิดว่าจะเปลี่ยนแปลงไปในทางดีได้อย่างไรบ้าง?

ตอบ เรื่องโลกเราเปลี่ยนแปลงก็เป็นธรรมดาอยู่ เรื่องสังคมเปลี่ยนแปลง
ก็เหมือนกัน สังคมประกอบด้วยคนในสังคม คนในสังคมนั้นๆ ต้อง
พิจารณาตรวจสอบว่าอะไรดีอะไรไม่ดีพึงปรารถนาในสังคมควรจะแก้ไข
อย่างไรจึงจะถูกจะควรคนอยู่ภายนอกสังคมนั้นไม่มีความรู้ความเข้าใจ
พอจะไปคิดเปลี่ยนให้ได้

ปิดประชุมเวลา ๑๓.๓๐ น.

ณ ธรรมทัฬหฬาร กรุงลอนดอน

ท่านอาจารย์ลงมา ณ ห้องพระ เวลา ๑๘.๒๕ น. ท่านปัญญา วัฑฒ มาไล่ๆ กันนั้น ท่านอภิเจโต ลาไปเยี่ยมโยมมารดา มาช้าหน่อย มีพุทธศาสนิกชาวอังกฤษนั่งทำสมาธิอยู่ในห้องพระแล้ว ๑๔ คน ต่อมา มีฆราวาสมาเต็มห้อง (นั่งเก้าอี้ ๓๐ คน นั่งกับพื้นห้องอีก ๓ คน รวมเป็น ๓๓ คน เต็มห้อง)

ท่านอาจารย์ถามเราว่า อธิบายธรรมก่อนดีไหม เสริมศรีแปลให้ ผู้มาประชุมฟัง คนส่วนใหญ่ขอให้อธิบายธรรมก่อน ท่านอาจารย์จึงเริ่ม อธิบายธรรม เวลา ๑๘.๓๕ น. จนถึงเวลา ๑๙.๐๕ น. จึงจบ รวม ๓๐ นาที

การอธิบายธรรม

ท่านอาจารย์ “เท่าที่เราสนใจในพระพุทธรศาสนา ก็เพราะเราสนใจ ในตัวเราและผู้เกี่ยวข้องมากน้อยรอบตัวเราว่าจะควรปฏิบัติต่อดนและสิ่ง เหล่านั้นอย่างไรบ้าง สำหรับศาสนาแล้วเป็นธรรมกลางๆ ถ้าเราเฉย เสียไม่สนใจ ก็กลายเป็นสมบัตินกลางๆ เพราะพระพุทธรเจ้าได้ประทานไว้ กลางๆ แก่มนุษย์ แก่พุทธรบริษัท คือ เราทั้งหลายนี้

ศาสนาจะกลายเป็นสมบัตินของคนแต่ละระดับได้ ขึ้นอยู่กับการ สนใจและการรับไปปฏิบัติ ดัดกาย ใช้เป็นอาหารใจ ให้ถูกตามที่ท่าน

ทรงสอน ผลจะเป็นความสงบเย็นใจตามเพศ ตามวัย เป็นชั้นๆ ศาสนา กับเราจึงแยกกันไม่ออก เช่นเดียวกับทางเดินไปสู่จุดต่างๆ ทางเป็นลึกลับ จำเป็นสำหรับเรา เราจะไปจุดไหนต้องศึกษาว่าทางนี้จะนำไปอย่างไร มีที่หมายอะไร ถ้าไปไม่ถูกทางก็เสียเวลา ศาสนาก็เป็นเช่นนั้น

ทางพระพุทธศาสนาเป็นทางสงบ เป็น “นियานิกธรรม” นำผู้ปฏิบัติให้พ้นทุกข์กันไปได้ ตามระดับแห่งภูมิธรรม ภูมิจิตของบุคคล ผู้ที่อยู่ในความวุ่นวาย ไม่สบายใจ ไม่รู้จะปฏิบัติอย่างไร ไม่รู้จะกำจัดสิ่งที่ไม่พอใจอย่างไร เมื่อได้ศาสนาเป็นทางเดินแล้ว การประพฤติปฏิบัติก็ถูกต้องดีงาม ศาสนาจึงจำเป็นสำหรับเรา ผู้ต้องการความถูกต้องดีงามนั้นอยู่

ปัญหาระหว่างเรากับศาสนา มีกับตัวเราเอง คือ ตัวเราต้องเกิด ต้องประสบความทุกข์ ลำบาก และตาย ปัญหาของเราคือเกิดขึ้นมาแล้ว ทำอย่างไรจะสะดวกสบาย ไม่สะสมความทุกข์ ความเดือดร้อนให้ตัวเอง หรือทำความเดือดร้อนให้คนอื่นและสังคม เพราะความรู้เท่าไม่ถึงการณ์

ความตายนั้นไม่มีใครต้องการ เพราะกลัวว่าจะล่มจมฉิบหาย ได้รับความทุกข์ลำบาก ซึ่งอาจเกิดขึ้นในตอนที่ยังมีชีวิตอยู่ ล่มจมอย่างไรบ้าง ตัวเองก็รู้อยู่แล้ว โลกจึงไม่อยากตาย ถ้าทราบว่ายตายแล้วจะได้รับความสุขสบาย ใครๆ ก็อยากที่จะตายในบัดนี้ เพราะมีสิ่งที่ยังหวังจะได้ มีคุณค่ามากกว่านี้รอเราอยู่แล้ว ถ้าเราปล่อยภาชนะคือร่างกายนี้ ความเป็นอยู่อันนี้เป็นเครื่องกีดขวางสมบัติที่จะได้เมื่อตายอยู่ แต่ถ้าคนยังไม่แน่ใจว่าตายแล้วจะได้รับความล่มจมหรือความสุขสบาย คนจึงไม่อยากตายกัน

เครื่องยืนยันตัวเองคือหลักธรรม ซึ่งเป็นความแน่นอนเชื่อถือได้

พระวาจาของพระพุทธเจ้าถูกต้องแม่นยำ ตรัสออกมาจากพระทัยบริสุทธิ์
ธรรมทุกบทก่อนที่จะทรงนำมาสอนประชาชนนั้น พระพุทธเจ้าทรงรู้ทรง
ปฏิบัติและได้รับผลเป็นที่พอพระทัยแล้ว และทรงสอนด้วยพระทัยบริสุทธิ์
และเปี่ยมด้วยพระเมตตาแก่สัตว์ทั้งหลาย

เพราะฉะนั้นพระธรรมจึงเป็นธรรมที่ให้ความหวังแก่ผู้ปฏิบัติอย่าง
เต็มใจ เมื่อเราได้ปฏิบัติอย่างจริงใจแล้ว ความหวังจะประจักษ์แก่ตัวเรา
เอง ผู้ปฏิบัติธรรม คือปฏิบัติต่อจิตใจของตนถูกต้องตามหลักธรรม ปรากฏ
ผลแก่ตนเองเป็นที่แน่ใจได้

ความรู้ที่ลุ่มๆ ดอนๆ แต่ก่อน จะถูกหลักธรรมที่นำไปปฏิบัติแล้ว
ล้มล้างหมดสิ้น ไม่ปรากฏแก่ใจ จะมีชีวิตนานเท่าไรก็ไม่หวั่นไหวพรันพรึง
เพราะตนทราบวาปฏิบัติอย่างไร ให้ผล อย่างเป็นระยะๆ เมื่อชีวิตตาย
จะไปเกิดในที่ใด เป็นที่ได้รับความทุกข์หรือความสุขอย่างไร ก็ประจักษ์
แก่ตนแล้วไม่ต้องสงสัย เพราะฉะนั้นผู้ปฏิบัติตามพระพุทธเจ้าก็ตัดความ
หวาดหวั่นพรันพรึง ตัดความสงสัยใดๆ ได้ เหลือแต่ความจริงเต็มใจ มี
ชีวิตอย่างสุขสบายไม่เดือดร้อน จึงว่าควรเรียนปัญหาของตนเองให้จบสิ้น
แล้ว ศาสนาช่วยให้เกิดความหวังแก่ตน”

คำถาม - คำตอบ

ถ.๑-ข.๑ ขอทราบเรื่องปฏิบัติธรรมแล้วเมื่อแก่ลงจะไม่เดือดร้อนวุ่นวาย

ตอบ เราได้เห็นอะไรตามถนนหนทาง เราไปไหน เราไปถึงไหน เราจึงทราบ ไปถูกที่หรือผิดที่ เราแก้ไขขณะนั้นไม่ได้ เลยเสียเวลา ถ้าเราตั้งจุดหมายว่าจะไปไหน เราศึกษาทางที่จะไปก่อน แล้วเดินไปตามทางนั้นก็ไปถูกที่ ไม่มีปัญหาอะไร ศาสนาก็สอนให้เราหลบหลีกสิ่งเป็นภัย ให้จิตใจมีหลักของตน แล้วก็ไม่มีควมหวั่นไหว สะทกสะท้าน หรือสงสัยว่าตายไปจะเป็นอย่างไร ไม่สนใจจะคิดอะไรนอกตัวเรา อย่าง “ตะครุบเงา”

ถ้าท่านจะไปสถานที่หนึ่ง ไม่แน่ใจว่าจะได้รับความสะดวก เราก็เตรียมเอาเครื่องใช้ให้ความสะดวกแก่เราไปด้วยให้ครบ เราก็แน่ใจได้ว่าเราจะได้รับความสะดวก ไม่อดอยาก เมื่อเราไม่แน่ใจว่าที่นั่นมีอาหารแล้ว เราก็มีอาหารไปด้วย เราก็ไม่พรันพรัง ความดีเปรียบเหมือนอาหาร อาหารเป็นอาหารของร่างกาย ความดีเป็นอาหารของจิต การบำเพ็ญธรรมจะเป็นอาหารจิตติดตัวเราไป ใจเราจะสบาย ตายเมื่อไรก็ไม่เป็นทุกข์

เราทราบว่าร่ากายต้องการอาหาร ขาดอาหารชนิดใดก็รับประทาน จิตใจเราต้องการความดี ต้องการธรรม ถ้าขาดอาหารนี้ก็เกิดอาการวุ่นวาย ใจไม่สบายเดือดร้อน เราจึงควรทราบว่าจะอะไรบกพร่องและรีบจัดการแก้ไข และสั่งสมความดีเสียแต่บัดนี้

ท่านอาจารย์อธิบายธรรมต่อไปว่า

“บุญนั้นคือความสุข กุศลนั้นคือความฉลาดหาสิ่งที่จะให้มีความสุข แก่ตน ท่านที่มานี้แสวงหาความดีอันเป็นอาหารของใจ เช่น มาทำสมาธิภาวนา ใจบำเพ็ญความดีสม่ำเสมอ จิตก็มีความสามารถ กล่าวหาญ อบอุ่น และมั่นใจในทางข้างหน้า เหมือนคนเดินทางที่เตรียมสิ่งจำเป็นที่ใช้ในการเดินทางไปพร้อมแล้ว เราจะเดินทางมาจากภพไหนไม่ทราบ แต่เราเป็นมนุษย์คือคนอยู่เวลานี้ ไม่ว่าจะ เป็นหญิงหรือชาย คนก็ฉลาดกว่าสัตว์ดิรัจฉาน ในโลกนี้เราพบว่าเกิดเป็นมนุษย์แล้ว ตั้งแต่เกิดก็มีทุกข์ สุข ลำบากวุ่นวาย เราก็อ่ทราบมาเป็นลำดับๆ เราศึกษาความเป็นมาของเรา ต่อไปข้างหน้าเราก็ต้องตายสักวันหนึ่ง ตายแล้วจะเป็นอย่างไร ถ้าเราบำเพ็ญจิตใจของตนให้ชัดเจนแล้ว ปัญหานี้ก็แก้ได้เอง เราก็แน่ใจสบายใจ รู้ลึกมั่นใจในตนเอง”

ถ.๒-ข.๒ วิธีทำสมาธิ นั้น ท่านอาจารย์สอนสำหรับทุกคน หรือมีวิธีต่างๆ กัน?

ตอบ สอนวิธีกลางๆ ซึ่งใครจะทำก็ได้ในเบื้องต้น เมื่อปฏิบัติไปจริงจัง แล้วผลที่แต่ละคนได้รับจะไม่เหมือนกัน ตามระดับของภูมิจิต และตอนนั้นจึงจะแนะนำวิธีที่เหมาะสมแก่จริตให้แต่ละคน เพราะวิธีทำสมาธิ มีหลายวิธีเหมาะสมแก่จริตและนิสัยของบุคคล เปรียบเหมือนยา ต้องให้ยาถูกกับโรคจึงจะหาย

ถ.๓-ข.๓ การทำสมาธิ นั้น อาจารย์ผู้แนะนำเป็นสำคัญใช่ไหม?

ตอบ เมื่อจิตละเอียดขึ้นๆ ก็ต้องการอาจารย์เป็นลำดับ เพื่อให้ชี้แจงว่าทางใดถูกหรือผิด เพราะว่าการทำสมาธินี้เราจะารู้สิ่งที่ใหม่ไม่เคยรู้ไม่เคยเห็น ถ้าเราปล่อยไปตามนั้นจะหลงไป จึงต้องการครูอาจารย์มากยิ่งขึ้น

ถ.๔-ญ.๑ วานนี้ท่านอาจารย์พูดถึงเรื่องฝึกสมาธิแล้วต้องพิจารณา การพิจารณาทำอย่างไร?

ตอบ การพิจารณาแยกแยะสิ่งต่างๆ ว่ามีอะไรประกอบกันบ้าง เช่น ร่างกายมีส่วนต่างๆ อะไรรวมกันอยู่ ต้องใช้ปัญญาแยกแยะออก

ถ.๕-ญ.๑ นอกจากพิจารณาร่างกายแล้ว ใช้พิจารณาเรื่องอื่นๆ ได้ไหม?

ตอบ ได้พิจารณาจากข้างนอกเข้าหาข้างใน หรือพิจารณาจากข้างในไปหาข้างนอก ถ้าเข้าใจอาการของร่างกายและอาการของใจแล้ว

ถ.๖-ช.๔ วิธีทำสมาธิของพระเยซู (Jesus Christ) กับของพระพุทธเจ้าต่างกันหรือเหมือนกันอย่างไร?

ตอบ ศาสนาทุกศาสนาสอนให้คนเป็นคนดี อาจารย์ไม่อาจเอื้อมเอาพระเยซูกับพระพุทธเจ้ามาชกมวยแถมเปี่ยนกันบนเวที เพราะศาสนาไม่มีอะไรจะทะเลาะและตีกัน แต่คนเราที่เป็นบริษัทของคริสต์และพุทธต่างหากชอบทะเลาะตีกันด้วยฟิปาก เพราะคือ ไม่ปฏิบัติตามศาสนานั้นๆ ศาสดาองค์ใดสอนไว้อย่างไรก็เหมือนท่านให้ทางเราเดินดีแล้วด้วยเมตตา เราควรจะระลึกถึงคุณของท่าน เปรียบเหมือนเราจะเดินทางไปสู่จุดหนึ่ง เราตั้งต้นเดินทางที่เรารู้ แล้วไปถึงที่เราไม่รู้เราก็ถามผู้รู้ๆ ก็บอกทางให้ เราก็เดินไปอีก พอถึงที่ไม่รู้ ก็ถามไปอีกจนกระทั่งถึงจุดหมายปลายทาง ผู้ที่บอกทางให้เราทุกคนมีบุญคุณแก่เรา เราควรจะระลึกถึงคุณท่าน

พระพุทธเจ้าท่านเห็นประจักษ์ในธรรมและวิธีการฝึกของท่าน ดังนั้นท่านจึงไม่จมนมูมแก่พุทธบริษัท ท่านพร้อมที่จะช่วยโลกให้พ้นจากอันตรายต่างๆ ได้ด้วยพระอุบายที่เต็มไปด้วยพระเมตตา รวมความแล้วทั้งสองศาสนาท่านสั่งสอนคนให้ดีด้วยเมตตาเหมือนกัน

จะต่างกันอยู่บ้างก็ความสามารถที่อาจแหลมคมต่างกัน ศาสนาจึง
อาจมีความหยาบละเอียดต่างกันไปตามผู้เป็นเจ้าของศาสนา

**ถ.๗-ช.๕ การท่อง “พุทโธ” นั้น ท่องไปเฉยๆ หรือต้องท่องพร้อมกับ
หายใจเข้า-ออกด้วย?**

ตอบ แล้วแต่เจ้าของจะชอบ ทำได้เป็น ๓ ทาง คือ

๑. เราภาวนา “พุทโธ”ๆ ๆ ๆ ถึ ๆ จนจิตนิ่งกับพุทโธก็ได้
๒. เราท่อง “พุทโธ” ตามลมหายใจเข้า หายใจออกก็ได้
๓. เราจะภาวนา “พุท” พร้อมกับลมหายใจเข้า “โธ” พร้อมกับ
ลมหายใจออกก็ได้

สำคัญอยู่ที่สติให้รู้อยู่กับงานที่ท่านตั้งให้จิตทำ และไม่ต้องคาดหวัง
เอาผลในขณะที่ทำ เมื่อสติกับงานสืบทอดกัน ผลจะเกิดขึ้นเอง โดย
ลำดับของการทำภาวนา

ถ.๘-ญ.๒ ขอให้ท่านอธิบายสติในชีวิตประจำวัน

ตอบ สติเป็นธรรมจำเป็นในที่ทั้งปวง ระลึกรู้ตัวอยู่เสมอ ไม่ว่าจะทำ
อะไรอยู่ที่ไหนกิริยาทั้งปวงเราจะปฏิบัติได้แค่ไหนพระพุทธรเจ้ามีพระ
ประสงค์ให้เราเป็นล้านๆแต่ตัวเราเองจะมีได้แค่นั้นเกี่ยวกับ
ความสามารถของแต่ละคนความมีสติอยู่กับตัวทำงานไม่พลาดวิธีนั่ง
สมาธิจะนั่งแบบไหนก็ได้ สำคัญที่สติจดจ่ออยู่ในงานอันเดียวนั้น

ปิดประชุมเวลา ๑๙.๕๕ น.

วันศุกร์ วันที่ ๑๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๗ (ค.ศ. ๑๙๗๔)

ณ อัมมปทีปวิหาร วันนี้ไม่มีการประชุมฟังธรรมชกถามปัญหา แต่ประการใด เพราะท่านอาจารย์พระมหาบัว ญาณสัมปันโน กับท่าน ปัญญาวัฑโฒ ได้รับนิมนต์เข้าร่วมประชุมกับคณะกรรมการบริหาร THE ENGLISH SANGHA TRUST, LTD.; DHAMMAPADIPA VIHARA ซึ่งประกอบด้วยกรรมการ ๕ คน แต่ปัจจุบันนี้คงเหลือเพียง ๓ คน คือ

๑. Professor Maurice WALSHE Essex, England

๒. Mr. George SHARP

The Secretary, Dhammapadipa Vihara, Hamstead, London

๓. Mr. Alan JAMES

คำนี้ ศจ.นพ.อวย เกตุสิงห์ และม.ร.ว.เสริมศรี เกษมศรี ไปสนทนากับ Mrs. Freda WINT มารดาของ Mr. Benedict WINT, ท่านอภิเษกโต (George R. CHERRY) กับโยมมารดาของท่าน คือ Mrs. L.G. CHERRY, Toronto, CANADA

ครั้นเวลา ๒๐.๐๐ น. ศจ.นพ.อวย เกตุสิงห์ และ ม.ร.ว.เสริมศรี เกษมศรี เดินข้ามฟากจากอัมมปทีปวิหาร ไปรับประทานอาหารร้านแขก ลักครู้ PROF. WALSHE ได้เดินเข้ามานั่งรับประทานอาหารด้วย และเล่าว่า วันนี้คณะกรรมการของ THE ENGLISH SANGHA TRUST, LTD. มีมติว่า อัมมปทีปวิหารจะไม่รับพระภิกษุอื่นใดตั้งแต่นั้นนี้เป็นต้นไป นอกจากภิกษุที่ท่านอาจารย์พระมหาบัวกับท่านปัญญาวัฑโฒแนะนำมาเท่านั้น โปรเฟสเซอร์มอริซ วอลซ์ (Maurice WALSHE) ผู้นี้เคยไปจำศีลภาวนาที่วัดป่าบ้านตาด อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี อยู่กับท่านอาจารย์พระมหาบัว ญาณสัมปันโน มาแล้ว ได้แสดงความปรารถนาจะไปกรุงเทพฯ เพื่อไปวัดป่าบ้านตาดอีก

การอธิบายธรรม

วันเสาร์ วันที่ ๑๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๗ (ค.ศ. ๑๙๗๔)

เริ่มเวลา ๑๘.๑๕ น.

ท่านอาจารย์ “ในพระพุทธศาสนา ท่านแสดงธรรมไว้เป็น ๓ ภาค คือ

๑. ภาคปริยัติ ได้แก่ การศึกษาเพื่อความรู้ ความเข้าใจ ในวิธีปฏิบัติ
๒. ภาคปฏิบัติ ได้แก่ เมื่อได้รับการศึกษาแล้ว ก็ตั้งหน้าปฏิบัติตามที่ทรงสอนไว้
๓. ภาคปฏิเวธ ได้แก่ ความรู้ ผลสำเร็จจากการปฏิบัติ รู้แจ้งแทงตลอด

ในครั้งพุทธกาล พระพุทธเจ้าไม่ได้สอนสาวกมากถึงกับสอบชั้นตรี ชั้นโท เป็นเปรียญ กันอย่างสมัยนี้ แต่เป็นเรียนเพื่อปฏิบัติ ผู้ทรงพระไตรปิฎกได้ก็มีอยู่ไม่น้อย แต่ไม่ได้รับใบประกาศนียบัตรเพื่อเชิดชูตนขึ้น แต่เป็นความรู้ความเข้าใจที่เรียนไปเพื่อทำให้อย่างๆ ขึ้นในวาระต่อไป พระพุทธเจ้าทรงสอนสาวกทุกคนให้พิจารณา “เกศา โลมา นขา ทันตา ตโจ” คือ ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง อันเป็นสิ่งที่มีในตัวเราแล้ว แต่เราเองไม่สามารถจะทราบว่สิ่งเหล่านี้เกิด-ดับๆ แปรปรวนไปตามความจริงของเขา เพื่อได้ทราบความเป็นจริงที่เขาประกาศตัว เมื่อสิ่งเหล่านี้แสดงตัวขึ้นมาในสภาพที่ไม่ชอบใจก็เกิดความไม่สบายใจ ถึงกระนั้นคนก็ยึดถือว่ามีมันเป็นสมบัติของตน จนปัจจุบันนี้ต้องมีการตกแต่งบำรุงรักษา

กันต่อไปอีกไม่มีประมาณ ที่ทรงสอนอย่างนี้ก็เพื่อให้เราไม่รู้สึกเดือดร้อน
ในเมื่อสิ่งเหล่านี้แสดงผิดปกติขึ้นมา

เกศา โลมา นขา ทันตา ตโจ นี้มีปริมาณ อากาศแปรสภาพ
ไปเรื่อยๆ ไม่เลือกชาติ ชั้น วรรณะ ผู้ศึกษาย่อมรู้จักจริงได้เพราะติดอยู่
ที่ตัวเรา การเกิด แก่ ประวนแปร มีทุกข์ ลำบาก และทุกข์ในจิตใจคน
พระพุทธเจ้าก็ทรงสอนพระสงฆ์สาวกทุกรูปด้วยกรรมฐาน ๕ นี้ แล้วก็
ส่งไปบำเพ็ญในป่า ให้ศึกษา “เกศา โลมา นขา ทันตา ตโจ” นี้โดย
อนุโลม คือพิจารณาเรียงไปตามลำดับ แล้ว ปฏิโลมคือพิจารณาย้อนทวน
ขึ้นมาตามลำดับ พระสงฆ์สาวกไปปฏิบัติตามภูเขา ในถ้ำ ในเหว ตามแต่
จะสะดวกสบายแก่ท่านผู้บำเพ็ญ โดยยึดกรรมฐาน ๕ เป็นต้นนี้เป็นหลัก
บำเพ็ญเพียร จนเกิดความรู้แจ้งทั้งกายและจิต

ที่ได้เรียนกับพระพุทธเจ้านั้นเป็นภาคปริยัติ กำจัดความโง่เขลา
เกี่ยวกับสิ่งที่ตัวเรามีอยู่ในสกลกายของเราเอง ภาคปฏิบัติก็ได้แก่ การนั่ง
สมาธิ เดินจงกรม พิจารณาสິงทั้งห้านี้เป็นประหนึ่งหินลับปัญญาให้คม
กล้าจนรู้ความจริงต่างๆ ก็เกิดความฉลาดขึ้นมาในใจ แม้สมาธิเกิดขึ้น
ทำให้ใจสงบ เย็น ก็ชื่อว่าผลปรากฏ

ภาคปฏิบัติธรรมนั้น คือความรู้แจ้งแทงทะลุในสังขารทั้งหลาย
จนถึงวิมุตติหลุดพ้นโดยสิ้นเชิง ธรรมทั้งสามมีความจำเป็นต่อเนื่องกัน
อย่างแยกกันไม่ออกมาตลอดสาย ผู้มุ่งผลจากธรรมจึงควรปฏิบัติตามไม่
ให้บกพร่อง ผลจะเป็นที่ประจักษ์อย่างพึงใจไปทุกสมัย

สิ่งที่ท่านสอนครั้งพุทธกาลจนถึงปัจจุบันนี้ไม่มีเปลี่ยนแปลง ผู้เรียน
และปฏิบัติจึงควรทราบว่ คือคำสอนให้เราทราบว่าจะปฏิบัติต่อร่างกาย

จิตใจ ของเราอย่างไร ตอนที่เกิดเกลียด โลก โกรธ หลง เพราะมันย่อม จะเกิดไม่ทราบกี่พันครั้งในชีวิต ทำให้เรารู้สึกว่าเป็นทุกข์ เป็นภัย เพราะ ความไม่รอบคอบ ไม่ระวังความคิดความปรุ้งของใจ เราต้องศึกษาให้รู้ว่า ปฏิบัติอย่างไรจึงเกิดให้โทษหรือให้คุณ ปฏิบัติศาสนาก็คือปฏิบัติที่ตัวเรา นี้เอง ให้เป็นไปในทางที่ให้ความสงบเย็นใจ ให้คุณแก่ตนๆ มากขึ้น สม กับศาสนาสอนคนให้ฉลาดในการรักษาตนให้พ้นภัย”

คำถาม - คำตอบ

ถ.๑-ข.๑ เรื่องจิตไม่ตาย อยู่ถาวร ที่ท่านอธิบายมานี้ ทำให้เข้าใจ ว่า ยืนยันว่าจิตเหมือนกับ SOUL วิญญาณในคริสตศาสนา ขอให้ท่าน ชี้แจงเพิ่มเติม จุดนี้อีกสักหน่อย?

ท่านถาม SOUL เป็นอะไร?

ข.๑ SOUL ต้องสัมพันธ์กับพระเจ้า คนหนึ่งมี SOUL หนึ่ง ตายแล้ว SOUL ไปรออยู่จนพระเจ้าพิพากษา แล้วก็ไปสวรรค์หรือไปนรก

ตอบ จิต มโน วิญญาณ ในชั้น ๕ ได้แก่ ตัวรู้ คือ จิตใจ วิญญาณ ความรู้สึก จากการรู้สัมผัสของตา หู จมูก ลิ้น ใจ สิ่งเหล่านี้ เกิด-ดับๆ ๆ แต่ปฏิสนธิวิญญาณ เป็นจิตที่ไปเกิดในที่ต่างๆ ใน ลักษณะต่างๆ ไม่เหมือนกัน เพราะจิตนี้มีพิษพันธุ์ติดไปคือกรรมที่ ทำไว้ ส่งให้ไปเกิดต่างๆ กันได้ ในพระพุทธศาสนาอธิบายว่า สัตว์ เกิดมาไม่เหมือนกันเพราะปฏิสนธิวิญญาณหรือจิต ในวิญญาณ

หรือจิตนี้มีสภาพเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตตาอยู่ กรรมเป็นเครื่อง บังคับให้เป็นไป ต่อเมื่อได้ชำระพอกจิตดวงนี้ให้บริสุทธิ์ ปราศจาก กิเลส ปราศจากกรรม อันจะติดไปกับจิตดวงนี้ จิตนั้นก็บริสุทธิ์ รู้ตัวเองว่าไม่ไปเกิดอีก และเป็นวิมุตติพ้นจากกฎอนิจจัง ทุกขัง อนัตตตา อย่างเด็ดขาด

ถ้าจิตหรือปฏิสนธิวิญญาณ ยังไม่บริสุทธิ์อยู่ตราบใด ยังต้องอยู่ใน กฎของอนิจจัง ทุกขัง อนัตตตา จิตนี้ละเหยดยิ่งนัก จะเป็นอนัตตตา ได้อย่างไรนั้น ขอเปรียบกับการหาความว่าง ดังนี้

สมมุติว่ามีผู้บอกชายคนหนึ่งให้ไปดูห้องนี้ซิว่างไหม? ในห้องนี้ไม่มี ของอะไรอยู่เลย ชายคนนี้ก็เข้าไปในห้องนั้นแล้วบอกว่า ห้องว่าง แต่ผู้สั่งบอกว่า จะว่างได้อย่างไร ก็ท่านไปยืนขวางอยู่กลางห้อง ทั้งคน เช่นนี้ ชายนั้นก็รู้สึกตัวถอยออกมาอยู่นอกห้อง ห้องจึงว่าง จริงๆ

จิตที่ถอนอัตตานุทิฏฐิออกโดยสิ้นเชิง ไม่มีสมมุติเหลืออยู่แม้นิด จึง เรียกว่าจิตว่าง หรือจิตบริสุทธิ์ ได้เต็มภูมิ เพราะอัตตตาและอนัตตตา ไม่มีในจิต จิตพ้นจากธรรมทั้งสอง คือ อัตตตาและอนัตตตาอย่าง ตายตัวแล้ว

ถ.๒-ญ.๑ ทุกขังเป็นอะไร?

ตอบ ทุกข์มีอยู่กับทุกคน ถ้าพูดตามหลักธรรม ทุกข์เป็นของจริง ทุก คนมีทุกข์ ใจเราไม่เห็นตามความจริงก็แย้งกับทุกข์เสมอ จิตหลง ไม่รู้ความจริงก็ทุกข์ ต้องหาทางแก้ ตัวเองหาทางแก้ไม่ได้เพราะ ไม่รู้ต้นเหตุของทุกข์ ทุกข์ก็กลายเป็นเรา เราก็เป็นทุกข์อยู่ร่ำไป

ทั้งที่ทราบหรือไม่ทราบว่าทุกข์คืออะไร เป็นอะไร ที่ว่าทุกข์เป็นอะไรนั้นภรรณาสังเกตดูขณะเราเป็นทุกข์นั้นทุกข์เป็นอะไร และจะไปถามใครให้รู้ ถ้าเราผู้เป็นทุกข์ไม่รู้ทุกข์เสียเอง เพราะสิ่งเหล่านี้มีอยู่กับทุกคนไม่ลำเอียง ถ้าอยากทราบก็ปฏิบัติตามทางของพระพุทธเจ้าที่ทรงสอนไว้ นั่นถึงทางทราบทุกข์แน่นอน ไม่เป็นอื่น

ถ.๓-ข.๒ Intuition เป็นอะไร เช่น เวลามีปัญหาอะไร คิดแก้เท่าไรๆ ก็ไม่ออก พอนอนหลับแล้ว ตื่นเช้าขึ้นมาความคิดแก้ปัญหากเกิดขึ้นเอง และเป็นทางแก้ที่ถูกต้องด้วย

ตอบ อย่างนี้ในวงผู้ปฏิบัติมีเสมอ แต่เป็นเรื่องภายในจำเพาะตน ไม่อาจพูดให้ใครฟังได้

ถ.๔-ข.๓ สังสาระ ก็คือความรู้ใช่ไหม? อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ก็คือความรู้ เวลาฝันตัวความรู้นั้นก็ทำงาน

ตอบ ในวงของนักปฏิบัติ สังสาระคือความรู้ เป็นการถูกต้องแล้ว จิตไม่หลง จะปลดเปลื้องปล่อยวางก็ตัวนี้ แต่ขอเตือนว่าที่ใช้ปัญญาพิจารณาจนเข้าใจได้อย่างนี้ อย่าเพิ่งพอใจ เพราะอาจนำเขวไปที่หลังได้ ต้องใช้ปัญญาน้อย่างมีดี คือให้ใช้ทุกด้าน ด้านคมใช้กับตนเอง ตัด ถอดถอน ด้านสันใช้กับคนอื่น แต่มนุษย์เรามักใช้ด้านคมกับคนอื่น พอถึงเรื่องของตัวเองใช้ด้ามหรือสัน ก่อนที่ทราบว่าจะจิตเป็นตัวสังสาระ ปัญญายอมพิจารณาสิ่งภายนอกจนรู้แจ้งและปล่อยวางไปแล้ว จึงมาเห็นภายในตัวการแห่งสังสาระแท้คือจิต เมื่อเห็นจิตเป็นสังสาระก็เรียกว่าเห็นแบบปฏิโลม คือย้อนกลับเข้ามาสู่ตัวเอง และหมดปัญหาในขณะนั้น

ต้องพิจารณาทั้งข้างนอกและข้างใน ข้างนอกนั้นมีสภาพแวดล้อม ดิน น้ำ ลม ไฟ ข้างในนั้นคือภายในจิตของเรา จะถอดถอนอะไร ให้ทราบ เปรียบเหมือนแก้วน้ำแตกแตก ต้องดูตามเรื่องของมัน ถ้าเราไปปรุ้งว่าเป็นความผิดของใครที่ทำแตกแตกก็ร้อนใจ ถ้าเราเห็นว่ามันก็ไปตามสภาพของมัน ปลดปล่อยใจเสีย ก็ไม่ต้องร้อนใจ มันก็แตกไปตามเรื่องของมัน สำคัญจิตต้องหมั่นให้ทัน

สุดท้ายก็รู้ตัวผู้ปรุ้งคือสังขารนี้แล คือตัวก่อเรื่อง เรื่องก็ยุติลงทันที ไม่สืบต่อก่อแขนงออกไปให้ยืดยาว

การสนทนาธรรมวันนี้เต็มมรรดเต็มธรรม มีความรื่นเริงเป็นลำดับ ทั้งผู้ถามและผู้ตอบ และผู้ฟัง ควรจะมีภาคปฏิบัติด้วย การปฏิบัติ เป็นอย่างไร ก็นำผลมาสู่ตนเอง ให้ได้รู้ ได้เห็นเต็มที่ ถ้านำผลที่เราปฏิบัติมาแล้วสู่กันฟังและรายงานครูอาจารย์ จะแก้ไขหรือให้ความกระจ่าง ความมั่นใจแก่ผู้ปฏิบัติ เพราะว่าแต่ละคนปฏิบัติแล้ว ได้ผลตามภูมิจิตภูมิธรรมของตนๆ ไม่เหมือนกัน จึงทำให้ครูอาจารย์ อธิบายไปเรื่อยๆ ช่วยให้ผู้ปฏิบัติมีกำลังใจขึ้นได้ เพราะได้รู้ถึงผลปฏิบัติของตนและเพื่อนผู้ปฏิบัติด้วยกันนั้นอย่างหนึ่ง และเพราะครูอาจารย์ที่รู้แจ้งแทงตลอดแล้ว ท่านจะสามารถพูดให้ทะลุปรุโปร่งจนลูกศิษย์ก็ได้ทะลุได้หลุดพ้นไปด้วย ศาสนาไม่ใช่ โมฆราช เป็นของจริงแท้ สามารถทำให้ปลดเปลื้องทุกข์ได้ แต่คนเราทำ ศาสนาให้กลายเป็นเครื่องมือทะเลาะวิวาทกันไปก็มาก อาจารย์อยากอธิบายให้เข้าใจด้วยเหตุด้วยผลเต็มที่ แต่สุดวิสัย เพราะภาษาอังกฤษของอาจารย์ไม่ได้เรื่อง ต้องพูดโดยอาศัยผู้แปล

เรื่องวิมุตตินี้พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้เต็มทีเพราะพระองค์ได้ทรงรู้
จริงๆ พระอรหันตสาวกก็ได้รู้อย่างเดียวกัน เลยไม่คัดค้านกัน
และกัน และยกมาแสดงอย่างเดียวกัน แต่พวกเราทุ่มกันสงสัยหมด
พระอรหันต์ทั้งปวงท่านไม่สงสัยเลย ท่านเห็นแล้วว่า “นิพพานัง
ปรมมัง สุขัง”

“นิพพานัง ปรมมัง สุขุณฺญํ” ซึ่งเราทั้งหลายเคยทราบอย่างโลกๆ
คือ “สูญ” นั้น เราเข้าใจว่าหายไปหมด เช่น แก้วนี้มีอยู่ ถ้าใคร
เอาไปหรือแตกเสีย เราก็สูญแก้วนี้ไป นี่เป็นเรื่องของโลกสมมุติ
แต่ “สูญ” แบบวิมุตติ อย่างที่พระพุทธเจ้าและพระอรหันต์สาวก
รู้นั้นเป็นคนละอย่าง ความสุขจากความสูญ คนธรรมดาที่ไม่เคย
เห็น เราก็ต้องสงสัยและปฏิเสธต่างๆ ที่พระพุทธเจ้าทรงนำของ
จริงมาเสนอ แต่จิตของเราซึ่งยังไม่บริสุทธิ์ก็ยังไม่รับไม่ได้ เข้าใจไม่
ถึง เพราะจิตยังปลอมจึงยังไม่ยอมรับอารมณ์ของจริงได้

เปรียบเทียบเหมือนอาหารที่ทำมาอย่างวิเศษ พลัดตกลงไปที่ดินก็ไม่น่า
รับประทานแล้ว ธรรมของพระพุทธเจ้าบริสุทธิ์ จิตคนสกปรกก็รับ
กันไม่ได้ ไม่ดี เมื่อใดจิตกับธรรมบริสุทธิ์ด้วยกันก็กลมเกลียวกันได้
พระอรหันต์ทั้งหลายท่านจึงไม่มีข้อข้องใจในวิมุตติที่พระพุทธเจ้า
ทรงสอนเลย

ถ.๕-ข.๔ ที่ถือตัวตน นั้นมาจากอะไร?

ตอบ มาจากตัวเอง สมมุติว่าถ้าเราจะตามหาม้า เราไปพบม้าทั้งตัวแล้ว
เรายังไม่จับ กลับต้องย้อนตามรอยมันไปว่า จะเป็นม้าที่มาจากที่
นั้นใช่ไหม จะได้ประโยชน์อะไร หรืออีกนัยหนึ่งว่า ถ้าเราเดินไปถูก

หนามตำ เราจะควรจะทำปฏิบัติอย่างไร เอาหนามออก ใส่ยารักษาดี หรือต้องค้นคว้าว่าหนามอะไร มาจากไหน ถ้าเป็นอย่างหลัง แผล ก็อาจเน่าลามจนต้องตัดซากก็ได้ ถ้าเสียดายซากก็เอาแบบต้น ถ้าไม่เสียดายซากก็เอาแบบหลัง

ถ.๖-ญ.๒ หนามมีความเจ็บปวดด้วยหรือ เรื่องอัตรานั้นยากจะเข้าใจ ดิฉันก็ไม่เข้าใจว่าอะไรที่จะนำไปบอกให้คนรู้

ตอบ (ท่านนี้ ไม่ตอบเพราะไม่เกิดประโยชน์)

ปิดประชุมเวลา ๑๙.๕๐ น.

วันอาทิตย์ วันที่ ๑๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๗ (ค.ศ. ๑๙๗๔)

การนัดประชุมวันนี้ นัดเวลา ๑๔.๓๐ น. ศจ.นพ.อวย เกตุสิงห์ และ ม.ร.ว.เสริมศรี เกษมศรี ไปถึงธัมมปทีปวิหาร เวลา ๑๗.๐๐ น. ได้พบ คนอังกฤษและคนไทยมาทำสมาธิอยู่ในวิหารแล้ว ท่านอาจารย์และพระฝรั่งอีก ๒ รูปนั้นลงมาเวลา ๑๗.๔๕ น. วันนี้สังเกตเห็นมีผู้หญิงมากกว่าผู้ชาย คนเต็มห้อง ถึงนั่งกับพื้นกันบ้าง

ท่านอาจารย์ “วันนี้จะอธิบายก่อน ตอบคำถามทีหลัง จะไม่อธิบายยาว เกรงผู้แปลจะจำไม่ได้

คำว่า ศาสนา นั้น ถ้าจะเปรียบกับวัตถุก็เหมือนน้ำสะอาดบริสุทธิ์ จิตใจของเราเหมือนวัตถุสิ่งหนึ่งที่ใช้สอยเป็นประจำ ย่อมจะกระทบกับความสกปรกอยู่เสมอ ต้องชำระซักฟอกอยู่เสมอ มิฉะนั้นก็ไม่ควรใช้สอยต่อไปได้อีก จิตใจทำงานทั้งกลางวันกลางคืน คิด พุด และกระทำตลอดไป จิตจึงสำคัญสำหรับคน-สัตว์ การคิดการปรุงเสมอ โดยไม่คิดว่าอะไรดีหรือไม่ดี ก็เป็นภัยแก่ตัวเองหรือผู้อื่นที่มีส่วนเกี่ยวข้องด้วย

ศาสนาเป็นเสมือนน้ำซักฟอกชำระจิตใจให้สะอาดอยู่เสมอ ถ้าเป็นผ้า ก็ใช้นุ่มห่มได้ ถ้าเป็นบ้านเรือนเครื่องใช้ก็ใช้ได้ดี ไม่น่ารังเกียจ ถ้าไม่ล้างทำความสะอาดเสมอๆ ก็ใช้ไม่ดีฉันใด จิตใจที่ไม่ดีก็ฉันนั้น จิตใจที่ซักฟอกอบรมอยู่เสมอ ย่อมเป็นจิตใจที่ผ่องใส สะอาด สงบ เย็นใจ มีความเจริญสมควรแก่กรรม ไม่มีสิ่งใดในโลกที่จะรองรับธรรมได้ดีเหมือนจิตใจ เป็นภาชนะรองรับธรรม พระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญจนพระทัยบริสุทธิ์ ธรรม

ก็สะอาด พระทัยก็สะอาด ปราศจากมลทินที่หมองมัวหรือเมาไปกับโลกแล้ว ไม่ว่าชาติชั้นวรรณะใด ท่านก็ทรงสอนเหมือนกันหมด ศาสนาจึงไม่เป็นภัยแก่ใคร เช่นเดียวกับน้ำสะอาดใช้ได้ทุกชาติ ชั้น วรรณะ ไม่มีใครรังเกียจ

ศาสนาออกมาจากท่านผู้บริสุทธิ์จริงๆ พระพุทธเจ้าเป็นมือแรกที่สะอาด พระสาวกของพระพุทธเจ้าก็มีมือสะอาด มือที่ ๑ มือที่ ๒ สะอาด เพราะพระสงฆ์สาวกถึงความบริสุทธิ์เป็นพระอรหันต์กันแล้วทั้งนั้น ธรรมที่ประกาศสอนในสมัยนั้นจึงสะอาดและมีผลแก่ผู้ฟังเต็มเม็ดเต็มหน่วย

จากนั้นก็เริ่มมัวหมองเรื่อยๆ มัวหมองเกี่ยวกับผู้เกี่ยวข้องกับศาสนา ศาสนาก็กลายเป็นที่จ้องมองไป โดยเห็นว่าเป็นขาคีกระหว่างศาสนาที่ตนไม่ชอบ คนเกิดชอบศาสนานี้ รังเกียจศาสนานั้นขึ้นมา ซึ่งมีใช้ความมุ่งหมายของศาสนาหรือศาสดาผู้สอนต้องการให้เป็นเช่นนั้น ศาสดาทุกศาสนาไม่ต้องการให้คนเสียความสามัคคี การแตกแยกขัดต่อศาสนธรรม ท่านสอนให้มีความกลมเกลียวกัน ไม่สอนให้แตกแยกความสามัคคี การแตกแยกขัดต่อศาสนา แต่เพราะใจมีโลกอยู่ภายใน โลกที่แฝงอยู่ภายในมีอำนาจทำให้คนเป็นไปตามสิ่งที่แฝงอยู่นั้น ศาสนาจึงเป็นภัยแก่ผู้ไม่ชอบ และเป็นคุณแก่ผู้ชอบ ระหว่างผู้ถือศาสนาต่างกันเลยเกิดขัดแย้งกันขึ้น และดูถูกเหยียดหยามศาสนาของกันและกัน ศาสนาเลยกลายเป็นเครื่องมือ เป็นคู่ทะเลาะวิวาทกันได้ด้วยใจโสมมที่พาให้เป็นไป

ศาสนานั้นดีอยู่ เพราะสอนให้เป็นคนดีด้วยกัน ตามความรู้ความสามารถและเจตนาดีด้วยกัน เช่นเดียวกับเราสำเร็จวิชาแขนงต่างๆ ไม่ใช่จากผู้สอนคนเดียวกัน เราเรียนวิชานั้นจากครูคนนั้น วิชานี้จากครูคนนี้จะให้เหมือนกันย่อมเป็นไปได้ พระพุทธเจ้าทรงสอนให้เป็นได้ถึงชั้น

พระอรหันต์-อรหันต์ ถึงขั้นวิสุทธิคุณ เป็นวิสุทธิบุคคลและวิสุทธิจิต ใครมี ภูมิเท่าใดก็สอนไว้เท่านั้นตามสมรรถภาพของผู้สอน ผู้เรียนก็รับไว้ได้ตาม สมรรถภาพของผู้เรียนด้วยเหมือนกัน ดังนั้นเราจะสามารถประพฤติ ปฏิบัติศาสนาได้เพียงไรก็แล้วแต่ความสามารถของเราด้วย จะให้ยิ่งกว่า ความสามารถของผู้สอนและผู้ปฏิบัติย่อมไม่ได้ ถ้าใครจะยึดเอาเนื้อธรรม วันนี้เป็นบทสนทนาธรรม ก็ยินดีชี้แจงตามสติปัญญาที่จะทำได้

ในตัวเราทุกคนต่างก็มีความหวังอยู่กับใจของเราแล้ว ไม่ใช่คนสิ้นหวัง แต่ยังไม่แสดงออกให้ทราบ ความหวังเคยสำเร็จมาบ้าง ไม่สำเร็จบ้าง ยังไม่สำเร็จบริบูรณ์บ้าง หลักธรรมในพุทธศาสนาทำให้คนสำเร็จเต็มตามความหวังอย่างเต็มภาคภูมิมาแล้ว ไม่ต้องพูดถึงคนสิ้นหวัง เพราะเป็นคนไม่ตั้งความประสงค์ไว้ให้ดี ก็ยอมพลาดหวังไป ฉะนั้นเราจึงควร ประพฤติตนให้มีความหวังไว้เสมอ หวังทำตนให้เป็นคนดี มีการทำทาน ศีล ภาวนา ตั้งแต่บัดนี้ วันนี้ วันหน้า ชาตินี้ ชาติหน้าต่อไป เราไม่ใช่คนหมดที่พึ่งที่อาศัย เรามีพระธรรมที่สืบต่อกันมา ธรรมชาติคือใจ มีทั้งสิ่งดี ชั่ว กลางๆ อันมีความเลื่อมความเจริญได้ นักปราชญ์จึงได้พยายามฝึก จิตใจให้เป็นคนดี ถึงลำบากก็จะสามารถเอาชนะสิ่งที่ไม่ดีทั้งหลาย เพื่อ ยึดธรรมเป็นที่พึ่ง เป็นหลักของใจ ความหวังของใจจะได้สมบูรณ์เต็มที่ใน กาลต่อไป

ท่านผู้ใดซ่องใจใหม่ ถ้ามืด จะเป็นธรรมที่แสดงวันนี้ หรือวันอื่นก็ ถ้ามืด จิตใจคนเรานั้นไม่สูญสิ้น เจริญได้ เลื่อมได้ ทำให้บริสุทธิ์ได้ จิต บริสุทธิ์แล้ว ความสุขซึ่งไม่ใช่ของโลกๆ ผู้ปฏิบัติจะได้รับกับตนเองว่า เป็นความสุขอย่างไร แค่นั้น”

คำถาม - คำตอบ

ถ.๑-ญ.๑ จิตเป็นความรู้สึกผิดชอบของคน จิตพักอยู่ที่หัวใจ ใช่หรือไม่?

ตอบ ใช่ เป็นธรรมชาติรู้สึกประจำตน รู้สึกผิดชอบของคน ของสัตว์ ท่านว่าจิตอาศัยอยู่ที่ท้าวัตถุอันเป็นศูนย์กลางของร่างกาย แต่พึงทราบว่าเป็นนามธรรม ลักแต่รู้ ไม่ใช่วัตถุ แม้อยู่ในท้าวัตถุก็ไม่เหมือนไขหรือผลไม้อยู่ในกระป๋อง จึงเป็นลักว่าอยู่เท่านั้น คาคได้ยาก เดาลำบาก

ถ.๒-ข.๑ นั่งสมาธิแล้วมีความเจ็บปวด จะแก้อย่างไร?

ตอบ วิธีแก้มีหลายอย่าง เช่น

๑. นอนดีกว่า หันเข้าพึ่งหมอนเป็นสหรณะ
๒. เมื่อปวดเจ็บเพราะนั่ง ก็ลุกขึ้นเดินจงกรม เปลี่ยนอิริยาบถ ความเจ็บปวดก็หายไป
๓. พอเจ็บปวดขึ้นมา ก็พึงพิจารณาว่าทุกข์ที่ตรงไหน ดูอาการของกาย ของจิต ของเวทนา จนเห็นตามความจริงเสมอกัน ทุกขเวทนามก็ดับหมด หรือจะเห็นความจริงว่า ร่างกายส่วนนั้นๆ ของตนเป็นทุกข์ แต่จิตไม่ทุกข์ เพราะฉะนั้นทุกข์จึงไม่สามารถบังคับจิตได้ จิตตั้งมั่นคง อาการก็ถึงที่สุด ยุติลงเอง ถ้าเชื่อตนเองได้ว่าวิธีที่ต่อสู้กับทุกข์ด้วยการพิจารณาเป็นวิธียอดเยี่ยม เราควรแยกแยะทุกข์ออกเป็นภายนอกภายใน แต่การบำเพ็ญเพียรนั้นมีความเจ็บปวดจริงๆ ราวกับกระดุกทุกชั้นจะหลุดจากกัน หรือร้อนราวกับไฟทั้งกองเผาผลน เราต้องการทราบความ

สามารถของตน แต่ก็ต้องต่อสู้ก่อนจึงจะรู้ว่าจิตของเราสามารถ
แค่ไหน ทุกขเวทนาไม่รู้ว่ามีอันเป็นอะไรกันแน่ เป็นทุกข์ สมุทัย
นิโรธ หรือมรรค สติปัญญาต้องคิดค้น ค้นได้สำเร็จก็ดับทุกข์ได้
เหมือนไฟไหม้ดินปืน แล้วยกดับพื้ไป เหลือจิตใจ ฉะนั้นให้เอา
ทุกขเวทนามาพิจารณาว่าทุกข์ในขณะจะแตกดับนั้นคือทุกข์ตัว
ไหน ความจริงทุกข์ เกิด-ดับๆ ๆ ไป จิตใจไม่ปรากฏว่าตัวตาย
จิตยิ่งเด่นและสงบลงอย่างผิดคาดหมาย แต่พวกกลัวตายจะยิ่งได้
ตาย จึงควรเอาจิตตภาวนานี้ไปปฏิบัติ แต่เป็นเรื่องยากมากกว่าวิธี
ธรรมดาแบบหลับๆ ตื่นๆ ซึ่งผลไม่ค่อยมีเท่าที่ควร

ถ.๓-ข.๒ วิธีอย่างนี้ใช้แก้ปัญหาอื่น เช่น ความฟุ้งซ่าน ได้หรือไม่?

ตอบ ความทุกข์จากการเจ็บปวดเป็นทุกข์ของธาตุขันธ์ ความฟุ้งซ่าน
เป็นทุกข์เหมือนกัน แต่เป็นความทุกข์ที่เกิดจากใจ เพราะสมุทัย
เป็นเหตุ จะระงับด้วยวิธีดังกล่าวก็ได้ นักปฏิบัติท่านเคยปฏิบัติจน
ได้ผลอย่างพึงใจมาแล้ว ผู้ต้องการผลอันเยี่ยมจึงไม่ควรขะเขยง
ต่อวิธีนี้ ซึ่งเป็นวิธีที่ต้านกับกลมายาของกิเลสได้ดีกว่าวิธีอื่นๆ

ถ.๔-ข.๒ ต้นเหตุเป็นที่เกิดของทุกข์ใช่ไหม?

ตอบ ทุกข์อย่างไรเป็นต้นเหตุ อย่างไรไม่เป็นต้นเหตุ ต้องพิจารณาอีก
คือความอยากให้ทุกข์หายไปเฉยๆ เป็นต้นเหตุ แต่ถ้าอยากรู้เหตุผล
ว่าทุกข์เป็นอะไร มีอะไรเป็นเหตุ จะดับทุกข์ได้อย่างไร นี่เป็นมรรค
ความอยากในทางที่จะปลดเปลื้องทุกข์ หันไปหาทางสันติสุข ไม่ใช่
ต้นเหตุเป็นมรรค

ถ.๕-ข.๓ สติกับสมาธิเป็น ๒ ชั้นของมรรค ๘ ดูเหมือนจะเป็นชั้นที่

๗-๘ สติกับสมาธิในมรรค ๘ ต่างกันอย่างไร?

ตอบ สติเป็นตัวกำกับจิต สมาธิอาศัยสติควบคุมจนจิตตั้งตรงอยู่ได้ เกิดเป็นความสงบขึ้นหลายครั้ง คือครั้งแรกเป็นขณิกสมาธิ สงบชั่วคราวแล้วก็ถอน ต่อมาสงบลึกขึ้นหน่อย เป็นอุปปจารสมาธิ ต้องอาศัยสติควบคุม จนกระทั่งปัญญาเข้ามาพิจารณา ปัญญาก็ต้องอาศัยสติ จึงจะพิจารณาสิ่งต่างๆ ได้ตลอด และสติก็เป็นมหาสติ ปัญญาก็เป็นมหาปัญญา ได้ถ้ามีสติเข้าควบคุม จิตที่มีโทษอยู่ อาศัยสติเป็นเครื่องป้องกันแก้ไขโทษในจิต ถ้าจิตสงบเป็นอิสระ ไม่มีกิเลสพุงแล้ว ก็ไม่ต้องแก้ไขในขณะนั้น จิตก็สงบอย่างแนบแน่น เป็นอัปปนาสมาธิ พุทธตามภาคปฏิบัติเป็นอย่างนี้

การฝึกหัดเบื้องต้นลำบาก ประการหนึ่งยังไม่เคยทำ ไม่เคยเห็นผลของการทำมาบ้าง ต้องอาศัยสติบังคับ เป็นการฝืนใจเราด้วยเหตุผล พอผลเริ่มปรากฏในจิตแล้ว ความสนใจ ความมีแก่ใจ ความพยายามจะค่อยตามมา ยิ่งปรากฏผลมาน้อยเพียงไร ก็ยิ่งอยากเห็นผลที่แปลกประหลาดยิ่งๆ ขึ้นไป ความเพียรก็ตามมาเอง ธรรมเครื่องให้ถึงความสำเร็จ คือ อิทธิบาท ๔ มีฉันทะ-ความพอใจ, วิริยะ-ความเพียร, จิตตะ-ความขบใจ ฝักใฝ่, และวิมังสา-คือการใคร่ครวญ ต่างมีกำลังมากขึ้นตามๆ กัน จนสามารถยังผู้บำเพ็ญให้ถึงจุดที่มุ่งหมายได้โดยไม่มีอุปสรรคมาขัดขวางได้

ถ.๖-ญ.๑ เมื่อทำสมาธิได้แล้ว จะถึงเวลาที่ผู้ปฏิบัติไม่ต้องนั่งภาวนาอีกต่อไปหรือคะ?

ตอบ ก่อนที่เราจะอ่านหนังสือออก เราต้องพากเพียรเรียนและสะกด เป็นคำหัดเขียนใช้ไหม? พอเราจะเขียนคำว่า “ท่าน” ก็ต้องว่า

“ท่าน” ต่อมาเขียนได้ไว พอนึกถึงท่านก็เขียนได้โดยไม่ต้องท่องท่าน
เมื่ออ่านเขียนได้แล้ว ผู้นั้นเลยหยุดอ่านหยุดเขียนกระนั้นหรือ?

การฝึกสมาธิก็เหมือนกัน ตอนแรกต้องใช้สติคอยควบคุม บังคับ
ให้ต้องทำ ทำไปๆ ผู้ปฏิบัติจะได้ผล พบผลต่างๆ เอง และเกิด
ความคล่องแคล่วชำนาญขึ้น เมื่อทำสมาธิและพยายามถอด
ถอนกิเลสจนหลุดพ้นแล้วเมื่อไร ท่านผู้หลุดพ้นก็ยังทำสมาธิอยู่
ต่อไป แต่ไม่ใช่ทำความเพียรเพื่อปลดเปลื้องกิเลสกันอีก เพราะ
กิเลสหมดไปแล้ว เวลาพักผ่อนหลับท่านก็หยุด เวลาตื่นขึ้น สติกับ
ปัญญาก็ใช้ในกิจการต่างๆ ตลอดการทำสมาธิภาวนาต่อไปไม่ทอด
ทิ้งงานที่เคยทำ เหมือนผู้รู้หนังสืออ่านเขียนได้มาก ก็อ่านเขียนไป
เพื่อเป็นประโยชน์ต่างๆ ยิ่งขึ้น มิได้หยุดไปเลยเพราะความที่เขียน
ได้อ่านออกเพียงเท่านั้น การทำสมาธิภาวนาของผู้สิ้นกิเลสแล้วก็
เช่นกัน จำต้องทำไปเพื่อวิหารธรรม ความอยู่สบายในทิวภูมิธรรมที่
ธาตุขันธ์ยังครองตัวอยู่

ถ.๗-ญ.๑ เวลาไม่สงบใจ ขอบท่านให้คำแนะนำว่าจะแก้อย่างไร?

ตอบ ธรรมดาของผู้ปฏิบัติ ก็เหมือนที่อธิบายมาแล้ว จะต้องใช้วิริยะมาก
จนเกิดความสงบ และใช้สติปัญญาแก้สิ่งขัดข้องตามความเหมาะสม
ของการปฏิบัติ จนกระทั่งผู้ปฏิบัติทราบด้วยตนเองว่า พร้อมทั้งจะ
หลุดพ้นไป ไม่ต้องเกิดอีกแล้ว เพราะธรรมเป็นความเสมอภาค
และพร้อมที่จะแสดงผลมากน้อยแก่ผู้ปฏิบัติอย่างแท้จริงอยู่
เสมอ พระพุทธเจ้าและพระสาวก ในพระไตรปิฎกก็บอกว่าท่าน
ต้องบังคับพระองค์ตั้งความเพียรเป็นอันมากจนกระทั่งได้ตรัสรู้
นับแต่นั้นจนเสด็จเข้าปรินิพพาน พระพุทธเจ้าและพระสาวกท่าน

ก็ยังเข้าสมาธิและนิโรธสมาบัติซึ่งเป็นการอยู่สะดวกสบายระหว่าง
ขั้นธัมกับจิต ที่เรียกว่าเป็น วิหารธรรม จนถึงเวลาที่จิตจะแยกออก
จากร่างกาย ซึ่งจะทนอยู่ต่อไปไม่ได้อีกแล้ว เข้าสู่นิพพานอันเป็น
บรมสุข ลึนกังวลโดยประการทั้งปวง

ตอนที่พระพุทธเจ้าจะเสด็จเข้าปรินิพพานท่านก็ทำสมาธิ คือ เข้า
ปฐมฌานไปโดยลำดับ ถึงสัญญาเวทิตนินิโรธสมาบัติ แล้วถอย
กลับลงมาปฐมฌาน แล้วทรงเข้าปฐมฌานจนถึงจตุตถฌาน จึง
ปรินิพพาน ระหว่างรูปฌานกับอรูปรูฌานต่อกัน

เพราะพระพุทธเจ้าท่านทรงทำและรู้เห็นได้ถึงขั้นสูงสุด ดังนี้พระสาวก
ทั้งหลายก็ได้พากันเพียรทำตาม จนได้บรรลุผลเป็นพระอรหันต์ตาม
พระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าทรงค้นพบพระธรรมจนได้ตรัสรู้และทรง
ถือเป็นธรรมเครื่องพำรสอนหมู่ชนจนวันเสด็จเข้าสู่พระนิพพาน
เราทั้งหลายจึงได้ลงใจนับถือ

“พุทธัง สรณัง คัจฉามิ” ถึงพระพุทธเจ้าเป็นที่พึ่ง

“ธัมมัง สรณัง คัจฉามิ” ถึงพระธรรมเป็นที่พึ่ง

“สังฆัง สรณัง คัจฉามิ” ถึงพระสงฆ์เป็นที่พึ่ง

เรื่อยมาในฐานะเป็นพุทธบริษัท มิได้ยกเอาบุคคลใดมาเป็นสรณะ
อย่างสนิทใจเหมือนพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์องค์
วิเศษเหล่านี้เลย

ถ.๔-ญ.๑ วิปัสสนาไม่เข้าถึงฌาน จริงไหม?

ตอบ พระพุทธเจ้าก็ทรงเข้าฌานสมาบัติ พระสาวกก็เพียรชำระกิเลส
จนถึงความบริสุทธิ์ เป็นพระอรหันตอรหันต์ ๔ ประเภท ซึ่งความ

บริสุทธิ์ของพระอรหันต์ ๔ ประเภทนี้ไม่ยิ่งหย่อนกว่ากัน แต่จิตท่านมีคุณสมบัติไปตามนิสยवासนา ดังที่ได้รับความยกย่องทางเอตทัคคะต่างๆ กัน เมื่อขั้นธัมมจิตยังไม่แยกจากกัน ท่านก็เข้าสมาธิสมาบัติไปตามอัธยาศัยที่ถนัดต่างๆ กันจนถึงวาระสุดท้าย “ฌาน” เป็นสถานที่พักใจ ส่วน “วิปัสสนา” เป็นการพิจารณาสภาพธรรมเพื่อรู้แจ้งตามความเป็นจริง และปล่อยวางไปโดยลำดับกระทั่งหมดสิ่งสมควรปล่อยวาง จึงถึงความบริสุทธิ์หลุดพ้น ส่วนการที่วิปัสสนาจะเข้าถึงฌานหรือไม่นั้น เป็นเรื่องของโมฆบุรุษจะลุ่มคลำกันไปตามวิสัย จึงไม่ขอเกี่ยวข้อง

ถ.๙-ญ.๑ ไม่ทราบว่าการเข้าฌานนั้นเป็นอย่างไร

ตอบ อย่าไปกังวลกับฌาน ฌานเป็นเพียงผลพลอยได้ในการปฏิบัติ ไม่ควรเอามาเป็นอารมณ์ การมุ่งฝึกหัดเพื่อตัดกิเลสให้ขาดจากใจเป็นสิ่งที่ควรสนใจอย่างยิ่ง

ถ.๑๐-ช.๔ จิตหมายความว่าอะไร?

ตอบ ๑. วิญญาณในชั้นธัมม ๕ นั้นเป็นความรู้ที่เกิดขึ้น เมื่อมีสิ่งภายนอกมาสัมผัสกับตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจเรา เมื่อสัมผัสจิตก็รู้ แล้วก็ดับไป อันเป็นเรื่องเกิดๆ ดับๆ

๒. ความรู้เป็นพื้นๆ นี้เป็นจิต จะไปก่อภพก่อชาติ ไปเกิด ณ ที่ใดก็แล้วแต่สิ่งที่แทรกอยู่ในจิต

ถ.๑๑-ช.๔ จิต กับ ปัญญา เป็นอันเดียวกันไหม?

ตอบ จิตกับปัญญาเป็นคนละอัน แต่สัมพันธ์กันมีทางที่จะเป็นอันเดียวกันได้ สำหรับผู้ปฏิบัติจะพึงรู้โดยธรรมชาติตามลำดับในขณะปฏิบัติ

ตามหลักทั่วไป สติ กับ ปัญญา เป็นธรรมชาติเกิดและดับได้เช่นสิ่งทั่วไป จึงเป็นอันเดียวกับใจยังไม่ถนัด แต่เป็นของ “มรรค” หรือ เครื่องมือแก้กิเลสเพื่อความบริสุทธิ์แห่งใจต่างหาก

ถ.๑๒-ญ.๒ จะขอนั่งสมาธิพร้อมกับท่านอาจารย์นานๆ ได้ไหม?

ตอบ การนั่งสมาธินานๆ สำหรับผู้ที่เคยปฏิบัติแล้วก็ไม่ใช่ปัญหา แต่ผู้ที่มาเริ่มเรียนใหม่ๆ จะให้นั่งนานๆ ไม่ได้ ดังนั้นต้องกำหนดเวลาตามควรแก่ความสามารถของตนๆ ส่วนจะนั่งพร้อมใครหรือไม่นั้น ย่อมเป็นไปตามโอกาส ที่สำคัญควรนั่งตามอัธยาศัยโดยลำพัง จะได้นานหรือไม่เป็นอัธยาศัยของเจ้าของเอง

ถ.๑๓-ช.๕ อนัตตาท่างกับการไปเกิดใหม่อย่างไร?

ตอบ อัตตา-อนัตตา เป็นธรรมคู่กันตลอดจนสุดสายสมมุติ กระทั่งจิต ฟันกิเลสแล้วเป็นจิตเป็นบุคคลพิเศษไปแล้วอัตตาและอนัตตาก็หายไปเองไม่ต้องถูกขับไล่ไล่ส่งใดๆ ทั้งสิ้นมีเฉพาะความบริสุทธิ์ของจิตล้วนๆ เป็นเอกจิต เอกธรรมไม่มีสองกับสิ่งใดอีกแล้วคำว่าอนัตตาเป็นธรรม ไตรลักษณ์ผู้ประสงค์ความบริสุทธิ์วิมุตติพระนิพพานจำเป็นต้องพิจารณา “อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา” จนรู้แจ้งเห็นจริงในไตรลักษณ์นี้แล้ว จึงชื่อว่าจิตหลุดพ้นแล้วด้วยดีเพราะพระนิพพานมิใช่อนัตตาจะบังคับให้มาอยู่กับอนัตตาซึ่งเป็นไตรลักษณ์และเป็นทางเดินเพื่อพระนิพพานได้อย่างไร

ปิดประชุมเวลา ๒๐.๑๐ น.

การอธิบายธรรม

วันจันทร์ วันที่ ๑๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๗ (ค.ศ. ๑๙๗๔)

เริ่มเวลา ๑๘.๑๕ น.

ท่านอาจารย์ “ขณะจิตสงบมันก็อยากหลับเหมือนกัน ชอบกล คือขณะจิตสงบมันสบาย จิตไม่สงบไม่สบาย คิดโน้นคิดนี้ ไม่มีความสบายก็ไม่อยากหลับ พอจิตเริ่มสงบเข้า สงบเข้า ก็อยากหลับ คือจะได้ความสุขเพิ่มขึ้น เมื่อตะกี้นี้นั่งทำความสงบมันรู้สึกอยากหลับเหมือนกัน เป็นเพียงเราไม่ให้มันหลับ เพราะการหลับเป็นการพักจิตด้วย พักร่างกายด้วย

เวลาเรานั่งฟังเทศน์ขณะท่านเทศน์ฟังมันเพลินในธรรมแล้วจิตจดจ่อในคำเทศน์มีอารมณ์อันเดียว จิตค่อยสงบตัวลงไป ตอนนั้นซังกว่งๆ จะเคลิ้มหลับไปก็มี บางคนก็ตำหนิตนเองว่า “เอ นี่เวลาอยู่ลำพังคนเดียวหรือพูดคุยกับเพื่อนฝูง ไม่เห็นมันอยากหลับอยากนอน เวลามามาฟังเทศน์ทำไมถึงอยากหลับอยากนอน นั่งสัปหงกงงัน มันมารมาจากไหนกันนี้”

ก็จะมารอะไร จิตไม่เคยได้รับความสุขความสบาย พอได้รับกระแสของธรรมกล่อมให้มีความสุขสงบสบายมันก็อยากหลับเท่านั้น จะมีมารมาจากไหน ความจริงเจ้าของเป็นมารก่อกวนเจ้าของเองทั้งวันทั้งคืน ไม่ได้ได้รับความสะดวกสบาย จนกระทั่งจิตหลับไม่ได้เพราะไม่สงบ เราไม่ทราบ เหตุนี้พอฟังธรรมในขณะที่ท่านแสดง จิตมีความสงบในขณะนั้นจึงอยากหลับ เราก็มั่นเป็นมาร ความจริงมันไม่ใช่มาร พอสบายเข้าก็อยากหลับกันทุกคน นี่หมายถึงผลขั้นที่จิตพอให้สบายๆ แล้วอยากหลับ

หมายถึงขั้นเริ่มแรกที่ได้รับการอบรม

ถ้าจิตมีหลักฐานแห่งความสงบ แล้วมีงานทำในขณะที่ฟังเทศน์ตามฐานะหรือตามชั้นภูมิของจิตแล้วจะไม่ง่วง ถ้าทำสมาธิก็จะเพลินไปตามสมาธิ ชั้นของปัญญาก็จะเพลินไปตาม เวลาท่านเทศน์ใจเราจะคล้อยไปตาม ทำให้เพลิดเพลินกับอารมณ์แห่งธรรม เหมือนกับท่านช่วยบุกเบิกให้เรา ก็ก้าวตามหลังไปเรื่อยๆ นี่หมายถึงขั้นวิปัสสนา ได้แก่ การไตร่ตรองจิตก็เพลินไปตาม อย่างนั้นก็ไม่มีความโง่งงวุ่น นี่กล่าวถึงความโง่งงวุ่นในเวลาเริ่มแรกปฏิบัติ คือจิตของเราไม่ยอมกลงสู่ความสงบ พอจิตเริ่มสงบจึงเป็นเหตุให้อยากหลับอยากนอน เพราะเป็นความสบาย

การทดสอบหรือการพิสูจน์เรื่องศาสนา เฉพาะอย่างยิ่งเรื่องพุทธศาสนา ซึ่งเป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ควรจะทดสอบกับใจของตนเอง ท่านสอนอย่างไรแล้วให้นำวิธีของท่านไปปฏิบัติหรือน้อมวิธีที่ท่านสอนนั้นเข้ามาปฏิบัติสำหรับใจเราเอง คือปฏิบัติต่อใจเราเอง ถ้าใจเราดำเนินไปตามแนวทางที่ท่านสั่งสอนไว้ นั่น ผลจะปรากฏเป็นอย่างไรเราจะทราบเอง เป็นลำดับ นี่เป็นการพิสูจน์เรื่องศาสนธรรมกับใจเราเองว่า อันใดจะเป็นของดีของจริง อันใดจะเป็นของปลอม เราจะทราบได้โดยลำดับ โดยถือหลักคำสั่งสอนเป็นเครื่องพิสูจน์เพื่อทราบของจริง และของปลอมที่มีอยู่ในใจเราเอง ไม่ได้มีอยู่ที่อื่นนอกจากใจเท่านั้น

ส่วนมากเราไม่ทราบว่าเป็นของปลอม ปลอมมาตั้งแต่ไหนแต่ไรเราไม่ทราบได้ ขณะที่เราไม่ทราบนั้นเราเข้าใจว่าเราดี เราเข้าใจว่าเราฉลาด ฉลาดกว่าคำสอนใดๆ ฉลาดกว่าศาสนา ฉลาดกว่าพระพุทธเจ้า ฉลาดกว่าศาสตารค์ใดๆ ที่นำศาสนามาสอนโลก นี่เป็นความสำคัญตณทั้งๆ ที่

เวลานั้นกำลังโง่เต็มที่ เรากำลังโง่เต็มที่จึงทำให้สำคัญتناว่าฉลาดเต็มภูมิ เมื่อเราได้นำหลักศาสนาเข้ามาประพฤติปฏิบัติ เป็นการทดสอบดูว่าอันใด จะจริงเพียงใด ปลอมแค่ไหน นั่นเราจะทราบได้ตามหลักธรรมที่ท่านสอนไว้

เบื้องต้นเรายังไม่สามารถก็เอาเพียงย่อยๆ ก่อน หรือเอาวิธีสั้นๆ ง่ายๆ ดังที่ท่านสอนให้ภาวนา กำหนดอย่างไรที่เรียกว่า “ภาวนา”

ตามหลักที่ศาสนาที่ท่านสอนไว้ มีอุบายวิธีต่างๆ กันตามความถนัดของผู้จะปฏิบัติ เพื่อให้ได้รับความสงบเย็นใจอันเป็นผลขึ้นมาจากการปฏิบัติ เช่น กำหนดอานาปานสติ กำหนดลมหายใจเข้าออก ให้มีความรู้สึก ลมที่สัมผัสเข้าออกโดยสม่ำเสมอ ไม่พลังเพลอสติ ไม่ปล่อยจิตให้ส่งไป ที่อื่น ทำความเข้าใจทำความรู้อยู่กับลมเท่านั้น นี่เป็นวิธีหนึ่งที่จะทราบ เรื่องความจริงความปลอมของใจตนเอง เมื่อใจสงบเข้ามาก็จะเห็นความ ปลอมของใจตนด้วย จะเห็นความจริงของตนด้วยในขณะเดียวกัน เห็นโทษ ทั้งความฟุ้งซ่านของใจที่ก่อกวนตนเองให้ได้รับทุกข์ด้วย เห็นคุณของความ สงบเย็นใจ อันเป็นความสุขแก่ตนในขณะที่ใจสงบด้วย นี่เป็นอันว่าเห็น ทั้งโทษทั้งคุณไปในขณะเดียวกัน สำหรับผู้ที่ตั้งใจปฏิบัติจริงๆ ต้องเห็น อย่างนี้ เพราะหลักพุทธศาสนาเป็นเครื่องรับรองเหตุว่าถูกต้องแม่นยำ และผลเป็นที่พึงใจมาแล้วแต่พระพุทธเจ้าพระองค์แรก

นี่เป็นวิธีหนึ่ง เพียงวิธีหนึ่งในบรรดาวิธีทั้งหลายที่จะทดสอบดูเรื่อง ของจิตให้เห็นผลขึ้นมาโดยลำดับจากการปฏิบัติ เช่น ให้มีสติ ให้มี สัมปชัญญะ ทำความรู้สึกตัวอยู่เสมอ นี่ก็คือการระมัดระวังจิตให้รู้อยู่ใน วงที่กำหนดไว้ ให้มีขอบเขตเป็นที่รู้ ไม่ให้รู้แบบเตลิดเปิดเปิงที่ไม่มีเขต มีแดน ตามความรู้สึกทั้งหลายที่เป็นไปอยู่ทั่วโลก ความรู้ความเห็น

ชนิดนั้นไม่เป็นความรู้ความเห็นที่เข้าสู่ระดับที่จะทำให้เกิดความสุข ความสบายให้เห็นเหตุเห็นผลได้ ท่านจึงต้องมีวงจำกัดในการปฏิบัติต่อจิตใจ โดยถือหลักธรรมคือหลักศาสนาเป็นเส้นทางเดินของจิต หรือเป็นเส้นทางเดินเพื่อจิตใจจะได้ดำเนินตามวิถีนั่นๆ ซึ่งหลักศาสนาสอนไว้ อันเป็นทางถูกโดยฝ่ายเดียวไม่เป็นอื่น

ถ้ากำหนดคำบริกรรมคำใดคำหนึ่ง ก็ให้มีความรู้สึกอยู่กับคำบริกรรม นั้นๆ หากจะเพลอคิดในแง่ต่างๆ ก็ให้ทำความเข้าใจหรือหาอุบายวิธีฝึก ด้วยวิธีต่างๆ เช่น บริกรรมให้ถี่เข้าไป อุบายใดก็ตาม วิธีใดก็ตามที่จะ ทำให้ใจของเราให้ได้รับผลคือความสงบเย็นใจ ให้ได้เกิดอุบายต่างๆ ขึ้น มาภายในใจ นี้จัดว่าเป็นวิธีที่ถูกต้องในการฝึกฝนอบรมตนเอง

ถ้าจิตได้สงบลงไปมากน้อย ความกังวลวุ่นวาย กาลสถานที่ไม่เข้ามา เกี่ยวข้อง มีแต่ความรู้รู้อยู่อันเดียว เพียงเท่านั้นก็เป็นสุข นั่งนานหรือไม่นานไม่มีอะไรมารบกวน นั่งอยู่ที่ไหนไร นั่งเป็นเวลานานเท่าใด ไม่มีอะไรมาเกี่ยวข้อง ถ้าจิตไม่ยุ่งออกไปเกี่ยวกับสิ่งเหล่านี้ มีธรรมเป็น อารมณ์ของใจ มีความสงบอยู่โดยลำพัง รู้ตัวอยู่เฉพาะหน้า นี้เรียกว่า ความรู้ในการภาวนา หรือความรู้ในการรักษาจิต มีขอบเขตเป็นที่รู้ที่เห็น นี้คือวิธีดำเนินเบื้องต้น

จะปฏิบัติไปนานเพียงใดก็ตาม วิธีที่เราเคยดำเนิน ที่เราเคยปฏิบัติมา ไม่ควรลดละปล่อยวาง ควรยึดหลักนั้นไว้ เช่น เราเคยกำหนดอานาปานสติ เราก็ยึดลมนั้นแหละเป็นหลักขณะเริ่มต้น แต่ความชำนาญของจิตที่เคย ทำไปอยู่โดยสม่ำเสมอและจิตสงบบ่อยๆ จะมีความรู้เร็วต่างกันมาก เพียง ขณะเดียวเท่านั้นก็ผ่านไป ผ่านไป ละเอียดหายเจียบไปเลย ไม่ทราบ

ลมไปไหน นั่นหมายถึงความคล่องแคล่วของจิต เหมือนอย่างเราเขียนหนังสือ เขียนเป็นภาษาไทยก็เขียน “ท่าน” อย่างนี้ ผู้ฝึกหัดเขียนจะต้องระลึกถึงตัวหนึ่ง แล้วอีกตัวหนึ่งๆ จนกว่าจะครบ ถ้าฝึกไปนานๆ แล้ว “ท่าน” ผุดขึ้นมาพร้อมกันไปหมดทั้งสระพยัญชนะ ความชำนาญของจิตจะเป็นสมาธิก็ตาม จะเป็นปัญญาก็ตาม ก็มีลักษณะนั้น ดังที่ท่านว่า “ฉาน ฉานสี ปฐมฉาน ทุตติฉาน ตติยฉาน จตุตถฉาน” ที่เรียกว่า รูปฉาน และยังมี อรูปฉาน อีก ๔ รวมกันเป็น “สมาบัติ ๘” และ สัจจญาณเวทยิตินิโรธ ซึ่งดับสัจจญาณและเวทนา แต่สมาบัตินี้เป็นธรรมปลีกย่อย หรือเกี่ยวข้องกับนิสัยवासนาของผู้จะควรเป็นไปก็เป็นไปเอง ไม่ใช่ธรรมจำเป็นในมรรคในผลที่จะถอดถอนกิเลสถึงขั้นภูมิแห่งความบริสุทธิ์ของใจ เช่นพระอรหันต์ เป็นต้น

แต่จะอย่างไรก็ตาม ถ้าผู้ชำนาญในฉาน ก็เป็นลักษณะเช่นเดียวกับผู้ชำนาญในการเขียนหนังสือนั่นเอง อย่างปฐมฉาน ทุตติฉาน เป็นต้น วิ่งถึงกันหมดเพราะความรวดเร็วของจิต อาการของจิตเท่านั้นที่จะเปลี่ยนแปลงไปโดยลำดับๆ ไม่ใช่จะก้าวขึ้นไปเหมือนเราก้าวขึ้นบันได จากขั้นนี้ก้าวขึ้นขั้นนั้น ก้าวจากขั้นนั้นถึงขั้นโน้น แม้การขึ้นบันได ถึงจะชำนาญเท่าใดก็ต้องก้าวไปที่ละขั้นๆ มิได้โดดข้ามขั้นไป ความชำนาญของจิตเพียงขณะเดียวเท่านั้นก็ถึงจุดหมายรวดเร็วที่สุด ไม่มีอะไรที่จะรวดเร็วยิ่งกว่าใจ ใจนี้รวดเร็วที่สุด ยิ่งมีความชำนาญในหน้าที่ของตนด้วยแล้วก็ยิ่งรวดเร็วมาก ผิดคาดผิดหมายสำหรับผู้ที่ยังไม่เคยเห็นอำนาจของจิตที่เคยชินต่อการรู้การเห็นต่างๆ ทางด้านธรรมปฏิบัติ

สมาธิก็เหมือนกัน นั่งอยู่เฉยๆ เราไม่จำเป็นต้องหาคำบริกรรมใดมากำหนดมาเป็นเครื่องบังคับผูกมัดจิตใจให้เข้าสู่ความสงบ เมื่อใจเคยมี

ความสงบด้วยความชำนาญของตนอยู่แล้ว เพียงกำหนดจิตด้วยสติ เท่านั้นก็สงบลงไปเลยทีเดียว ช่วงขณะครึ่งวินาทีเท่านั้นก็สงบลงถึงฐานอย่างราบคาบ ไม่มีอะไรขัดข้อง ลงถึงฐานของสมาธิแล้ว นี่หมายถึง ผู้มีความชำนาญในสมาธิ เพียงกำหนดขณะเดียวกันเท่านั้นก็ทะลุไปเลย เหมือนกับเราเขียนหนังสือว่า “ท่าน” อย่างนี้ มาพร้อมกันอ่านได้ความทีเดียว ไม่ต้องมัวไปนึกหาสระพยัญชนะนั้นให้เสียเวลาเหมือนชั้นเริ่มแรก

พูดถึงสมาธิเป็นขั้นๆ เมื่อมีความชำนาญแล้วเป็นอย่างนี้ แต่กรุณาอย่าไปยึดว่าชำนาญหรือไม่ชำนาญ มันเป็นความคาดหวังที่ออกไปจากตัว แล้วกลับมาหลอกตัวเองให้เสียเวลา จะไม่ปรากฏผลเท่าที่ควร จะชำนาญหรือไม่ชำนาญก็ตาม ให้เราฝึกอยู่ในธรรมที่เคยฝึก อยู่ในหน้าที่ที่เคยทำ นี่เป็นหลักสำคัญ เหมือนเราเขียนหนังสือ เขียนอยู่นั้นแหละจนชำนาญ ไม่ต้องไปคาดหวังในตัวนี้ ต่อไปมันก็ชำนาญเอง วิธีการฝึกใจก็เป็นเช่นนั้น จะเกิดความชำนาญขึ้นในตัวของเราเอง

“ปัญญา” ปัญญาคือความแบคายของจิต ความคิดปรุง ความไตร่ตรองในเหตุผล ในแง่ธรรมดาธรรมต่างๆ ท่านเรียกว่า “ปัญญา” คือการสอดส่อง การไตร่ตรอง พิจารณาเรื่องราว เรื่องชั้นๆ ความแปรสภาพทั้งภายในภายนอกในเป็นไปอยู่ทั้งวันทั้งคืน เป็นไปอยู่ทุกแห่งหน ถ้าผู้มีสติปัญญากำหนดไปที่ไหนจะเป็นธรรมทั้งนั้น สิ่งเหล่านั้นเป็นเสมือน หินลับปัญญาอยู่โดยสม่ำเสมอ ไม่ว่าจะกลางวันกลางคืน ยืน เดิน นั่ง นอน จะเห็นสภาพทั้งหลายเหล่านั้นแสดงอาการให้เราทราบทางปัญญาอยู่ทุกระยะ เป็นหินลับของปัญญาอยู่ตลอดเวลา ธรรมจึงมีอยู่ทั่วไป ไม่ใช่จะมีอยู่แต่เฉพาะตัวของเรา ไม่ใช่จะมีอยู่เฉพาะเวลานั่งภาวนา เฉพาะเวลาเดินจงกรม มีอยู่ทุกเวลาถ้าจะทำให้มี และมีอยู่ทุกอิริยาบถ เรื่องความ

ชำนาญชำนาญของสมาธิก็ดี ของสติปัญญาก็ดี ย่อมเป็นในทำนองเดียวกัน ดังที่กล่าวแล้ว แต่จะไม่อธิบายมาก เพราะจะพินเพื่อมากไป เรื่องปัญญานี้กว้างขวางมาก พิสดารมาก ถ้าจะให้เหมาะจริงๆ ก็ควรอธิบายให้ฟังเฉพาะผู้ที่มีความจำเป็นในปัญญาขั้นนั้นๆ นั้นแหละเป็นเหมาะที่สุด นอกจากนั้นก็อธิบายพอเป็นบาทหรือเป็นแนวทางให้ผู้เริ่มฝึกหัดได้พินิจพิจารณาตาม ดังที่อธิบายผ่านมาแล้วเมื่อกี้

จิตเป็นสิ่งที่ฝึกหัดได้ อากาการของจิตเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปได้โดยลำดับ เปลี่ยนแปลงจากความหยาบเข้าสู่ความละเอียดได้ แล้วเปลี่ยนแปลงจากความละเอียดลงสู่ความหยาบก็ได้ ตามแต่เราผู้เป็นเจ้าของจะพาดำเนินไปในทางใด เช่น เรามอบบรมศีลธรรม ฝึกหัดสมาธิภาวนาเวลานี้ เป็นการฝึกหัดจิตอบรมใจของเราให้ขึ้นสู่ระดับสูง ถ้าพูดถึงกระแสจิตก็คิดในแง่เหตุแง่ผล แง่ดีแง่ร้ายทั้งหลาย อันเป็นทางที่จะทำให้เราบำเพ็ญให้มีขึ้น และเป็นสิ่งที่เราจะถอดถอนออกจากตัวของเรา คือมีทั้งส่วนที่ควรละที่เห็นว่าไม่ดี มีทั้งส่วนที่ควรบำเพ็ญที่เห็นว่าถูกแล้วให้ยิ่งๆ ขึ้นไป เรียกว่าเป็นการบำเพ็ญหรืออบรมจิตให้มีระดับความรู้ความเห็น มีเหตุมีผลสูงขึ้นไปเป็นลำดับ ถ้าจิตเสื่อมก็เปลี่ยนความรู้ความเห็นลงเรื่อยๆ ถ้าจิตถึงความบริสุทธิ์หมดจดเต็มที่แล้ว ความเสื่อมก็ไม่ปรากฏ ความเจริญก็ไม่ปรากฏ เพราะอาการที่ทำให้เกิดความเสื่อมหรือความเจริญนั้นได้หมดสิ้นไปจากใจแล้ว เหลือแต่ความบริสุทธิ์ล้วนๆ ใจเป็นธรรม ธรรมเป็นใจ ใจกับธรรมเป็นอันเดียวกันแล้ว ไม่มีความเปลี่ยนแปลงอีกต่อไป เป็นผู้สิ้นสุดในการประพฤติพรหมจรรย์เพื่อธรรมชั้นสูง และเสร็จกิจในการละกิเลสทุกประเภท

เมื่อเสร็จกิจในการละ และในการบำเพ็ญทั้งสองประเภทนั้นแล้ว

จะละอะไรอีก ก็ไม่มีอันละนี่ เพราะได้ละหมดแล้ว จะทำอะไรให้เจริญ ยิ่งกว่านั้น ก็ทำไม่ได้ เพราะได้เจริญขึ้นถึงที่สุดแล้ว จะเสื่อมลงไปก็มีใช้ฐานะจะเป็นได้ เพราะเป็น "อกุปปรกรรม" แล้ว ไม่มีทางกำเริบ กิจที่ควรทำ ได้แก่การละและการบำเพ็ญ ได้ทำให้สมบูรณ์เต็มที่แล้ว จิตประเภทนี้ไม่มีสมมุติเข้าเคลือบแฝง ไม่มีกาล ไม่มีสถานที่ ไม่มีอดีตอนาคต เกี่ยวโยงปัจจุบัน เช่น บัดนี้เป็นอย่างนี้ ต่อไปจะเป็นอย่างไรอีก อย่างนี้ไม่มี ชาตินี้เป็นอย่างนี้ ชาตินี้จะเป็นอย่างนั้น ไม่มี เพราะอดีตอนาคตรวมเข้าสู่ความเป็นปัจจุบันอันเดียว มาบริสุทธิ์อยู่ที่ใจอันเดียว นี้แล อดีตอนาคตที่เคยเกี่ยวข้องอยู่กับใจจึงไม่มีความหมายอันใดทั้งสิ้น เพราะใจปราศจากความหมายที่จะทำให้ลุ่มหลงโดยประการทั้งปวงแล้ว จะเรียกว่า สุดจิต สุดวิถีทางเดินของใจก็ไม่ผิด

ที่กล่าวมาทั้งนี้ กล่าวด้วยหลักปฏิบัติอันเป็นผลของการปฏิบัติธรรม มีหลักตามพระพุทธศาสนาเป็นทางเดินอันถูกต้องตายตัว เป็นที่แน่ใจได้สำหรับชาวพุทธทั้งหลาย ไม่มีทางสงสัยว่าธรรมของพระพุทธเจ้านี้มีแง่ใดบ้างที่จะทำโลกให้ลุ่มจม จะทำเราให้ผิดหวัง ให้เชื่อไม่ได้ มีตรงไหนบ้างในบรรดาธรรม ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ ไม่มี จึงหมดปัญหาสำหรับผู้จะปฏิบัติดำเนินการตาม

มีแต่ว่าเราจะพึงประพฤติปฏิบัติตนอย่างไรบ้าง ให้เป็นไปตามหลักธรรมของพระพุทธเจ้า ที่เรียกว่า "สวากขาตธรรม" คือ ตรัสไว้ชอบแล้ว เป็น นียยานิกรรรม นำผู้ปฏิบัติถูกต้องแม่นยำนี้ให้พ้นจากอุปสรรคความกีดขวางภายในจิตไปโดยลำดับ จนทะลุปรุโปร่งถึงวิมุตติหลุดพ้นโดยสิ้นเชิง ไม่มีสิ่งใดเหลือหลออยู่ภายในใจ อันเป็นผลสุดยอดจากการปฏิบัติธรรมทางพระพุทธศาสนา เมื่อถึงขั้นนี้แล้ว ใจกับศาสนาก็เป็นอัน

เดียวกัน ศาสนากับใจก็หาทางต้องดิ้นไม่ลง ใจก็จริง ศาสนาก็แท้ ต่าง
อันต่างแท้ ต่างอันต่างจริง นี่แหละที่พระพุทธเจ้าท่านว่า “ผู้ใดเห็นธรรม
ผู้นั้นเห็นเราตถาคต” หมายถึงธรรมดวงนี้ ตถาคตนั้นไม่ใช่รูปร่าง รูปร่าง
นั้นเป็นตถาคตประเภทหนึ่ง คือเป็นเรือนร่างของพระพุทธเจ้า ซึ่งเหมือน
กับร่างกายของพวกเราทั้งหลาย คือพระกายนั้นเป็นเรือนร่างของพุทธะ
อันวิเศษ เราได้เห็นพระพุทธเจ้า ได้กราบไหว้บูชาพระองค์เป็นขวัญตา
ขวัญใจ ก็ได้ชื่อว่าเราได้เห็นตถาคตทางตา ซึ่งจัดว่าเห็นตถาคตประเภท
หนึ่ง อีกอย่างหนึ่ง ผู้ระลึกถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ด้วยความ
เชื่อ ความเลื่อมใส ก็ชื่อว่าได้ถึงธรรม หรือได้ถึงพระพุทธเจ้าอีกทางหนึ่ง

ผู้สำเร็จพระโสดา สกิทาคา อนาคา เป็นขั้นๆ ขึ้นไป ก็ชื่อว่าได้เห็น
ตถาคตโดยลำดับจนถึงขั้นสมบุรณ์ ตถาคตแท้คือความบริสุทธิ์แห่งธรรม
ความบริสุทธิ์แห่งใจ ธรรมกับใจเป็นอันเดียวกัน หาทางแยกทางแยงกัน
ไม่ได้ ใจอยู่ที่ใดธรรมอยู่ที่นั่น ธรรมอยู่ที่ใดตถาคตอยู่ที่นั่น จึงเรียกได้ว่า
“ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นเราตถาคต” การเห็นภาคปฏิบัติเป็นอย่างไร คือ
รู้เห็นธรรมชั้นบริสุทธิ์โดยทางใจตามพระพุทธเจ้า เรียกว่าเห็นธรรมหรือ
เห็นตถาคตโดยสมบุรณ์ จึงไม่สงสัยว่า พระพุทธเจ้าปรินิพพานนานไป
แล้วได้ ๒๕๐๗ ปี หรือจะปรินิพพานไปก็กับก็กลับก็ตาม เพราะนั่นเป็น
สมมุติ ซึ่งเหมือนกับโลกสมมุติต่างๆ ไป และนั่นท่านแสดงไว้ตามกาลตาม
สถานที่ เพื่อเป็นกรุหมายปายทางไว้ให้ทราบกาลสถานที่ของท่านต่าง
หาก สำหรับพุทธศาสนิกชนผู้เคารพเลื่อมใสท่าน ได้กราบไหว้สักการบูชา
ตามกาลสถานที่วันเวลา ส่วนตถาคตแท่นั้นคือความบริสุทธิ์แห่งใจล้วนๆ
ไม่มีกาลสถานที่เข้าเกี่ยวข้องเลย ผู้บริสุทธิ์ล้วนๆ แล้วอยู่ในสถานที่ใดก็
เท่ากับได้เฝ้าพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ อยู่ตลอดเวลาอากาลิโก

จึงกรุณาประพฤติปฏิบัติศาสนธรรมเหล่านี้ให้เจริญขึ้นภายในใจ
เถิด เชื่อว่าเราไม่ได้ปราศจากศาสนา อยู่ในสถานที่ใดก็เท่ากับได้เฝ้าพระ
ศาสดา พระธรรม พระสงฆ์ อยู่ทุกเวลา กระทั่งได้เข้าถึงวิมุตติหลุดพ้น
ภายในจิตใจ ก็ทราบชัดว่าศาสดาคือพระองค์ใดแน่โดยไม่ต้องสงสัย

การอธิบายธรรม นับว่าพอสมควร จึงขอยุติเพียงเท่านี้”

ท่านอาจารย์ “การฟังคำอธิบายธรรมะ ถ้ามุ่งจะจำ เจ้าของไม่ได้ รับประโยชน์ทางจิต แต่ถ้าให้จิตมุ่งรับประโยชน์ จิตก็หมუნไปกับการพิจารณา ควรจะถอดถอนกิเลสขณะนั้น ก็ถอดถอนกันไปตามกรณี แต่จำไม่ได้ว่าท่านอธิบายเรื่องอะไรบ้าง การฟังเทศน์ทางภาคปฏิบัติ ส่วนมากไม่สนใจจะจำมากกว่าสังเกตจิตกับธรรมที่ท่านแสดงในเวลานั้น เพื่อถือเอาประโยชน์ในขณะที่ฟัง เช่น จิตสงบบ้าง อุบายปัญญาเกิดและถอดถอนกิเลสบางชนิดได้ในขณะนั้นบ้าง” ต่อไปนี้จะตอบปัญหา

ถ.๑-ญ.๑ พระพุทธเจ้าท่านละเอียดมาก ท่านใช้คำใดย่อมมีความหมายตรงตัว ทำไมท่านจึงใช้จิตบ้าง มโนบ้าง?

ตอบ จิต มโน เป็นไวยากรณ์ของกันและกันกับวิญญูณ ใช้แทนกันได้ ทำไมโลกจึงต้องมีหลายคำจากคำว่า “กิน” คำเดียว เช่น Eat, ate, eating, eaten? จะว่า “กิน” คำเดียว หรือ Eat คำเดียวไม่ได้หรือ? คำว่าจิต หรือมโนก็เช่นกัน ย่อมเป็นไปตามความเหมาะสมที่จะใช้

ถ.๒-ญ.๒ จิตไม่ใช่วิญญูณชั้นี่ เพราะฉะนั้นไม่เหมือนกับวิญญูณอะไร

ตอบ มโนวิญญูณ = ปฏิสนธิวิญญูณ ที่ไปเกิดในภพต่างๆ คำสอนของพระพุทธเจ้าว่ากันว่ามี ๘๔,๐๐๐ พระธรรมชั้นี่ ไม่มาก เพราะพระพุทธเจ้าท่านสรุปให้พอเหมาะกับกำลังของสัตว์

โลกลงได้เท่านั้น เวลาปฏิบัติ ความรู้แตกแขนงออกไปมากต่อมาก ผู้ปฏิบัติด้วยกันมาพูดกันก็จะารู้อะไรอีกมาก ถ้ายังไม่ได้รับผลจากการปฏิบัติ ถึงจะแสดงอย่างไรก็ไม่ค่อยเกิดประโยชน์ พระพุทธเจ้าทรงรู้เห็นมากกว่านั้น เวลาสาวกไปทูลถามเรื่องความรู้ว่าพบสิ่งนั้นและรู้เห็นอย่างนั้น พระองค์ทรงทราบก่อนหมดแล้ว ทรงตอบได้ทันที เพราะว่าแต่ละคนมีประสบการณ์ไม่เหมือนกัน ผู้ที่ได้ผ่านประสบการณ์เช่นนั้นมาแล้วจึงจะเข้าใจ และแนะนำกันได้ตามทางที่รู้เห็นมา

ถ.๓-ญ.๓ “ฉาน” ไม่ต้องการสำหรับเจริญปัญญา เป็นอย่างไร?

ตอบ เรื่อง “ฉาน” นั้น ถ้าเราไม่มีนิสัยก็ไม่ต้องพยายามให้ได้ฉาน ถ้าปรากฏก็ทำไปได้ ใครไม่ควรชวนชายจะมีฉานยิ่งกว่ามุ่งมรรคผลนิพพาน เพราะฉานเป็นธรรมปลีกย่อยจาก ศีล สมาธิ ปัญญา อันเป็นเครื่องแก้กิเลสทั้งปวง เปรียบเหมือนภาษาประจำชาติ ใครๆ ก็ทราบด้วยกัน แม้จะไม่ได้เรียนสอบเอาปริญญา คนเราไม่ต้องเอาปริญญาเพราะการเรียนก็ได้ แต่ภาษาประจำชาติย่อมพูดได้ ฟังได้ด้วยกัน “ฉาน” นั้นแปลว่า “ฟัง” ภาวนา พุทโธ ฯลฯ ก็เป็นฉานแล้ว ฉานเป็นหลักธรรมชาติ ฉานไม่จำเป็นสำหรับเจริญปัญญา เพราะการพิจารณารูป = ก็มีวิตก ซึ่งคือการยกจิตขึ้น มีวิจารณ์ คือการคลี่คลายสิ่งที่เห็นนั้นออก ถ้าการทำอย่างนี้ตามหลักธรรมชาติ ผู้ปฏิบัติก็มีฉานได้ตามนิสัยของตนแม้ไม่เด่นดังที่ท่านอธิบายไว้ คำว่า “ฉาน” ชาวพุทธเราสนใจกันมาก แต่ไม่ค่อยได้รับผลตามความจริงของฉาน นอกจากพูดกันแบบหุรุๆ พอรำคาญเท่านั้น

ถ.๔-ญ.๔ ขอทราบวิธีเจริญสมณะ

ตอบ การอบรมให้จิตสงบเป็นสมณะ การพิจารณาแยกแยะเป็นขั้นๆ ให้เกิดความเข้าใจเป็นปัญญาตามขั้นของปัญญา

ถ.๕-ญ.๒ ที่จะเจริญสมาธิวิปัสสนาเป็น ๒ ทางใช้ใหม่ บางคนบอกว่า เป็นทางสมณะ บางคนว่าเป็นวิปัสสนา หรือใช้สลับกันได้?

ตอบ ขณะใดเราต้องการสงบ ขณะนั้นเราทำสมณะ ขณะใดที่จะพิจารณา ด้วยปัญญาให้เกิดอุบายแยกแยะ ทดสอบทั้งภายนอกภายใน เรียกว่า วิปัสสนา

ถ.๖-ญ.๒ รู้สึกว่าลำบากในการเจริญปัญญามากกว่าสมณะ

ตอบ ขณะทำสมาธิก็มุ่งต่อความสงบ ขณะทำวิปัสสนาก็มุ่งต่อความเห็นจริงด้วยปัญญา ฟังทำต่างขณะกัน ไม่ควรให้สับสนคละเคล้ากัน งานมีหลายประเภท ง่าย หนัก ก็มี งานทางโลกก็มีเช่นนี้เหมือนกัน บางคนก็จำเป็นต้องทำงานหนัก ถ้ามีวกแล้วยากลำบาก งานใดๆ ก็ไม่ได้ทำทั้งนั้น ถึงเวลาจะทำงานใด จึงควรมูมานะต่องานนั้นจริงๆ จนเห็นผลของงานนั้น ถ้าทำเช่นนี้มีทางปรากฏผลงาน ทั้งสมาธิและวิปัสสนาไม่เหลือวิสัย

ถ.๗-ญ.๒ จะสร้างทัศนคติให้ไม่กลัวยากได้อย่างไร?

ตอบ การฝึกเจริญปัญญานั้น จะทำเมื่อไรทำที่ไหนก็ได้ ฝึกหัดคิดอ่าน ไตร่ตรอง แยกธาตุขันธ์จากภายนอกเข้ามาภายใน แยกธาตุขันธ์นี้ของตน ซึ่งอยู่ภายในออกเทียบเคียงกับสิ่งภายนอกจนเห็นด้วยปัญญาว่ามีลักษณะเหมือนกัน ถ้าเข้าวิปัสสนาแล้วจะทราบด้วยตนเองกว้างขวางไปเรื่อยๆ ถ้ากลัวแต่ความยากลำบาก ก็จะเจอ

แต่ความยากลำบากที่มีอยู่กับใจเรา ขวางงานที่จะทำอยู่ตลอดเวลา ไม่มีโอกาสที่จะทำงานนั้นๆ ได้ตลอดไป ความกลัวยากนั้นก็คือ กิเลสตัวสำคัญ ตัวหนึ่งเราตีๆ นี้เอง ความมุมานะสู้ เป็นมรรคคือ เครื่องมือแก้กิเลสทุกประเภท จึงควรสนใจ

ถ.๘-ญ.๒ อีก ๒-๓ วัน ดิฉันจะไปเข้าศึกษาหลักสูตรฝึกครูให้สอนเด็ก ทางศาสนา จะช่วยเด็กให้เข้าใจกว้างในศาสนาได้อย่างไร?

ตอบ ไม่มีอะไรเป็นอุปสรรคในการสอนใครมากกว่าสอนตนเองให้เข้าใจ เรื่องนั้นๆ ก่อนจะสอนคนอื่น การสอนศาสนา ถ้าตนเข้าใจศาสนา ได้หยาบละเอียดเพียงใด ก็สามารถสอนคนอื่นได้ตามที่ตนเข้าใจ ความเข้าใจศาสนาตามตำรานั้นง่าย แต่จะเข้าใจศาสนาดด้วยใจจริง นั้นยากทั้งตนและผู้อื่น ฉะนั้นการปฏิบัติเพื่อรู้ศาสนาอย่างแท้จริง จึงสำคัญอยู่มาก

ถ.๙-ญ.๕ เมื่อตั้งใจฟัง แต่จำไม่ได้ ท่านว่าเป็นอย่างไร?

ตอบ เวลาจำได้ ได้ประโยชน์อะไรบ้าง ตอบว่าได้เป็นแนวในการปฏิบัติ แต่ที่จริงจำไม่ได้ก็ไม่เสีย กลับได้ผลประโยชน์อีกทางหนึ่ง คือใจ ได้รับความสงบในขณะนั้น เพราะไม่มีกังวลในการจดจำ ธรรมที่ ตกค้างในใจก็จำได้เอง ที่ฟังแล้วเข้าใจก็ซาบซึ่งไป ได้ผลเป็นสุขใจ ในขณะฟัง เปรียบเหมือนเด็กรับประทานอาหาร เด็กไม่จำเป็นต้องรู้ว่า อาหารมาจากไหน โรงงานไหน เวลารับประทานได้รสชาติที่พอใจ ได้อาหารไปหล่อเลี้ยงร่างกายบำรุงร่างกายก็พอแล้ว ไม่จำเป็นต้องจดจำไปเสียทุกอย่างในขณะฟัง แต่สำรวมใจให้รู้อยู่กับตัว ไม่ส่งไปอื่นในขณะนั้น จิตรับทราบไปตามธรรมที่แสดงโดยติดต่อดีสืบ เนื่องกันก็ย่อมเกิดผล คือ ความสงบเย็น หรือเกิดอุบายต่างๆ ขึ้น

มาในขณะที่ฟัง ชื่อว่าได้ผลจากการฟังทางปฏิบัติ ดังที่ท่านได้ปฏิบัติ
กันมาโดยทำนองนี้ทั้งนั้น

**ถ.๑๐-ญ.๕ ท่านว่าจำไม่ได้ก็ไม่เสียหาย เช่นนี้ทำให้ให้เกิดความหวัง
มากขึ้น**

ตอบ การฟังโดยจดจำเอาชื่อเอาคำ ไม่ได้ประโยชน์อะไร จะได้แต่ชื่อ
ของธรรมและของกิเลสเท่านั้น แต่กิเลสไม่ลดลงหรือน้อยไป ถ้า
ฟังไม่จำแต่ฟังตามไปด้วยความเข้าใจ ย่อมจะถอดถอนกิเลสไป
เรื่อยๆ ถึงจำไม่ได้ก็ได้สำเร็จผลทางภาคปฏิบัติ เพราะขณะฟังด้วย
ความมีสติตั้งมั่นอยู่กับใจตนเอง ไม่ส่งออกภายนอก แม้ส่งออกไป
หาผู้แสดงในขณะนั้น มีความรู้จำเพาะตัว ย่อมจะเข้าใจธรรม
ที่แสดงนั้นได้ดีกว่าการส่งจิตออกไปรับ จะปรากฏผลขึ้นกับใจโดย
ลำดับ ระวังและถอดถอนกิเลสได้เป็นตอนๆ ทุกครั้งที่ฟัง จน
สามารถผ่านพ้นไปได้ ดังครั้งพุทธกาลท่านสำเร็จมรรคผลกันใน
ขณะที่ฟัง ฉะนั้นการฟังธรรมจึงเป็นภาคปฏิบัติสำคัญยิ่งกว่าการ
ปฏิบัติโดยลำพัง นักปฏิบัติท่านสนใจกันมากเรื่อยมา

ต่อจากนั้นท่านอาจารย์นำทำสมาธิ ๕ นาที ปิดประชุมเวลา ๑๙.๔๕ น.

การอธิบายธรรม

วันอังคาร วันที่ ๑๘ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๓ (ค.ศ. ๑๙๗๔)

เริ่มเวลา ๑๘.๑๕ น.

ท่านอาจารย์ “จะเริ่มอธิบายธรรมเช่นที่เคยปฏิบัติ หลังจากนั้นท่านผู้มีข้อข้องใจในแง่ใดก็ตาม ค่อยปรารภกันทีหลัง

การฟังธรรมเช่นที่ได้เคยพูดให้ฟัง เช่นเมื่อวานนี้เป็นต้น ปรากฏว่ามีผู้ถามถึงเรื่องความจำได้ จำไม่ได้ การจำไม่ได้มีประโยชน์อย่างไร?

การฟังธรรมทางภาคปฏิบัติ ขณะที่ท่านฟังท่านเข้าใจคำชี้แจง แต่เวลานี้อาจารย์พูดเป็นภาษาหนึ่งต่างหาก ท่านผู้ฟังอาจจะยังไม่เข้าใจใน ขณะที่อาจารย์กำลังแสดง ถ้าจิตอยู่จำเพาะหน้า คือ ตั้งใจฟังในขณะนั้นแล้ว กับกระแสแห่งธรรมที่แสดงเข้าไปสัมผัสภายในจิตใจ ก็จะทำให้ใจรู้สึกกับความสัมผัสแห่งเสียงนั้นๆ แล้วเป็นความสงบเย็นใจจนได้ เพราะเป็นอารมณ์ที่จะยังจิตให้เป็นปัจจุบันจิตได้

สำหรับท่านผู้ฟังซึ่งเข้าใจภาษาโดยลำดับๆ ในขณะที่กำลังแสดงอยู่ แล้วนั้นเป็นสิ่งที่ทราบได้ชัดในขณะที่ฟัง แล้วจิตก็มีความเพละเพลินไปในบทแห่งธรรมที่ท่านแสดง เพราะการแสดงธรรมนั้นจะต้องพูดเรื่องหรือสิ่งที่มีอยู่ในตัวของเราร่วมกัน เพราะสิ่งเหล่านี้มีอยู่ทั่วโลก คือสิ่งที่ธรรมท่านกล่าวถึงและศาสนาได้ประกาศลงไป เป็นเรื่องของสิ่งที่มีอยู่ประจำสัตว์และสังขารทุกๆ ไป ซึ่งควรจะทราบได้ด้วยกันและเข้าใจเรื่องของมีอยู่ของตน ที่ศาสนาท่านประกาศสอนไว้แล้วในสมัยนั้น ท่านแสดง

เรื่องนี้ด้วย เราผู้ฟังจึงได้รับความเข้าใจเป็นลำดับๆ ตามความจริงที่ธรรม
ท่านสอน

ในขณะที่ฟังที่จิตเรามีความจดจ่อต่อธรรมนั้น จะเกิดความสงบเย็นใจ
เป็นลำดับๆ ไม่คิดไปในสถานที่ต่างๆ และอารมณ์ใดๆ ในขณะที่ฟัง ใจก็มี
ความสงบลงได้ และเย็นสบาย สิมเวล่ำเวลา ตลอดจนความเหน็ดเหนื่อย
เมื่อยล้า สิมไปหมด ถ้าจิตมีความหนักไปในทางพินิจพิจารณา ที่ท่าน
เรียกว่า วิปัสสนา หรือ ปัญญา นั้น เป็นอีกแง่หนึ่ง ขณะที่ท่านแสดงไป
จิตจะขยับตามเรื่อยๆ เหมือนกับเดินตามรอยเท้าที่ท่านเดินไปก่อนหน้า
เรา พอท่านยกเท้าขึ้นเราก็สวมรอยตามท่านไปโดยลำดับๆ คือท่าน
บุกเบิกทางให้เราได้ทราบได้เข้าใจในขณะที่ฟัง เมื่อทราบและเข้าใจ ไตร่ตรอง
ตามท่านไป นี่ก็ทำให้เกิดความเพลิดเพลินและเข้าใจไปเรื่อยๆ และ
สามารถถอดถอนกิเลสอาสวะไปได้ในขณะที่ฟัง

เพราะฉะนั้นครั้งพุทธกาลเวลาสาวกทั้งหลายท่านฟังพระพุทธเจ้า
ทรงแสดงธรรม จึงปรากฏว่าสำเร็จมรรคผลนิพพานเป็นจำนวนมากก็
เพราะเหตุนี้เอง บางครั้งจิตก้าวไปได้แค่นี้ ฟังคราวต่อไปจิตขยับขึ้นไป
เรื่อยๆ จนถึงที่สุดแห่งธรรม ท่านเรียกว่าบรรลุมรรคสูงสุด โดยเข้าใจใน
ขณะที่ฟังนั้นเท่านั้น ไม่สนใจกับความจดจำ ได้ประโยชน์ในขณะที่ฟัง คือ
ได้ความสงบเย็นใจ ได้ความเข้าใจแจ่มแจ้งไปโดยลำดับ ได้ความสุขความ
สบาย ได้อุบายแยบคายต่างๆ ในขณะที่ฟัง นี่เป็นผลที่ท่านได้รับในขณะที่
ที่ฟัง ไม่ได้จากการจดจำเหมือนเราท่องบ่นสังวิธยายธรรมในสูตรต่างๆ
แต่ถ้าธรรมบทใดบาทใดตกค้างอยู่ในความทรงจำของเรานั้น เราก็จำได้
เอง การฟังธรรมภาคปฏิบัติจึงถือกันมากในวงปฏิบัติ

จะขอเล่าเรื่องท่านอาจารย์มั่น ซึ่งเป็นอาจารย์ในกรรมฐานสายนี้ ให้ท่านผู้ฟังทั้งหลายทราบบ้างเล็กน้อยว่า ท่านมีความหนักแน่นหรือสนใจในทางใด เกี่ยวกับบรรดาลูกศิษย์ที่ไปศึกษากับท่าน ท่านมีความสนใจในการแสดงธรรมอบรมพระเณรที่ไปศึกษากับท่านมากกว่าอย่างอื่น และสอดส่องดูกิริยามารยาท ความประพฤติปฏิบัติของพระเณร กลัวว่าจะผิดพลาดจากหลักธรรมวินัย นี่เป็นประการที่สอง ประการแรกคือการอบรมสั่งสอนให้พระเณรเข้าใจในปัจจุบันธรรม อันเป็นที่รวมแห่งความรู้ความเข้าใจตลอดมรรคผลเบื้องสูง

ท่านแสดงธรรมครั้งหนึ่งๆ ถ้ามีเฉพาะพระเณรเท่านั้น อย่างน้อย ๒ ชั่วโมงถึงจะจบลง บางครั้งก็ ๓ ชั่วโมงบ้าง ๔ ชั่วโมงบ้าง บางครั้งถึง ๖ ชั่วโมงก็มี แต่ก็นำประหลาดเหมือนกัน บรรดาท่านผู้นั่งฟังอยู่ในขณะนั้นเงียบไม่มีเสียง ประหนึ่งว่าไม่มีพระไม่มีเณรอยู่ในสถานที่นั้นเลย ได้ยินแต่เสียงธรรมท่านกังวานอยู่เป็นลำดับๆ ไม่ขาดสาย ไม่ขาดวรรคขาดตอน จนกระทั่งจบลงเท่านั้น

พระเณรมีจำนวนมากเพียงใดก็เท่ากับไม่มี เพราะต่างองค์ต่างฟังด้วยความสนใจ ฟังด้วยความจดจ่อ ทุกข้อก็อยู่ในความสงบ จิตมุ่งต่ออรรถต่อธรรมเพื่อเป็นความสงบเย็นใจ ถ้าจิตก้าวเข้าสู่ภูมิปัญญา คือความคิดอ่านไตร่ตรองตามท่านได้ จิตก็ขยับตามธรรมท่านเรื่อยๆ เป็นอันว่าเพลินด้วยกันทั้งสองชั้น คือ

ขั้นที่ ๑ ความสงบ ก็เพลินไปตามความสงบ และเพลินไปตามธรรมที่ซบกล่อม จิตใจให้ได้ความสงบเย็นฉ่ำในขณะนั้นๆ

ขั้นที่ ๒ ที่เรียกว่าปัญญา คือเพลินไปตามธรรมที่จะให้จิตใจได้รับคิดเป็นระยะๆ จึงเป็นความสนใจในธรรมจนไม่มีความสนใจกับความเหน็ด

เหนื่อยเมื่อยล้าใดๆ ทั้งสิ้นในขณะที่ฟัง และท่านจะเทศน์แต่ข้อปฏิบัติ ตั้งแต่เรื่องของสมาธิ ปัญญา ล้วนๆ ศीलิก์ต่างคนต่างประพฤติปฏิบัติอยู่ แล้ว

ท่านไม่แสดงอะไรมาก จะแสดงแต่หลักของสมาธิ ของปัญญา และวิมุตติหลุดพ้น ถ้าลงได้แสดงในวันประชุมวันใดก็ตาม จะต้องทะลุปรุโปร่งไปถึงมรรคผลนิพพานทีเดียว ไม่เคยค้างค้ำในที่แห่งหนึ่งแห่งใดเลย นี่เป็นนิสัยของท่าน เพราะท่านมีความรู้ความฉลาดทางด้านปฏิบัติ มากมาย และมีความรอบคอบ มีความชำนาญชำนาญมากทางด้านปฏิบัติ

ใจเราเมื่อได้รับการอบรมด้วยอรรถธรรมอยู่เสมอ จะมีหลักยึด ใจที่มีหลักยึดย่อมอยู่เป็นสุข ปกติก็เป็นสุข ประกอบหน้าที่การงานก็เป็นสุข เพราะใจมีหลัก เป็นอยู่ก็เป็นสุขตายก็เป็นสุข เพราะมีหลักยึดอยู่ภายใน คนมีหลักยึดย่อมไม่เดือดร้อน ธรรมคือหลักยึดของใจ ด้านวัตถุเป็นหลักยึดหรือเป็นที่อาศัยของกาย เช่น ตึกรามบ้านช่อง เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม ใช้สอย อาหารหวานคาวที่เป็นอาหารเป็นที่พึ่งที่อาศัยของกาย การที่เรา มีความจำเป็นต้องอาศัยสิ่งเหล่านี้ เพราะเกิดมาก็เกิดจากสิ่งเหล่านี้ ต้องอาศัยสิ่งเหล่านี้เป็นเครื่องบำบัดรักษาเรื่อยๆ ไปจนวันสุดท้ายแห่งชีวิต

ส่วนใจมีธรรมเป็นเครื่องพุง เป็นเครื่องอาศัย เป็นเครื่องรักษา เป็นเครื่องส่วย ที่เรียกว่ามีธรรมเป็นอาหารของใจ หรือเป็นอารมณ์ของใจ แต่คำว่าอารมณ์นั้น อารมณ์ดีก็มี ชั่วก็มี ถ้าอารมณ์ไม่ดีก็เป็นยาพิษแก้ใจ และแผดเผาจิตใจให้เดือดร้อน ถ้าอารมณ์ดีก็ทำจิตใจให้เยือกเย็นเป็นสุข แล้วฝังอยู่ในจิตนั้นด้วย ที่ท่านเรียกว่า อุปนิสัย หรือ วาสนาบารมี ก็หมายถึง การสร้างความดีงามมาโดยสม่ำเสมอ สร้างมามากเพียงไร ก็ฝังลงไป

ในจิตใจของผู้นั้นจนกลายเป็นนิสสัยวาสนาขึ้นมา เมื่อใจได้เคลื่อนย้ายไป
สถานที่ใด ภาพใดภูมิใด ก็ต้องขึ้นอยู่กับความดีที่ตนได้สร้างไว้ และบรรจ
อยู่ภายในจิตใจ นี่เป็นเครื่องหนุนจิตใจให้เป็นไปในทางดีมีสุคติเป็นที่หวัง
และเป็นที่อยู่ที่เสวย

ร่างกายนั้นมีป่าช้า เราไปตั้งบ้านตั้งเรือนอยู่ที่ไหนก็ต้องมีป่าช้าสำหรับ
ร่างกาย ไม่ว่าจะอยู่บ้านนอก จะอยู่ในเมือง จะอยู่ในป่าในเขา อยู่ในถ้ำ
บนบก มันมีป่าช้าอยู่ด้วยกันทั้งนั้น เพราะธรรมชาตินี้เป็นสิ่งที่เกิดแล้ว
ต้องตาย ตายที่ไหนก็เป็นป่าช้าที่นั่น ร่างกายเป็นอย่างไร

ส่วนจิตใจไม่มีป่าช้า เพราะใจไม่ตาย หลักใหญ่อยู่ตรงนี้ กรุณาพากัน
จดจำไว้ให้ดี นี่แหละหลักความจริงอันตายตัวของเรา ถ้าผู้มีความ
ใคร่ครวญพิจารณาเรื่องจิตใจด้วยดี และพยายามปฏิบัติต่อตนเอง
ด้วยความดีทั้งหลายตามธรรมที่สอนไว้ ผู้นั้นจะเป็นผู้มีหวัง อยู่ที่ใด ไปที่ใด
เกิดในสถานที่ใดก็ตาม จะเป็นผู้ไม่ผิดพลาดจากความมุ่งหวัง หรือความ
มุ่งหมายที่ตนตั้งไว้ จะเป็นผู้สมหวังตั้งใจหมาย

อย่างเราทั้งหลายที่มาอบรมในวันนี้ ก็คือการมาอบรมธรรมเพื่อเข้า
ถึงจิตใจให้เป็นหลักยึด และอาศัยธรรมะนี้เป็นหลักเกณฑ์แก่จิตใจ เพราะ
ใจนี้เป็นสิ่งไม่ตายไม่หมายป่าช้า ไม่เหมือนธาตุขันธ์ คือ ร่างกาย ร่างกาย
แตกดับ แต่ใจไม่แตกดับ เมื่อออกจากร่างนี้ก็ไปเข้าร่างนั้น ออกจากร่าง
นั้นก็ไปเข้าร่างโน้น สูงๆ ต่ำๆ ลุ่มๆ ดอนๆ นั้นเป็นเพราะสิ่งที่มีอยู่ภายใน
จิต ท่านเรียกว่า “วิบาก” ซึ่งเกิดขึ้นจากกรรมหรือการกระทำของจิตเอง
จิตเป็นผู้คิด เป็นผู้ปรุง ในเรื่องดี เรื่องชั่ว จิตเป็นผู้บงการออกมาทาง
วาจา ทางกาย ให้กระทำทางวาจา ทางกาย การกระทำทางใจนั้นเรียก

ว่า “มโนกรรม” พุทธทางวาจาเรียกว่า “วจีกรรม” ทำทางกายเรียกว่า “กายกรรม” คำว่า “กรรม” คือการกระทำ จึงมีการเกิดได้ที่กาย วาจา ใจของคนเรานี้เป็นสำคัญ เมื่อกรรมเปิดทางเพื่อผลคือดีชั่วอยู่แล้ว สุขทุกข์ที่เป็นผลของกรรมดีชั่วก็ย่อมเกิดขึ้นชนิดห้ามไม่ได้

มโนกรรมคือการกระทำทางใจ ทำได้ทั้งดี ทั้งชั่ว ทั้งกลางๆ พุทธได้ทั้งดี ทั้งชั่ว ทั้งกลางๆ ทำทางกายได้ทั้งดี ทั้งชั่ว ทั้งกลางๆ การกระทำเหล่านี้ท่านเรียกว่า “กรรม” ตามหลักพุทธศาสนาเรียกว่า “กรรม” คือการกระทำ ความเคลื่อนไหวของจิต ความเคลื่อนไหวของกาย วาจา ท่านถือว่าเป็นการกระทำที่เรียกว่า “กรรม” เมื่อมีการกระทำ มีการเคลื่อนไหว เป็นต้นเหตุแห่งการกระทำแล้ว “วิบาก” คือผล ต้องสืบทอดกันไปเป็นลำดับๆ เป็นแต่ช้าหรือเร็วต่างกันเพียงเล็กน้อยเท่านั้น บางอย่างก็เกิดเป็นผลได้เร็ว บางอย่างก็ช้า เช่นเดียวกับผลทางโลกที่เราเห็นกันอยู่ บางอย่างก็ขึ้นอยู่กับเวลาเพียงเล็กน้อย บางอย่างก็ปรากฏขึ้นในขณะนั้น บางอย่างเป็นเวลานานๆ ค่อยปรากฏตัวขึ้น แต่สุดท้ายก็เรียกว่าเป็นผลด้วยกัน นี่แหละท่านเรียกว่า “วิบาก” ซึ่งมีอยู่ภายในใจ ใจเป็นผู้สร้างขึ้นมา ใจเป็นผู้ทำขึ้นมา แต่ใจจำไม่ได้บ้าง จำได้บ้าง สุดท้ายก็จำไม่ได้ เพราะทำอยู่เสมอ ทำอยู่ทุกภพทุกชาติ ทำอยู่ทุกวันทุกคืน ทุกปี ทุกเดือน ใครจะไปชนะจดจำเอาไว้ได้หนักหนา

ตั้งแต่เราเกิดมาในโลกนี้ ไม่ต้องพูดถึงวันนั้นเดือนนี้ เราพูดในวันนี้เท่านั้น เราก็จำไม่ได้ว่าในวันนี้เราคิดเรื่องอะไรบ้าง แต่ความคิดความปรุ้งการกระทำดี กระทำชั่วทางกาย วาจาของคนเราไม่ได้ขึ้นอยู่กับอาการจำได้หรือไม่ได้ ขึ้นอยู่กับการกระทำเท่านั้น ผลดี-ชั่ว ต้องปรากฏจากการกระทำเสมอ นี่เป็นหลักสำคัญ ท่านจึงสอนให้พยายามทำดีเสมอ เวลานี้

เป็นโอกาสที่เราจะตักดวงหรือแก้ไขอะไรที่เห็นว่าบกพร่องได้ทุกแง่ทุกมุม ซึ่งไม่สุดความสามารถไปได้ ถ้าหากผ่านพ้นจากชีวิตอัถภพนี้แล้วเป็นความไม่แน่นอน ทั้งการกระทำและการเสวยผล เพราะในเมืองผี เมืองเทพ ไม่ปรากฏว่ามีโรงงานเหมือนเมืองมนุษย์เรา พอจะชี้เก็ยจทำดีในโลกนี้ แล้วไปขยันหมั่นเพียรในโลกหน้าคือโลกเมืองผี เมืองเทพโน้น นั่นเป็นความเข้าใจผิด

นักปราชญ์ทั้งหลายจึงสั่งสอน ผู้มาสอนเราไม่ใช่คนโง่ คำว่า “พระพุทฺธเจ้า” นั่นคือจอมศาสดา เป็นศาสดาของโลกทั้งสาม เป็นผู้รู้แจ้งเห็นจริงจริงๆ ธรรมที่ตรัสแต่ละบทละบาท เป็นความแน่นอนตายตัว เป็นความสัตย์ความจริง ไม่มีธรรมปลอมแปลงแฝงอยู่ในพระโอวาทนั้นๆ เลย ท่านจึงเรียกว่า “สวากขาตธรรม” แปลว่าธรรมที่พระพุทฺธเจ้าตรัสไว้ชอบแล้ว คำว่า “ชอบ” คือความพร้อมมูลสมบูรณ์ทุกอย่างแล้วนั่นเอง นิยานิกรธรรม เป็นธรรมที่ยังผู้ปฏิบัติสมควรแก่ธรรมให้พ้นจากทุกข์ไปได้โดยลำดับ ไม่มีทางสงสัยเลย เป็นธรรมตายตัว เป็นธรรมแน่นอน

ใครที่จะพูดถูกต้องแม่นยำตลอดมาเหมือนพระพุทฺธเจ้านี้ รู้สึกว่าไม่มีแล้วในโลกมนุษย์เรา ถ้าจะเทียบแล้ว สามัญชนทั่วไปพูด ๑๐๐ คำ อาจปลอมไปอย่างน้อยราว ๒๕ คำ จะมีจริงเพียง ๗๕ ถ้าพูดไปนานๆ ไข้ปลอมรู้สึกจะมากขึ้นๆ และอาจกลายเป็นปลอมไปหมด แต่คำพูดของพระพุทฺธเจ้าไม่ปลอม เพราะพระทัยไม่ปลอม พระทัยเป็นพระทัยที่บริสุทธิ์ รู้จริงเห็นจริงจากการปฏิบัติแท้ ประทานโอวาทอันใดออกมา จึงออกมาจากพระทัยที่เป็นของดีของแท้ทั้งนั้น แล้วจะหาความปลอมมาจากที่ไหน จึงเป็นพระโอวาทและเป็นศาสดาที่เราทั้งหลายจะยึดถือเป็นหลักตายตัวหรือตายใจได้เลยว่า พระพุทฺธเจ้าและศาสนธรรมของ

พระองค์ไม่เป็นศัตรูคู่อริแก่พวกเราทั้งหลาย พระพุทธเจ้าก็ดี พระธรรม
ก็ดี พระสงฆ์ก็ดี เป็นผู้วิเศษและเป็นธรรมประเสริฐเหนือโลก

การที่ท่านประทานพระโอวาท คือพระศาสนาไว้ ก็เพื่อหมูชนเท่านั้น
ไม่ได้เพื่อพระพุทธเจ้า ไม่ได้เพื่อพระธรรม ไม่ได้เพื่อพระสงฆ์สาวกองค์
ใดบรรดาที่ผ่านพ้นไปแล้ว แต่เพื่อพวกเราอย่างเดียว ท่านไม่มีสิ่งใด
บกพร่องพอจะหวังผลจากพวกเราเป็นเครื่องตอบแทน เพราะพระเมตตา
นี้เท่านั้นที่ประทานพระโอวาทไว้แก่หมูชนพอได้ยึดเป็นทิศทางเดิน

เราเพียงแต่จะปฏิบัติตามพระโอวาทของท่าน ก็เห็นว่าเป็นความ
ลำบากลำบาก ไม่สามารถจะตะเกียกตะกายตามท่านไปได้แล้ว เราจะอยู่
ในโลกนี้ได้ด้วยวิธีใดจึงจะมีความสุขกายสุขใจสมกับมนุษย์เป็นผู้ฉลาด
เพื่อแสวงหาความสุขใส่ตน นี่เป็นปัญหาที่เราควรยกขึ้นถามตัวเองเวลา
ความขี้เกียจมักง่ายเกิดขึ้น เพื่อจะแก้สิ่งเหล่านี้ที่เป็นมารคอยกีดกันทาง
ดำเนินได้ ด้วยอุบายอันชอบธรรมและเฉลียวฉลาดของเรา พอมีทางเพื่อ
ก้าวไปเพื่อความสุขสมหวัง ไม่ตีบตันอันตู่ไปเสียทุกภพทุกชาติทุกวันเวลา
ดังที่เป็นอยู่นี้ ซึ่งเต็มไปด้วยกองทุกข์ภายในใจจนหาทางและวิธีปล่อยวาง
ไม่ได้ สมกับมนุษย์มีมากในโลกปัจจุบันแทบจะไม่มีแผ่นดินให้อยู่ ยังมีผู้
ฉลาดแหลมคมหาอุบายแหวกว่ายไปได้บ้าง ไม่มีดมนอนธการไปด้วยกัน
เสียสิ้น ซึ่งนำสลดสังเวชของนักปราชญ์ท่านนักหนา

เราควรจะวินิจฉัยใคร่ครวญกันอย่างไรบ้าง เมื่อเราคอยล้างมือเปิบ
เท่านั้นก็ยังไม่ได้อะไร พระโอวาทท่านสอนมาแล้วโดยถูกต้องแม่นยำทุกสิ่ง
ทุกอย่าง เพียงแต่จะปฏิบัติตามเท่านั้นยังเห็นว่าลำบาก เราจะไปหาความ
สะดวกที่ไหน เราเกิดมานานแล้วในโลกนี้ เราได้ความสะดวกจากอะไร

บ้าง ควรถามเราอย่างนี้บ้างอาจได้ข้อคิด ถ้าจะเป็นไปตามความต้องการของเราว่า อยากรสสะดวก อยากรีดง่าย ๆ สบาย ๆ เราก็ควรจะเป็นคนง่าย คนสบายมานานแล้ว ไม่ควรจะมาแบกกองทุกข์อยู่เหมือนโลกทั่วๆ ไป แต่นี่มันไม่เป็นไปตามความวาดภาพเอาอย่างใจหมาย นอกจากกิเลส มันหลอกพวกเราเท่านั้น เพราะกิเลสเคยหลอกมนุษย์และสัตว์ทั้งหลาย มาเป็นเวลานาน เรายังไม่เห็นโทษแห่งความหลงของมันเป็นบ้างเลย นอกจากเชื่ออย่างสนิทด้วยการกล่อมให้หลับอย่างถนัดของมันเท่านั้น

ศาสดาในวิภูทังสสารก็คือกิเลสนี้เอง ลงมันได้สอนใครเป็นติดมือมันมาเป็นพวงๆ จนรับไม่ไหว เพราะสัตว์โลกชอบกลอุบายแห่งการเลี้ยมสอนของมันมาก ไม่มีวันเบื่อหน่ายอิมพอกันบ้างเลย แม้จะได้รับความทุกข์ทรมานเพราะถูกหลอกมานาน

ส่วนศาสดาของวิภูทังก็คือนิพพานเจ้าองค์เอก ความรู้ก็เอก การอบรมสั่งสอนก็เอก ไม่มีใครเสมอเหมือน แต่กิเลสไม่ชอบ และขวางกับธรรมอยู่เรื่อยมา สัตว์โลกผู้ชอบกิเลสจึงมักเบียดธรรม ธรรมจึงมักไม่เข้าถึงใจแม้จะฟังและปฏิบัติมานาน ความเป็นทั้งนี้ทั้งนั้นกรณาดูตัวเราตัวท่านก็พอทราบได้ไม่ยากนัก

เราจะไปทางใด เราต้องแยกแยะออกดู ถ้าเราจะเป็นศิษย์ที่มีครูสอนคือศาสดาของเราที่ต้องพยายาม การทำความดีก็เพื่อจะชะล้างสิ่งชั่วร้ายทั้งหลาย การต่อสู้ก็ต้องมีความหนักความลำบากบ้างเป็นธรรมดา เราต้องคิดอย่างนี้ไว้เสมอ ดีกว่าเอากิเลสความซี้เกียจมักง่ายมาเป็นศาสดาจุดลากเราลงทางต่ำให้ทนทุกข์ทรมาน ไม่มีขอบเขตเหตุผลว่าจะปลดเปลื้องทุกข์ไปได้เมื่อไร

ขณะนี้ เป็นโอกาสที่เราควรจัดการอยู่แล้ว พร้อมอยู่แล้วทุกอย่าง ชีวิตอัตรภาพร่างกายก็เป็นไปด้วยดี และทราบอยู่ว่าเราเป็นมนุษย์ได้พบ พระพุทธศาสนา และเป็นโอกาสที่จะได้บำเพ็ญคุณงามความดีเข้าสู่จิตใจ เพื่อจะได้ถึงจุดที่หมายซึ่งเราต้องการ มีใจกับธรรมเท่านั้นที่จะให้ความ สบายสบายแก่เราได้ เราต้องพยายามเอาสิ่งดีงามเข้าบรรจุมุมใจซึ่งเป็นของ ไม่ตาย นอกนั้นหาความแน่นอนไม่ได้ เพราะโลกสมมุติทั้งมวลเป็น อนิจจัง พร้อมทั้งตัวเราเอง อาศัยอะไรก็คอยแต่จะทะเลาะลงไป ทะเลาะ ลงไป เราเห็นอยู่ทุกแห่งทุกหน มีอยู่ทั่วไป ท่านจึงเรียกว่า “อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา” มีรอบด้านทั้งภายในภายนอก เป็นที่ให้ความไว้วางใจไม่ได้ นอกจากคุณความดี คือ ปฏิบัติตนให้มีความราบรื่นดีงามด้วยธรรมนี้ เท่านั้น เป็นหลักอันสำคัญที่จะให้ความมุ่งมั่นของเราสำเร็จเป็นระยะๆ

ใจนั้นอยากไปเสมอ ไม่อยากอยู่ในกองทุกข์ทรมาน อยากเป็นสุขก็ คือใจ ถ้าพูดถึงขั้นถึงภูมิคือสวรรค์พรหมโลก ก็คือใจเป็นผู้อยากไป ส่วน นรกไม่อยากลงเลย ความทุกข์ไม่อยากประสบพบเห็นในชีวิต ไม่อยาก สัมผัสทุกข์ต้องเลย แต่ทำไมโลกถึงได้ประสบและสัมผัสทุกข์ต้องกันเรื่อยมา ก็เพราะหลงกลอุบายของกิเลส ซึ่งมีอำนาจและความฉลาดแหลมคมกว่า สัตว์ทั้งหลายนั่นเอง เป็นอาจารย์สอนสัตว์ ฉลาดากสัตว์ทั้งหลายให้จมลง ทั้ๆ ไม่อยากจะจม จะมีอะไรเล่าที่เป็นศาสดาแห่งวิญญูะ ที่แหลมคมของ โลกทุกวันนี้ นอกจากกิเลสต้นหาอาสวะนี้เท่านั้น ไม่มีแล้วในโลกสมมุติ ทั้งสามอันเป็นที่อยู่แห่งมวลสัตว์ และไม่มีอันใดที่จะสามารถถอดถอน ธรรมชาตินี้ออกได้ นอกจากธรรมที่เรียกว่า “สวากขาตธรรม” ของ พระพุทธเจ้าเท่านั้น

ใครอยากพ้นทุกข์ก็พยายามตะเกียกตะกายปฏิบัติตามธรรมท่าน

ย่อมจะมีทางผ่านพ้นไปได้ ไครขยันบ่นให้ทุกข์ก็บ่นไปตามความถนัด ถ้าไม่อยากจะให้เลสหัวเราะเยาะซ้ำซ้ำอีก เราควรพยายามทำความเข้าใจกับเราเสมอ เพราะถึงเวลาจนตรอกจนมุมจนจริงๆ เวลาเช่นนั้นเข้าถึงตัวเราจะทำอะไร เราต้องตั้งกระทู้ถามเราไว้ก่อน เวลาหาว่าสิ่งที่ทำความอบอุ่นเราเห็นว่าสำคัญในขณะนั้น เวลาร้อน สิ่งที่จะทำความร่มเย็นให้เราคืออะไร เราจะถือเป็นเรื่องสำคัญเวลานั้น เวลาทุกข์ เกิดขึ้นมา สิ่งที่จะทำให้เราได้รับความสุขคืออะไร ที่เป็นคู่เคียงกันมาก็คือความดี เป็นเครื่องระงับดับทุกข์ได้ และดับได้อย่างมั่นใจ ไม่กลางแกลงสงสัย เพราะไม่มีกิเลสตัวใดมีอำนาจเหนือธรรมไปได้แต่ไหนแต่ไรมา

สรุปแล้ว ถ้ามีความดีอยู่ที่ไหนก็เป็นสุขอบอุ่นใจ อุปมาใกล้ๆ เหมือนคนตกน้ำ ไม่มีที่เกาะที่ยึดในเวลานั้น แม้จะเคยกลัวผีมาแต่วันกำเนิด เกิดขึ้นมาเป็นมนุษย์ก็ตาม แต่ขณะที่ตกน้ำนั้น ถ้ามีซากผีตายลอยผ่านเข้ามา ซึ่งเป็นขณะที่คนๆ นั้นกำลังจะจมน้ำตาย และกำลังคว่ำหาที่พึ่งที่ยึดที่เกาะอย่างกระวนกระวายใจ พอซากผีลอยผ่านเข้ามาเขาจะคว้าเกาะซากผีตายนั้นทันที เพื่อประทังชีวิตไว้ให้พ้นตาย โดยไม่คำนึงถึงความกลัวผีที่เคยกลัวมาเลย เพราะชีวิตมีความสำคัญยิ่งกว่าความกลัวผี นี่แหละเป็นเครื่องเทียบ เวลาชีวิตจิตใจของคนที่จนตรอกจนมุมเข้ามาจริงๆ วาระสุดท้ายที่ชีวิตสิ้นสุดลงต้องเป็นแบบนี้ จิตจะต้องคิดไปต่างๆ เช่น คิดถึงคุณงามความดีบ้าง คิดถึงความชั่วบ้าง เมื่อไม่มีความดีติดตัวพอให้อุ่นใจบ้าง ก็คิดถึงความชั่วจนได้ แล้วเกิดความเดือดร้อนเสียใจขึ้นมา เลยสุมเข้าไปภายในจิตใจให้รุ่มร้อนเพิ่มขึ้นไปอีกและพาจมไปเลย ถ้าเคยทำความดีไว้ พอคิดถึงความดี จิตเกาะบับทันที และเย็นไปเลย ยิ่งผู้

ปฏิบัติความดีอยู่เรื่อยมาแล้ว ไม่ต้องสงสัย ความดีนั้นแลเป็นเพื่อนสอง
เป็นมิตรสหาย เป็นคู่พึ่งเป็นพึ่งตายได้อย่างแท้จริงยิ่งกว่าสิ่งใดๆ ในโลก

พวกเราชาวพุทธ กรุณาทำความเข้าใจไว้กับตนเองเถิด คือ ใจเป็น
สิ่งสำคัญที่อธิบายไว้เป็น ๒ แ่ง คือ แ่งหนึ่ง ศาสดาของวิภูฏะนั้นคืออะไร
ศาสดาของวิภูฏะนั้นคืออะไร ที่พูดมาเมื่อตะกี้นี้ กรุณาอย่าได้ลืม

ขอยุติเพียงเท่านี้ก่อน เพื่อท่านปัญญาฯ จะได้แปลให้ท่านผู้ฟังทราบ
ต่อไป”

ถ.๑-ญ.๑ เวลาทำสมาธิแล้ว มักจะมี Yoki Sleep (เข้าภวังค์ลึก) บางคนบอกว่าดี บางคนบอกว่าไม่ดี เป็นอย่างไร

ตอบ ขอให้อธิบาย Yoki Sleep และถามว่าตนเองรู้สึกอย่างไร ภายหลังจากที่รู้สึกตัวแล้ว ได้อะไรติดมาในจิตบ้างไหม?

ญ.๑ ผู้ถามตอบ ไม่มีอะไรติดมา แต่รู้สึกสดชื่นขึ้น

ตอบ คนนั้นว่าดี คนนี้ว่าไม่ดี ทำไมจะไปเชื่อเขา เราต้องรู้อยู่กับตนเองว่าดีหรือไม่ดี จึงไม่ควรบอก กลัวจะติดอยู่ในคำที่บอก ธรรมที่แสดงเพียงริ้วๆ ยังไม่แตกแขนงพอให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์ เพราะฉะนั้นจึงตอบบ้างไม่ตอบบ้างดี การตอบหลายๆ เป็นพิษแก่จิตใจ เจ้าของควรพิจารณาผลที่เกิดแก่จิตตนเอง ที่พูดนี้ต้องแล้วแต่ผู้มาติดต่อด้วย ว่าควรจะรับหรือจะรับธรรมอย่างไร ธรรมดา กลางสูง ต่ำ ตามชั้นภูมิของผู้มาเกี่ยวข้อง

ถามอย่างนี้ทำให้คิดว่าหลักของธรรมไม่แน่นอน ผู้ปฏิบัติต้องผ่านมาแล้ว ถ้าทำสมาธิจิตตกลึก จิตต้องรู้ ถ้ากลับไป ตื่นขึ้น ไม่มีใครทราบ เป็นเสียง “ง่วงนอน” นอนเสมอ ตัวเราจะทราบเรื่องจิตได้อย่างไร การทำสมาธิ พอจิตจะลง เราก็ว่าไม่ให้ลง บังคับให้ทำงาน ฉะนั้น จึงสร้างความมั่นคงให้จิตไม่ได้ สมกับคำว่าทำสมาธิเพื่อความสงบ คำว่าสมาธิมิได้หมายความว่าหลับไม่รู้อะไร ต้องรู้กับตัวเองโดยเฉพาะ ไม่รู้กับอะไรอื่น นอกจากตัวเอง

ถ.๒-ญ.๒ เรื่องหัวใจกับอนัตตายังไม่เข้าใจ

ตอบ เข้าใจ อัตตา โหม (ญ.๒ ตอบว่า เข้าใจ) เคยทำสมาธิหรือเปล่า? (เขาเข้าใจ) จิตได้รับความสงบกับอารมณ์ใด วิธีการใด วิธีการนั้นจะใช้เรียนอัตตาหรืออนัตตาก็ตาม ในระยะต้นๆ ให้อัตตาไว้อ่อน ต่อไปค่อยถอนความยึดถืออัตตาลงเป็นลำดับๆ จนถอนได้เด็ดขาด เพราะจิตเป็นตัวของตัวเองด้วยหลักธรรมชาติอย่างสมบูรณ์แล้ว แต่มีใช้เป็นตัวแบบอัตตาดังกล่าวมา นี่เป็นสมมุติ แต่นั่นเป็นวิมุติ จึงผิดกัน (อนัตตา)

ถ.๓-ข.๑ ทำอย่างไรจึงจะทาสมาธิได้ดี ในชีวิตประจำวันมีอะไรที่ต้องไปไหนก็ต้องงดไปกระนั้นหรือจึงจะปฏิบัติได้สม่ำเสมอ?

ตอบ ถ้าจิตทราบความเจริญและความเสื่อมของตนเองมันก็ยกจิตขึ้นเอง ถ้าไม่เข้าใจ จิตก็หลงตัวเรา การพิจารณาขึ้นอยู่กับจิต โอกาสถ้ามีการงานมาก ภาวนาลดลงไป ก็ไปลดตัวจากผลที่ควรได้ จิตจึงเสื่อม ที่จริงจิตไม่ได้เสื่อม อากาโรเหล่านี้แสดงเจริญหรือเสื่อมเป็นเพียงอาการของจิต ตัวจิตไม่ได้เสื่อม

ถ.๔-ข.๒ “Aping or Monkey practice” ซึ่งหมายความว่า การเห็นใครเขาทำอะไร ตนอยากจะแสดงตนว่าเป็นพวกเดียวกับเขา ก็ทำอย่างเขาทุกอย่าง ทำอย่างไรจะรู้ว่าปฏิบัติจริงหรือไม่จริง?

ตอบ ตัวท่านเองจะรู้ตัวเอง คำตอบนี้อยู่ในคำถามของท่านเองแล้ว เราเองเป็นตัวการอยู่แล้ว ไม่จำเป็นต้องไปตะครุบเงา ซึ่งเป็นของเทียม

ถ.๕-ข.๓ ที่ท่านว่าจิตสะสมความดีไว้มากก็ไปเกิดในที่ดีขึ้น อยากทราบ ว่าดีขึ้นนั้นคือจะไปเป็นอะไร?

ตอบ จิตสร้างกรรมขึ้นมา ผลก็อยู่ที่จิต ส่งจิตไปยังที่ควรแก่ผลนั่นเอง เจ้าของจิตดวงนั้นไม่รู้ ไม่มีสิ่งที่ทำให้รู้ มีพระพุทธเจ้าและพระสาวก ที่ปรากฏว่าท่านสามารถรู้ได้ ฉะนั้นจึงมักหลงเรื่องของตัวเองมาประจำ โลกด้วยกัน ไม่มีใครยิ่งหย่อนกว่ากัน เราปฏิบัติเองจิตเราเอง ถ้าจิตสามารถ สถิติปัญญาต้องละเอียดยิ่งขึ้น แล้วท่านจึงจะทราบ ได้เองโดยไม่ต้องถามใคร ไม่มีอะไรเหลือวิสัยของสติปัญญาไปได้ เพราะบรรดากิเลสกลัวกรรมคือสติปัญญาเป็นต้นทั้งสิ้น ไม่มีกิเลส ชนิดใดเหนือกรรมคือสติปัญญาไปได้ ถ้าฝึกให้สามารถ

ถ.๖-ข.๔ จิตจะกลับมาเป็นมนุษย์ยากหรือเปล่า?

ตอบ เกิดมาเป็นมนุษย์ยากไหม? ตัวเราไม่ทราบเรื่องของเรา เพราะว่า จิตไม่มีกำลัง ถ้ามีสติก็ทราบเป็นระยะๆ เคยอธิบายให้ฟังแล้วว่า ชันธมีมีแต่จะแตก ขณะที่ชันธมีจะแตก จิตกลับแข็งแรงขึ้น ขณะที่ จิตจะแยกกับชันธมี มีความทุกข์มากหรือน้อย หรือไม่มี วัดกันได้ว่า จิตมีสติหรือไม่ ภาคปฏิบัติย่อมทราบว่าเป็นจิตต่างกัน ไม่มีอะไร ละเอียดยิ่งกว่าจิต วัดกันไม่ได้ จิตมีสติปัญญาจึงจะตามได้ ดังนั้น ต้องแล้วแต่สติปัญญาที่อบรมมามากน้อยต่างกัน

มีกล่าวไว้ว่า ขณะที่พระพุทธเจ้าจะเสด็จเข้าปรินิพพาน ท่านทรง เข้าฌานสมาบัติ ตั้งแต่ปฐมฌานขึ้นไป จนถึงสัญญาเวทิตินิโรธ พระอนุรุทธเถระ ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญทางจิตก็กำหนดจิตติดตาม พระพุทธเจ้า พระจิตของพระพุทธเจ้าเข้าฌานไหน คือตั้งแต่รูป ฌาน ๔ ขึ้นไป อรูปฌาน ๔ ตลอดถึงสัญญาเวทิตินิโรธ ทรง

พักอยู่ที่นั่นครู่หนึ่ง แล้วทรงถอยลงมาอรูปรูปร่างและรูปร่างจนถึงจิตบริสุทธิ์ปกติแล้วทรงเข้าปฐมฌานถึงจุดตถฌาน และเสด็จปรินิพพานระหว่างรูปร่างกับอรูปรูปร่างต่อกัน จากนั้นก็สุดวิสัยที่ใครๆ จะตามรู้ได้ เพราะพ้นจากสมมุติโดยประการทั้งปวงไปแล้ว

ในขณะที่กำลังทรงเข้าฌานต่างๆ อยู่ นั้น พระอนุรุธเถระส่งกระแสจิตตามไม่ลดละ และรู้ตามวาระจิตของพระพุทธเจ้าโดยลำดับ เมื่อพระสาวกทั้งหลายถามในขณะนั้นว่า “พระองค์ปรินิพพานแล้วหรือ?” ท่านก็ตอบว่ายัง และบอกไปตามลำดับที่ทรงเข้าและถอยจากฌานนั้นๆ และบอกได้ตลอดจนถึงขณะพระพุทธเจ้าเข้าปรินิพพาน

ทำไมท่านจึงรู้ขณะจิตของพระพุทธเจ้าได้ทุกวาระที่ทรงเคลื่อนไหวเข้าและออกจากฌานนั้นๆ? ผิดกับพวกเราที่มีใจรับรู้สิ่งต่างกัน เช่นเดียวกันแค่นั้น ความรู้ความสามารถแห่งจิตที่ฝึกอบรมจนสมบูรณ์เต็มภูมิแล้วย่อมแตกต่างจากจิตสามัญธรรมตาอยู่มาราวฟุ้งกับดิน จิตที่เต็มไปด้วยภาระหนักร่าวกับถึงมูตรคูกอดถ่วงจิตใจอยู่ตลอดเวลาแล้ว กับจิตที่บริสุทธิ์ที่สุดส่วนแล้ว จึงนำมาเทียบเคียงและแข่งขันกันไม่ได้ ผู้ฉลาดจึงยอมเชื่อผู้ที่มีความรู้ความสามารถเหนือกว่าเป็นครู เช่น พุทธบริษัทถือพระพุทธเจ้าเป็นศาสดาและเป็นสรณะเป็นต้น ผิดกับคนโง่ที่มัวสำคัญว่าตนฉลาดจนความฉลาดพาให้ล่มจมฉิบหายป่นปี้ ก็ยังไม่ยอมรู้สึกตัวว่าเป็นอย่างไรเลย ความฉลาดแบบนี้มีมากในโลกมนุษย์เรา และนับวันเพิ่มขึ้นอย่างไม่มีประมาณจนน่ากลัวจะไม่มีโลกให้อยู่

ปิดประชุมเวลา ๑๘.๐๐ น.

การอธิบายธรรม

วันพุธ วันที่ ๑๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๗ (ค.ศ. ๑๙๗๔)

เริ่มเวลา ๑๘.๓๐ น.

ท่านอาจารย์ “จะเทศน์เรื่อง การภาวนา

การภาวนา เป็นการมาเรียนเรื่องหรือสอดส่องดูกาย ทดสอบจิตใจ อ่านดูเรื่องราวของใจ จิตใจจะเขียนเรื่องต่างๆ วันยังค่ำ เขียนแล้วไม่เคยอ่าน แม้ไม่เคยทราบว่าได้คิดดีชั่วอะไรบ้างในวันและเวลาหนึ่งๆ แต่ก็ เป็นนิสัยของจิตที่ชอบคิดปรุงแต่งไปต่างๆ จะแสดงออกมาในเวลาที่เรา ภาวนา เพราะจิตดิ้นรนกวัดแกว่งมากไม่อยู่เป็นสุขได้ นิสัยของจิตสามัญชนทั่วไปมักเป็นเช่นนี้ จึงเป็นสิ่งที่หักห้ามยากกว่าสิ่งใดๆ เพราะปกติจิตก็เป็นของละเอียดอยู่แล้ว จึงต้องอาศัยสติกับปัญญาเป็นผู้ควบคุมรักษา

ยังได้ทดสอบดูความผิดถูก ชั่วดี ของตนแล้วมักไม่มีขอบเขต สิ่งเสีย มีมาก เพราะฉะนั้น หลักศาสนาจึงสอนให้ไตร่ตรองดูส่วนดีส่วนเสียของตน บางทีแสดงออกไปทางทุกข์บ้าง สุขบ้าง ศาสนาเป็นเครื่องมือที่ยอดเยี่ยมอยู่แล้ว ส่วนมากก็สอนเรื่องใจมากกว่าอย่างอื่น มีหลักธรรมเท่านั้นที่เป็นเครื่องมือทันกับใจ นอกจากเราจะประกอบกรให้เหมาะสมกับเครื่องมือนี้ได้หรือไม่ สิ่งของทุกอย่างเขาใช้เครื่องมือ ถ้านายช่างที่มีฝีมือดี สิ่งของก็งดงามน่าใช้ กาย วาจา ใจของเราก็เหมือนกัน ร่างกายเปรียบเหมือนไม้ยืนต้น เนื้ออ่อนหรือแข็งไม่สำคัญ สำคัญอยู่ที่ช่างต้องนำมา ตัดแปลงเป็นเครื่องใช้ เช่น โต๊ะ เก้าอี้ เป็นต้น แล้วแต่จะต้องการชนิด

ใด สิ่งนั้นก็สำเร็จและงดงาม น่ายุ่ หรือใช้สอย ตามเนื้อไม้และความสามารถของนายช่าง

กาย วาจา ใจก็เช่นกัน เมื่อได้ดัดแปลงแก้ไขตามหลักธรรมด้วยความเพียรอย่างเต็มภูมิแล้ว จะเป็นสมบัติอันมีค่ายิ่งกว่าสิ่งใดๆ เพราะคนไม่เหมือนสัตว์ จะมีคุณค่าสูงต่ำเพียงไรนั้นย่อมขึ้นอยู่กับความดีเป็นคุณสมบัติ มิใช่เนื้อหนังเป็นคุณค่า ส่วนสัตว์ทั้งหลายโลกถือว่าอวัยวะเนื้อหนังต่างๆ ของเขามีคุณค่า ดังนั้นเวลาเขาตายจึงไม่มีใครรังเกียจกัน แต่คุณค่าของมนุษย์มิได้อยู่ที่อวัยวะเนื้อหนังอย่างเดียว ต้องมีความประพฤติดีงามเป็นเครื่องประกันคุณค่าของมนุษย์ ความประพฤติดีด้วยกายวาจาใจนี้แล คือคุณค่าอันสูงส่งของมนุษย์เรา คุณค่าและความงามอันนี้ไม่เปลี่ยนแปลงไปตามวัยเหมือนร่างกาย ตามธรรมชาติร่างกายคนเราย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามวัย ถ้ามีคุณงามความดีเป็นเครื่องประดับตนแล้ว ถึงร่างกายจะร่วงโรยไปเป็นลำดับ แต่คุณงามความดียังเด่นอยู่มิได้ร่วงโรยไปตามร่างกาย

โดยเฉพาะการอบรมภาวนา พยายามระงับจิตของตนให้หยุดปรุงแต่งต่างๆ พอเป็นความสงบเย็นใจได้บ้าง ย่อมเริ่มจะเห็นคุณค่าของใจขึ้นมา ขณะภาวนาพยายามให้จิตปรุงเฉพาะงานที่ตนต้องการ เช่น “พุทโธๆ ๆ” อันเป็นงานที่จะยังใจให้สงบ เมื่อพยายามทำด้วยความสนใจ มีสติกำกับจิตย่อมสงบลงได้ อารมณ์ไม่รบกวน ใจที่ปราศจากสิ่งรบกวนย่อมเป็นสุขสงบเย็น รู้เห็นประจักษ์ใจในขณะนั้น ความสงบสุขของจิตที่ไม่มีอารมณ์รบกวนย่อมเป็นสุขที่พึงหวังอย่างยิ่ง จิตที่ทรงตัวอยู่ด้วยความรู้เพียงอันเดียว ท่านเรียกว่า “เอกัคคตาจิต”

เอกัคคตาจิต คือรู้อันเดียว เป็นความพอใจไม่มีอะไรเสมอเหมือน แม้แต่พระพุทธเจ้าผู้ทรงธรรมอันเลิศ เสด็จปรินิพพานไปแล้วตั้ง ๒๕๐๗ ปี แต่พระคุณทั้งหลายก็ยังเป็นที่พึ่งที่เคารพนับถือของชาวพุทธทั้งหลาย ไม่มีที่สิ้นสุด เมื่อสิ้นพุทธสมัยของพระพุทธเจ้าองค์นี้แล้ว ก็ยังจะมีพระพุทธเจ้าองค์ใหม่มาตรัสรู้และสั่งสอนโลกสืบทอดกันไป

ใจถ้าสงบบขาดจากอารมณ์ในขณะนั้น เราจะทราบความอัศจรรย์ของ ใจทันที แม้ไม่เคยประสบมาก่อน เพราะเป็นความแปลกประหลาดและ อัศจรรย์ในชีวิตของผู้ไม่เคยประสบความสงบของจิต ขณะจิตสงบ ย่อม ไม่คิดปรุงอารมณ์ขึ้นมารบกวนตนเองให้ยุ่งเหยิงวุ่นวาย ตั้งตนเป็นเอกจิต เอกธรรม อยู่โดยเฉพา จนกว่าจะถอนขึ้นมา และคิดปรุงอารมณ์ต่างๆ ต่อไปตามนิสัยที่เคยคิดปรุง ถ้าจิตลงได้สงบตัวลงเพียงครั้งเดียวเท่านั้น ย่อมจะทำความตื่นเต็นแก่ผู้บำเพ็ญอย่างน่าประหลาด และไม่มีความ หลงลืมได้ง่ายๆ เลย นอกจากจะพยายามทำภาวนาให้ยิ่งขึ้นไปโดยลำดับ ถ้าย่อยๆ ฉะนั้น ผู้ที่ปรากฏผลแล้วจึงมักจะมี ความเพียรกล้าไม่ทอดย

ภาคปริยัติที่เรียนรู้ก็ยกไว้บูชา จะขอนำภาคปฏิบัติมาอธิบายให้ท่าน ทั้งหลายทราบก่อนพอเป็นแนวทาง เพราะเรียนธรรมต้องรู้ธรรม ปฏิบัติ ธรรมต้องรู้ผล เพราะธรรมไม่ใช่สิ่งลึกลับ ตั้งแต่พระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้ว จนถึงบัดนี้ ธรรมที่ประกาศสอนให้เราทราบอยู่บัดนี้ก็ยังคงจริง ไม่มี บกพร่องเลยแม้แต่น้อย การปฏิบัติตามพระพุทศาสนาก็ยังคงได้ผลไม่ ยิ่งหย่อนไปกว่าที่เคยประกาศสอนไปแล้ว นอกจากผู้ปฏิบัติไม่สามารถ เหมือนผู้ปฏิบัติสมัยโน้นเท่านั้น ผลจึงไม่เหมือนกัน เหตุย่อหย่อน ผลก็ อ่อนกำลัง เหตุไม่มี ผลก็ไม่ปรากฏ แล้วจะควรตำหนิอะไรหรือตำหนิใคร จึงจะควรแก้เหตุผล เวลานี้ใครเล่ากำลังขวางธรรมอยู่ ไม่ก้าวเดินทางที่

ท่านสอน นอกจากตัวเราเอง

ในครั้งพุทธกาล ธรรมเป็นธรรมจริงๆ เรียนธรรมเพื่อรู้เห็นธรรมและปฏิบัติธรรมจริง ไม่ได้หวังเหนี่ยวให้ธรรมเป็นโลก อาจารย์ขอเรียนว่า อาจารย์เองก็ไม่ดีไปเสียทุกอย่าง ที่มาเยี่ยมพี่น้องในลอนดอน ก็มีความดีความชั่วติดตัวมาด้วย หากผิดพลาดก็หวังว่าคงได้รับอภัยจากท่านผู้ฟังทั้งหลาย

จะยกตัวอย่างธรรมเป็นโลกให้ท่านทั้งหลายฟัง เบื้องแรกอาจารย์เรียนหนังสือ สอบไล่ได้เป็นนักธรรมตรี ดีใจใหญ่ มีกิเลสกองหนึ่ง ต่อมาได้นักธรรมโท เอก ตัวก็ใหญ่พองขึ้น กิเลสก็เพิ่มกองใหญ่ขึ้นจนจะก้าวไม่ออก มีแต่กิเลสเต็มไปหมดในตัวเรา คิดว่าตนเป็นคนฉลาด ต่อมาได้เป็นมหาเปรียญ ก็ยิ่งคิดว่าตนเก่ง ที่จริงก็เก่งแต่จำชื่อกิเลสตัณหาอาสวะได้มาก รู้แต่ชื่อ แต่ไม่เคยสะดุดใจ และทำให้กิเลสแม้น้อยหลุดไปจากใจของตนได้เลย มีแต่สำคัญว่าตัวฉลาด ได้ชั้นนั้นชั้นนี้ ถ้าไม่สังเกตก็ไม่ทราบ ว่า ธรรมกลายเป็นโลกไปเมื่อไร

พอหันมาสนใจปฏิบัติ จิตมุ่งต่ออรรถต่อธรรม ความพองตัวก็ค่อยๆ ลดลงไป การเป็นนักธรรมชั้นใดเปรียญชั้นใดก็เริ่มหมดความหมายไปโดยลำดับ จนรู้สึกอายน้อยอยากจะให้ใช้คำว่า มหา นำหน้าชื่อเลย นี่ก็กลายเป็นกิเลสอีกชนิดหนึ่งเหมือนกัน เข้าใจว่าเป็นความคิดถูก แต่ก่อนนี้ชอบให้มีชื่อมีมหาอยู่ข้างหน้า เดียวนี้อยากให้มีมหาอยู่ข้างหลัง กิเลสก็คือธรรมไม่เป็นธรรม กลายมาเป็นโลก เมื่อปฏิบัติธรรมมากขึ้น กิเลสเหล่านี้ก็ค่อยๆ สลายตัวไปในใจ ขอเรียนว่าไม่ได้มุ่งให้กระทบกระเทือนใคร เล่าเรื่องของตนว่าเคยเป็นอย่างนี้ ที่เรียกว่าธรรมกลายเป็นโลก ถ้าไม่เข้าใจ

ธรรมจะไม่สามารถแก้กิเลสที่แฝงอยู่อย่างลึกกลับได้เลย คำว่าสมาธิที่เคยได้ยินแต่ชื่อก็มาปรากฏที่ใจ เมื่อเรียนปริยัตินั้นท่องเสียจนคล่องติดปากติดใจ มารู้ความจริงบ้างเมื่อปฏิบัติไปตามกำลัง แต่ก็มิได้หมายความว่ารู้จนเกิดกิเลสกองเท่าภูเขา ทั้งที่ตัวเท่าหนูหรือตัวเท่าช้างสารอะไรหอกเล่าตามเรื่องของกิเลสซึ่งมีอยู่ในจิต เจ้าของต้องเป็นผู้รู้เอง ละเองต่างหาก

สมาธิคือความมั่นคงของใจ ก็มั่นคงเป็นลำดับ จึงรู้ทั้งชื่อ รู้ทั้งตัวสมาธิ และรู้กับใจตนเอง เมื่อพิจารณาธาตุขันธ์ รูปกายเป็นธาตุ ๔ ทั้งภายในภายนอก รวมแล้วก็ลงไตรลักษณ์ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา

เรื่องของปัญญา ก็ได้ทั้งชื่อ ได้เห็นทั้งใจ ทำงานด้วยปัญญาไม่ขาดวรรคขาดตอนเต็มความสามารถ ตามภาคปฏิบัติเป็นอย่างนี้ สติปัญญาที่เป็นธรรมที่รู้อยู่กับตัว คำว่า มรรค ผล ก็ไม่สงสัยที่ไหนแล้ว มรรค ก็คือสติปัญญาที่ทำให้กิเลสหลุดลอยจากใจไปเป็นลำดับ เห็นอยู่ที่ใจว่า ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค เป็นของจริงมาดั้งเดิม เมื่อสติปัญญาอ่านได้ถูกต้องตามความจริงจนถึงใจแล้วความสงสัยก็สิ้นไป ผู้ไม่สงสัยก็อยู่อย่างเย็นใจไม่ยุ่งกับอะไรต่อไปอีก เรื่องก็มีเท่านี้ ธรรมก็เป็นธรรม โลกก็เป็นโลก ต่างอันต่างจริง ต่างอันต่างอยู่ ความกระทบกระทั่งกันระหว่างจิตกับสิ่งทั้งหลายก็ไม่มี

คำว่า “เตสัง วูปสโม สุโข” มิได้หมายความว่าตายเพราะดับสังขารแล้วก็มีความสุขอย่างเดียว แต่การดับสังขารอันเป็นตัวสมุทัยให้เกิดกิเลสได้เมื่อไรก็เป็นสุขเมื่อนั้นเหมือนกัน แม้ยังไม่ตาย

วันนี้อธิบายธรรมเป็นธรรมกับ ธรรมกลายเป็นโลก ถ้าปฏิบัติให้ได้เช่นที่ท่านกระทำกันในพุทธกาลก็จะได้ผลเช่นครั้งพุทธกาลด้วยแต่น่าเสียดาย

ที่ธรรมเป็นของจริง ส่วนพวกเราชอบทำเล่นกันเป็นส่วนมาก สิ่งที่ปรากฏจนน่ารำคาญจึงมักมีแต่คำถกเถียงกันว่ามรรคผลนิพพานหมดเขตหมดสมัยไปแล้ว ใครปฏิบัติดีสักเท่าไรก็ไม่มีหวังบรรลุ ราวกับเป็นผู้ผูกขาดมรรคผลนิพพานแต่ผู้เดียว ประหนึ่งเป็นสัพพัญญู ทั้งที่กิเลสเต็มตัวไม่มีใครกล้าแข่ง ศาสนาจึงมักมีแต่ชื่อ ส่วนความจริงแห่งธรรมในวงของผู้เข้าใจว่าตนนับถือพุทธศาสนา ได้ถูกกิเลสขโมยหรือปล้นเอาไปกินแทบไม่มีเหลืออยู่ในใจกายวาจาบ้างเลย ถ้ายังชินเข้าใจดังที่เป็นอยู่ ต่อไปก็น่ากลัวจะเป็นศาสนาแคมป์ มีแต่ชื่อ”

คำถาม - คำตอบ

ถ.๑-ญ.๑ ท่านปัญญา ว่าจิตด้านหนึ่งจะไปหาธรรม อีกใจหนึ่งอยากจะไปทางโลก ควรจะไปทางไหน?

ตอบ เมื่อทั้งสองต่อสู้กัน ถ้าจิตค่อยไปตามโลก ธรรมก็แพ้ พระพุทธเจ้าและพระสาวกไม่ใช่เป็นไม้แห้งหรือคนตาย ท่านเป็นคนอย่างเราๆ พระพุทธเจ้ายังทรงสละทรัพย์สมบัติผู้คนบริวารครอบครัวเสด็จออกทรงผนวชได้ แสดงว่าเป็นผู้ที่ทรงต่อสู้ ฝ่าฝืนจนไม่มีอะไรจะฝืน ราวโลกธาตุหวั่นไหว ลูกเมียใครๆ ก็รัก บริวารทรัพย์สมบัติก็ต้องเสียตายเป็นธรรมดา ที่ทรงฝืนก็เพราะทรงเห็นว่าทางนี้ดีกว่า พระพุทธเจ้าและพระสาวกมีไม่น้อยที่ต่อสู้ แล้วตัดสินใจหัน

มาทางธรรมนี้ และปฏิบัติต่อสู้กับโลกในดวงใจจนชนะและผ่านไป
ได้ ส่วนพวกเราเคยแพ้กิเลสมาทุกภพทุกชาติ ไม่คิดอยากชนะมัน
บ้างหรือ หรือกลัวพ้นทุกข์จึงไม่อยากฝืนมัน

ถ้าเปรียบเทียบกันแล้ว อะไรจะเลวร้ายยิ่งกว่ากิเลส และอะไรจะ
เลิศล้ำนำคนให้ประเสริฐยิ่งกว่าธรรม จะเอาอย่างไรดี? ดีกับเลว
ก็ทราบกันอยู่แล้วตามข้อเปรียบเทียบ ส่วนกิเลสมันมีอยู่ในใจของ
พวกเราอยู่แล้ว ถ้าจะเลิศก็ควรเลิศไปนานแล้ว ไม่จำเป็นต้องมา
คัดเลือกให้เสียเวลา

**ถ.๒-ญ.๒ ปัญหาเกิดแก่จิตดิฉันเอง คิดตัดสินใจไม่ได้ ไม่แน่ว่าจะทำ
อย่างไรดีที่สุด?**

ตอบ คนเราอยู่ในโลกมานานเท่าไร ย่อมมีปัญหาเกิดขึ้นให้ต้องแก้ไข
กันอยู่เสมอ ไม่ทราบว่าคุณปฏิบัติต่อปัญหาเหล่านั้นอย่างไรบ้าง
จึงอยู่มาได้จนปานนี้?

ถ.๓-ญ.๒ จะให้เรียนจากความผิดพลาดเช่นนั้นหรือคะ?

ตอบ การแก้ปัญหา ก็มีหลายอย่าง ยอมแพ้เลย เห็นควรสู้ก็สู้ เห็นควร
ยอมก็ยอม ก็เรารู้ว่าในกรณีเช่นนั้นทำอย่างไรจะชนะได้ ก็ทำ
อย่างนั้น ถ้าไม่อยากเป็นคนแพ้อยู่รำไป แต่ถ้าแพ้เป็นพระชนะ
เป็นมาร แบบนี้ก็ดี นักธรรมะท่านแพ้แบบนี้ ถ้านักโทษก็ชอบ
เอาชนะผู้อื่น แต่ตนยอมติดตะราง ส่วนการแพ้กิเลสแบบนี้
นั่นดีละหรือ? ควรพิจารณาให้ละเอียดถี่ถ้วน

**ถ.๔-ข.๑ ถ้าทำสมาธิด้วย ยุบหนอ-พองหนอ แล้วเกิดความเจ็บปวดขึ้น
จะควรเพ่งที่ความเจ็บปวด หรือควรเพ่งที่ยุบหนอ-พองหนอ?**

ตอบ ทำตามธรรมดา ยังไม่เกิดทุกข์เวทนาใดมากพอจะถอนจิตไปพิจารณา เรื่องนั้น ถ้ามันเกิดทุกข์มากก็ต้องถอนออกจากการพิจารณา ยุบหนอ-พองหนอ มาพิจารณาความเจ็บ เพื่อให้ทราบความจริง ถ้าเรามัวยึดยุบหนอ-พองหนอ อยู่ ก็เลยไม่รู้ความจริง คือตัวทุกข์ แล้วจิตก็จะเกิดความระอา ถอยความเพียรไปเสีย เลยไม่เกิดผล

แต่ถ้าพิจารณาทุกข์ มันทุกข์มากจนทนไม่ได้จริงๆ มันเหลือเชื่อกแล้ว ก็ต้องยอมบ้าง แต่สำคัญที่จิตไม่ยอมถอย จะต้องการเข้าใจเรื่องนี้ จิตปักลงไปก็ทำให้ทุกข์ดับได้ เพราะจิตพิจารณาแยกความทุกข์ออก เป็นทุกข์ที่กายหรือที่จิต ถ้าจิตสามารถด้วยปัญญา ย่อมรู้เท่า และเวทณาก็ถอนได้ เกิดอัครจรยอย่างไม่เคยพบเห็นมาก่อน ก็จะมาเห็นกันในครั้งนี้ และไม่มีลืมตลอดไป

๑.๕-ข.๑ การพิจารณานั้นคือทำอะไร?

ตอบ การพิจารณาคือการแยกแยะตัวทุกข์ออกดู ว่าทุกข์เกิดในจุดใดที่เด่นกว่าเพื่อน เราเข้าใจว่านั่นเป็นทุกข์ เราก็ตรวจสอบอยู่ตรงที่ต่างๆ เช่น เจ็บที่ไหนแน่ ที่กระดูกหรือกล้ามเนื้อ หรือหนัง จิตต้องจ้องที่มันเป็นทุกข์มากกว่าเพื่อนนั้น ถ้ารู้ว่ามันทุกข์ที่กระดูก ก็พิจารณาต่อไปว่า ถ้าตายแล้วเขาเอากระดูกไปเผา ทำไมกระดูกไม่เจ็บ เมื่อพิจารณาครบถ้วนแล้ว เราก็จะเห็นว่าทุกส่วนของร่างกายมันก็เป็นอย่างเดียวกัน คือต่างอันต่างจริงตามธรรมชาติของตน จิตใจเราต่างหากที่ยึดเอาทุกข์ขึ้นมาเป็นตน เป็นเรา เราเป็นทุกข์ เราก็จะรู้วิธีดับทุกข์ตามชั้น ตามภูมิแห่งสติปัญญาของตน และได้ความรู้ที่น่าอัศจรรย์ ที่พูดนั้นก็เพื่อให้นักปฏิบัติทั้งหลายยึดไว้ปฏิบัติในเวลาจำเป็นเกิดขึ้น เช่น เวลานั่งนานหรือ

เวลาเจ็บไข้เป็นทุกข์มากๆ

ถ.๖-ญ.๑ ถ้าเป็นความเจ็บทางจิตใจ จะใช้วิธีพิจารณาอย่างนี้ได้ไหม? และจะหายไปได้หรือไม่?

ตอบ ใช้ได้ ทุกข์ทางใจก็ได้แก่เสียใจ ยุ่งใจต่างๆ ถ้าพิจารณาแล้ว ทุกข์ก็หายไปเหมือนกัน แต่การพิจารณาดับทุกข์ทางใจนั้น ต้องแล้วแต่นิสัยของบุคคลว่าจะเหมาะสมอย่างไร ถ้าเป็นคนไม่เด็ดเดี่ยว อาจหาญก็แก้ได้ด้วยวิธีหนึ่ง ถ้าเป็นคนเด็ดเดี่ยวอาจหาญ ก็ต้องใช้อีกวิธีหนึ่ง จิตต้องตรวจดูตัวเอง หมุนตัวเข้าหาทางดับทุกข์ที่เหมาะสมแก่นิสัยจิตของตน ไม่เช่นนั้นก็จะขัดต่อนิสัย และไม่ได้ผลเท่าที่ควร

ถ.๗-ญ.๒ ถ้าเอาอย่างพระพุทธเจ้า คือละบ้านเรือนไปเสียแล้ว ก็ลำบากสำหรับบุตรภรรยา ถ้าพวกเราทำ ไม่แน่ใจว่าจะดี?

ตอบ เมื่อยังไม่แน่ใจอะไรก็อย่าเพิ่งทิ้งไป ศาสนามีได้สั่งบังคับว่าทุกคนต้องสละหมต่ออย่างพระพุทธเจ้าทุกกระเบียด แต่เรายอมรับว่าเราไม่สามารถเหมือนพระพุทธเจ้า เพราะฉะนั้นเราจึงพอทำตามได้ตามที่เห็นว่าเหมาะสมกับเราผู้เป็นศิษย์มีครู แต่ก็ควรระวังไว้บ้างว่า ถ้านอนใจโดยคิดว่าเราเป็นชั้นลูกศิษย์ท่าน จะทำอย่างไรไม่ได้ แต่เราจะทำตามกิเลสขบถนั้น อาจจะมีระลึกถึงคุณครูคือศาสดา ผู้ทรงสอนให้คนมีความขยันหมั่นเพียรเพื่อเดินตามครูก็ได้ จึงควรระลึกข้อนี้ไว้เสมอ จะไม่ลืมหิวให้กิเลสหัวเราะเอา

ถ.๘-ญ.๒ ดิฉันอยากจะออกจากครอบครัวไปปฏิบัติธรรม แต่กลัวลูกจะเสียใจ

ตอบ เรายังไปไม่ได้ก็ไม่มีใครมาทำโทษ คนเราก็เหมือนผลไม้ เมื่อยังไม่สุกก็นิติดอยู่กับขั้วไปก่อนจนกว่าจะควรแก่กาล พอถึงคราวสุกมันก็สุกเอง พองอมเต็มที่แล้วก็หล่นจากขั้วได้ฉับใด มนุษย์เราก็ก็นิติดองรอร่าพร้อมที่จะสละได้เมื่อใดฉับนั้น ไม่ใช่ทำตามอย่างกันไปโดยที่ตนยังไม่พร้อม แต่ก็ไม่ควรคิดเรื่องเสียใจของคนอื่นถ่ายเดียว ควรคิดถึงเรื่องจะเสียการของตนแฝงไปเสมอ จะไม่ประมาทเพราะผู้อื่นเป็นเหตุอย่างเดียว

ถ.๙-ญ.๒ เราทำลายความสัมพันธ์หรืออุปาทานยึดถือกัน แล้วยังคงอยู่ในบ้านเดียวกันจะได้ไหม?

ตอบ (ท่านอาจารย์ไม่ตอบ แต่ชี้แจงกับลูกศิษย์ไทย ๒ คน และพระฝรั่ง ๒ องค์ว่า ถ้าบอกว่าใช้ได้แล้ว จะกลายเป็นเปิดทางให้คนทีออกไปแล้วกลับเข้าไปใหม่ แล้วก็หนีไม่พ้นอุปาทาน ความจริง พระพุทธเจ้าและพระอรหันต์ท่านละอุปาทานในชั้นนี้แล้ว ท่านก็ยังอาศัยชั้นนี้ไปตลอดวันนิพพาน ไม่เห็นท่านแยกจากชั้นนี้ไปอยู่เสียที่อื่น)

ถ.๑๐-ญ.๒ ได้อ่านหนังสือ Forest Dhamma ธรรมะป่า แล้วรู้สึกที่ท่านอาจารย์จะเป็นคนดู แต่มาได้พบท่านอาจารย์แล้ว เห็นท่านหัวเราะได้ พูดเล่นได้ ยิ้มแย้มดี

ตอบ แสดงว่าหนังสือนั้นไม่ใช่คนนี้เขียนใช่ไหม หรือมีฉะนั้นก็อาจเป็นไปได้ที่จะคิดว่าคนอื่นเขียนอย่างหนึ่งหรือเจ้าของเขียนเองแต่เขียนเวลาที่รู้สึกดู

หมายเหตุ ผู้ฟังทั้งปวงแสดงกิริยาเห็นด้วยกับการที่ ญ.๒ ตั้งข้อสังเกตเช่นนั้น

ถ.๑๑-ญ.๒ ท่านจะประชุมครั้งสุดท้ายเมื่อไรคะ?

ตอบ เย็นวันศุกร์ วันที่ ๒๑ มิถุนายน ๒๕๑๗ วันที่ ๒๒ มิถุนายน ก็ต้องลากลับแต่เช้า กลับไปก็จะคิดถึงพี่น้องที่ลอนดอนเราเหมือนกัน อาจารย์ก็เป็นคนอยู่ในโลก โลกดูก็ดูได้ โลกหัวเราะก็หัวเราะได้ ไม่ใช่พระอิฐพระปูน ลอนดอนนี้หนาว อากาศหนาวขึ้น อาจารย์ไปแล้วก็คิดถึงพี่น้องทางลอนดอน ไม่น่าว่าจะได้มาอีกเมื่อไร และก็ไม่น่าอีกเหมือนกันที่พี่น้องทางลอนดอนอาจไปเยี่ยมอาจารย์ทางโน้นบ้างก็ได้ พี่น้องทางเมืองไทยห้วงอาจารย์ และอาจารย์ก็ห้วงเขา เพราะความเกี่ยวเนื่องกันทางศาสนาที่ต้องเป็นห้วงกัน ตลอดความสุข-ทุกข์ที่มีอยู่กับเพื่อนร่วมโลก ซึ่งตนพอจะช่วยบรรเทาและปลดเปลื้องได้ตามกำลัง

ปิดประชุมเวลา ๒๐.๑๐ น.

การอธิบายธรรม

วันพฤหัสบดี วันที่ ๒๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๗ (ค.ศ. ๑๙๗๔)

เช้าวันนี้ ตอนถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ ณ ธรรมปฏิบัติวิหาร กรุงลอนดอน พันเอกพิเศษ หม่อมราชวงศ์ พงศ์ดิศ ดิศกุล ผู้ช่วยทูตทหารบก สถานเอกอัครราชทูตไทยประจำกรุงลอนดอน และ Mr.J.Brian DYAS ประธาน Mrs.Sue TUCKER กรรมการของกลุ่มพุทธศาสนิกชนของ HAMPSHIRE ประเทศอังกฤษ มานมัสการและถวายอาหาร ในโอกาสนี้ได้ถือโอกาสกราบเรียนถามท่านอาจารย์พระมหาบัว ญาณสัมปันโน ดังต่อไปนี้

คำถาม - คำตอบ

ถ.๑-Mrs.Dyas ได้จดหมายติดต่อกับท่านปัญญาวัทโธ จึงได้ทราบที่ท่านอาจารย์มากกรุงลอนดอน จึงอยากจะเรียนถามว่า วิธีเจริญสติในเวลาอื่นๆ เช่น เวลาทำงานให้มีสติ ไม่ใช่ต้องนั่งทำสมาธิ จะทำได้หรือไม่?

ตอบ การฝึกสติของนักธุรกิจทำอะไร จะต้องระลึกถึงอะไรบ้าง จะต้องมีสติสัมปชัญญะ รู้ตัวอยู่ว่ากำลังทำอะไร เพราะเหตุใด สืบต่อเนื่องกันโดยไม่พลอตัว นักธุรกิจก็เจริญสติได้ นักภวานาก็ควรจะทำให้

ในอิริยาบถต่างๆ ที่กำลังประกอบกิจการใดๆ อยู่ เพราะสติกับปัญญาอยู่กับใจผู้เป็นเจ้าของงานนั้นๆ ซึ่งควรจะนำมาใช้ได้ทุกเวลา หรือใช้ได้มากกว่านักธุรกิจเสียอีก จึงไม่มีอุปสรรคในการตั้งสติทุกๆ อิริยาบถกับงานนั้นๆ

ถ.๒—Mrs.Wint เข้าใจว่าภาวนาพุทโธ นั้นควรใช้เวลานั่งภาวนาเท่านั้น จะใช้เวลาอื่นได้หรือไม่?

ตอบ เวลาทำงานต้องใช้จิตคิดไปทางอื่นหรือเปล่า ถ้าภาวนาพุทโธแต่จิตไปคิดเรื่องอื่นๆ แม้ขณะนั่งภาวนาอยู่ก็ไม่มีประโยชน์ ฉะนั้นการภาวนาบทใดก็ตาม สติอยู่กับใจ ระลึกได้ตลอดเวลา จะใช้ในเวลาใดก็ได้ ไม่ขัดข้องสำหรับผู้สนใจฝึกตน

ถ.๓—Mrs.Cherry รู้สึกว่าใจดิฉันเหมือนลิง โดดไปกึ่งโน้นกึ่งนี้ จะทำอย่างไรดี?

ตอบ ใช้วิธีภาวนาลิงจับลิง คือพยายามให้จิตมานึกถึงคำภาวนา สติเครื่องระลึกภูตตัวนั้นรวดเร็วยิ่งกว่าลิง จึงสามารถเอาสติจับจิตที่เหมือนลิงได้อย่างไม่มีปัญหา

ถ.๔—Mrs.Wint มีผู้หมึงคนหนึ่งขอนัดจะมาหาท่านอาจารย์ เพื่อขอให้ช่วยแก้ปัญหทางจิตใจให้เขา คือก่อนที่เขาจะมาเป็นพุทธ เขาเคยไปหาพวกอินเดียนและนับถือเทพต่างๆ บัดนี้เขายังรู้สึกว่าเทพของอินเดียนยังเข้ามาทำให้เขากลับ เขาเคยเป็นนักเปียโนมีชื่อ บัดนี้ออกจากงานแล้ว

ตอบ เป็นเรื่องจิตหลอกเจ้าของเอง เจ้าของคิดไป ก็หลอกเจ้าของไปแล้วไปเชื่อว่าเทพของอินเดียนมาหลอก ทั้งๆ ที่หลอกตัวเอง มี

นิทานเรื่องพระกรรมฐานที่บวชใหม่กลัวผี อาจารย์พาไปอยู่ที่ป่าช้า บอกให้นั่งตรงนี้แล้วอาจารย์จะไปนั่งตรงโน้น ให้นั่งหลับตาภาวนา ไปจนกว่าผมจะมาเรียกจึงค่อยลุก อาจารย์สั่งแล้วก็ไปนั่งที่โน้นพักหนึ่งแล้วจึงเลยไปวัด

ส่วนพระใหม่นั้นนั่งหันหน้าไปทางที่อาจารย์นั่ง แล้วก็ภาวนาต่อไป โดยไม่นึกกลัวผี เพราะเข้าใจว่าอาจารย์นั่งควบคุมผีให้ พอนานเข้า ชักนึกหวาดเรื่องผีขึ้นมา จึงค่อยๆ ลุกแล้วเดินมาหาที่ซึ่งอาจารย์ บอกว่าจะนั่งอยู่ด้วย ครั้นเดินมาที่นั่นไม่เห็นอาจารย์ก็เกิดความกลัว และวิ่งแนวมาวัด อาจารย์ก็พูดกับพระองค์นั้นว่า ก็ผมยังไม่ได้ไปตาม ลุกมาทำไม แล้วก็ดูเอบบ้าง นี่แสดงว่าเวลาท่านนึกว่าอาจารย์อยู่ด้วยก็ไม่กลัว พอไม่เห็นอาจารย์อยู่ที่นั่นตามความเข้าใจก็เกิดกลัวผียิ่งขึ้น จนต้องวิ่งถึงวัดโดยไม่รออาจารย์ให้มารับตัวเลย นี่แลคือลักษณะของจิตที่หลอกตัวเอง โดยผีไม่จำเป็นต้องมาหลอกแต่อย่างใด ฉะนั้นคำว่าเทพอินเดียเข้ามาทำให้กลัวจึงมักเป็นจิตตัวเองก่อเรื่องหลอกตัวเองมากกว่า

๑.๕-ม.ร.ว.พงศศิขิต จะฝึกกรรมฐานอย่างไรจึงจะไม่มีอันตราย?

ตอบ ปลูกต้นไม้ย้ายบ่อยๆ ต้นไม้ไม่งอกงามฉันใด การฝึกสมาธิถ้าเปลี่ยนวิธีบ่อยๆ มักจะไม่ได้ผล ควรจะฝึกตั้งลมและสติไว้ที่ตรงลม สัมผัสไม่มีอันตราย เพราะจิตไม่ส่งออกนอกเพื่อหาเรื่องมาหลอก หลอนตัวเอง การพิจารณาธรรมก็ดีเหมือนกัน แต่จิตต้องสนใจกับการพิจารณาอย่าให้ส่งออกนอกลุ่มนอกทาง

ถ.๖–Mrs.Cherry ดิฉันภาวนาพุทโธและทำอย่างเดียว ถ้าหายใจเข้า พุท หายใจออก โธ จะดีไหม?

ตอบ ไม่ห้าม ทำให้สบายใจตามจริตที่ชอบย่อมได้ผลเหมือนกันถ้ามีสติ แต่ถ้าขาดสติควบคุม ไม่ว่าจะภาวนาแบบไหน ก็คือแบบไม่มีสติ และแบบไม่ได้ผลนั่นเอง

ถ.๗–Mr.Dyas อานาปานสติต้องเฝ้าคุณม ดูอะไร ดูว่ามีลมหายใจกับผู้ เห็นลมหายใจหรือ?

ตอบ เริ่มด้วยมีสติเฝ้าคุณมหายใจเข้าและลมหายใจออก กับผู้รู้ลมหายใจ นี้แหละ แต่ต่อไปลมหายใจกับจิตจะค่อยๆ เชื่อมโยงเข้าหากัน แม้แต่องค์ภาวนาก็ดับไปด้วย เหลือแต่ตัวรู้เท่านั้น และอยู่กับ ความรู้อย่างเดียวไม่กังวลกับสิ่งใดอีก

ท่านอาจารย์และพระภิกษุฝรั่งอีกสองรูป ขึ้นไปกุฏิเวลาราว ๑๐.๓๕ น.

เริ่มประชุมฟังธรรมในตอนเย็นเวลา ๑๘.๒๕ น.

ท่านอาจารย์ “คนเราเมื่อใจเคยรักชอบในเรื่องใด เมื่อพูดสิ่งนั้น เรื่องนั้นขึ้นมา ทำให้จิตใจมีความรื่นเริง เพลิดเพลิน เป็นธรรมดา เช่น นักกีฬาพูดเรื่องกีฬาวันยังค่ำ ไม่ต้องกินข้าว กินน้ำ เขาก็อยู่ได้ เขาสนุก เขา นักธรรมก็เหมือนกัน พูดเรื่องธรรม พูดในวงปฏิบัติโดยเฉพาะ พูดเรื่องจิตตภาวนานี้แล้ว ย่อมมีความเพลินไปโดยลำดับ เพลินจนลืมเวลา เวลา ก็ชั่วโมงไม่ได้คำนึง ในขณะที่สนทนาธรรมปฏิบัติกัน จะมีเพียง ๒ องค์ก็ตาม ๓ องค์ก็ตาม เป็นเรื่องเพลิดเพลินโดยดี

ครูอาจารย์ท่านอบรมสั่งสอนเรื่องสมาธิสมาบัติ สติปัญญา พูดกัน เรื่องการละการถอดถอนกิเลสประเภทต่างๆ ด้วยอำนาจของสติ ปัญญา ศรัทธา ความเพียร ไปเป็นลำดับๆ ยิ่งทำให้มีความเพลิดเพลินไปตาม ท่าน แม้เจ้าของจะยังไม่สามารถรู้เห็นธรรมในส่วนใดไปตามท่านก็ตาม แต่ก็ทำให้มีความรื่นเริงบันเทิงในธรรมที่ท่านได้ประพฤติปฏิบัติ ได้รู้ได้เห็นและมาเล่าให้เราฟังอย่างเพลินใจ ไม่มีวันและไม่มีเวลาอึดพอ ท่าน กล่าวไว้ในธรรมว่า “รสแห่งธรรมชานะรสทั้งปวง” คำว่า ทั้งปวง นี้คือ ทั้งหมด ไม่ว่าจะรสอันใดๆ ไม่ยิ่งไปกว่ารสธรรม รสธรรมนี้ชนะหมด ถ้ารสธรรมไม่เลิศประเสริฐขนาดนั้น โลกทั้งสามก็ไม่ยอมกราบไหว้บูชาธรรม ธรรมก็ไม่จัดว่ายิ่ง ไม่สามารถจะเป็นสรณะเป็นที่ยึด เป็นที่แน่ใจ เป็นที่ตายใจของสาธุชนทั้งหลายได้เลย

เท่าที่ชาวพุทธศาสนิกชนทั้งหลายมีความเคารพเลื่อมใสในธรรม ก็เพราะธรรมเป็นของประเสริฐสมชื่อและเกียรติศักดิ์ของธรรมที่ระบือมาจากพระพุทธเจ้าแต่ละพระองค์ๆ และพระสงฆ์สาวกมีจำนวนไม่น้อยที่เป็นสาวกของพระศาสดาแต่ละพระองค์ จนลงมาถึงพวกเรา ล้วนแล้วแต่ท่านผู้ได้ดีมรสแห่งธรรมด้วยใจ ด้วยพระทัยแล้วนำธรรมที่ทรงรู้ทรงเห็นและรู้เห็นนั้นมาประกาศแก่โลก จนกระทั่งปัจจุบันนี้ ไม่ใช่ท่านคนเดียวว่ารสแห่งธรรมชนะรสทั้งหลาย แต่เป็นท่านผู้ได้รู้รสของธรรม ทั้งเห็นประจักษ์ในธรรมทั้งหลาย จึงได้นำความรู้ ความปรากฏนั้น ออกมาประกาศสอนโลกตามหลักความจริงที่รู้ที่เห็นมาแล้ว โดยเอาความรู้ความเห็นของตนเองออกเป็นสักขีพยานในการประกาศธรรมสอนโลก

นี่แหละที่เราว่า “อัมมัง สรณัง คัจฉามิ” มีความลึกซึ่งขนาดไหน ไม่ใช่ธรรมอันผิวเผิน รู้เห็นอย่างผิวเผิน และสอนโลกอย่างผิวเผิน แต่ทรงรู้ตามความจริง สอนโลกตามความจริงแห่งธรรมทุกชั้น ผู้ฟังจึงควรฟังด้วยความสนใจ ปฏิบัติด้วยความจริงใจ ผลที่จะได้รับจากธรรมจะเป็นธรรมอันถึงใจเป็นขั้นๆ ตลอดจนถอดถอนกิเลสประเภทต่างๆ ก็ถอดถอนได้โดยสิ้นเชิงถึงใจ รู้ประจักษ์ใจตัวเอง ดังธรรมสอนไว้ว่า “สันติภูจฺจโก” คือ รู้เองเห็นเอง แม้พระพุทธเจ้าประทับอยู่ต่อหน้า ก็ไม่ทูลถามให้เสียเวลา เพราะเป็นความจริงเสมอกันและรู้เห็นอย่างเดียวกัน

แต่การปฏิบัติธรรมระหว่างนักปราชญ์ทั้งหลาย ท่านระมัดระวังมาก เพราะธรรมไม่เหมือนโลก ถ้าธรรมเหมือนโลกแล้ว ธรรมก็ไม่เรียกว่าธรรม เพราะเหมือนกัน ว่า โลก คำเดียวเท่านั้นก็พอแล้ว กลมกลืนกันไปกับทางโลก แต่นี่เพราะธรรมกับโลกไม่เหมือนกัน แม้จะอยู่ในโลกด้วยกันก็ไม่ใช่กันทีเดียวกัน เป็นแต่แทรกอยู่ด้วยกัน แต่ไม่เหมือนกัน เป็น

แต่อยู่ด้วยกันเฉยๆ เช่นอย่างเราทั้งหลายอยู่ด้วยกัน ณ บัดนี้ พระกับ
พระราชาอยู่ด้วยกัน แต่ไม่ใช่อันเดียวกัน ผู้หญิงกับผู้ชายอยู่ด้วยกันแต่
ไม่ใช่อันเดียวกัน เด็กกับผู้ใหญ่อยู่ด้วยกัน แต่ไม่ใช่อันเดียวกัน ถึงจะอยู่
ด้วยกันก็เป็นคนละสัดละส่วน คนละชั้นละอัน อยู่กันเองแหละ นี่แหละ
เรื่องธรรมกับเรื่องของโลก เป็นอย่างนี้

นักปราชญ์ท่านปฏิบัติจนรู้เห็นประจักษ์ใจ แล้วนำศาสนามาด้วย
ความสม่่าเสมอไม่แสลงหูแสลงตาของผู้นับถือพระพุทธศาสนา คือ
พระพุทธเจ้าและพระสาวกอรหันต์ท่านนำมาให้เราดู เราชมด้วยความ
สวยงามอย่างยิ่ง ท่านไม่ได้นำมาแบบกระเทือนฝัง

ในข้อนี้จะเรียนให้ท่านทั้งหลายทราบพอเป็นคติเล็กน้อย สำหรับท่าน
ผู้กำลังประพฤติปฏิบัติธรรมภายในใจอยู่ และอาจมีกรุ่นๆ หรือปริ่มๆ
อยู่บ้างภายในใจ ในเมื่อมีโอกาสอาจจะบายหรือประกาศโฆษณาออกได้
โดยไม่มีความกระดากอายว่าใครจะตำหนิติเตียนอย่างไรบ้าง เพราะ
ความอยากดังอยากเด่นอันเป็นเรื่องของกิเลสมันผลักดัน จึงขอนำคติของ
ปราชญ์ ที่ท่านทำตามหลักที่พระพุทธเจ้าพาดำเนินมาแสดงเป็นทัศนคติ
บ้าง เช่น พระอัสสชิได้บรรลุเป็นพระอรหันต์ทั้งองค์ ในจำนวนปัจฉิมปัจฉิม
ทั้งห้าที่เป็นปฐมสาวกของพระพุทธเจ้า มีพระอัญญาโกณฑัญญะเป็นต้น
พระอัสสชิเป็นองค์ที่ห้า ท่านบรรลุธรรมแล้ว

ตอนนั้นท่านอุปติสสะ คือ พระสารีบุตรที่เป็นพระอัครสาวกข้างขวา
ของพระพุทธเจ้านั่นเอง แต่ก่อนที่ท่านยังไม่ได้เป็นพระสาวกท่านกำลัง
ออกบวชในสำนักปริพาชก บำเพ็ญไปตามประเพณีของคนสมัยนั้น เวลา
มาเห็นพระอัสสชิที่มีความสวยงามมากด้วยกิริยามารยาท ก้าวหน้า ถอย

กลับ เหลือบซ้าย แลขวา เป็นผู้มีอกับปฏิกิริยาที่สำรวมน่าเคารพเลื่อมใสมาก จึงพยายามแอบด้อมตามหลังท่านไป พอพ้นจากหมู่บ้าน ก็เรียนถามสำนักที่อยู่อาศัยของอุปัชฌาย์อาจารย์ของท่าน ท่านก็พูดให้ฟังเพียงย่อๆ เกี่ยวกับเรื่องธรรมของศาสดาหรือครูอาจารย์ท่านสอนอย่างไร ท่านว่า “เราไม่มีความรู้อันกว้างขวาง จะแสดงให้ท่านฟังได้เพียงย่อๆ เท่านั้น “เย ธมมา เหตุปฺปภาว” เป็นต้น “ธรรมทั้งหลายเกิดจากเหตุ เมื่อดับก็ต้องดับเหตุก่อน” พระพุทธเจ้าท่านสอนอย่างนี้” เพียงเท่านี้พระสารีบุตรที่เป็นปริพาชกท่านได้บรรลุพระโสดาขึ้นทันที

ส่วนพระอัสสชิผู้เป็นอาจารย์นั้น ท่านหาได้ประกาศตนไม่ว่าท่านเป็นพระอรหันต์องค์หนึ่ง ท่านไม่ปริปากพูดเลย ส่วนพระสารีบุตรอาจทราบภูมิธรรมท่านได้ในขณะที่ได้ฟังธรรมย่อ เพราะภูมิพระโสดาปัตติมรรคโสดาปัตติผลนี้ สามารถจะหยั่งทราบความจริงของท่านที่มีภูมิสูงกว่าตนได้ จึงสามารถสอนธรรมประเภทอัศจรรย์ไม่เคยฟังให้แก่ตนจนได้บรรลุ แต่ไม่ปรากฏในตำนานว่าพระสารีบุตรท่านได้ทราบจากพระอัสสชิเล่าให้ฟังว่าท่านเป็นพระอรหันต์ เพราะพระอัสสชิไม่ได้แสดงตัวออกมาว่าท่านเป็นพระอรหันต์ นี่ข้อหนึ่งเป็นเครื่องสาธกพอหยิบยกเทิดทูน

ข้อที่สอง ก็อย่างที่นายกามนิต ซึ่งไปพบพระพุทธเจ้าในเรือนช่างหม้อ เวลาพระองค์ถามว่าจะไปไหน ก็บอกว่าจะไปเฝ้าพระพุทธเจ้า จะไปเฝ้าพระพุทธเจ้าที่ไหน? ก็บอกว่าจะไปโน้น อยู่เมืองสาวัตถีนันแนะ แต่พระพุทธเจ้าหาได้บอกไม่ว่าเราคือพระพุทธเจ้า ความที่นักปราชญ์ท่านลึกซึ้งขนาดไหนที่ท่านไม่บอก ท่านทรงทราบเหตุผลทุกอย่างแล้วว่า การบอกมีผลประการใดบ้าง มีความได้เสียประการใดบ้าง เมื่อบวกลบกันดูแล้ว การไม่บอกมีประโยชน์ดีกว่ากันอย่างไรบ้าง ท่านจึงออกทาง

ไม่บอก เลยไม่บอกว่าเป็นพระพุทธรูปเจ้า ทั้งที่นายกามนิตนั้นจะไปหา พระองค์อยู่แล้ว

พอตื่นเช้าเขาก็จากพระพุทธรูปเจ้าไป พอดีไปเจอพระสารีบุตร พระโมคคัลลาน์ ซึ่งกำลังเดินสวนทางมา จะไปเฝ้าพระพุทธรูปเจ้าที่เรือนช่างหม้อ นั้น ท่านได้ถามนายกามนิตคนนั้น เขาบอกว่าเขาจะไปเฝ้าพระพุทธรูปเจ้า พระสาวกทั้งสองนั้นก็ถามว่า เมื่อผ่านมานั้นได้พบใครบ้าง ณ สถานที่ใดบ้าง เขาบอกว่าได้พบสมณะองค์หนึ่งอยู่ในเรือนช่างหม้อ ท่านเป็นผู้มีอกกับกิริยาน่าเคารพเลื่อมใสมาก ท่านประกอบความเพียรเมื่อคืนนี้ทั้งคืน เทศนาว่าการโพธิเพราะพรึงเป็นที่จับจิตจับใจมาก แต่เรายังไม่จุใจ ยังอยากจะไปเฝ้าพระพุทธรูปเจ้าอีกจึงได้จากท่านมา

พระสารีบุตร พระโมคคัลลาน์ก็ไม่ได้บอกอย่างไรเลยว่า นายคนนี้หาทราบไม่ว่านั่นคือพระพุทธรูปเจ้า เพราะเหตุใดถึงไม่บอก เพราะนักปราชญ์ท่านก็เป็นอย่างนี้ ถ้าจะบอกก็ควรเป็นเรื่องของพระพุทธรูปเจ้าบอกมาเสียก่อน จำเป็นอะไรจะต้องให้นายคนนี้เขาผ่านมาทั้งคืนทั้งวัน จนกระทั่งมาพบกับพระสารีบุตรและพระโมคคัลลาน์ระหว่างทาง เป็นแต่พูดกันลับหลังนายคนนั้นว่า “เออ อีตาบรูษคนนั้นไม่ทราบเลยว่าตนได้เข้าเฝ้าพระพุทธรูปเจ้าแล้ว พระองค์ท่านก็ไม่รับสั่งว่าอย่างไร พูดย่างๆ ว่า เพราะฉะนั้นพวกเราจึงบอกไม่ได้” นี่นักปราชญ์ท่านถึงกันทันที ความเป็นจริงเข้าใจไม่ขัดแย้งกันเลย ไม่เหมือนคนที่มึนงงหลาย ซึ่งคอยแต่จะขายตัวช่วยยูกิเลสให้พอกพูนจิตใจมากชั้น ยิ่งกว่าจะพยายามถนอมมัน

การปฏิบัติธรรมในวงพระศาสนาหมักมีอยู่เสมอ จึงได้วิตถกวิจารณ์เป็นห่วงเป็นใย ทั้งๆ ที่เราก็น่าจะเป็นห่วงตัวเราเองมากกว่าผู้อื่น แต่ก็อด

เป็นห่วงเพื่อนฝูง ตลอดจนอุบาสก อุบาสิกา คณะศรัทธาทั้งหลายในวงกว้างออกไปโดยลำดับไม่ได้ หากมีอยู่ในรายใดรายหนึ่งที่แสดงใจขึ้นมาในลักษณะนี้ ซึ่งไม่ใช่ทางเดินของพุทธบริษัท ไม่ใช่ทางเดินของผู้ต้องการความเป็นบัณฑิตนักปราชญ์ตามทางของพระพุทธเจ้า ย่อมจะทำความเสื่อมเสียแก่ตนและวงพระศาสนาได้เช่นกัน ผู้ปฏิบัติธรรมจึงควรสำรวจระวังไว้เป็นการดี เพราะธรรมต่างจากโลก

การปฏิบัติธรรม แม้จะมุ่งต่อมรรคผลนิพพานโดยตรง จนสามารถบรรลุผลที่เราต้องการได้ เช่น อรหัตผลก็ตาม ท่านมิได้ปรีดาพูดว่าท่านรู้ ท่านสำเร็จ เพราะเหตุใดท่านจึงไม่พูด ก็เพราะคำว่าได้สำเร็จนั้นจะเป็นอุบายวิธีอะไรที่จะให้ผู้ฟังได้รับประโยชน์บ้าง ไม่เห็นมี นอกจากจะเป็นการอวดภูมิของตนตามโลกที่เขานิยมกันเท่านั้นไม่มีอะไร ท่านจึงไม่ใช้วิธีนั้น ท่านใช้โดยวิธีการแนะนำพร่ำสอนโดยเหตุโดยผล ควรสอนในแง่หนักเบาเล็กน้อยเพียงไร ท่านก็สอนไปตามภูมิของผู้มาอบรมศึกษา และตามกาล สถานที่ บุคคล ตามขั้นตามภูมิที่ควรจะอบรมศึกษาได้ ท่านก็สั่งสอนไปตามเหตุตามผลนั้นๆ ท่านไม่พูดท่านไม่บอกว่าท่านได้สำเร็จธรรมขั้นนั้นๆ สิ่งนั้นไม่ใช่ของงาม ท่านไม่ติดใจอยากพูด เพราะเป็นความไม่ราบรื่นสมภูมิของปราชญ์

ครั้งพุทธกาลท่านถือกันหนัก ท่านระมัดระวังกันมากในเรื่องนี้ แม้ในสมัยปัจจุบันนี้ ถ้าเป็นผู้ดำเนินตามทางของพระพุทธเจ้าจริงๆ แล้ว เข้าใจว่าท่านจะไม่เดินปลีกจากร่องรอยนี้ไป นอกจากนักปราชญ์สมัยปัจจุบันนี้ ซึ่งมีจำนวนมากนับทั้งผู้เทศน์ด้วยก็ได้ ว่ากำลังปรีมๆ อยู่เสมอ คอยจะเลยเถิดเรื่อยไป ถ้าเป็นเช่นนั้นแสดงว่าความล้นฝั่งภายในจิตใจมากไป ไม่ใช่ธรรม ถ้ารู้จักจริงเห็นจริงก็ให้กังวลอยู่ภายในใจของตนโดยเฉพาะอย่า

ให้ออกไปข้างนอก มันกระทบกระเทือน มืดที่คม เราใส่ฝักเก็บไว้ในที่ปลอดภัยดี ทั้งเคลื่อนกลาด ไม่ว่ามืดชนิดไหน ศาสตร์วฤษชนิดใด เป็นภัยทั้งแก่ตัวและผู้อื่นได้ ถ้าเก็บไว้เรียบร้อยไม่เป็นภัย นอกจากจะได้รับประโยชน์แต่ถ่ายเดียว

ผู้ปฏิบัติพูดอวดตัวว่า เราเป็นผู้สำเร็จพระโสดา พระสกิทา พระอนาคา พระอรหันต์ ไม่มีเหตุผลที่ผู้ใดจะยินดีฟัง นอกจากจะคลายศรัทธา ลงไปโดยลำดับๆ แล้วเห็นกิเลสของคนๆ นั้นอย่างเต็มใจ อย่างน่าเบื่อ น่าเอือมระอาเท่านั้น ไม่มีอย่างอื่นที่น่านับถือ ฉะนั้นผู้ปฏิบัติทั้งหลาย ถ้าเป็นผู้มุ่งต่อธรรมจริงๆ ต้องมุ่งต่อเหตุผลมากกว่าจะประกาศธรรมอย่างนี้ออกมา ซึ่งไม่ใช่ทางของพระพุทธเจ้า เป็นทางของปลาเน่าประกาศให้แมลงวันมาตอม ประกาศขายปลาเน่าให้แก่แมลงวันนั่นเอง เรื่องปลาเน่าเป็นอย่างนี้ ผ่านเข้าหูมันก็ฉุนในหู ผ่านเข้าทางจมูกมันก็ฉุนในจมูก ฉุนเข้าหัวใจ ทำไมมันถึงฉุนอย่างนี้ ถ้าธรรมของจริงทำไม่ฉุน

ทั้งๆ ที่เราต้องการธรรมของจริงนี้ด้วยกันทุกคน แต่เวลาถึงเหล่านั้น มาผ่านเข้าในจิตใจ มันฉุนและเบื่อไปตามๆ กัน ต่างคนต่างมุ่งต่ออรรถธรรมชั้นสูง แต่ประกาศมาอย่างหาเหตุผลไม่ได้ นั่นคือความอึดอันตันใจ คือความหิวโหย เมื่อประกาศออกมามันจึงไม่น่าฟัง แม้เจ้าของจะไม่รู้สึกตัวก็ตาม คนอื่นเตือนก็ควรจะได้รับทราบ ถ้าเป็นผู้มุ่งอรรถมุ่งธรรมอยู่แล้ว ก็ควรจะรู้สึกตัว แล้วพึงสำรวจระวังตนต่อไป อย่าทำตนเป็นปลาเน่าในวงพระศาสนา ซึ่งเป็นธรรมที่หอมหวานชวนให้เฝ้าพญามารประจำโลก เป็นเวลานาน

วันนี้อธิบายเพียงเท่านี้ก่อน ท่านปัญญาฯ อธิบายต่อไป ถ้าพูดมาก

ประเดี๋ยวจะลืมเสีย บรรดาที่พูดไปแล้ว (หมายเหตุ ท่านปัญญาฯ แปลเป็นภาษาอังกฤษแล้ว ยังมีเวลาอยู่หน่อย ท่านอาจารย์จึงพูดต่อไปดังนี้)

นิทานสมัยปัจจุบันนี้ อาจารย์หมอ (ศจ.นพ.อวย เกตุสิงห์) เคยได้ยินไหม? พูดถึงเรื่องความจริงไปตรงมา ตรงเสียจนเป็นนิทานขึ้นมา คือ

มีพระองค์หนึ่ง สมัยปัจจุบันนี้ไม่ใช่ช้านอะไร สมัยท่านอาจารย์ มันเรานี้แหละ มีพระไปฝึกบำเพ็ญธรรมกรรมฐานด้วยกันบนภูเขา ไม่ต้องบอกจังหวัดที่ไปภาวนา การภาวนานั้น พอหกทุ่มเที่ยงคืน ภิกษุรูปนั้น ท่านพิจารณาอะไรไม่ทราบ เข้าใจว่าตนบรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ขึ้นมา มือล้วงเข้าไปเอากล่องยานัตถ์เปล่าๆ ในยามมาเป่า ปรี๊ดๆ ๆ พระอีก ๒ องค์อยู่บนเขารีบวิ่งมาหา ตายจริง เกิดเหตุอันตรรายอะไรไม่ทราบ ไม่เคยคิดว่าถ้าท่านบรรลุธรรมท่านจะเป่านกหวีด จึงนึกว่าเป็นอันตรราย “โห้ย เป็นอะไรละ?” “ไม่เป็นไรดอก ก็ผมสำเร็จแล้วนี่” “โห้ยตาย สำเร็จอะไร?” “ก็สำเร็จอรหันต์นะซี”

พระ ๒ องค์นั้นไม่ได้พูด รู้สึกว่ากำลังใจหมดไปแล้ว นี่นะถึงว่าเป็นพระอรหันต์ก็ตาม สิ่งหนึ่งที่มันหนักว่านั้นก็มืออยู่นี่นะ “โโฮโฮ สำเร็จเป็นพระอรหันต์ไปแล้วเป่านกหวีด นี่มันจะขึ้นไหนนะ” สงสัยแต่ท่านไม่พูดอะไร เพราะความครุ่นคิดต่างๆ แล้วท่านเลยกลับไปด้วยความอ่อนใจ

ต่อมาอีกคืนหนึ่ง ราวเที่ยงคืนเช่นเดียวกัน พระทั้งสองได้ยินเสียงนกหวีดอีก ท่านนึกว่า “คงจะสำเร็จขึ้นไหนขึ้นมาอีกแล้ว” แต่จะไม่มาดูก็ไม่ได้ เพราะมีอยู่ด้วยกันเท่านั้น เพื่อมีอันตรรายมาจริง มันก็เป็นหน้าที่ที่จะต้องช่วยกันอยู่ดี ท่านทั้งสองก็มาหาพระองค์ที่เป่านกหวีดอีก และถามท่านว่า

“เป่านกหวีดคราวนี้มันสำเร็จขั้นไหนอีก มันไม่ปาเข้าถึงชั้นบ้ำไปแล้ว หรือพระอรหันต์อะไรอยู่จริง” คราวนี้ท่านประกาศว่า “เมื่อคืนก่อน เข้าใจผิดว่าสำเร็จก็เป่าเรียกหมู่พวกมาออกด้วยความดีใจ ครั้นคืนนี้ พิจารณาแล้วพบว่าไม่สำเร็จ ก็ต้องเป่านกหวีดเพื่อจะให้เพื่อนทราบ ว่าที่จริงไม่ได้สำเร็จดอก” พระทั้งสององค์เกิดความขบขันและสลดใจใน ความเป็นบ้ำของพระอรหันต์นกหวีดองค์นั้น ถึงกับเล่าให้เพื่อนฝูงฟังจน กลายเป็นนิทานมานี่เอง

พระองค์นี้ยังมีเรื่องอีก คือ คราวหนึ่งนั่งภาวนา มีดวงสว่างเหมือน พระอาทิตย์โตขนาดมะพร้าว ตกลงตรงหน้า จิตเป็นสมาธิว่าเห็นแสง ก็ เดินตามแสงนั้นไป แสงนั้นเลื่อนไป ท่านก็ลุกจากที่ตามแสงนั้นไปโดย ไม่รู้สึกตัว แสงนั้นขึ้นต้นไม้ท่านก็ขึ้นตาม แสงนั้นเหาะลอยหายเงียบไป จึงได้สติระลึกตัวอยู่บนต้นไม้ เลยร้องให้อยู่บนต้นไม้จนเพื่อนฝูงวิ่งมาดู และช่วยกันนำพระองค์นั้นลงจากต้นไม้ และถามเรื่องราวต่างๆ จึงทราบ ว่าสมาธิพาเหาะลอยขึ้นต้นไม้ไปดังนี้

เมื่อ ๒ ปีกว่ามานี้ มีเณรองค์หนึ่งมาเล่าให้ฟังขณะที่อาจารย์ไปพัก อยู่ที่วัดแห่งหนึ่ง เณรนี้ขึ้นมาหาพร้อมกับพระอีกองค์หนึ่ง มาเล่าเรื่อง ความรู้ต่างๆ ก็ฟังเล่าจนจบ เมื่อจบแล้วอาตมาก็บอก ว่า “เณรต้องระวัง นะ จะตะครุบเงา หรือขึ้นต้นไม้ไล่ตามแสงสว่าง” อาตมาไม่เคยทราบ ว่า เณรเคยเป็นมาอย่างไร ต่อมาจึงมีผู้เล่าให้ฟังว่า เณรนี้เคยพาพระไล่ตาม แสงสว่างมาแล้ว แสงสว่างพาเข้าไปในป่า เณรก็วิ่งตามและเรียกพระ ให้มาช่วยกันจับแสงสว่างให้ พระที่ไม่รู้ในทางนี้ก็พากันค้นหาแสงสว่าง อีกทีก็ไป จนพระในทีนั้นทราบและมาดูจึงเลิกพากันไป

ที่จริงเรื่องของจิตชนิดนี้มีไม่มากนัก มีราว ๕ เปอร์เซนต์เห็นจะได้ ถ้ามีครูอาจารย์ที่ถูกต้อง พวกนี้ดี นิสัยผาดโผน อาตมาก็เคยเป็นมาเหมือนกัน แต่จิตไม่สงบไปข้างนอก เรารู้ทัน ความสว่างพุ่งขึ้นแบบเหาะเหินเดินฟ้าตายไม่มีป่าช้า เรารู้แล้วถอนจิตมาที่ฐานเดิมของจิต พอจิตเห็นแล้วก็ดับได้ทันทีๆ เจ้าของต้องผ่านเรื่องบ้างๆ เช่นนี้มามาก จึงพอทราบเรื่องต่างๆ ของนักปฏิบัติได้พอสมควร และแก้ไขกันได้ไม่แหวกแนว หรือเหาะเหินเดินฟ้าทั้งที่ไม่มีปีก

คราวหนึ่งกำลังนั่งภาวนาอยู่ในกระโจมในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง ซึ่งมีปอบคู่มาก พระมันส์ก็เข้า ได้ไปภาวนาในป่าเวลาตี ๔ เห็นคนหนึ่งที่เขาบ้านว่าเป็นปอบนั้นมา ตามันลอกแลง มันเข้ามาที่เราพักแล้วเดินแยกไปหมู่บ้านอื่น เวลาภาวนาเราไม่รู้ว่าเราอยู่ที่ไหน พอผีมาเจอเราในขณะที่นั่งสมาธิภาวนา เราหลบ ตอนนั้นกายเราก็หล่นตึบลงมา รู้ตัวแล้วขบขันเหลือเกิน เรารู้ว่าจิตทำเรา แต่เราไม่ได้พูดกับใคร เราเห็นอะไรรู้สึกอะไร ต้องใช้ปัญญาพิจารณาว่าอะไรแน่ ต้องหาทางแก้ ถ้าอะไรผ่านเข้ามา หลงว่าเป็นจริงไปหมดก็จะพลาด เราต้องมีความรู้ตัวและพิจารณาอยู่เสมอ ถ้าไม่รู้ก็สอนคนไม่ได้

จิตบางนิสัยพิสดารมาก ถ้าไม่มีครูอาจารย์ก็จะเสียหาย ถ้ามีครูอาจารย์คอยแนะให้ ผู้นั้นจะได้รับประโยชน์เร็ว ใช้ได้ดี ต้องอบรมสติปัญญาให้ทัน จิตจึงจะไม่เสียไปได้และเป็นประโยชน์กว้างขวางไม่มีประมาณ จิตและอารมณ์ของจิตรู้สึกพิสดารมาก ยากจะพรรณนาให้ถูกต้องกับความจริงที่ปรากฏนั้นๆ แต่ถ้าเป็นนักปฏิบัติธรรมด้วยกัน มีนิสัยคล้ายคลึงกัน รู้เห็นสิ่งต่างๆ เหมือนกันก็พูดกันรู้เรื่อง เช่นเดียวกับเราเรียนวิชาแขนงเดียวกันย่อมพูดกันรู้เรื่อง แม้นคนอื่นจะไม่เข้าใจ”

ถ.๑-ญ.๑ ในประเทศอังกฤษ ไม่มีอาจารย์ดีๆ อยู่ที่นี่ จะทำอย่างไร?

ตอบ ถ้าไม่มีอาจารย์ เราก็ต้องปฏิบัติสมาธิเอาเอง และพิจารณาให้ทันและให้มาก จิตที่มีนิสัยชอบรู้อะไรภายนอกเกิดขึ้นมาในขณะที่ทำสมาธิ ถ้าปล่อยให้มันออกไปข้างนอกตัวเรา คือออกไปรู้ไปเห็นอะไร ก็อาจเข้าใจว่าเราเกิดมีเหตุพิศมัยอะไรขึ้น ถ้าพิจารณาโดยอย่ารีบเชื่อเช่นนั้นทันที เราจะเข้าใจว่า อันใดจิตปรุงแต่งขึ้นมา และอันใดเป็นความจริง ทางที่ดีให้หันกลับมาพิจารณาตัวเอง ก็จะไม่เกิดประสบการณ์ที่เป็นปัญหาอะไร สำคัญที่การปฏิบัติต่อจิตของตนให้ถูก ชั้นเริ่มแรกควรให้จิตอยู่กับตัว อย่าส่งออกไปข้างนอก จิตอาจเกิดนิมิตต่างๆ ซึ่งตามรู้ไม่ทัน จะพาให้เสียหลักได้ แต่เมื่อชำนาญแล้วก็ไม่มีปัญหาอะไร

ถ.๒-ข.๑ ถ้าได้อุปจารสมาธิแล้วเกิดอะไรขึ้น จะแก้อย่างไร?

ตอบ ควรรายงานให้ครูอาจารย์ของเราทราบ ตอนนี้อย่างไม่คิดจะตอบ เพราะจะไม่เกิดประโยชน์ จึงขอผ่านไป

ถ.๓-ญ.๒ ในประเทศนี้มีหนังสือเรื่อง ทุกข์ อนิจจัง อนัตตา เมื่อเราเรียนสูงๆ ขึ้นไป ในที่สุดชักไม่เข้าใจว่าอะไรกันแน่

ตอบ การเรียนสูง รู้สูงขึ้นไปมาก ความรู้อาจเข้าขั้นอวกาศก็เป็นได้ จึงไม่เข้าใจว่าอะไรเป็นอะไร เพราะมันละเอียดมากไป ความจดจำจากการเรียนกับความจริงนั้นต่างกัน พวกเรารู้ด้วยความจดจำ พระอรหันต์ท่านรู้ด้วยความจริง จึงละ อนิจจัง ทุกข์ อนัตตา

ได้ แล้วพันทุกอย่างหมดเยื่อใย อย่างเรื่องแม่กับลูกไปเที่ยวจับปลา ต่างคนก็คลั่งลงไปทีโคลนหาปลา ลูกจับได้งู ไม่รู้วางงู ชูขึ้นให้แม่ดู แม่รู้ แต่มีสติไหวทัน ร้องบอกลูกว่า “ปลาดีหายาก ให้จับไว้ให้แน่น อย่าปล่อยเลย แม่จะตามไปช่วย” ลูกก็จับคองูไว้แน่น พอแม่เดินมาถึงก็ช่วยดึงตาย แล้วจึงบอกลูกว่า “นั่นไม่ใช่ปลา เป็นงูพิษ แต่ถ้าแม่บอกเจ้าต่อนั้น เจ้าอาจกลัวและปล่อยมันไป มันก็จะกลับมากัดเอา แม่จึงต้องใช้วิธีนี้”

เรื่องนี้เป็นตัวอย่างสำหรับผู้ปฏิบัติธรรม คืออ่านมากแล้ว ก็จะเริ่มต้น อุตตา อนัตตา ไม่ยึด ไม่ถืออะไร จนไม่มีหลักจะยึด ต้องถืออุตตาไว้ ในขณะที่เราปฏิบัติธรรมเป็นขั้นๆ เหมือนเรายึดบันไดก้าวขึ้นไปทีละขั้นๆ พันขั้นใดก็ไม่ยึดถือขั้นนั้น จนกระทั่งเราขึ้นถึงห้องชั้นบนที่เราต้องการ เราก็ทิ้งบันได ไม่ไปยึดมันไว้อีก เข้าห้องพักผ่อนให้มีความสุข ดังนั้นเรื่องอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา นั้นเราก็ปล่อยได้ในที่สุด แต่จะปล่อยเสียในตอนแรกๆ ไม่ได้ก่อน จำต้องอาศัยกันไปเป็นขั้นๆ ตอนๆ ปล่อยไปเป็นขั้นๆ ตอนๆ จนสามารถปล่อยได้ไม่เหลือ

ถ.๔-ญ.๓ จะส่งจดหมายไปถึงท่านอาจารย์ได้ที่ไหนดี?

ตอบ ให้จำหน่าย ส่งที่ร้านขายยา ชวลิต ๙๖ ถนนโพศรี อำเภอเมืองจังหวัดอุดรธานี เขาจะนำไปส่งได้เร็วขึ้น เพราะเขาเคยปฏิบัติรับใช้ทางวัดอยู่แล้ว

(หมายเหตุ : ต่อมาร้านนี้เลิกกิจการ จึงส่งที่ร้านส่งเสริมบริการ ๘๘-๘๙ ถ.โพศรี อ.เมืองอุดรธานี ๔๑๐๐๐)

ปิดประชุมเวลา ๑๙.๕๐ น.

วันศุกร์ วันที่ ๒๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๗ (ค.ศ. ๑๙๗๔)

นับแต่วันที่ ท่านอาจารย์พระมหาบัว ญาณสัมปันโน พระปัญญา
วัฑโฒ (Peter John MORGAN) พระอภิเจโต (George Rodney CHERRY)
เข้าพำนักใน ธัมมปทีปวิหาร ตั้งแต่วันที่ ๘ มิถุนายน ๒๕๖๗ จนถึงวัน
ออกเดินทางกลับประเทศไทย ในวันที่ ๒๒ มิถุนายน ๒๕๖๗ พระกัมมัฏ
ฐานทั้ง ๓ องค์ปฏิบัติตามพระวินัยเคร่งครัด เช่นเดียวกับที่ปฏิบัติอยู่ใน
ประเทศไทย เช่น รับประทานอาหารมื้อเดียวในวันหนึ่งๆ และฉัน
ในบาตร

ฆราวาสทั้งชาวอังกฤษและชาวไทยที่อยู่ในกรุงลอนดอน ต่างก็มา
ใส่บาตรกันอย่างปลื้มปีติด้วยศรัทธาททุกวัน ในเวลา ๙.๐๐ น. มีลูกศิษย์
หนุ่มๆ ๒ คน เป็นชาวอังกฤษ คนหนึ่งเคยไปบวชเป็นเณรที่วัดบวรนิเวศ
วิหาร กรุงเทพฯ แล้วไปฝึกปฏิบัติธรรม ณ วัดป่าบ้านตาด อยู่กับท่าน
อาจารย์พระมหาบัวมาก่อน อีกคนหนึ่งเป็นนักศึกษาชาวอังกฤษ ซึ่งมา
ฝึกปฏิบัติธรรม ณ ธัมมปทีปวิหารแห่งนี้อยู่ ลูกศิษย์หนุ่มทั้งสองจึงปฏิบัติ
พระสงฆ์ได้อย่างเรียบร้อย คล่องแคล่ว งดงาม คนไทยได้เห็นแล้วชมเชย
กันมาก

เช้าวันนี้ก็เหมือนกับทุกๆ วัน คือเมื่อฆราวาสใส่บาตรแล้วก็นั่งอยู่
รอบๆ ห้อง ชาวอังกฤษนั่งนิ่งทำสมาธิในระหว่างพระฉันจังหัน คนไทย

โดยมากเพิ่งมาพบรู้จักกันบ้าง มีกิจธุระต้องปรึกษากันในเรื่องอำนาจ ความสะดวกแก่พระสงฆ์ ในตอนที่ส่งท่านกลับประเทศไทยแต่ลำพัง บ้าง ทั้งนี้เพราะ ศจ.นพ. อวย เกตุสิงห์ ศิษย์ไทยที่มาด้วยคนหนึ่งจะต้อง เดินทางไปประชุมยังประเทศเยอรมันต่อไป และ ม.ร.ว. หญิง เสริมศรี เกษมศรี ศิษย์อีกคนหนึ่งจะต้องเดินทางไปสหรัฐอเมริกาต่อไป ดังนั้น ท่านอาจารย์จึงปรารภให้คนไทยสนทนากันได้ตามอัธยาศัย

วันนี้สุภาพสตรีชาวอังกฤษคนหนึ่งมาใส่บาตรแล้วก็นั่งอยู่ข้าง ม.ร.ว.เสริมศรี ตลอดเวลา เพื่อฟังอธิบายว่าทำไมพระจึงทำอย่างนั้น อย่างนี้ และหาโอกาสที่จะเรียนถามอะไรท่านอาจารย์ด้วย

หลังจากพระสงฆ์ฉันอาหารแล้ว เช้าวันนี้ท่านอาจารย์พูดถึงวัตร ปฏิบัติของพระและฆราวาสที่เป็นศรัทธากดี หรือเป็นเพื่อนเก่าของพระ ภิกษุรูปใดก็ดี ว่าควรจะวางขอบเขตไว้ให้แนบเนียน อย่าประมาท มิฉะนั้น ทางฝ่ายพระภิกษุก็คลุกคลีกับฆราวาสเกินไป ฆราวาสก็เข้ามาคลุกคลีกับ พระภิกษุเกินไป ควรจะกำหนดเวลารับแขกและประเภทของกิจธุระที่ภิกษุ ฟังเกี่ยวข้องกับฆราวาส

เสริมศรีได้แปลเรื่องที่ท่านอาจารย์ปรารภกับพระภิกษุเป็นภาษาไทยนั้น ให้เพื่อนใหม่ชาวอังกฤษฟัง พอเขาฟังแล้วน้ำตาเขาไหลรากับ ร้องไห้ เขาบอกว่า “ท่านอาจารย์ตอบเขาเร็วเกินไป ตั้งแต่ตี ๔ มาแล้ว เขาสงสัยอะไร ท่านตอบเรื่อยๆ จนแม้เรื่องยากๆ ที่เขาเพิ่งนึกขึ้นใน ระหว่างที่เดินทางโดยรถไฟจากบ้านมาธัมมปทีปวิหาร ท่านก็ตอบทันที อีกแล้ว ความคิดที่เพิ่งเกิดนี้มีว่า เขาเป็นคนหนึ่งที่มาฝึกสมาธิ ณ ธัมม ปทีปวิหารนั้น ตั้งแต่ ๑๒ ปีที่ล่วงมาแล้ว เขาวิตกว่าพระภิกษุที่มาอยู่ ณ

วิหารนี้มักจะติดต่อกับฆราวาสจนไม่มีขอบเขต จึงได้มีอันเป็น อยู่ไม่ยึด ด้วยประการต่างๆ โจษานิกถามขึ้นมาว่า จะมีวิธีใดที่จะให้ทั้งพระภิกษุ และฆราวาสต่างวางขอบเขตการพบปะสังสรรค์กัน ให้เป็นทางป้องกันมิให้พระต้องสึกออกไป บัดนี้ยังไม่มีภิกษุอยู่ประจำ ณ รัชมณฑปวิหารเลย ทั้งๆ ที่วิหารนี้มีพร้อมทั้งกุฏิและทุนทรัพย์ที่จะบำรุงพระสงฆ์ได้

คำถาม - คำตอบ

ครั้นถึงตอนที่ท่านอาจารย์เปิดโอกาสให้ฆราวาสถามปัญหาส่วนตัว ได้ สุภาพสตรีอังกฤษผู้นี้จึงขอให้เสริมศรีแปลถวาย

ถ.๑-ญ.๑ เมื่อเวลาตี ๔ ของเช้าวันนี้ เขาอยู่ที่บ้าน ได้ยินเสียงท่านอาจารย์พูดด้วย เขาไม่รู้คำพูด เขาลุกขึ้นดูก็ไม่เห็นใคร ต่อมาเขาคิดถามท่านแล้วมานั่งดูกระจก แต่ไม่เห็นตัวเอง กลับได้ความรู้สึกเหมือนท่านอาจารย์ตอบเขาเป็นความว่า ไม่ควรคิดเรื่องนี้ ไม่ควรคิดเรื่องนี้ แล้วทุกสิ่งจะเรียบร้อยเอง และเมื่อนั่งในรถไฟเขาก็คิดคำถามขึ้น ซึ่งเมื่อตะกี้นี้เสริมศรีได้แปลคำปรารภของท่านอาจารย์ให้ฟังแล้วเขาน้ำตาไหลพราก รู้สึกว่าท่านอาจารย์ตอบเขาเร็วมาก

ตอบ น้ำตานัน้นออกได้ในกรณีต่างๆ เช่น โดนคว้นไฟ ดีใจ เสียใจ สำคัญที่น้ำใจ

ถ.๒-ญ.๑ เมื่อคำวานนี้ ตอนแรกท่านอาจารย์เทศน์อย่างเอาจริงเอาจัง เขาก็รู้สึกจริงจังมาก เขายินดีที่ได้เรียนรู้เรื่องสำคัญ ตั้งใจรับปฏิบัติ

ต่อมาท่านอาจารย์เล่าเรื่องตลก คลายความตึงเครียดลง เขาก็ค่อยๆ คลายความตึงเครียดลง เลยรู้สึกว่าท่านอาจารย์กำลังยกเรื่องตลกนั้น ขึ้นมาเตือนเขา เขาเลยรู้สึกสบายใจขึ้นว่า ท่านอาจารย์สนใจและ เมตตาช่วยระวังจิตของเขา

ตอบ (ท่านอาจารย์นี่ มีได้ตอบเขาตอนนี้ แต่บอกเสริมศรีตอนหลังว่า ท่านเจตนาทำเพื่อผลอันนี้จริงๆ)

ถ.๓-ญ.๒ ได้ทำอานาปานสติ เวลาลมออกก็รู้ เข้าก็รู้ ได้พบว่าจิตสงบ ไม่ได้ มันรู้สึกคล้ายๆ จะเข้าประตูแล้วไม่เข้า

ตอบ ถ้าตามลมเข้า ตามลมออก ก็ทำให้ผลเป็นเช่นนั้น ควรจะกำหนด จุดที่รู้สึกชัดที่สุดแห่งเดียวว่าลมเข้าหรือออกก็ผ่านจุดนั้น ทำเช่นนี้ จะไม่รู้สึกเหมือนจะเข้าประตู จะออกประตูอย่างที่ว่านั้น

ถ.๔-ญ.๓ จิตของดิฉันกับ ญ.๑เหมือนกัน คือเป็นห่วงเป็นใยคนอื่น ยากที่จะจับจิตของตนเองให้อยู่ที่เดียว จะให้สงบจะควรแก้ไขอย่างไร?

ตอบ เวลาที่จิตออกไปที่อื่น เวลาเจ้าของรู้เช่นนั้นมันก็ดับ แล้วจิตก็ตั้ง ขึ้นใหม่อีก พอจะออกไปอีกเราก็รู้ มันก็ดับ เราก็เรียกมันเข้าที่ ทำงานตามที่เรากำหนดไว้ ทำบ่อยๆ เข้ามันก็ยอมอยู่ที่และสงบได้

ปิดประชุมรอบเช้า เวลา ๑๐.๓๐ น.

เริ่มประชุมฟังธรรมในตอนเย็นเวลา ๑๘.๔๐ น.

ตอนแรกท่านอาจารย์สนทนากับคนไทยที่มา ถึงพวกหากินกับศาสนา เช่น นำรูปพระอาจารย์ต่างๆ ไปทำจำหน่ายกัน แล้วท่านจึงเริ่มอธิบายธรรมเพื่อให้ท่านปัญญาฯ แปลให้พุทธศาสนิกชนชาวอังกฤษฟังต่อไป ดังต่อไปนี้

ท่านอาจารย์ “เมื่อก็ได้พูดกันถึงเรื่องการทำลายพระศาสนา โดยมีเจตนาหรือไม่ก็ตาม สิ่งที่เกิดผลด่าข่มผิดเสมอไป แต่เป็นของที่เป็นกันมาแล้ว เกิดจากของจริงของปลอม ของแท้ ของเทียม ช้างนอก ช้างในนี้แหละ

ที่จริงมันก็เกิดขึ้นภายในใจดวงเดียวกัน ความปลอมณะมีอยู่มากในใจของเราแต่ละท่านๆ รวมทั้งผู้แสดงอยู่ ณ บัดนี้ด้วย ที่เคยเป็นมาและเคยทราบเรื่องของตน เนื่องจากการสำเนียงกอบรม หรือการศึกษาภาวะความเป็นของจิตเสมอมา จึงพอทราบได้ว่าสิ่งใดปลอม สิ่งใดจริง

ส่วนมากมีแต่ของปลอมๆ ทั้งนั้น ประจักษ์ให้เราหลงไปตาม โดยไม่รู้ตัวเลยว่าสิ่งนั้นเป็นของจอมปลอม แต่เข้าใจว่าเป็นของจริงล้วนๆ จึงเชื่อตาม โดยไม่มีปฏิภิกิริยาอะไรเป็นเครื่องต้านทานหรือพิสูจน์ความคิดประเภทนั้นๆ บ้างเลย เช่น เรานั่งภาวนาในขณะที่ ๓ วินาทีแรก รู้สึกว่า

จะจริง เราจะกำหนด พุทโธๆๆ ก็รู้สึกว่าเป็นพุทโธจริงๆ พอ ๔ วินาที ๕ วินาทีหลังไป จนกระทั่งถึง ๑ นาที ของปลอมทั้งหลายเริ่มหลังไหลขึ้นจากจิตเรื่อย ออกลูกออกเต้าออกหลานออกเหลน แดกแขนงแผ่กระจาย ออกไปมีแต่ของปลอม คำว่าพุทโธ เลยไม่ทราบหายไปไหน เหลือแต่เรื่องอารมณ์ที่เคยคิดเคยปรุง เคยหลอกลวงตนเองมาแล้วนั้นแหละ เป็นเครื่องจุดลากเอาไปโดยไม่รู้สีกตัว แล้วคล้อยตามไปด้วย เคลิ้มตามเขาไปด้วย เพลินไปอย่างสุดๆ ร้อนๆ เพลินไปกับเจ้าของปลอมนั้นๆ

พุทโธก็หาย อานาปานสติก็เจียบ ทั้งๆ ที่หายใจอยู่ แต่ก็เจียบๆ ในความจดจ่อ เจียบในทางกำหนดจดจ่อด้วยความตั้งใจด้วยความมีสติ สติง เลยหายเจียบไปตามๆ กัน พอระลึกขึ้นมาได้ก็ว่า เราภาวนามากี่ นานพอสมควร ไม่เห็นปรากฏผลอย่างไรขึ้นบ้างเลย มันเป็นเพราะเหตุไร ความคิดขึ้นมาเช่นนี้รู้สึกว่าจะถูกต้อง แต่แล้วกลับผิดไปอีก คือที่คิดขึ้นมาอย่างนั้นเหมือนว่าจะเห็นโทษของตัว แต่ไม่ได้คิด เราก็ไม่ได้ภาวนา เพื่อให้ได้ผลอย่างนี้นี่นา เราภาวนาให้ได้ผลแบบอะไรไม่ทราบต่างหาก เป็นความสะอิดใจว่าน่าจะได้สติ ครั้นแล้วกลับเป็นอย่างนั้นอีก ว่าเรานั่งนานแล้ว เอ้า พักเสียหน่อยเถอะ ตื่นขึ้นมาแล้วจะเอาใหญ่ละคราวนี้ แต่ มันไม่หลับสักหน่อยนี่นะ ไม่หลับสักงีบ

พอหลับแล้วมันไปใหญ่เลยจนกระทั่งตะวันโผล่ขึ้นฟ้า ตื่นขึ้นมา โอ แล้วกัน วันหลังเอาใหม่ มันก็โกหกเรื่อยๆ วันหลังก็เริ่มเอา ๓ วินาทีแรก อีก ๔ วินาทีหลังๆ ไปก็เหลวไปเรื่อยๆ นี่คือพวกจอมปลอม นอกจากนั้นยัง ทำลายตนเองว่า นี่เราภาวนามากี่นานแล้ว ก็ไม่เห็นได้ความดีความดีอะไร เราจะภาวนาไปหาอะไร เราเป็นคนอภิปวาสนา มีบุญน้อยวาสนา น้อย ไม่สมควรแก่กรรมแก่กรรมของพระพุทธเจ้ามากกว่า ทำไปก็ไม่เกิด

ประโยชน์อะไร เสียเวลาลำเวลาไปเปล่าๆ หยุดเสียดีกว่า โดยไม่ได้คำนึงเลยว่าจะหยุดไปนั้นจะดีกว่าจริงๆ หรือ หยุดภาวนาดีจริงหรือ ถ้าดีจริงคนทั้งโลกที่ไม่ได้ภาวนาเลยก็น่าจะดีกันทั้งโลกไปนานแล้ว ถ้าเราย้อนคิดอีกว่า หยุดแล้วจะดีกว่าภาวนาได้อย่างไร เราทำอยู่แล้วยังไม่ได้เรื่อง ถ้าเราหยุดแล้วมันจะดีกว่าที่ตรงไหน มันไม่ได้เรื่องมาจากไหน? ก็จากเรานั้นเอง มันต้มเราเรื่อยๆ ปลอมนอก ปลอมในจิตอยู่โดยดี

ปลอมอะไรก็ตาม สำคัญที่ปลอมในตัวเอง หลอกตัวเองนี่เป็นสำคัญมาก ควรจะได้พิจารณาพิจารณากัน เราทุกๆ ท่านได้โดนต้มโดนตุ๋น โดนหลอกหลวงมาพอแล้ว หัวใจเจ้าของหลอกหลวงเจ้าของนั้นแล โดยไม่ทราบว่าเป็นเจ้าของหลอกหลวงเจ้าของ ที่ยกขึ้นมาเล็กน้อยนี้ก็พอจะทราบได้ว่าถูกฝ่ายต่ำหลอกหลวงเราไปมากน้อยเพียงไร เราอยากจะทำทราบว่า ๓-๔ วินาทีแรกมันดี แต่ ๓-๔ วินาทีหลังมันไม่ดี ก็ตั้งสติเข้าอีก ชยับเข้าไปอีกเรื่อยๆ ต่อมามันก็ทราบขณะที่จิตจะแสดงอะไรออกมาเป็นฝ่ายไม่ดี ฝ่ายผิดจากเจตนาความมุ่งหมายของเรา เราจะเริ่มทราบ เริ่มทราบก็เริ่มตั้งสติ ตั้งจิตใหม่ ทราบเข้าไปเรื่อยๆ ต่อไปก็ทราบเรื่อยๆ เราถึงจะทราบความเหลวไหลและทราบความไม่เป็นผลของจิตตามความต้องการของเรา ว่าไม่เป็นผลเพราะเหตุนี้เอง

พอได้ตั้งใจกันเอาจริงเอาจ้อย่างนั้น พวกปลอมมันก็ยอมเหมือนกันนะ คือพวกนี้คอยพยายามเอาตอนเวลาเราเพลอ ถ้าเราตั้งหน้าตั้งตาตั้งทางเขาก็หมอบ แต่คำว่าหมอบนี่ย่าเข้าใจว่าเขาหมอบนอนเหมือนเรานะ เขาหมอบจ้อง พอจะทำให้ได้ทีไร เขาก็ทำทันที ตะครุบเราไว้มากกว่าแมวตะครุบหนูเสียอีก แล้วก็หายเงิบ เขาคอยตบตอยทุบตีเวลาเราเพลอ ถ้าไม่เพลอเขาก็ไม่ทำ ตอนที่เราได้ใจว่าเราไม่เพลอนั้นแหละเป็น

เวลาที่เขาได้ใจ นั้นแน่จะถูกตัมกันอยู่เรื่อยๆ คงจะมีกันทุกราย อาจารย์ผู้แสดงอยู่เวลานี้ก็เคยเป็นมาแล้ว เพราะฉะนั้นจึงต้องหาวิธีการหาสถานที่สำคัญๆ เพื่อตัดสันดานเจ้าของ ช่วยทำความเพียร อีกหลายด้านหลายทาง ตามที่ได้เขียนมาแล้วในประวัติท่านพระอาจารย์มั่น หรือในปฏิปทาพระกัมมภูฐานสายท่านอาจารย์มั่น หรือในที่เรียกว่า “Forest Dhamma ธรรมะป่า”

แต่พระไม่เหมือนฆราวาส ไปอยู่ที่ไหนก็สะดวกสบาย สถานที่ที่จะบำเพ็ญก็สะดวกสบาย เพราะมีหน้าที่อันเดียว เช่น ที่เข้าไปอยู่ตามป่าตามเขา สถานที่นั้นากแล้ว เพราะสถานที่นั้นมีจริงๆ เรื่องสัตว์ร้ายต่างๆ เช่น เสือ หมี งู เป็นต้น เวลาไปอยู่ในสถานที่เช่นนั้นความรู้สึกของเราจะเปลี่ยนแปลง เช่น ความซึ่เกียจในการประกอบความเพียรนี้ก็ลดลงไปเป็นลำดับ ความซึ่เกียจมีน้อย พอเข้าไปถึงตาจนจริงๆ ความซึ่เกียจหายไปหมด ไม่ทราบว่ามีหายไปไหน เหลือแต่ความจนตรอกจนมุม สติมาเองทีเดียว เวลาตั้งหน้าตั้งตาบำเพ็ญความพากเพียร เหงื่อมันมาจากไหน เหงื่อมาเพราะความกลัวตายบังคับมันออกมา ตอนนั้นสติดี ดีไม่ดี เสื่อมันกระหึ่มๆ อยู่ข้างๆ ทางจงกรมด้วยซ้ำ นี่เคยโดนมาแล้ว ไม่ใช่มาคุยเฉยๆ เคยโดนมาไม่รู้กี่ครั้ง เสื่อกระหึ่มอยู่ข้างที่อยู่ ไม่ใช่เสื่อธรรมดาเสียด้วย แต่เป็นเสื่อใหญ่ เสื่อโคร่ง ขณะนั้นปรากฏว่าผมบนศีรษะปลิวขึ้นไปบนเมฆเสียหมด ไม่ทราบว่าเป็นอย่างไร ตัวสันทั้งที่ไม่หนาว

แต่จิตไม่ยอมถอย หมุนตัวลงไปนี่ (ท่านซึ่ที่หัวใจ) จะเป็นจะตายเวลานี้เราได้มอบถวายพระพุทธเจ้าแล้ว เวลานี้มีพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์เท่านั้น ที่จะรักษาจิตใจของเราไว้ได้ หากว่าจะถึงกาลจริงๆ แล้ว จิตของเราก็ไม่เพลา เราได้มอบจิตของเราไว้ที่พระพุทธเจ้า พระ

ธรรม พระสงฆ์ ทุกประการแล้ว จะไปเวลาใดเราก็พร้อมแล้วที่จะไป อยู่ก็ขอให้มึลตีสตัง อย่าให้เสียท่าเสียที อะไรจะมาเอาไปกินก็มาเถิด แต่เราจะไม่ปล่อยวางเรื่องพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ จิตมอบเลย พอจิตมอบกับพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์แล้ว หมดอาลัย เรื่องอาลัยตายอยากในชีวิตจิตใจไม่มี ความรักความสงวนในร่างกายนี้นหมดไปเลย เหลือแต่จิตที่เแน่นต่ออรรถต่อธรรม ความกลัวหายหมดในขณะนั้น ความกลัวไม่มีเหลือเลย จิตรวมดิ่งลงสู่พระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ภายในใจหมด ไม่ปรากฏอะไรมารบกวนอีกเลยขณะนั้น

เมื่อจิตดิ่งลงแล้ว เป็นพลังเต็มที่แล้ว ความกลัวหายหมด หลังจากนั้นไม่ว่าเสือจะร้องกระหึ่มๆ ขอให้เสือเดินมาเถิด เดินมาตรงหน้าเรา เราสามารถจะเดินเข้าไปลูบคลำหลังเสือได้อย่างสบายด้วยความเมตตา สงสาร ด้วยความเป็นมิตรอันเดียวกัน ด้วยความสนิทสนมกันว่าเป็นเพื่อนเกิดแก่เจ็บตายด้วยกัน ในความรู้สึกนั้นไม่ได้คิดแค้นใดหนึ่งว่าเสือนั้นเป็นอันตราย และจะทำอันตรายแก่ตนได้ในขณะเข้าไปลูบคลำหลังเขา เช่นนี้เป็นต้น มีแต่ความสนิทสนม ความอ่อนโยนด้วยเมตตาต่อเขา อย่างเดียวความกลัวจึงหาย

อุปายวิธีที่เราจะฝึกฝนทรมานจิตมีหลายด้านหลายทาง พอเราได้หลักดี ได้สิ่งเป็นเครื่องระลึกในเวลานี้แล้ว เวลาต่อไปเรานำหลักนี้แหละ ไปประพฤติปฏิบัติ ไปอยู่ในสถานที่เช่นไร เวลาจนตรอกจนมุม เรื่องที่เราเคยทำและเคยได้ผลมาแล้วจะวิ่งเข้าถึงกันทันที

การเพชฌัญญ์อันตราย หรือเพชฌัญญ์กับเหตุการณ์แต่ละครั้ง ถ้าเป็นนักต่อสู้แล้ว จะต้องได้คดีอันสำคัญๆ กับเหตุการณ์นั้นๆ ทุกครั้งไป

นอกจากว่าจะไปแหล่มีไปแหล่นั้น เอาแน่ไม่ได้ เดี่ยวเป็นบ้าไปเพราะจิตไม่แน่นอน ไม่วางลงเป็นหลักเป็นเกณฑ์ จะมอบกับสิ่งใดก็ไม่ยอมมอบ ลังเลสงสัย อาจเป็นบ้าก็ได้ ถ้าจิตได้มอบลงไปจริงๆ แล้ว ไม่มีอะไรที่จะมีอำนาจเหนือจิตกับกรรมที่เข้าสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันไปได้ และแน่ใจด้วยว่าในเวลานั้นไม่มีอะไรที่จะสามารถทำอันตรายเราได้เลย ไม่ว่าจะเป็สัตว์เลื้อหรืออะไร ที่จะทำอันตรายเราได้ในโลกนี้ ไม่ได้กลัวอะไรทั้งสิ้นในบรรดาสิ่งที่เคยเป็นภัยและเคยกลัวมาแล้ว ฉะนั้นจิตกับกรรมเมื่อได้เข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันแล้ว จึงมีอำนาจมากเหนือสิ่งใดๆ ในโลก เพราะเหตุนี้กรรมจึงเหนือโลกทั้งสาม

อำนาจของจิต รู้สึกว่าเหนืออะไรทั้งหมดในโลกนี้ นี่เป็นอุบายวิธีฝึกกรรมานความจอมปลอมของตน อันเกี่ยวกับที่มันเคยจอมปลอมอยู่ภายในจิต ถ้าอยู่ตามลำพัง ไม่เข้าไปในสถานที่จนตรอกจนมุม มันก็ขำยี้เราแหล่หมด พอเข้าที่จนตรอกจนมุม เราก็ขำยี้มันเหมือนกัน แต่ส่วนมากมีแต่มันขำยี้เรา เราไม่ได้ขำยี้มัน ถ้าเราได้ขำยี้มันสักหนหนึ่ง ก็คุยกันจนปากเป็ยก คุยตั้งปีก็ไม่จบ จนกระทั่งตายก็ไม่จบ เวลามันขำยี้เราจนราบ เราไม่เคยพูดเลย มนุษย์เรานี้ก็อวดเก่งเกินปนะ มันเป็นอย่างนั้นจริงๆ คือ เวลาธรรมเข้าถึงใจเพราะการทรมานเช่นนั้น เราจึงพูดได้อย่างเต็มปาก เพราะความรู้เห็นอย่างถึงใจในขณะนั้นที่เราได้ฝึกฝนอบรมเต็มที่ เราได้มอบชีวิตจิตใจกับอรรถกับธรรม กับเหตุการณ์ต่างๆ อย่างเต็มใจแล้ว ผลมันถึงใจจริงๆ ขณะก็ชนะอย่างเห็นได้ชัดเจน ผลแห่งความชนะเป็นอย่างไรบ้าง ก็แสดงความอัศจรรย์อย่างถึงใจเหมือนกัน เหตุใดจะลืมได้ ลืมไม่ได้จนกระทั่งวันตาย

วันนี้อธิบายเพียงเท่านี้ก่อน ต่อไปมีอะไรค่อยพูดกัน”
(ยุคิในตอนทีหนึ่ง)

(หลังจากแปลแล้ว เมือทีประชุมหนึ่งเจียบสงบ ไม่มีผู้ใดตั้งคำถามอันใด
ท่านอาจารย์จึงได้อธิบายธรรมต่อไปดังนี้)

“จิต ถ้ายังไม่เห็นอะไรจากตัวเองในเวลาจำเป็นแล้ว ก็ยังไม่เห็น
ความสำคัญของตัว ก็จะมีหวังพึ่งผู้อื่นไปเรื่อยๆ ในธรรมทีท่านว่า “อตตา
หิ อตตโน นาโถ” คือ ตนเป็นที่พึ่งของตน ก็ยังไม่สนิทใจ ต่อเมือได้ไปเจอ
เหตุการณ์ทีสามารถแก้ไขได้โดยลำพังเราเอง จนเหตุการณ์นั้นลุล่วงไปได้
ด้วยความมีชัย เราจึงจะเชื่อในธรรมบททีว่า “อตตา หิ อตตโน นาโถ”
อย่างฝังใจจริงๆ

จิตทีได้รู้ได้เห็นความจริงในขณะที่จนตรอก เช่น ทุกขเวทนา
ครอบงำในขณะที่เราเป็นไข้หรือนั่งนาน หรือไปเจอเหตุการณ์อะไรก็ตาม
เป็นลิ่งรุนแรงอาจถึงกับชีวิตก็ได้ ถ้าเป็นนักต่อสู้จริงๆ จิตหมุนรอบตัว
ไม่คิดเพื่อหวังอะไรจากลิ่งภายนอกแล้ว นั้นละจิตจะได้เห็นความสำคัญ
ของตนแต่ละครั้งๆ เป็นลิ่งทีอัศจรรย์มาก ถ้าได้เคยผ่านลิ่งเหล่านั้นมาแล้ว
ย่อมไม่มีความวิตกวิจารณ์ถึงความเป็นอยู่ ความตายไป ทุกขเวทนา
จะเกิดขึ้นด้วยอาการใดบ้าง หรือเกิดด้วยวิธีใดบ้าง เราจะต่อสู้กับ
ทุกขเวทนาได้หรือไม่ หรือตายแล้วเราจะไปเกิดทีไหน ความกลัวว่าเรา
จะเสียชีวิตเสียชีวิตเมื่อทุกขเวทนาครอบงำจิตใจ จิตถึงกับไม่ได้สติประคอง
ใจเราเป็นอย่างไร เรื่องทำนองนี้จะไม่มีการจิตเลย คือเวลาถึงความจำเป็น
อย่างนั้น จิตและสติจะวิ่งเข้าหากันทันทีเพื่อเข้าสู่แนวรบ ว่าอย่างนั้น
เถอะ เพราะมันเคยรบมาแล้วเคยชนะมาแล้ว

พอจวนแจจจริง ๆ สถิตกับปัญญาจะวิ่งเข้าหากัน เมื่อมีเหตุการณ์
อย่างนี้ สถิตปัญญาจะวิ่งเข้าประสานกัน จะไม่ยอมหนี ไม่ยอมถอย แต่
จะหมุ่นตัวเข้าสู่เหตุการณ์ทันที ในเรื่องนี้เป็นกับตายนั้นไม่ยอมเป็นทาส
นอกจากจะให้ความจริงในเหตุการณ์ที่กำลังปรากฏอยู่กับจิตนี้เท่านั้น
เพราะความเชื่อธรรม เชื่อตัวเอง เชื่อธรรมตรงนี้แลจะเชื่อตรงไหน
ตำรับตำราท่านได้พูดไว้โดยถูกต้อง แต่ความจริงคือธรรมภายในใจยังไม่
ปรากฏก็ไม่มีอะไรเป็นเครื่องยืนยัน เป็นสักขีพยาน ให้เป็นความมั่นใจขึ้น
มาได้ พอใจกับเหตุการณ์ได้ประสพกันเข้า และารู้ได้เห็นกันอย่างถนัด
ชัดเจนแล้ว กับธรรมที่ท่านแสดงไว้ในตำรับตำรา ก็ไม่มีอะไรขัดกัน

นักปราชญ์ทั้งหลายเวลาท่านจำเป็นจริง ๆ ท่านจึงไม่ค่อยจะชอบ
อยู่ในที่เกื่อนกล่นวุ่นวาย ท่านชอบหาที่ที่เหมาะสมของท่าน ให้สมกับที่
ท่านเคยได้เหตุได้ผลอย่างนั้นมาในสถานที่เปลี่ยว ๆ หรือสถานที่โดดเดี่ยว
เปลี่ยวกายเปลี่ยวใจ

พวกเราไม่เป็นอย่างนั้น พอเริ่มไม่สบายละก็ “โ๊ย๊ ลูกอยู่ที่ไหน?
หลานอยู่ที่ไหน นี่ลูกไม่ดูแล หลานไม่เหลียวแล หนีไปไหนกัน ญาติมิตร
หายไปไหนหมด อะไร ๆ ก็ไม่ดีไปหมด ทอดอาลัยกับเราไปหมด ใครก็
รังเกียจเรา ไม่มีใครเห็นอกเห็นใจเรา ทุกข์จะเป็นจะตายก็ไม่มีใครเหลียว
แล” จิตก็ยุ่งกันไปใหญ่ หาหลักยึดเพื่อลดหย่อนผ่อนคลายด้วยตัวเองไม่
ได้เลย “พัวแต่ก่อนที่อยู่ด้วยกันก็ดี เวลาเราจะตายเข้าจริง ๆ ไม่เห็นมา
มองหน้าบ้างเลย พัวก็ไม่ดี ลูกก็ไม่ดี หลานก็ไม่ดี ไม่ดีไปหมด” เพราะ
ความไม่ดีภายในใจจึงเอาความสกปรกภายในใจไปเที่ยวवादไปข้างนอกให้
สกปรกไปหมด

เพราะน้ำสกปรกภายในใจคือความกลัวตาย ความไม่เป็นท่าของตัวเรานี่แหละ เทียวสาดคนอื่นให้พลอยไม่สบายไปด้วย นี่คือการไม่มีอะไรเป็นหลักใจ คำว่า “อตุตา หิ อตุตโน นาโถ” ไม่คำนิ่ง มีแต่หวังพึ่งผู้อื่นถ่ายเดียว เกิดมาเราก็จึงผู้อื่นมานานแล้ว ใครเกิดมาก็ต้องเคยพึ่งผู้อื่นมาก่อนทั้งนั้น พึ่งพ่อพึ่งแม่ พึ่งพี่เลี้ยงใครต่อใคร พึ่งครูพึ่งอาจารย์เรื่อยมา แล้วสุดท้ายเรายังจะพึ่งคนอื่นอีกจนกระทั่งถึงวันตาย ไม่คำนิ่งว่าจะพึ่งตนเองแม้แต่นิดหนึ่ง เรื่องมันจึงลำบาก และลำบากไปกระทั่งวันตาย ตั้งหลักตั้งฐานภายในใจไม่ได้เลย

พระพุทธเจ้าท่านสอนให้พึ่งตนเอง “อตุตา หิ อตุตโน นาโถ” พึ่งคนอื่นก็พึ่งมาพอสมควรแล้ว เอาผลประโยชน์จากคนอื่นมาพอเป็นพลังสำหรับตน เพื่อทำความพึ่งตนเองในวาระต่อไป นั่นเป็นหลักสำคัญที่ชาวพุทธควรคำนึงเสมอ กิจกรรมอะไรพ่อแม่ก็สอน ครูอาจารย์ก็สอน พระพุทธพระธรรม พระสงฆ์ ท่านก็สอน ควรเอาวิธีการจากความรู้ความเข้าใจที่เราได้เล่าเรียนศึกษามาประกอบกันเป็นองค์ความเพียรเพื่อช่วยตนเองได้ เมื่อเราเห็นความสำคัญในตัวเราแล้ว อย่างอื่นไม่สำคัญ มันปล่อยไปหมด นั่นแหละ จิตของผู้ได้รับการอบรม เวลาเข้าตาจนจริงๆ แล้วมันจะสลัดหมด จะเป็นญาติมิตรเพื่อนฝูง ใครต่อใครก็ตาม ไม่อยากให้มายุ่งเลย เราจะทำหน้าที่เฉพาะนี้เท่านั้น ให้จิตหมุ่นตัวลงไปเลย เพราะไม่มีอาลัยอาวรณ์อะไรในโลกนี้

ดินน้ำลมไฟเราก็จึงพิจารณาได้ชัดเจนแล้ว มันเป็นดินเป็นน้ำเป็นลมเป็นไฟ แม้แต่ผสมกันอยู่มันก็คือส่วนผสมของดินน้ำลมไฟนั่นเอง เราให้ชื่อมันว่า เป็นกาย เป็นเรา เป็นของเรา ว่ามันเป็นนั่น เป็นนี่ ไม่มีสิ้น

สุด แต่ธรรมชาติมันไม่ได้เป็น ถึงคราวมันจะตายมันก็ไม่ใช่ มันจะตาย
ท่าเดียว มันจะแตกท่าเดียว สติปัญญาที่เราได้เคยอบรมมา แยกธาตุ
แยกชั้นก็ไว้อย่างชัดเจน ทุกสิ่งทุกอย่างพิจารณาลงในความจริงหมดแล้ว
จิตก็จริง ธาตุก็จริง เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ หรืออะไรก็จริง
จริงทุกสิ่งทุกอย่าง ไม่มีเรื่องยุ่ง ผ่านไปได้สบายๆ เป็น สุขโต ไป
อย่างดี ไม่มีเรื่องราวยุ่งเหยิงวุ่นวาย ไม่ก่อความทุกข์ลำบากให้ตนและผู้
อื่น แสนสุขแสนสบาย ตายแล้วไม่ต้อง กุสลา ธมฺมา อกุสลา ธมฺมา
ไปนิมนต์พระมาอยู่ไป ว่าอย่างนั้นแหละ ขรัวตาบัว วัดป่าบ้านตาด พุด
อย่างนี้พุดอย่างแน่ใจ

ตัดลินใจนะ เราเคยพุดเสมอ เคยเทศน์สอนญาติสอนโยม นี่เรา
สร้างตนอบรมตนมา เรบวชมาก็พรรษาแล้ว เราก็งงสร้างแต่ กุสลา ธม
มา พยายามสร้างกุศล ใครอยากได้ กุสลา ธมฺมา ให้สร้างเอา เวลาตาย
ไปแล้ว ผู้ยังอยู่ไปเที่ยวกว้านเอาพระมาให้บุญ กุสลา ธมฺมา ไล่พระเข้า
ตามป่าตามรกยุ่งกันไปหมด เราไม่อยากจะเป็นอย่างนั้น ได้ กุสลา ความ
ฉลาดใสในจิตใจ กุสลาแปลว่าความฉลาดนี้ จงหาเอาให้พอ อุบายที่จะ
ทำความสุขความสบายแก่ตน ให้พยายามทำกันเสียแต่บัดนี้ เวลาตาย
แล้วไปนิมนต์พระมา กุสลา ธมฺมา ให้พระท่านมาอยู่ไปด้วย ไม่ดี ผิด
ความประสงค์ของศาสนาที่สั่งสอนคนให้ฉลาด หากความดีใสตนแต่เวลา
ที่ยังไม่ตาย เมื่อถึงกาลแล้วเป็น สุขโต ไปเลยอย่างหายห่วง ถึงตอน
สุดท้ายแล้ว เวลาเราตาย คือ เวลาหลวงตาบัวตาย อย่าไปนิมนต์พระมา
ทำให้ยุ่งไปด้วยนะ หลวงตาบัว กุสลา ธมฺมา ตั้งแต่วันปฏิบัติมาจนกระทั่ง
ปานนี้ ถ้ายังจะโง่งอยู่อย่างสิ้นท่าแล้วก็ให้ตาย ล่มจมไปแต่หลวงตาบัวคน
เดียว อย่าให้คนอื่นมาโง่งไปด้วยอีกเลย พุดตรงๆ อย่างนี้แหละ พุดกับลูก

ศิษย์ลูกลูกา และเป็นความจริงอย่างนั้นด้วย เราไม่เคยวิตกวิจารณ์กับอะไร
ถึงเวลาปล่อยแล้วก็ปล่อยอย่างสนุก ตายอย่างสบายหายห่วงไปเลย

โลกทั้งหลายกอดธาตูกอดขันธ์ เวลาจะตายละก็ โอ๊ย เศร้าโศก
โศกา ช่างหน้า ช่างหลัง ไม่อยากให้ตาย ตัวจะตายแล้วก็อยากให้เป็น
อยู่ ถึงคราวจะตายแล้วก็ยังไม่ยอมจะไป ยุ่งไปหมด ไม่ให้มันเป็นเช่นว่านี้
พระพุทธเจ้าท่านจึงให้รู้ตามความเป็นจริง ถึงเวลาไปแล้วเหอ เอ้า ไปก็
ไป ถึงเวลาไม่ไปเหอ อยู่ก็อยู่ซิ มีน้ำส้ม น้ำหวานเอามาเวลามันยัง ฉันท
หมดนั่นแหละ เวลาจะตายอย่ามายุ่ง เวลานั้นจะปล่อย มันหนักเหลือ
เกิน “ภารา หเว ปณฺจกฺขนฺธา” นี้ปล่อยตามความจริงแล้ว ผ่านไปอย่าง
สบาย นั่นเต็มยศของนักปฏิบัติ พระพุทธเจ้าท่านเป็นอย่างนั้น สวาก
ท่านเป็นอย่างนั้น เราก็เดินตามร่องรอยของพระพุทธเจ้าแล้ว ไม่น่าจะ
เป็นอย่างอื่นไปได้เลย ต้องเป็นอย่างนั้นแน่ๆ ไม่สงสัย เอาละ เพียงเท่า
นี้ เทคนิเป็น ๒ กัณฑ์แล้วนะ

พรุ่งนี้ก็จะไม่ได้อยู่เสียแล้ว จะกลับเมืองไทย ให้คิดถึงพี่น้องทั้ง
หลายที่ได้มา เวลานี้ก็ตั้งใจมาจริงๆ เพราะเห็นแก่น้ำใจนี้แหละ อาจารย์
มาอังกฤษนี้ ไม่ได้มาเพื่ออำมิสอะไรทั้งหมด ไม่ว่าจะอยู่ในวัดเจ้าของ ไม่
ว่าจะไปในวัดใด ไปสถานที่ใดในเมืองไทย ไม่เคยมีจิตใจคิดไปเพื่ออำมิส
ว่าไปเพื่อวัตถุสิ่งของ เพื่อเงินเพื่อทอง เพื่อร่ำเพื่อรวย ไม่เคยมีในจิต
แต่ไปเพื่อจิตใจของประชาชน ให้เขาได้รับประโยชน์ แม้มาอังกฤษนี้ก็
มีความรู้สึกเต็มเปี่ยมภายในใจอย่างนั้นเหมือนกัน เรื่องน้ำใจเป็นสิ่งที่
มีน้ำหนักมากกว่าสิ่งใดทั้งหมด ถ้าน้ำใจดีแล้ว ทุกสิ่งทุกอย่างก็ดีไปตาม
ถ้าน้ำใจไม่ดีแล้ว เสียไปตามกันหมด ฉะนั้นมาเยี่ยมพี่น้องทั้งหลายชาว
อังกฤษเราที่ลอนดอน จึงมาด้วยน้ำใจ เวลาจะจากไปก็คิดถึงน้ำใจท่านทั้ง

หลาย หากว่าโอกาสวาสนาของเรายังมีเหลือมล้ากันอยู่ กาลเวลาผ่านไป
เราอาจจะผ่านไป หรือทางนี้อาจได้ผ่านไป คือไปเยี่ยมกันก็ได้ ทางโน้น
มาเยี่ยมก็ได้ เพราะโลกนี้มันกลม ใจของสัตว์โลกก็เป็นวัฏวนด้วยกิเลสทั้ง
หลาย พาให้เวียนเกิดเวียนตายไม่เลิกแล้วสักที จึงกรุณาพากันทำจิตให้
เป็นวิวิฎฐะเสีย จะแสนสบาย ไม่ต้องวกเวียน

การแสดงธรรมวันนี้ก็เห็นว่าพอดี ขอยุติ ท่านผู้ใดมีข้อข้องใจอะไร
จะปรึกษาปรารภก็ปรึกษาได้ สำหรับพรุ่งนี้ไม่มีเวลาแล้ว ตอนเช้าฉันแต่
เช้าแล้วก็ออกเดินทาง ท่านปัญญาฯ อธิบายต่อไปได้

การอธิบายธรรมตอนนี้ จบเวลา ๑๙.๒๕ น

คำถาม - คำตอบ

ถ.๑-ช.๑ ถ้าฝึกหัดปฏิบัติธรรม ก็รู้ว่าตนเองมีทุกข์อยู่เรื่อยๆ ผลจะเป็นอย่างไร?

ตอบ ปกติคนเราเห็นทุกข์ในเรื่องที่ตนลำบากมากๆ ส่วนที่เป็นความพอใจของตนก็เห็นว่าเป็นสุข พอมีการเปลี่ยนแปลงไปจากที่ตนพอใจก็เห็นว่านั่นเป็นความทุกข์ และไม่มีปัญญาแก้ทุกข์นั้น สุดท้ายก็นอนจมอยู่ด้วยกันโดยไม่สนใจหาทางออก เพราะการพยายามหาทางออกจากทุกข์ก็ถือว่าลำบาก จึงต้องยอมเอาทุกข์เป็นเพื่อนเสมอไป

การฝึกหัดปฏิบัติธรรม ให้รู้จักทุกข์ตามความเป็นจริง ใช้สติปัญญาพิจารณาฝึกจิตให้ถอดถอนกิเลสจนกระทั่งประสบรสของความสุขภายในจิต ย่อมเป็นการช่วยให้ได้พบความสุขแท้จริง และได้หลักยึดมั่นทางใจ ไม่ว่าจะกรณีจะเป็นเช่นใด

ถ.๒-ญ.๑ เมื่อภาวนาพุทโธจำเป็นต้องนั่งภาวนาไหม?

ตอบ ทำได้ทุกอิริยาบถ พระพุทธเจ้ามิได้สอนให้คนจนตรอกจนมุมในการต่อสู้กับสิ่งไม่ดีทั้งหลาย แต่สอนให้มีความฉลาดเพื่อช่วยชนะเสมอไป พวกเราจึงควรคิดหาช่องทางเพื่อความฉลาดและช่วยชนะ ตามท่านที่แสดงธรรมมาแล้วนั้น ๙๕ เปอร์เซนต์เป็นธรรมชาติป่า แสดงความสำคัญของจิตตภาวนา เพื่อช่วยให้จิตอยู่ในตัว อย่าปล่อยจิต

ออกไปข้างนอก สำหรับจิตที่มีนิสัยชอบออกข้างนอกนั้น การภาวนาพุทธโธวินีจะช่วยเหลือแก้ปัญหาได้มาก

สุภาพสตรีอ้วนที่มักมีคำถามท่านอาจารย์มากๆ ขอขอบคุณท่านอาจารย์เป็นอย่างสูงที่กรุณามาช่วยเหลือพวกเราให้ได้ความรู้ความเข้าใจอะไรยิ่งขึ้น

ตอบ เสียใจที่ไม่สามารถพูดภาษาอังกฤษให้ท่านเข้าใจโดยตรงได้ การพูดโดยมีผู้แปลนั้นย่อมทำให้น่าสนใจน้อยลงไปเป็นธรรมดา เพราะอาจไม่เต็มเม็ดเต็มหน่วยเหมือนที่อธิบายเป็นภาษาเดียวกัน

ปิดประชุม เวลา ๒๐.๐๐ น.

ธัมมะในลิตี

ใจเป็นสิ่งที่ทำให้มีนรก มีนอบ
ใจที่ตัดใจฝึกฝน ภาวนาไม่ลนลาน
ตายใจก็ไม่มีนรกเกิดตาม
เพื่อรพื่อ ธรรมอันประเสริฐ เมื่
ละทิ้งกิเลสอันดีสู้ สักว่า หอน
ลมที่ก่อทุกข์อันด้วยใจเลวอันดี
ใจไม่มีวันมลต์มลต์เลย

จากฉบับที่ ๑ ถึงฉบับที่ ๕๗
รวบรวมไว้โดย คุณเขียน ธัมมัญญู จังหวัดจันทบุรี

ฉบับที่ ๑

วัดโพธิ์สมภรณ์ อุดรธานี

๙ มีนาคม ๒๕๕๙

เรื่องพระไตรลักษณ์ย่อมมีประจักษ์อยู่ทั้งภายนอกและภายในจิต แม้เราจะพิจารณาเฉพาะจิต ก็ไม่ผิดจากสังขธรรม ไตรลักษณ์เป็นสังขธรรมด้วย มีอยู่ประจำจิตเราทุกท่านด้วย ข้อสำคัญก็คือให้รู้ด้วยปัญญาสังขารธรรมที่เกิด (ปรุง) ขึ้นจากจิตย่อมมีลักษณะเป็นสาม คือไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา อริยสังขลี รวมลงที่จิต ชั้นห้าเป็นอริยสังขด้วย เป็นไตรลักษณ์ด้วย ในบรรดาชั้นห้า ชั้นใดถูกจริต พึงพิจารณาชั้นนั้นให้มาก แม้เราตั้งความระวังสำรวมอยู่เฉพาะจิต ก็ไม่ผิดจากองค์มรรคอย่างที่ยอมทองแดงบอกว่าไม่ผิदनนั้นอาตมาก็เห็นด้วยฉะนั้นขอให้พยายามเป็นลำดับ คนเราถ้ามีความสงบแล้วก็มีความสุข ถ้าไม่มีความสงบแล้วก็ไม่มีสุข ดังนั้นเราควรรหาความสุขเพื่อเรา การพิจารณาก็เพื่อทำจิตให้สงบและเกิดปัญญาฉลาดสามารถเปลื้องตัวออกจากเครื่องผูกพัน การกำหนดเฉพาะจิตก็เพื่อความสงบของจิต เมื่อจิตสงบแล้วก็ค่อยเกิดปัญญาหาทางแก้ตน เหมือนบุคคลมีทุนทรัพย์แล้วก็จะเป็เหตุให้คิดค้าหากำไร เพื่อเปลื้องตนออกจากทุกข์ยากฉะนั้น เอวัง

บัว

การภาวนาโปรดได้พากันบำเพ็ญประจำวัน การจะพยายามแก้ทุกข์
ออกจากใจเป็นสิ่งสำคัญมาก และพึงทราบสมุฏฐานที่เกิดของทุกข์เสีย
ก่อน สมุฏฐานของทุกข์ท่านก็กล่าวว่า กิเลส สมุฏฐานของกิเลสก็คือ จิต
อีกเหมือนกัน (เป็นวิภูวน) ดังนั้นทุกข์จึงต้องมีที่จิตเป็นสำคัญ เมื่อฝึกฝน
อบรมให้กิเลสหมดไปจากจิตแล้ว จิตจึงหาทุกข์บีบคั้นไม่ได้ แม้จะทุกข์
ทางกาย ก็เป็นแต่สักว่ากิริยาของชั้นร้ ซึ่งยังอยู่จะต้องแสดงอาการตาม
หน้าที่ของเขา ความรู้ตามเป็นจริงของจิตที่ได้รู้รอบแล้วในชั้นร้ทั้งหลาย
ก็เป็นแต่เพียงรู้ความจริงของชั้นร้เท่านั้น หาได้ไปรับโทษยกคุณชั้นร้
แต่ประการใดไม่ เมื่อจิตไม่ไปคว้าเอาทุกข์ที่เกิดขึ้นในชั้นร้ ซึ่งเรียกว่า
ทุกข์เวทนาแล้ว ทุกข์ที่ปรากฏในชั้นร้ก็ไม่ซึมซาบถึงจิต จิตก็ไม่เป็นทุกข์
เดือดร้อนไปตาม ต่างก็ทำงานแลอยู่ตามความเป็นจริงของตน ไม่ระคน
ซึ่งกันและกัน เรียกว่าหมดทางน้ำไหลเข้าไหลออก ก็เลยกกลายเป็นน้ำนิ่ง
น้ำใสบริสุทธิ์ไป จิตที่หมดทางไหลเข้าไหลออกของกิเลส ก็กลายเป็นจิต
บริสุทธิ์ หมดความหวั่นไหวเช่นเดียวกับน้ำนั้น

ขอได้พากันบำเพ็ญตามกำลัง ชีวิตของเราทุกๆ คนในโลกจะอยู่
ก็ไม่กี่วัน เทียงแท้จะแตกดับอยู่แล้ว รีบชวนช่วยหาคุณงามความดีใน
เมื่อมีชีวิตอยู่ หาได้มากน้อยเป็นของเรา เมื่อมีคุณงามความดีซึ่งเราได้
สั่งสมไว้มากแล้ว หากว่าเราไม่สิ้นกิเลส ยังจะกลับมาเกิดในโลกอีก ก็
จะเป็นผู้ไม่ผิดหวังในสถานที่เกิดและสิ่งที่เราต้องประสงค์ บุญเป็นเครื่องแก้

ความขาดเงินบงพร่อง ความทุกข์ทรมาน ท่านต้องแก้เราได้แน่ๆ สิ่งที่จะให้สมหวังคือบุญนี้เอง ท่านผู้สมหวังได้ผ่านทุกข์พ้นไปแล้ว คือ พระพุทธเจ้าของเรา ท่านก็อาศัยบุญนี้เองเป็นคุณช่วยท่าน ผู้ที่จะให้สมหวังในกาลข้างหน้าก็บุญนี้เอง โปรดจำให้แม่น เพียรอย่าถอย ยังมีชีวิตอยู่ก็ไม่เสียท่า ตายไปแล้วก็ไม่เสียที จงทำดีให้มาก เอวัง.

บัว

๑ มิถุนายน ๒๕๕๙

เรื่องคุณโยมจวน หากท่านอุตสาห์พิจารณาค้นคว้าในกองชั้น ๕ เข้าให้มาก ก็จะทำให้โทษคุณมากขึ้นทีเดียว จุดใดปมใดซึ่งเป็นเครื่องขัดข้อง ในเมื่อเราพิจารณาชั้น ๕ เข้าให้มากแล้วต้องเห็นจุดเห็นปมนั้นแน่นอน การพิจารณาชั้น ๕ นี้พิสดารมาก ทั้งเป็นบ่อเกิดแห่งปัญญาวิชา อันเป็นเครื่องถอดถอนกิเลสด้วย คำว่าจุดว่าปมนั้นก็คือตัวกิเลสนั่นเอง เมื่อปัญญายังไม่ละเอียดพอๆ กับกิเลสชนิดนี้ ก็ยังมองไม่เห็นแก็ไม่ตก ถอนไม่ขึ้น กิเลสชนิดที่มองไม่เห็นนี้ก็เลยกลายเป็นภัยแก่ท่านเองอีกหลายภพหลายชาติ ถ้าจะคิดไปหน้าเดียว ไม่พิจารณาด้วยปัญญาให้ทั่วถึง ก็อาจสำคัญตุนว่าเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ก็ได้ ซึ่งเหมือนหนทางเดินที่เราเข้าใจว่าเป็นทางเตียนโดยถ่ายเดียว ก็ไม่ค่อยจะระวังอันตราย แต่ว่าเสียนหนามหรือเศษแก้วแตกอาจแทรกอยู่ในหนทางนั้นก็ได้ ในเมื่อเดินไปไม่ระวังก็ดำทำให้ได้รับความเจ็บปวดเดือดร้อนแก่ตัวเอง นี่โทษเกิดขึ้นเพราะความตายใจเกินไป ไม่มองด้วยสายตาให้ทั่วถึง อนึ่งจิตนี้เมื่ออยู่ตามธรรมดาของตนก็เป็นของละเอียดอยู่แล้ว เมื่อได้รับอบรมในทางที่ถูกยิ่งละเอียดขึ้นไป ส่วนกิเลสเล่าก็ละเอียดไปตามกัน อาศัยปัญญาเท่านั้นจะแก้กิเลสส่วนนี้ได้ ความสำคัญว่าอย่างนั้นอย่างนี้ อันนี้เป็นตัวสติปัญญาจะแก้กิเลสอย่างละเอียดไม่ได้ แก้ได้แต่ส่วนหยาบเท่านั้น

ดังนั้นท่านจึงสอนให้อบรมปัญญา การอบรมปัญญาก็ได้แก่การค้นคิดในชั้น ๕ เอาชั้น ๕ เป็นหินลับ ปัญญาก็กล้าสามารถตัดกิเลสอย่าง

ละเอียดได้ ก็พันทุกซั้ได้โดยไม่ต้องสำคัญตน เมื่อพอกแก่เหตุแก่ผลแล้ว คำว่า “อมตํ หรือวิสุททธิธรรม” ก็เป็นขึ้นเองโดยไม่ต้องเสกสรรหรือสำคัญใดๆ ใครๆ จะแต่งผลไม่ได้ แต่งได้แต่ตัวเหตุเท่านั้น

อนึ่งการพิจารณาชั้นที่ ๕ คือรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ก็คือการพิจารณาเรื่องความเกิดความดับของชั้นที่ ๕ นั้นเอง ทั้งที่เป็น ส่วนอดีต อนาคต และปัจจุบัน มีความเกิดความดับเป็นอันเดียวกัน พิจารณาให้เห็นเป็นของไม่น่าไว้วางใจหรืออนใจ ซึ่งเรียกว่าเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เหมือนกันหมด ต่อจากนั้นก็ทวนเข้ามาพิจารณาจิต ซึ่งเป็น ที่เกิดแห่งอารมณ์ทั้งหลายอีก ไม่อย่างนั้นก็จะกลายเป็นมหาโจร ผู้สังสม กิเลสไว้ในตัวอีกเหมือนกัน จึงควรพิจารณาจิตผู้รู้ซึ่งธรรมทั้งหลาย ให้ เห็นเป็นความจริงเสมอกับธรรมทั้งหลายอีก ไม่อย่างนั้นจิตก็จะสำคัญ ว่าตนฉลาดเพราะไปรู้ธรรมทั้งหลาย เลยลืมทวนกระแสเข้ามาพิจารณา และรู้เท่าตัวของตัวเอง

ประการหนึ่ง เมื่อจิตยังเพลินไปรู้หรือตำหนิติชมธรรมส่วนอื่นว่าดี ว่าชั่วอยู่ตราบใด ฟังทราบเกิดว่าจิตนั้นยังเป็นอวิชชาอยู่ตราบนั้น จัดว่า ยังไม่ฉลาดพอ และจัดว่ายังพันทุกซั้ไม่ได้ เพราะยังหลงตัวคือจิตอยู่

การพิจารณาที่จะให้รอบคอบในชั้นทั้งหลาย ทั้งที่เป็นชั้นนอก ชั้นใน และจิตเราซึ่งนอกจากชั้นทั้งสองประเภทนั้น เป็นของสำคัญไม่น้อย จิตนี้จะใช้ให้พิจารณาธรรมประเภทใด ทั้งใกล้ทั้งไกล ทั้งหายบทั้งละเอียด ทั้งภายนอกภายใน พอรู้ได้เห็นได้ไม่ยากนัก แต่จะทวนเข้ามา พิจารณาจิตนี้สำคัญยิ่ง เมื่อกลับเข้ามาพิจารณาตรงนี้ได้แล้ว รู้ตรงนี้แล้ว ว่าเป็นความจริงชนิดหนึ่ง ซึ่งต่างจากความจริงใดๆ ทั้งหมด พร้อมทั้ง

ความไม่ยึดมั่นถือมั่นเสมอธรรมทั้งหลายแล้ว นั้นแหละจึงจะหมดอวิชชา และอุปาทาน จะปฏิญาณตนว่าหลุดพ้นหรือไม่ ก็หมดปัญหาไปในตัว

ดังนั้น ท่านผู้สิ้นจากความสำคัญใดๆ แล้ว จึงเป็นเหมือนปิดปาก ไม่อยากพูด สุ่มสี่สุ่มห้า ไม่อยากอวดตัว ไม่อยากทดลอง เมื่อปรากฏ เฉพาะหน้าก็ดูไปฟังไป ไม่อาลัยในความอยากดูอยากฟังอีก ในเมื่อรูป เสียง เป็นต้นผ่านพ้นไป หมดคำว่าตัวดี ตัวชั่ว อยู่กลางๆ ตามความจริง เพราะคำว่าดีหรือชั่วเป็นเหมือนสีย้อม เมื่อจิตบริสุทธิ์แล้ว หมดเรื่อง เสกสรรซึ่งเหมือนน้ำที่บริสุทธิ์แท้ไม่มีสีฉะนั้น เอวัง

บัว

๒๐ มิถุนายน ๒๕๕๙

การปฏิบัติธรรมทางจิตโปรดได้ค้นคิดในชั้นนี้ให้มากเรื่องมคคสมังคี หรืออริยมรรคที่กล่าวถึงในฉบับก่อนนั้น เป็นผลของงานซึ่งตัดกิเลสชาติไปเป็นตอนๆ ขอยกไว้ จะกล่าวถึงเรื่องงาน คือการดำเนินปฏิบัติฯ ซึ่งเราควรหยาบยกมาปฏิบัติให้พอดีแก่นิสัยวาสนาของเรา นิสัยของคุณไม่ใช่นิสัยที่จะอยู่นิ่งๆ โดยอาการบังคับจิตไม่ให้คิดนึก ที่ถูกควรค้นคว้าพิจารณาในชั้นนี้ภายนอกภายในด้วยปัญญาอยู่เสมอ แต่ระวังความหมายรู้ล่วงหน้าไปก่อน จะเป็นการมั่งง่ายเกินไป จะเสียทางปัญญา เรื่องอารมณ์อดีตอนาคต ไม่ควรโน้มน้ำหนักที่บริสุทธิ์อยู่ในปัจจุบัน จะทำจิตซึ่งตั้งอยู่ในปัจจุบันอันบริสุทธิ์ให้ขุ่นมัว อดีตอนาคตไม่ใช่ตัวกิเลสและบาปธรรม ไม่ใช่ตัวนรก สวรรค์ และนิพพาน ดวงจิตที่รู้อยู่ในปัจจุบันนี้เองจะเป็นดีเป็นชั่ว ในเมื่อเราปล่อยไปคว้าอารมณ์ทำให้เป็นอดีตอนาคตขึ้น ตัวปัจจุบันเลยหลงหลัก ที่ถูกแท้ จิตซึ่งรู้อยู่ในปัจจุบันไม่ได้ไปทำเสียหายชั่วร้ายอะไร มีแต่การชำระตนอยู่ด้วยปัญญา แม้ว่าท่านพระอริยเจ้า ในคราวท่านหลงท่านก็ทำบาป แต่เมื่อรู้ตัวแล้วท่านพยายามละโดยปัจจุบัน ก็หลุดพ้นได้อย่างทันตา

ภพก่อนเราจะเคยทำดีทำชั่ว แต่เราจำไม่ได้ก็ไม่เดือดร้อน ตกลงคนเราร้อนก็เพราะสัญญาความจำของตนเอง หากว่าขณะใดเราลืมมิได้เอาใจใส่ที่เราเคยเดือดร้อน ขณะนั้นเราก็สบายเป็นธรรมดาของจิตไปเสียที่เล่ามานี้คือโทษของอดีตที่เราไม่สำรวมแล้วปล่อยให้คิดตามอำเภอใจ ดังนั้นความผิดหรือถูกมีทุกคน แต่เวลานี้เราไม่ทำและไม่ตั้งใจจะสั่งสมเก็บ

เอาไว้ เราตั้งใจจะบำเพ็ญ หรือสั่งสมเก็บเอาไว้เฉพาะธรรมที่เป็นปัจจุบัน อันสัมปยุตด้วยปัญญาเครื่องแก้ไขกิเลสและบาปกรรม อันเป็นทางพ้นทุกข์เท่านั้น

ดังนั้นสิ่งใดที่เกิดขึ้นในจิตซึ่งเป็นฝ่ายนิรวณ เราพึงทราบด้วยปัญญา ทันทิวา สิ่งนั้นคือมายาของจิตเอง ไม่ใช่บาปกรรมมาจากอื่นที่ไหนเลย การอบรมจิตจึงต้องรู้มายาของจิต ไม่อย่างนั้นจะหลงกลมายาของจิต หาความบริสุทธิ์ไม่ได้เลย เมื่อเรารู้มายาของจิตที่หลอกลวงเราทุกอย่าง ด้วยปัญญาแล้ว จิตจะไปหาพยายามมาจากไหนอีก เหมือนเรารู้กลอุบายของคนที่จะมาหลอกลวงเรา เราไม่เชื่อเขาแล้ว เขาจะต้มเราได้ที่ไหน อันนี้ก็ฉันทัน เมื่อกำลังสติปัญญารู้ทันความปรุงความคิดหรือความหมาย อยู่แล้ว อากาการเหล่านี้ก็คอยหมดมลายาไปเอง จิตเมื่อได้สติกับปัญญาเป็น พี่เลี้ยง คอยสอดส่องความชั่วร้ายหมายโทษมิให้เกิดขึ้นได้ จิตก็จะนับวัน ผ่องใสบริสุทธิ์ไปเอง

นี่แหละคุณทั้งสอง อุบายเครื่องแก้ทุกข์ให้พ้นได้ในปัจจุบัน ไม่ต้องไปคำนึงคำนวณถึงอำนาจวาสนาที่ไหน การชำระใจให้บริสุทธิ์อยู่ทุกเมื่อ ด้วยสติปัญญามีได้ขาดวันขาดคืน ห่วงน้ำในมหาสมุทรก็นับวันจะตื้นขึ้น ทุกที ความตื้นนับวันมากขึ้น ก็พ้นได้ตามใจหวัง เอวี่ โปรดได้พิจารณาด้วยปัญญา

ขอให้พากันสนใจ สมบัติใหญ่ได้แล้วกินไม่รู้จักหมดสิ้น แม้แผ่นดินหนาสองแสนสี่หมื่นโยชน์จะหมดไป สมบัติใหญ่เรายังคงที่ไม่แปรผัน เป็นของอัครรรยฺ์เหลือโลก โขศเรามีจึงได้เกิดมาพบศาสนา มีศรัทธาได้ หว่านพืชอย่าให้จิตจาง จงพยายามปล่อยวางด้วยปัญญา

บัว

ฉบับที่ ๕

วัดป่าบ้านคาด อุดรธานี

๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๙

ขอให้ตั้งใจปฏิบัติตามแนวที่ได้อธิบายให้ฟังแล้วในจดหมายทุกๆ ฉบับ อย่าส่งจิตใจไปอื่น นอกจากกายกับจิตให้เกินกว่าเหตุ จะเสียเวลาทั้งจะนำความกังวลเดือดร้อนมาเผาผลาญเราเปล่าๆ และขอแนะนำอีกว่า อย่าแสวงหาสันติธรรมคือพระนิพพานออกไปจากกายกับจิต ปัจจุบันเป็นบ่อเกิดแห่งบุญแลบาป อดีตอนาคตไม่ใช่บุญแลบาป และมีใช่บ่อเกิดแห่งบุญแลบาป ปัจจุบันนี้เองเป็นตัวบุญตัวบาป เมื่อเรารักษาจิตให้อยู่ในปัจจุบันด้วยความมีสติแล้ว ก็เลสบาปธรรมที่โทษจะเลื่อนลอยมาครอบงำจิตให้เราได้รับความเดือดร้อนเล่า เหตุที่เราจะเดือดร้อนขุ่นมัว ก็เพราะปล่อยจิตให้คว้านโน่นคว้านนี้ไม่อยู่เป็นสุข คือคว้าวอดีตอนาคต ซึ่งเหมือนน้ำลายถ่มทิ้งแล้วควากลับเข้ามาใส่ปากอีก ย่อมน่าสะอิดสะเอียนต่อล้นไม่น้อยเลย อารมณ์หรือสิ่งที่ชั่วอะไรก็ตามที่ผ่านพ้นไปแล้ว เรารู้แล้วว่าไม่ดี ยังควากลับคืนมาเผาจิต อันนี้ยิ่งร้ายกว่าน้ำลายที่ถ่มทิ้งเสียอีก เลยหาความเย็นไม่ได้เลย เราอยู่ดีกินดี อย่าหาเรื่องใส่เรา เราต้องการจะให้ไฟดับ ต้องไล่ฟืนออกแล้วไฟจะค่อยดับเอง จิตถ้าได้เชื่อคืออดีตอนาคตเป็นปัจจุบัน หนุนหรือส่งเสริมอยู่แล้วก็จะไปกันใหญ่ เหมือนไฟได้เชื่อ ฉะนั้น ดังนั้นจึงควรรักษาจิตให้มีอารมณ์ที่ดีเป็นเครื่องตี้อยู่โดยปัจจุบัน ก็นับวันจะสงบสบายคลายจากสิ่งที่เป็นข้าศึก จะมีแต่ความสงบสุขทุกอิริยาบถ จึงจะสมนามว่าผู้ฉลาดทรมาณจิตให้หายพยศได้

อนึ่งสัตว์พยศเขายังทรمانได้ ธรรมดาจิตเมื่อมีกิเลสก็ต้องมีพยศ
เราจะหักห้ามหรือทรمانให้จิตหายพยศไม่ได้ จะเรียกว่าคนฉลาดที่ตรง
ไหน เมื่อเราทรمانจิตได้มากน้อยก็ชื่อว่าเป็นคนฉลาดโดยลำดับ จนถึง
เรียกว่าเป็นคนฉลาดได้ (ยอดนักปราชญ์) เอว์ สวัสดิ์

บัว

๑ พฤษภาคม ๒๕๐๐

แม่ทองแดง เมื่อมีคนส่งเสริมมากเท่าไร ก็พึงทราบว่าจะมีคนนินทา มากเท่าเทียมกัน ดังนั้นความเคลื่อนไหวในกิริยาใดๆ ผู้ที่ได้เห็นหรือได้ยิน ในกิริยานั้นๆ จึงเก็บไว้ภายในใจ พระพุทธเจ้าผู้เป็นเจ้าของศาสนายังถูก โลกธรรมรุมตี แต่ก็คงเป็นพระพุทธเจ้าตามเดิมจนวันเข้านิพพาน เราทุกคนมีพุทธประจำตัว เมื่อชำระให้บริสุทธิ์แล้ว แม้โลกธรรมจะรวมหัวกันหมด ทั้งโลกมาโจมตี ก็คงบริสุทธิ์อยู่ตามเดิม เพราะความบริสุทธิ์นั้นไม่ใช่โลก ธรรมๆ จึงไม่สามารถแทรกซึมหรือลบล้างความบริสุทธิ์นั้นได้ ความจริง แท้ๆ (แก่นแท้) มีอยู่กับท่านผู้ใด จะเป็นหญิงชาย หรือนักบวชใดๆ เพียง ว่าผู้นั้นแย้มออกมาเท่านั้น เราก็พอรู้หรือเข้าใจได้ เราอย่าหลงกระพี้คือเท่า หอนของโลก หูตาเรามี ใจเรามี ดูให้ดี ฟังให้ดี คิดให้ดี จะเห็นของดี (นัก ปราชญ์ภายนอกภายใน) หนีจากตาหูและใจ ปัญญาของเราไปไม่พ้น ต้นไม้ บางชนิดมีแก่นอยู่ข้างนอก เช่นต้นตาลเป็นต้น บางชนิดมีแก่นอยู่ข้างใน มี ไม้พะยุงเป็นต้น คนเราก็ก็นั้น ดินอกก็มี เช่น มีแต่กิริยามารยาทคำพูด ถูกกาละ สำนวนโวหารไพเราะ ภายในเหมือนถ่านไฟ ดีในก็มี เช่น สมัยนี้ ดีในมีน้อย ส่วนดินนอกตามสัญญาจะเหลือโลกอยู่แล้ว เราสมาคมคบหาใคร ดู ให้ถึงตา ถึงหู ถึงใจ อย่าหลงตามใคร เมื่อถึงใจแล้วจับให้มั่น ใครจะเท่าหอน เทะกัดไปอย่างไรไม่ต้องห่วงไหว นั้นแลท่านว่าใจนักปราชญ์

อนึ่ง สมัยนี้นักวิทยาศาสตร์เจริญ สุนัขบ้าก็ซุ่มไปตามๆ กัน เรารับ เตรียมยาไว้ติดตัว ไม่อย่างนั้นจะแย่

บัว

ฉบับที่ ๓

วัดป่าบ้านคาศด อุดรธานี

๘ กรกฎาคม ๒๕๐๐

การเจ็บป่วยเป็นเหตุเหตุประจำตัว ขออย่าได้ประมาทอนใจ โปรดพิจารณาตามบริเวณที่เจ็บป่วยนั้นแล ให้เห็นด้วยปัญญาประจักษ์ว่า อวัยวะทั้งหมดนี้เป็นของแน่เหลือเกินที่จะเป็นเครื่องทับถมเราให้ได้รับความทุกข์ และไม่ตั้งอยู่นาน ทั้งหาสาระอะไรไม่ได้ ทั้งจะตั้งหน้าไปสู่ความแตกสลายโดยถ่ายเดียวเท่านั้น ต่างก็มีอยู่เป็นไปอยู่ด้วยกันอย่างนี้ทั่วโลก หาที่หลบภัยไม่ได้เลย แม้พระพุทธเจ้าก็ต้องเป็นอย่างนี้เหมือนสามัญชนธรรมดา ภัยอย่างอื่นๆ เราพอหลบหลีกได้บ้าง ภัยอย่างนี้ต้องหลบหลีกด้วยปัญญา คือหยั่งทราบตามความเป็นจริง พระพุทธเจ้าเป็นเข้าท่านมีयाแก่ เราทั้งหลายไม่ค่อยมีयाแก่ ต่างกันที่ตรงนี้

บัว

การพิจารณากาย-จิต ให้ถือว่าเป็นกิจสำคัญประจำอิริยาบถ และ
โปรดระวังอย่าปล่อยให้จิตไปสำคัญหมายรู้ไว้ก่อน จะทำความตั้งใจใน
ปัจจุบันที่มีต่อกาย-จิตให้เคลื่อนไหวไปตาม จะไม่เห็นความจริงที่มีประจำ
กาย-จิต ฟังทำเหมือนเราเปิดหีบสิ่งของ ซึ่งส่งมาจากทางอื่นที่เราไม่เคย
รู้สิ่งของภายในหีบมาก่อน ตั้งเจตนาไว้เพื่อจะดูเฉพาะสิ่งของภายในหีบ
เท่านั้น จนกว่าเราเปิดออกดู จะรู้ว่ามီးอะไรบ้างในหีบนั้น การพิจารณากาย
ก็ฟังตั้งเจตนาไว้ว่ากาย-จิตเรานี้ก็เท่ากับหีบอันหนึ่ง แล้วฟังตั้งจิตไว้
เฉพาะหน้า อย่าส่งไปตามสัญญาอดีตอนาคต กำหนดกาย-จิตไว้จำเพาะ
หน้าจนกว่าจะเห็นความเป็นอยู่ของอาการทั้งหลายที่เป็นไปอยู่ในปัจจุบัน
และจะเปลี่ยนแปลงไปข้างหน้าจนถึงความแตกดับ ฟังพิจารณาให้เป็น
ปัจจุบันจริงๆ อย่ายาคาดหมายไปก่อน จะกลายเป็นความสะเพร่าของจิต
ติดสันดาน เลยจะไม่ได้อุบายอะไรจากการพิจารณากายกับจิต ทั้งจิตเอง
ก็จะมีกำลังความสงบ ตลอดถึงความแยกคายเป็นปัญญา จะรู้หรือไม่รู้ก็
ไม่ต้องเดือดร้อนไปก่อน

การพิจารณากายกับจิตซึ่งเป็นสถานที่เกิดปัญญาและความ
หลุดพ้นแท้ จะเป็นไปไม่ได้อย่างไรเล่า นักปราชญ์ท่านได้ชี้ชนะจาก
สมรภูมินี้แท้ (จากกายกับจิต) นอกจากจิตจะไม่เอาเรื่องกาย-จิตมาเป็น
อารมณ์แห่งกรรมฐานเสียจริงๆ ความรู้ในกายทุกส่วนซึ่งเกิดจากการคาด
คะเน จะไม่เป็นผลที่พึงใจของเรา ในเมื่อเราไม่พลัดต้นความรู้นิตินาคาไป

ก่อนออกให้ห่างไกล ทรงไว้เฉพาะความรู้ที่เกี่ยวพันกันกับกายในปัจจุบันนั้นแลจึงจะเป็นความรู้ใหม่เกิดขึ้นมาแทนตัว จึงจะเป็นความรู้สามารถรักษาจิตให้เที่ยงตรงต่อธรรมทั้งหลาย ทั้งที่เป็นฝ่ายดี ชั่ว และกลางๆ เราเริ่มพิจารณาราวใดก็พึงตั้งจิตไว้ทำนองนี้ อย่าปล่อยให้จิตรู้หลอกไปก่อน

ส่วนผลคือความสงบสุขนั้น เป็นของเกิดเองจากการพิจารณาถูก เราไม่ต้องเดือดร้อนว่าจะไม่พ้นทุกข์ ทุกข์มันอยู่ที่กาย-จิตนี้เท่านั้น เพราะกิเลสอยู่ที่นี่จึงต้องพิจารณาที่นี่ เรียกว่าแก้ทุกข์หรือแก้กิเลส เราอย่าส่งจิตไปสวรรค์ นิพพาน นรกที่ไหน นรกคือความเดือดร้อนอันวุ่นวาย นิพพานคือความสงบสุข เมื่อชำระใจของเราได้ดีแล้ว ด้วยสติปัญญาและความเพียรจริงๆ เราจะรู้ได้ทั้งนรก ทั้งสวรรค์ และนิพพาน ณ ภายในจิตของเรานี้เท่านั้น หาไปรู้ที่อื่นไม่

คนทั้งหลายรู้ธรรมทั้งหลายแล้วไม่พ้นทุกข์ ทั้งกลับเป็นเลี่ยนหนาม ยอกแทงตนและผู้อื่นเข้าด้วยซ้ำ แต่พระพุทธเจ้าแลสาวกรู้ธรรมแล้วพ้นทุกข์ไปเลย พร้อมๆ กับความรู้ธรรมเกิดขึ้น เพราะเหตุใดระหว่างคนทั้งสองสามจำพวกนี้จึงต่างกันเล่า ก็เพราะความรู้เกิดจากปัจจุบันจิตอันกลายเป็นปัญญาไปในตัว กับความรู้คาดคะเน (สัญญา) มันต่างกันราวฟ้ากับแผ่นดินนั่นเอง จึงสามารถแปรคนทั้งสองจำพวกให้ต่างกัน เหตุที่ความรู้ที่เป็นปัจจุบันจิตจะเกิดได้ ก็ต้องพิจารณาปัจจุบันธรรมคือ กายกับจิตนี้เอง เพราะกาย-จิต เป็นสถานที่สังสมกิเลสและเป็นสถานที่ถอดถอนกิเลสแลกองทุกข์ทั้งหมด ฉะนั้นเราควรตั้งจิตไว้โดยทำนองที่ว่า ให้จิตอยู่กับกายจิตจริงๆ จนเรียกปัจจุบันได้เต็มที่ แล้วกระแสของปัจจุบัน

จิตจะกระจายแสงสว่าง คือ ปัญญาออกตามอาการของกายแลอาการของจิตโดยรอบคอบ จากนั้นก็จะได้เห็นทุกสิ่งทั้งที่เป็นคุณเป็นโทษ ปรากฏด้วยปัญญาอันชอบแท้ ตลอดกลางวัน กลางคืน ยืน เดิน นั่ง นอน จะเรียกว่าพึงธรรมทุกเวลาก็ได้

ความเกิดแก่เจ็บตาย เราเคยได้ยินจนชินหู แต่ยังไม่ซึ่งถึงปัญญาแล้ว สิ่งเหล่านี้ก็ยังมีรสชาติพอที่จะให้เกิดความเบื่อหน่ายได้ ทั้งนี้ก็เพราะสัญญาหมายกันไปเท่านั้น หาได้เป็นปัญญาหยั่งทราบความเกิดแก่เจ็บตายอย่างแท้จริง ไม่นั้นสัตว์ทั้งหลายซึ่งรู้ธรรมของพระองค์ด้วยสัญญา จึงกลายเป็นเจ้าแห่งทุกข์ แห่งกมลจักรสังสารวัฏอีกด้วย คำว่า กมลจักร เป็นต้น พึงทราบใกล้ๆ และย่อด้วยว่า กาย-จิตและอาการของจิตนี้เอง หมุนตัวเองให้หลงรัก-ชังในวัตถุและอารมณ์ทั้งที่เป็นภายนอกและภายในอยู่ไม่มีเวลาหยุดยั้งได้ ฉะนั้นจึงควรพิจารณาตัวกมลจักรเป็นต้นนี้ ให้แยกคายด้วยปัญญาอยู่เฉพาะหน้า นักปราชญ์ท่านไม่หนีจากกายกับจิต ถือเป็นนิमितประจักษ์ใจทุกเวลา ใช้ปัญญาสอดส่องอยู่เสมอ จึงสามารถพ้นจากสมมุติถึงวิมุติ คือสภาพที่หาสมมุติบัญญัติไม่ได้แม้แต่น้อย นี่แหละเรียกว่า พ้นจากกมลจักรตัวหมุนเวียน เราพึงทราบกมลจักรหรือสังสารวัฏว่าอยู่ที่ไหนแน่ โดยนัยที่อธิบายมานี้ จะได้หายสงสัยกันเสียที

พระมหาบัว

๑๔ กันยายน ๒๕๐๐

ขอให้พร้อมกันตั้งใจบำเพ็ญ อย่าทอดย เพราะเราเป็นศิษย์
พระพุทธเจ้าด้วยกัน ความทุกข์-ลำบากเพราะการทำความดีพอดพอน
ท่านที่พ้นทุกข์ไปได้แล้ว ท่านก็ต้องผ่านความทุกข์-ลำบากเพราะความ
พากเพียรเหมือนเรานี่เอง ถ้าปลื้กจากทางนี้แล้วก็หาความพ้นทุกข์ได้ยาก
นักปราชญ์ท่านเห็นงานสำคัญกว่าเงิน เพราะใครมีงานผู้นั้นก็มีเงิน ฉะนั้น
พึงทราบว่ บุญกุศลทั้งมวลเกิดจากงานคือความพากเพียร ความเพียร
ในความดีทุกประเภทจัดว่าเป็นต้นทุนหนุนกำไรให้เราก้าวไปสู่ความดี
นับแต่ชั้นต่ำจนกระทั่งถึงชั้นสูงสุด คือพระนิพพาน ดังนั้นควรยินดีในกุศล
ที่เราได้อุตสาห์บำเพ็ญมาแล้วจนถึงวันนี้ และพึงพากเพียรต่อไปเพื่อความ
เพิ่มพูนแห่งบารมีของเราให้แก่กล้าสามารถพ้นไปได้ตั้งใจหมาย

บัว

การเร่งทางด้านจิตตภาวนานั้นและจะได้เห็นภัยของโลกทั้งมวล
สังขารเราแก่เข้าทุกวัน เปลี่ยนไปทุกขณะลมหายใจ

ความหมายของจิตซึ่งปรุงไปก่อน เป็นอุปสรรคแก่ปัญญาซึ่งจะเกิด
ขึ้นเฉพาะหน้า ปัญญาที่เกิดขึ้นจากปัจจุบันจิต เป็นปัญญาที่จะเปลื้อง
ความสงสัยได้โดยลำดับ ดังนั้นเราควรรักษาจิตให้เป็นปัจจุบัน ตั้งอยู่กับ
กายกับอารมณ์ที่เกิดจากจิตโดยเฉพาะ เรื่องของอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา
และอสุภธรรมทั้งหลาย จะปรากฏขึ้นเองด้วยปัญญาอันละเอียดอ่อน ซึ่ง
อาศัยปัจจุบันจิตเป็นภาคพื้น

ความที่คาดคะเนนั้นทำได้ทุกคน เพราะไม่ใช่ของจริง ทำไปๆ เลย
เกิดด้านหรือชินไปเสียอย่างตื้อๆ ยกตัวอย่างคนเรียนปริยัติมากๆ จำได้
มากๆ ซึ่งไม่ใช่ปัญญาแล้วจะรู้สึกว่ามีทิฐิมานะมาก เพราะสำคัญว่าตน
รู้มาก ใครจะสอน คนเช่นนั้นเขายังไม่ฟังเสียง เพราะเขาสำคัญว่าความ
รู้ของเขาที่เรียนมาสูงจดท่องฟ้าเสียแล้ว ดังนี้เป็นต้น

ความทำจริงมุ่งต่อความหลุดพ้นจริงๆ แม้จะเรียนเฉพาะกรรมฐาน
๕ เท่านั้น สวากของพระพุทธเจ้าก็ปรากฏในตำราว่าหลุดพ้นได้หลายองค์
การเรียนมากเรียนน้อยอาจเป็นอุปนิสัย ซึ่งเคยสั่งสอนปริยัติมาแต่ชาติ
ปางก่อนก็ได้ สรุปความแล้วเรียนมากเรียนน้อยจะต้องไหลลงรวมใน
ข้อปฏิบัติ คือหลักจิตตภาวนาทั้งนั้น ซึ่งเป็นหลักมุ่งประสงค์ของพระองค์

โดยแท้ที่เดียว หนึ่ง ความรู้ทั้งหมด จะเป็นสุตมยปัญญา จินตามยปัญญา หรือปัญญาเกิดจากการศึกษามากน้อยทั้งหลายเหล่านี้ จะต้องกลับมา พักตัวอยู่ที่ภาวนามยปัญญา อันเป็นส่วนรวมของปัญญาทั้งหลาย เหมือนแม่น้ำทั้งหลายไหลมารวมมหาสมุทรฉะนั้น

ภาวนาปัญญานี้ เบื้องต้นต้องเข้าอาศัยจิตที่ตั้งมั่น (ปัจจุบันจิต) เสียก่อน เพราะปัจจุบันจิตตั้งที่อธิบายแล้วข้างต้น ย่อมเป็นภาคพื้นหรือ บ่อเกิดแห่งปัญญาทุกประเภท หรือเหมือนพื้นดินเป็นที่อาศัยเกิดแห่งพืช ทุกชนิดนั้น ดังนั้นอุบายทั้งปวงเมื่อเราพยายามรักษาจิตให้ตั้งอยู่เฉพาะ ในวงแห่งกายแลจิตแล้ว จะเกิดขึ้นเองและจะตัดความสงสัยภายในจิต ได้เป็นลำดับ ตั้งแต่ต้นจนตลอดอวสาน จะหนีจากหลักปัจจุบันจิต ซึ่ง สัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันกับกายแลจิตอันเป็นเหตุสำคัญไปไม่ได้เลย

ผู้เรียนมากก็ดี ผู้เรียนน้อยก็ดี ที่จะถอดถอนความสงสัยอันมี อยู่ภายในจิตไม่ได้ ก็เพราะหนีจากหลักความจริง คือกายกับจิตซึ่งเป็น รากฐานของปัจจุบันจิตนั่นเอง เมื่อบังคับจิตให้ตั้งอยู่ในรากฐานอันนี้แล้ว เรื่องปัจจุบันจิตจะปรากฏตัวขึ้นเอง โดยไม่ต้องไปคว้าหาที่ไหน เมื่อ ปัจจุบันตั้งมั่นแล้ว ปัญญานับแต่ชั้นต่ำ-กลาง และปัญญาส่วนละเอียด สูงสุด ก็จะมาแตกแขนงกิ่งก้านขึ้นมาจากนั้นเป็นลำดับ เหมือนบุคคลกอไฟ ให้ติดเชื่อด้วยดีแล้ว ควันซึ่งอาศัยไฟเป็นเหตุนั้นจะตั้งขึ้นตั้งแต่ควันหยาบ ควันปานกลาง และควันที่ละเอียดสุดจากเปลวไฟนั้นเป็นลำดับ ฉะนั้น ฟังทราบเรื่องของปัญญาทุกประเภท จะต้องเกิดจากปัจจุบันจิตเช่นเดียวกับ ควันไฟเกิดจากเปลวไฟนั้นเกิด

ยาแก้โรคทุกประเภทจะมีแต่ตำรา หาผู้ฉลาดปรุ้งยาและหาคนไข้

จะไม่รับประทานยาไม่ได้แล้ว พยานที่เราจะฟังอ้างว่ายาคือเพราะถูกกับโรค ก็ไม่ปรากฏแก่โลกอย่างเด่นชัด ต่อเมื่อมีผู้ฉลาดปรุงยาตามตำรา พร้อมทั้งคนไข้ก็มีความพอใจรับประทานยาจนหายป่วยแล้วนั้นแหละ จะฟังอ้างว่ายาคือแท้ เพราะอาศัยแพทย์ผู้ฉลาด และคนไข้ได้รับการรักษาจากหมอผู้ถือตำรายาด้วยความฉลาด ข้อนี้ฉันใด ศาสนาจะมีแต่ตำรา (คัมภีร์) หาผู้ปฏิบัติตามคำสอนที่แท้จริงจนเกิดความฉลาด สามารถถอนตนให้พ้นจากทุกข์ไม่ได้ จะฟังอ้างว่าศาสนาดีเพราะยังบุคคลให้หลุดพ้นจากกองทุกข์ได้ดังนี้ ก็ไม่เป็นหลักฐานที่จะฟังได้ เพราะคนทั้งๆ ที่เขาไม่เคยล้มรสจากการปฏิบัติเลยเขาก็พูดได้ ต่อเมื่อมีผู้ปฏิบัติตามคำสอนโดยถูกต้องจนเกิดผลประโยชน์เฉพาะตนเป็นลำดับแต่ขั้นต่ำจนถึงขั้นสูงสุด คือวิมุตติพระนิพพานประจักษ์ใจ โดยนัยที่ท่านกล่าวไว้ว่า “ปัจจุตต์ เวทิตัพโพ วิญญูหิ” ดังนี้ ผู้นั้นจะฟังอ้างว่าศาสนาของพระพุทธเจ้าดีจริงๆ ดังนี้ได้ ข้อนี้เป็นหลักฐานจะฟังฟังได้เต็มร้อยเปอร์เซ็นต์ฉันนั้น การอธิบายให้คุณฟังทั้งดุ้นนี้ ก็เพื่อจะให้รสของยาซึมซาบเข้าในกาย จะได้หายจากโรคได้แก่ให้ศาสนาซึมซาบเข้าถึงใจ สมกับว่าใจเป็นผู้ทรงศาสนาจริงๆ สมัยนี้ตำราท่านกล่าวไว้มีมากจนไม่สามารถหยิบยกเอามาเป็นหลักใจอย่างแท้จริงได้

ฉะนั้นพึงย้อนกลับเข้ามาในวงแคบของอริยสัจสี่ คือกายกับจิตนี้ นี่ยังร้อนๆ อุ่นๆ อยู่ไม่เคยล้าสมัยตลอดกาล แปรเหมือนสี่พันพระธรรมชั้นตรี ฟังทราบว่าจะออกไปจากนี้ เราฟังนำแปรเหมือนสี่พันย้อนกลับเข้ามา ขัดเกลาร่างภายในใจให้จงได้ โดยที่พาให้จิตตั้งมั่นอยู่ภายในกายกับจิตให้ได้ อย่าวิตกว่าจะเสียเวลา หรือป่วยการเปล่า ข้อนี้เป็นความคาดหมาย

เป็นธรรมชาติที่ส่งออกนอกตัวด้วยความอยากหรือ
ทะเยอทะยานนั้น หากเป็นธรรมชาติเครื่องถอดถอนกิเลสแล้วไซ้ร้ คนทั้งโลก
คงพ้นทุกข์ไปนานแล้ว ไม่จำเป็นต้องสอนกันเข้ามาในวงแห่งอริยสัจ คือ
กายกับจิต ก็เพราะกิริยาจิตที่ส่งเช่นนั้นเป็นการดำเนินพิตทางนั่นเอง

เอาละ ขอให้คุณพยายามตามที่แนะนำนี้ อย่างนุ่มนวลโดยประการ
ทั้งปวง พึงยึดหลักภายในให้ดี นิพพานหนีจากหลักภายในไปไม่พ้น จะ
รู้หรือไม่รู้อย่าถือเป็นประมาณ เดียวจะเขวหลัก รับประทานลงไปตาม
ช่องทวารปาก ไม่ไหลลงสู่ท้องและกระจายไปเลี้ยงอวัยวะทุกส่วนมีอย่าง
ที่ไหน

การปฏิบัติจิตเมื่อไม่ปล่อยให้หนีหลักแล้วจะไม่ยังความสงบให้เกิด
เป็นลำดับท่านคงไม่กล่าวไว้ว่า “สุวากุขาโตภควตารมโม” ธรรมอันพระผู้มี
พระภาคกล่าวดีแล้ว

สวัสดิ์

บัว

ยาเป็นเครื่องเยียวรักษารักษาธาตุชั้นนี้ ซึ่งแสดงอาการแตกร้ารวัวไหลอยู่ตลอดเวลา ทั้งเป็นสิ่งรบกวนใจให้วุ่นวายไปด้วย ยาจึงเป็นสิ่งสำคัญต่อมนุษย์และสัตว์ที่จะพึงเยียวยาให้มีความสุขไปบ้างในวันหนึ่งคืนหนึ่ง ไม่เช่นนั้นธาตุชั้นนี้จะทนอยู่ไม่ได้ก็วันต้องแตก

ธรรมเป็นเครื่องเยียวยาทั้งธาตุชั้นนี้และจิตด้วย จิตไม่มีธรรมเป็นเครื่องหล่อเลี้ยงกายก็กระสับกระส่าย จิตก็ยิ่งลอยลม โลกกว้างหาที่สุดมิได้ ก็ไม่มีที่ปลงกายปลงใจ ปลงลงที่ไหนถูกแต่กองเพลิง คือความทุกข์กายทรมานใจ ดังนั้นธรรมเป็นเครื่องระงับทุกข์ทางกายทางใจ จึงควรพิจารณาเป็นประจำ เพื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวหรือยับยั้งของจิต แม้ถึงกาลชั้นนี้จะพึงแตก จิตก็ไม่ฟุ้งซ่าน ดับไปโดยความสงบสุข

ย้อนกลับเข้ามาดูชั้นโลก จะเห็นทางสิ้นสุดโลกอันนี้แคบนิดเดียว เมื่อพิจารณาไม่รอบ จะเห็นโลกอันนี้เต็มไปด้วยความสุข ความทุกข์ ความรักความชัง เมื่อพิจารณารอบด้วยปัญญาแล้ว จะเห็นชั้นโลกอันนี้เต็มไปด้วยอริยสัจ คือธรรมตายตัวของพระอริยเจ้าทั้งนั้น และจะไม่มีทางตำหนิตชมและปรารภโลกอันนี้อีก ในเมื่อเห็นชัดด้วยปัญญาแล้ว “โลกวิทู” พึงทราบว่ามีแจ้งในชั้นนี้เป็นอย่างยิ่งกว่าอื่น เมื่อพิจารณาไม่รอบคอบเล่า ความหลงในชั้นนี้ยิ่งร้ายกว่าอะไรเสียอีก โปรดน้อมเอานิสัยของนักปราชญ์มาประดับตัวของเรา จะได้มีความอาจหาญต่อความ

จริงคือทุกข์ ซึ่งโลกเคยกลัวและแพ้มามากแล้วอย่างหลุดลุ่ย อาจกล่าวได้ในสมัยนี้ว่า แทบจะไม่มีใครเห็นอริยสัจ ๔ คือทุกข์ ฯลฯ มรรค ว่าเป็นอริยธรรมคือธรรมอันประเสริฐด้วยความจริงใจแท้ ทั้งนี้เพราะไม่น้อมความจริงของท่านเข้ามาพิจารณาด้วยปัญญาอย่างแท้จริงนั่นเอง จึงเป็นแต่เพียงพูดกันตามท่านไปเฉยๆ ทั้งๆ ที่ไม่เชื่อต่อความจริงนั้นๆ ว่าจะเป็นการจริงแก่อนุชนผู้ปฏิบัติตามอย่างจริงจังได้

พึงทราบว่าอริยสัจ ๔ นี้ไม่ใช่ธรรมเก่าและไม่ใช้ธรรมใหม่ด้วย เป็นปัจจุบันธรรม ใครเกิดมาต้องประสบทุกคน เว้นเสียแต่จะไม่เอาหูใส่ใจพิจารณาเท่านั้น ไม่เคยขาดครวชาติสมัยแต่กาลไหนๆ มาจนถึงปัจจุบัน และยังมีอย่างนี้ไปตลอดอนันตกาล ผู้มีปัญหาพิจารณาได้ไม่เลือกกาล และรู้เห็นได้ไม่เลือกเวลาอกาลโก เราเป็นศิษย์ตถาคต อย่าสำคัญว่าทุกข์ที่มีในกายในจิตเป็นศัตรูคู่แค้นเรา ในขณะที่เดียวกันให้พิจารณาจนเห็นทุกข์นั้นๆ ว่าเป็นความจริงตามความจริงของทุกข์ที่ตั้งอยู่นั้นแหละเราจะอยู่สบาย แม้มากายจะเต็มไปด้วยทุกข์ แต่ใจจะเห็นไปว่าทุกข์เป็นเครื่องลบล้างปัญหาให้หมดมลทิน ทั้งสามารถข้ามพ้นไปได้ด้วยการเห็นทุกข์ด้วย ใครยังไม่เห็นทุกข์ว่าเป็นความจริงประจักษ์ใจก่อน ผู้นั้นจะปฏิญาณตนว่าบริสุทธิ์แล้วอย่างนี้ ไม่เป็นฐานะอันจะพึงมีได้ โปรดพิจารณาให้ดี

บัว

ฉบับที่ ๑๒

วัดป่าบ้านคาด อุดรธานี

๒๖ เมษายน ๒๕๐๑

ให้พิจารณาทางจิตให้มาก การจวนตายไม่ว่าแต่คุณหรือใครๆ
เตรียมกันอยู่แล้วทุกตัวสัตว์ เพราะการเตรียมเกิดได้ผ่านมาแล้วทั้งนั้น
เวลานี้เป็นเวลาเตรียมจะตายเท่านั้น ฉะนั้นรีบพิจารณาเรื่องสังขาร เขา
จะทำหน้าที่ของเขาจนถึงจุดจบแห่งชีวิตโดยความไม่อนใจ รีบตั้งสติ
พิจารณาด้วยปัญญา เพียงแต่ว่าตายจริงๆ เท่านั้นด้วยปัญญา จิตก็จะหัน
เข้าสู่ความไม่ห่วงใยในสังขารแล้วตถุอะไรทั้งหมด กำหนดลงในความ
ตาย อย่างอนใจ เออละ ยุติ

บัว

๒๙ เมษายน ๒๕๐๑

สัตว์ทุกประเภทที่ถูกขังไว้ในกรง แม้วางขวางปลอดภัยไปร้ง ก็คงจะได้รับความครุฑลี และความทุกข์ทรมานจากกรงเป็นธรรมดาหนีไม่พ้น คนเราทุกชั้นมีกรรมวิบากเป็นกรงขังอยู่ตลอดเวลา จะหนีความทุกข์อันเกิดจากกรรมทั้งนี้ไปไม่พ้น ต้องทนสู้กรรมวิบากตามแต่จะให้ผลประการใด ด้วยความพิจารณาในกรรมนั้นๆ ซึ่งปรากฏขึ้นมาไม่ขาดระยะ ไม่ควรตื่นตื่นเกินกว่าเหตุ จะเสียหลักกรรมประจำใจ

ใครไม่หนีพ้นจากความแปรปรวนของขันธ ซึ่งมียอำนาจเหนือเราอยู่แล้ว เราพึงทราบสงครามระหว่างจิตกับขันธกำลังแสดงความร้ายรานจะแตกแยกจากกันอยู่ทุกขณะ ด้วยปัญญาอันมีพระไตรลักษณ์เป็นจุดที่รวมลง จะเกิดความสงบและปล่อยวางความกังวลในขันธเสียได้ มากน้อยตามกำลังความเพียร โรคภายในจิตก็จะไม่ฟุ้งตัวขึ้นรับโรคกายให้มีกำลังกล้า ขันธก็จะพอประทั่งๆ ไปได้ แม้ขันธหนีไม่ไหวจะแตกไป ใจก็มีหลักยึดได้ ไม่เสียที

บัว

ฉบับที่ ๑๔

วัดป่าบ้านตาด อุดรธานี

๑๗ กรกฎาคม ๒๕๐๑

ตะวันนับแต่ก้าวขึ้นสู่ท้องฟ้า เร็วที่จะอัสดงคตคือก้าวลงสู่ความดับ
สังขารธรรมทั้งหลายภายนอกภายในก็เช่นเดียวกัน นับวันจะก้าวหน้า
เข้าสู่ความแตกดับ พึงพิจารณาด้วยปัญญาให้รู้เท่าทันสังขาร เพื่อ
ปล่อยวางไว้ตามสภาพ จะหมดกังวลในภาระใดๆ ประจักษ์ใจก่อน
สังขารธรรมจะแตกดับล่วงลับไป สิ่งใดปรากฏชัดซึ้งในใจ สิ่งนั้นคือธรรม
เครื่องสอนเรา รีบหยิบยกขึ้นพิจารณาทันทีที่ปรากฏ อย่าปล่อยไว้ให้เป็น
ข้าศึกแก่เรา สิ่งที่ปรากฏเฉพาะหน้านั้นแล เรียกว่าปัจจุบัน ความรู้สึกตัว
ทันทีที่สิ่งนั้นๆ มาปรากฏ แล้วรีบพิจารณาแก้ไข นี้ก็เรียกว่าปัจจุบัน
ปัจจุบันแก่ปัจจุบัน จึงจะเห็นความบริสุทธิ์ไปเป็นขั้นๆ จนถึงความ
บริสุทธิ์อย่างสมบูรณ์

บัว

ฉบับที่ ๑๕

วัดป่าบ้านตาด อุดรธานี

๕ กันยายน ๒๕๐๑

ข้อสำคัญจะพิจารณากว้างแคบรวมลงในไตรลักษณ์ด้วยปัญญา
ปรากฏเป็นความสงบสุขประจำใจเราแล้วจัดว่าถูก หรือมีทั้งความสงบ
และความฉลาด เห็นโทษในสิ่งที่เข้าศึกไปเป็นลำดับ ก็จัดว่าถูก

แม้เจตก็โปรดเดินปัญญาความแยกกายในชั้นนี้และจิตเข้าอย่า
ลดละ ความสงบแต่อย่างเดียวไม่เกี่ยวกับปัญญา ก็เน้นซ้ำแต่จุดที่มุ่งหวัง

บัว

ฉบับที่ ๑๖

วัดป่าบ้านตาด อุดรธานี

๒๔ กันยายน ๒๕๐๑

การอบรมทางใจโปรดทำตามที่เคยได้อธิบายให้ฟังแล้วนั้น จะไม่ผิดทางเลย การภาวนาโปรดใช้ปัญญาวิจารณ์ในชั้นร่างกายในภายนอกให้รอบคอบโดยความมีสติ และให้ถือสติกับปัญญาเป็นธรรมในการแก้กิเลส ขอย้ำได้พรวดพราด จะเสียหลักความจริงที่มีอยู่ประจำตนทุกเมื่อ กิเลส อาสวะทั้งหมดจะนอกเหนือกับสติปัญญาไปไม่พ้น

บัว

พึงหยั่งอาวูฐคือปัญญาลงตรงที่ข้าศึก คือกิเลสและกองทุกข์อยู่จึงจะ
ได้ชัยชนะ กิเลสแลกองทุกข์ทั้งมวลไม่มีนอกเหนือไปจากเบญจขันธ์ ฉะนั้น
พึงทราบที่ข้าศึกอยู่ที่นั่น พึงตั้งสติปัญญาลงที่นั่นอย่าลดละ พระพุทธ ธรรม
สงฆ์ หรือผู้วิเศษทั้งหลายอยู่แทรก ณ ที่นั่น (คือเบญจขันธ์) เอง เพราะอะไร
เล่า? เพราะจิตธรรมชาตวิเศษ สิ่งสถิตอยู่ในเบญจขันธ์นั้น การพิจารณา
อย่างนี้ตรงตามพุทธประสงค์ และตรงตามความหมายของธรรมแท้ไม่ผิด อย่า
กังวลในความเป็นอยู่หรือความจะแตกตาย นั่นเป็นอจินไตย เหนือความคาด
หมาย ให้กำหนดลงที่เป็นทุกข์และวุ่นวาย เพราะสิ่งนี้เองก่อให้เกิดกิเลสในจิตพุ่ง
ขึ้น เพราะความหลงกลมายาของเขา

อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ทั้งสามนี้เป็นธรรมตายตัว ไม่เป็นไปตามความ
คาดหมายหรือปรุงแต่งของใครทั้งนั้น ฉะนั้นจงตั้งสติปัญญาลงให้เป็นธรรม
ตายตัวโดยชัดเจน จึงจะเป็นจิตที่ตายตัวไม่หลอกตน และจะหายกังวลใน
ขันธ์ ซึ่งจะเป็นไปในหน้าที่แต่ละขันธ์ เรื่องกลัวแลกังวลในขันธ์จะแตกดับ ก็
คือก่อไฟเผาตัวและจิตให้กิเลสพุ่งและลูกกลามนั่นเอง อย่างไร ๆ ขันธ์ต้องแตก
แน่ ให้พิจารณาขันธ์ตัวที่จะต้องแตกแน่นี้ให้ชัดด้วยปัญญา เมื่อชัดแล้วความ
รู้ที่แท้จริงนี้ไม่แตกตามขันธ์ ฉะนั้นท่านผู้รู้ขันธ์ชัดเจนจึงไม่เดือดร้อน เพราะ
ขันธ์จะตั้งอยู่ หรือขันธ์จะแตกไปเมื่อไร นี่คือหลักการพิจารณาที่แท้จริง และ
ความรู้ที่แท้จริงต้องเป็นอย่างนี้ อย่าให้ส่ายส่ายไปในทางอดีตอนาคต ปัจจุบัน
เป็นกฎความจริงที่จะรื้อถอนกิเลสโดยสิ้นเชิง นอกนั้นคือเรื่องงงจักรหมุนรอบ
ตัวเอง พึงทราบไว้อย่างนี้ตลอดกาลด้วย

ฉบับที่ ๑๘

วัดป่าบ้านคาด อุดรธานี

๙ มกราคม ๒๕๐๒

เรื่องการพิจารณาทางใจของแม่เจต ซึ่งออกคันคิดบ้าง พักสงบ บ้าง และพิจารณาอาการของจิตบ้าง ประสานกันไปนั้นเป็นการชอบแล้ว ไม่ต้องมีการแก้ไขอะไรอีกแล้ว นอกจากเวลาจิตพิจารณาเกินขอบเขต ไม่ค่อยหยุดยั้ง ก็พยายามให้จิตพักสงบเสียบ้าง เพื่อเป็นกำลังใจในการ คิดค้นต่อไป อาการของจิตซึ่งเกิด ๆ ดับ ๆ เป็นสิ่งสำคัญจะต้องพิจารณา ให้รอบคอบถี่ถ้วน

บัว

๒๖ มกราคม ๒๕๐๒

อาการป่วยของอาตมากำเริบบ้าง หายบ้าง อย่าวิตกไปมากนัก เรื่องของชั้นนี้ต้องเป็นอย่างนั้นทุกชั้น และเป็นที่โลกไม่ลำเอียง หากว่า ทุกข์หายไปจากโลก อริยสังฆที่พระองค์ตรัสไว้ก็คงไม่ครบ ศาสนธรรมก็ไม่สมบูรณ์อยู่ เท่าที่ศาสนาธรรมมีสมบูรณ์อยู่ก็เพราะอริยสังฆมีสมบูรณ์ ฉะนั้น ทุกข์จึง จัดว่าเป็นศาสดาเอก แทนพระพุทธเจ้าซึ่งปรินิพพานแล้ว อาตมาเองไม่เสียใจในการที่ทุกข์จะเกิดขึ้น กำเริบรุนแรง หรือทุกข์จะหายไปจากชั้นนี้ แม้ทุกข์จะหายไปก็หายไปเพื่อเกิดขึ้นอีกเท่านั้น ไม่เพื่ออื่นใดทั้งสิ้น トラบเท่าชั้นนี้แตกดับ ทุกข์จึงจะดับโดยสิ้นเชิง คุณโยมมารดาและคุณแม่แก้วคิดถึงคุณทั้งสองมาก นับว่าคุณทั้งสองมีวาสนามาก ฉะนั้นจงภาควุฒิใจในวาสนาของตน เหว.

บัว

๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๒

การพิจารณาอย่างนั้นถูกต้องแล้ว ความมีสติประจำจะพิจารณาอาการใดก็ชื่อว่าถูกต้อง เว้นเสียแต่ไม่มีสติ สติเป็นธรรมจำเป็นยิ่งนักอย่าปล่อยวาง อย่าวิตกว่าเราจะไม่ตี ขอให้มึสติปัญญารักษาใจขณะที่เคลื่อนไหว อะไรผ่านจิตขอให้ผ่านสติปัญญาวิจารณ์ไปพร้อมๆ กัน นี้แลบ่อเกิดแห่งความดี ความดีไม่อยู่ในที่ไหนๆ อย่าคาดคะเนไป จะเสียหลักของนักปฏิบัติ อาตมาเป็นห่วงคุณทั้งสองมาก เพราะถือว่าเป็นอาจารย์ผู้ฝึกสอน แต่อย่าลืมหาจารย์เอก คือสติปัญญาซึ่งมีอยู่กับตัวทุกเมื่อ สติปัญญานี้เองจะเป็นคู่เป็นคู่ตายของเราแท้ๆ บาปความชั่วลามกไม่มาจากไหน ไม่ต้องพรั่นพรึงหวั่นไหวต่อภายนอก แต่พึงทราบว่าจิตเป็นเครื่องหลอกในเวลาที่เราไร้สติปัญญา ฉะนั้นจงจับอาวุธคือสติปัญญาไว้กำกับตัว จะร่มเย็นตลอดกาล จิตดวงเดียวเท่านั้นที่พึงกำหนดให้รอบคอบในตัวเอง อย่าตื่นเงาของตัว คืออาการของจิต เอรົ.

บัว

๑๑ เมษายน ๒๕๐๒

การพิจารณาทั้งสองด้านเป็นการถูกต้องดีแล้ว ที่เห็นชัดบ้าง ไม่ชัดบ้าง เป็นเพราะสติแลโอกาสของความเพียรที่สะดวกบ้าง ไม่สะดวกบ้าง แต่ไม่ต้องห่วงไหวตามอาการที่ชัดบ้าง ไม่ชัดบ้าง เพียงทำความเข้าใจว่า ลัทธิจะมีอยู่ในกายในจิตอย่างไม่ปิดบังตลอดกาล ความรู้ชนิดหนึ่งซึ่งคงที่ และรับรู้ให้ว่าขณะนี้เห็นชัด ขณะนี้เห็นไม่ชัด ความรู้อันนี้เองเป็นความรู้ที่จะทรงอริยสังขไว้ได้ตลอดกาล ความรู้นอกนั้นเป็นความรู้ที่ตั้งขึ้นและดับไปตามอาการที่เกิดขึ้น ดับ ไม่สามารถจะทรงอริยสังขไว้ได้ ใครหลงตาม ผู้นั้นจะเดือดร้อนตลอดกาล

ฉะนั้น พึงกำหนดให้รู้ตามเพลงของเขา อย่าหลงตาม ไฟกับน้ำมีประโยชน์เสมอกัน ขาดธาตุทั้งสองนี้ โลกก็แตกตั้งอยู่ไม่ได้ ทุกข์สมุทัยก็เช่นกัน นักปราชญ์ไม่ขาดสูญจากโลก เพราะทุกข์สมุทัยเป็นเครื่องหนุน ฉะนั้นทุกข์สมุทัยจึงควรเป็นเวทีของนักปฏิบัติไม่เลือกหน้า เราผู้หนึ่งเป็นนักปฏิบัติ ต้องยกทุกข์สมุทัยขึ้นเป็นหินลับ ยกปัญญาขึ้นเป็นมีด-ลับหิน ให้คมกล้าผ่าฟันข้าศึก ซึ่งเกิดขึ้นกับตน อย่าเห็นทุกข์สมุทัยเป็นคนละคน นอกจากตนไป และอย่าเห็นนิโรธ มรรคเป็นมิตรสหายมาจากต่างแดน พึงทราบว่าอริยสังขทั้งสี่เป็นลวดลายของจิตดวงเดียวของคนๆ เดียวเท่านั้น

ที่ถูกแท้ไม่ได้เอาที่ความเห็นชัดและไม่ชัดในขั้นที่ ๕ แต่เอาที่เห็นชัดด้วยปัญญา เพราะพ้นจากทุกข์ด้วยปัญญาที่เห็นชัดในไตรลักษณ์ อันเกี่ยวกับการพิจารณาขั้นนี้ เหวี่.

ธรรมไม่เป็นของลับแก่ผู้สนใจจริง ต้องประจักษ์ใจแน่ และเป็นธรรมชาติมีอยู่ทุกกาล ผู้ที่ยังไม่เห็นไม่รู้ ก็อย่าเสียใจ ให้ดำเนินไปตามความสามารถ การค้นคิดอย่าให้เพลินเกินขอบเขต ให้มีเวลาพักจิตตามที่สอนไว้ ธรรมคู่แข่งชั้น เพราะการค้นคิด (ปัญญา) กับการพักสงบ (สมาธิ) เป็นธรรมอาศัยกัน มีความจำเป็นเท่าเทียมกัน ให้ดำเนินตามที่แนะนำนี้ ใจจะดำเนินไปด้วยความราบรื่นปราศจากอุปสรรค การบวชหรือไม่บวชนั้น ยังไม่เป็นที่ควรคิดให้เกิดกังวล การแก้กิเลสทุกประเภท เป็นปัญหาสำคัญยิ่งกว่าอื่น ความบริสุทธิ์ไม่ใช่เพศฆราวาส อย่างลัทธิจะแตกเพราะความบริสุทธิ์ทำลาย ให้เห็นในใจเราแจ้งประจักษ์ดีกว่า เชื่อข่าว แม้แต่อาหารในถ้วยชามยังมีกระดูกและก้างแฝงอยู่ เรื่องข่าวก็เช่นกัน ย่อมมีสิ่งเคลือบแฝง โปรดอย่ากังวลในสิ่งที่ไม่ควรกังวล

สรุปความการพิจารณา พึงค้นคิดให้เห็นชั้นจิตโดยรอบคอบ กิเลสอยู่ที่นั่นเอง สันติธรรมก็อยู่ในที่แห่งเดียวกัน หมอดกิเลสก็เห็นสันติธรรมโดยสมบูรณ์ เรื่องเหล่านี้ครูอาจารย์ของเราท่านผ่านมาหมดแล้ว ต้องลงเอยกันที่รู้เท่าจิตดวงเดียว ฉะนั้นเราพยายามให้เป็นอย่างท่านให้จงได้ จะเป็นศิษย์มีครูแท้ร้อยเปอร์เซ็นต์

๔ กรกฎาคม ๒๕๐๒

การดำเนินจิตสำหรับแม่เจตนั้น ไม่มีอะไรกว้างขวาง นอกจากจะพิจารณาขั้นนี้กับผู้รู้ให้เห็นประจักษ์ด้วยปัญญา ความรู้ ความหลง ความฉลาด ความโง่ ความเศร้าหมอง ความฟุ้งใส ทั้งนี้จะรวมหัวกันอยู่ในจุดผู้รู้นั้นแห่งเดียว จึงกำหนดพิจารณาหรือทำลายจุดผู้รู้ให้แตกกระจายไปด้วยปัญญา อย่างสงวนหรือสำคัญว่าเป็นของจริง แล้วถ้อมมันไว้ จะเป็นภัยแก่ตนไม่รู้หาย จึงทำความระวัง อย่าหลงตามหรือยึดถือสิ่งที่กล่าวมานี้ เพราะอาการทั้งหมดที่เกิดจากผู้รู้ก็ตี ตัวผู้รู้ก็ตี นี่คือสิ่งหลอกลวงให้คนโง่หลงนั่นเอง เราจึงรู้เท่าสิ่งเหล่านี้ด้วยปัญญา ขอย้ำอีกว่า อย่าเกรงกลัวว่าความรู้จะสูญหายไปในเวลาผู้รู้ซึ่งเป็นตัวผสมกับยาพิษได้ถูกทำลายด้วยปัญญา ผู้รู้อันนี้เองเป็นเหตุทำความเกิดแก่เจ็บตายของสัตว์ให้เป็นไปไม่มีวันสิ้นสุด ฉะนั้นจึงทำลายผู้รู้ให้แตกทำลายไปโดยสิ้นเชิง อย่ายึดถือเอาไว้แม้แต่น้อย ผู้รู้แลอาการของผู้รู้ทั้งหมด มีความเศร้าหมองฟุ้งใส เป็นต้น เป็นกองทัพแนวหน้าของอวิชชาร้อยเปอร์เซ็นต์ ให้พยายามพิจารณาเพื่อรู้เท่าและปล่อยวางโดยถ่ายเดียว

ส่วนผู้รู้ที่จะเป็นองค์สันติ (พระนิพพาน) แท้ ไม่ใช่ผู้รู้อันขวางหน้าเราอยู่นี้ ผู้รู้ที่เป็นสันติแท้ ไม่มีอาการใดๆ แทรกแม้แต่น้อย และก็ไม่ใช่ผู้รู้ที่ผสมนี้เลย ไม่ใช่ผู้รู้ที่จะแยกตัวออกจากสิ่งผสมนี้ด้วย ผู้รู้ที่ผสมนี้จะต้องสลายตัวไปพร้อมๆ กับสิ่งผสมในขณะที่ปัญญาของเราถูกรอบนั่นเอง ส่วนผู้รู้ที่เป็นองค์สันติแท้ เราจะรู้ประจักษ์ขึ้นกับเรา ในขณะที่ผู้รู้กับสิ่ง

ผลสมถูกทำลายลงด้วยปัญญาญาณ จะหมดปัญหาใดๆ ในขณะที่นั้น ฉะนั้น
จำให้ตี ตีความหมายแห่งธรรมที่แสดงมานี้ให้แตก สมบัติคือสันติธรรม
(พระนิพพาน) จะเป็นของเราแท้ หนีไปไม่พ้น

สรุปความ การพิจารณาให้ลงในไตรลักษณ์ มีอนัตตาเป็นภาชนะ
อันสุดท้าย จงพิจารณาทั้งลงปล่อยลงในภาชนะนั้น เอวัง

คุณเอี่ยม อาตมาก็เป็นห่วงมาก ฉะนั้นจึงพยายามปล่อยอดีต
อนาคต และเจตสิกธรรมอันชั่วร้ายที่จะเกิดขึ้นในปัจจุบันแล้วลุกลามไปสู่
อดีต อนาคต อันเป็นตัวเพชฌฆาตคอยสังหารความสงบของเรา ปัจจุบัน
เท่านั้นเป็นตัวมิตร มิตรที่ดีจะเป็นอดีต อนาคตก็เป็นมิตร (มิตร หมายถึง
เจตสิกที่เป็นกุศล) ถ้าเป็นเพชฌฆาตแล้วไม่ว่าอดีต อนาคต แม้แต่คิด
ขึ้นในปัจจุบันก็เป็นเพชฌฆาต เพราะสามารถทำลายความสงบของเราได้
เราต้องการความสงบสุข จงพยายามสนใจในอารมณ์ที่เป็นกุศล อยู่กังวล
เกี่ยวกับไฟขึ้นเผาตัวเอง ไฟโดยเฉพาะไฟอดีต อนาคต ถึงคนทั้งหลาย
คิดว่าเราทำชั่วไว้ในอดีต และเราจะไปเสวยทุกข์ในอนาคต อย่างนี้
เรียกว่าจิตส่งไปทางอดีตอนาคต สิ่งทั้งนี้เราเคยผิด เราต้องแก้โดยปัจจุบัน
ถ้าปัจจุบันแก้ไม่ได้ ใครๆ ในโลกแม้พระพุทธเจ้าก็ทรงบริสุทธิไม่ได้ และ
จะวางโอวาทแก่สัตว์ทั้งหลายเพื่อแก้ความผิดซึ่งตนทำมาก็ไม่ได้ แต่
ความผิดของผู้หลังก็ยังมีอยู่ในโลก ธรรมจึงยังมีอยู่ในโลกเพื่อแก้ความผิด
ที่ตนทำ ฉะนั้น เรามีความผิดทุกคน จงพยายามแก้ความผิดของตนตาม
โอวาทของพระองค์ทรงสอนไว้ จะได้พ้นจากภัยไปโดยลำดับ อย่างสงสัย
น้ำเป็นเครื่องชำระสิ่งสกปรก ธรรมเป็นธรรมชาติล้างความชั่ว ซึ่งเกิดขึ้น
จากกายวาจาใจ เอวัง

บัว

๒๑ กรกฎาคม ๒๕๐๒

เรื่องชั้นนี้ทั้งโลกมีเตรียมตั้งขึ้น ตั้งอยู่ แล้วเตรียมแตกดับไปเท่านั้น
ไม่ว่าชั้นใดๆ บรรดามีประจำในสัตว์และสังขาร เราเคยได้เห็นได้ยิน
จนจินดา ชินหู ชินใจ ในความตั้งขึ้น แตกไปของชั้นเหล่านี้ทั่วแผ่นดิน
เฉพาะอย่างยิ่งในโรงฆ่าสัตว์ ในครัวไฟ เตาไฟ ซึ่งมีอยู่ทุกหนทุกแห่ง
ซึ่งนอกไปจากตัวเรา เราพึงน้อมความเป็นอย่างนั้นของมนุษย์และสัตว์
เข้ามาเป็นเครื่องพรัสอนตนเราว่า จะต้องเป็นเช่นเดียวกับสิ่งที่ผ่าน
ความรู้สึกเรามาแน่ๆ สิ่งที่เสมอกันทั้งโลก คือความเกิด ความตาย
ไม่มีใครยิ่งหย่อนกว่าใคร คะแนนเต็มเท่ากัน เราอย่าหวั่นไหวต่อทุกข์
ที่เกิดขึ้นในกาย จงตั้งสติปัญญาไว้เฉพาะหน้า ตรงที่ทุกข์เกิดขึ้น อย่า
หมายใจว่าทุกข์ที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้าเป็นศัตรูเรา พึงทำความเข้าใจว่า
ทุกข์ที่เกิดขึ้นนี้คือของจริงประกาศตน รูป เวทนา สัญญา สังขาร
วิญญาณ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ทั้งหมดนี้มีอยู่ในตัวเรา เป็นของจริง
เสมอกัน ฉะนั้น จงทำใจให้กล้าหาญและเด็ดเดี่ยวต่อทุกข์ที่เกิดขึ้น จง
พรัสอนตนว่าเราเท่านั้นที่จะรู้สาเหตุของทุกข์ที่จรมาเกิดขึ้นหมดทั้งมวล
ของทุกข์ และจะสามารถบังคับจิตให้ตั้งอยู่โดยเที่ยงธรรม ไม่เอนเอียงไป
ตามทุกข์ที่ประกาศตัว

ชั้นนี้เกิดขึ้นกับเรา ฉะนั้นทุกข์จึงเกิดขึ้นกับเรา เราเท่านั้นเป็น
นักต่อสู้เพื่อความเที่ยงธรรมเฉพาะตน ไม่มีใครช่วยได้ ทุกข์จะดับหรือ
ไม่ดับ ขึ้นอยู่กับปัญญาพิจารณาตามเป็นจริง ไม่ขึ้นอยู่กับความหวั่นไหว

หรือความอยากให้หาย ฉะนั้นไม่ควรสังฆกรรมทั้งสองประเภทนี้ให้เกิดขึ้นภายในใจ จะเป็นภัยแก่เราเปล่าๆ ฟังพร้าสอนตนว่า คนและสัตว์ทั้งโลกก่อนจะตาย ต้องเผชิญทุกข์และทนทุกข์ด้วยกันทุกราย ไม่ใช่จะประสบทุกข์ ทนทุกข์เฉพาะเราคนเดียว ทุกข์เกิดขึ้น ทุกข์ต้องดับไป ใจไม่เกิดขึ้นจึงไม่ดับตามทุกข์ ฉะนั้น เมื่อใจเป็นอมตะไม่ตาย จึงไม่ควรหวั่นไหวไปตามทุกข์ ซึ่งเป็นตัวเกิด ตัวดับ (ไม่ใช่อันเดียวกัน)

กายคน-สัตว์อื่นๆ แดก ภายเรายัง ภายเราแตกส่วนใจเรายัง ไม่ควรเป็นทุกข์เดือดร้อนไปตามทุกข์ ซึ่งเท่ากับพองน้ำแตกไปเท่านั้น ทุกข์เป็นสิ่งที่เกิดดับ ใจเป็นธรรมแห่งหนึ่งจากทุกข์ แต่ไม่เกิดไม่ดับเหมือนทุกข์ จึงไม่ควรไหวตามทุกข์ซึ่งเกิดๆ ดับๆ เมื่อใจเป็นธรรมแห่งหนึ่งแล้ว เรามีอำนาจและหน้าที่ที่จะต้องพิจารณาทุกข์ได้อย่างเต็มที่ โดยไม่ต้องข้องอ กับทุกข์แต่อย่างใด จงพิจารณาว่าทุกข์เกิดจากอะไร ใครเป็นผู้ใส่นามว่าทุกข์ อวัยวะทั้งหมดไม่ใช่ทุกข์ หากว่าอวัยวะทั้งหมดเป็นทุกข์ คนสัตว์ตายแล้วนำไปเผาไฟฝังดิน เขาไม่เห็นบ่นว่าทุกข์ ทุกข์ปรากฏอยู่กับคน สัตว์ที่ยังเป็นอยู่ อะไรทำให้เป็นอยู่คือใจ ใจหลงทุกข์ใจจึงเดือดร้อน ใจรู้ทุกข์แล้วก็เห็นทุกข์เป็นของจริง แม้ทุกข์จะเกิดขึ้นในกายหรือจะดับไป ใจก็ไม่ตื่นเต้นหวั่นไหว นี่แหละจึงจะหมดกังวล โปรดพิจารณาอย่างนี้ โรคของคุณเกี่ยวกับความแก่ชรา เยี่ยวยายาก โปรดเยี่ยวยากกันไปทั้งภายนอกภายในใจ แม้ตายอย่าให้ขาดทุน คนทั้งโลกไม่มีใครยิ่งหย่อนกว่ากันคือความตาย ตายเหมือนกันหมด เออ

บัว

๑ เมษายน ๒๕๐๒

เรื่องจิตใจ แม่เจตพิงดำเนินไปด้วยความมีวิจาร์ สิ่งใดปรากฏขึ้น เฉพาะหน้า พึงกำหนดให้รู้เหตุผล อย่าด่วนถือเอา จะเป็นดี-ชั่ว เศร้าหมอง ผ่องใสใดๆ พึงกำหนดให้รู้แจ้งเพื่อปล่อยวางเสียสิ้น ไม่ใช่เป็นของควรถือเอา ข้อควรระวังคือสุขกับผ่องใส เป็นสิ่งจะควรติดโดยแท้ ในขณะที่เดียวกันสองสิ่งนี้ ถ้าเราติดจะเป็นมารแก่เราเช่นเดียวกับสิ่งอื่นๆ ฉะนั้นเพื่อความรอบคอบด้วยปัญญา จงพิจารณาให้เห็นว่าสิ่งที่ปรากฏกับจิตทั้งหมด จงเห็นว่าตกอยู่ในไตรลักษณ์สิ้น ไม่ควรถือเอาเด็ดขาด เมื่อเรารู้เท่าหมดแล้ว ธรรมที่ไม่มีปัญหาว่าเกิดดับจะเป็นของเราตลอดอนันตกาล จงจำให้ดี

บัว

การพิจารณาของแม่เจตน์ว่าถูกต้องดี ขอให้ยึดหลักว่า “ชั้นรั้งกับจิตเป็นสิ่งที่เราจะพิจารณาไม่ขาดระยะ และเป็นสิ่งสำคัญกว่าอื่นทั้งหมด” เรื่องจิตจะบริสุทธิ์หรือละเอียดขึ้นไปอย่างไรนั้น ขึ้นอยู่กับจิตทำงานการค้นคิดให้รู้ตามเป็นจริงในชั้นรั้งทั้งหลาย หน้าที่ของชั้นรั้งที่เขาทำงานอยู่ประจำอิริยาบถ ก็คือความตั้งชั้นแลดับไปเท่านั้น ยกสังขารชั้นรั้งเป็นตัวอย่าง คือสังขารจะคิดขึ้นปรุงขึ้น ทางดีก็ตามทางชั่วก็ตาม คิดเรื่องอดีตก็ตามอนาคตก็ตาม จะต้องดับไปในขณะๆ ทุกประเภทที่คิดขึ้นปรุงขึ้น ขอแต่เราจงจับหลักของสังขารไว้ด้วยดี ยกสติปัญญาเข้าใกล้ชิดต่อความเกิดความดับของสังขารทุกเวลา แม้วេทนา ลัญญา เป็นต้น ก็โปรดพิจารณาทำนองเดียวกัน จะต้องทำหน้าที่เกิดดับเช่นเดียวกัน

อย่าทำความเข้าใจว่ากลัวลำบากหรือรำคาญ หรือละเอียดบริสุทธิ์ไปก่อนความเป็นเองของจิต สุข ทุกข์ เศร้าหมอง ผ่องใส เป็นต้น ที่เกิดขึ้นให้ถือว่าเป็นธรรมเครื่องเตือนสติปัญญา อย่าถือว่าเป็นของเอาหรือของทิ้ง ให้ถือว่าเป็นสิ่งที่จะต้องรู้เท่าเสมอกันหมด อย่าแสดงความดีใจ เสียใจไปตามสิ่งที่ปรากฏขึ้นแลดับไป ผิดหลักของผู้จะยกตนให้พ้นความลำเอียงในสภาวะธรรม ไม่ว่าประเภทใดๆ ทั้งหมด ฟังทราบว่ามันทั้งหมดที่มีอยู่ในตัวเรา ไม่ใช่เป็นของขว่าง้างทิ้ง หรือจะถือเอา แต่เป็นของจะรู้เท่าด้วยปัญญา แล้วต่างฝ่ายต่างก็อยู่ตามความเป็นจริงของตนๆ ไม่ลับสนกัน จึงจะไม่มีเรื่องยุ่งเกิดขึ้น เมื่อไม่มีเรื่องก็ไม่มีความเกี่ยวข้อง พอที่จะหาทนายและผู้พิพากษามาช่วยเบิกความและตัดสิน

อนึ่ง แม่จิตคือผู้รู้ เมื่อถึงขั้นรู้เฉพาะจิตไม่เกี่ยวกับอารมณ์ใดๆ แล้ว ก็ฟังพิจารณาเฉพาะจิตด้วยปัญญา เช่นเดียวกับการพิจารณาชั้นรั้งทั้งหลาย ไม่เช่น

นั่นจะทำความพอใจในผู้รู้ ก็จะติดผู้รู้เข้าอีก ยิ่งจะเป็นผู้รู้ที่เต็มไปด้วยความหลง ข้อสำคัญเราอย่ากลัวผู้รู้จะฉิบหายไปจากตัวเรา ในขณะที่เราจะพิจารณาหรือกลั่นกรองผู้รู้ ให้ทำความเข้าใจว่า สิ่งทั้งหมดทั้งนอกร่าง นอกใจ ทั้งในกาย ในใจ ทั้งใจ สิ่งใดจะเคลื่อนไหวไปอย่างไร จะแตกจะดับก็ขอให้เราเห็นชัดด้วยปัญญาญาณ ว่าสิ่งนั้นๆ แตกดับไป เราอย่ามีส่วนเกี่ยวข้องว่าเราจะถูกทำลายหรือแตกดับไปตามสิ่งนั้นๆ ธรรมชาติใดที่จะเป็นธรรมชาติที่ประเสริฐ ธรรมชาตินั้นจะปรากฏชัดขึ้นกับเราทันที และธรรมชาติอันนั้นไม่อยู่ในกรอบของความเกิดขึ้นและแตกดับสูญไปตามใครๆ ด้วย นั่นแหละเรียกว่าธรรมดวงเอก คือพุทธธรรม พุทธธรรมคือผู้รู้ที่บริสุทธิ์ (พระพุทธเจ้าแลสาวกทั้งหลาย ท่านได้ธรรมดวงนี้ จึงเป็นผู้ประเสริฐสุดของไตรภพ โลกทั้งสามได้กราบไหว้ ก็กราบไหว้ธรรมดวงนี้เอง หากได้นอกเหนือไปจากตัวเราตัวท่านที่ไหนไม่)

ฉะนั้น จึงพยายามตามที่อธิบายมานี้ สมบัติคือธรรมดวงเอก จะกลายเป็นของเราในวันหนึ่งแน่ เพราะสมัยนี้ทุกคนผู้จะทำตนเพื่อดวงธรรมดวงเอกนี้ หายากมาก และจะหาครูอาจารย์ผู้ที่จะมาชี้ทางเพื่อธรรมดวงเอกได้โดยถูกต้อง แก่นักศึกษาแลนักปฏิบัติผู้มุ่งหวังอยู่แล้วเต็มใจ ก็หายากเช่นเดียวกัน เพราะฉะนั้น ๑.ธรรมดวงเอก ๒.ผู้มุ่งหวังธรรมดวงเอก ๓.ผู้ชี้ทางเพื่อธรรมดวงเอก โดยถูกต้อง ทั้งสามซึ่งเป็นของหายากนี้ แต่ไม่ยากไปทุกราย ง่ายจนเกินไป ถึงกับไม่เป็นของแปลก ธรรมชาติทั้งสามนี้ที่ว่าหายาก ควรจะได้เป็นของสะดวกสำหรับเรา เพราะเข้าใจว่าเราเป็นคนๆ หนึ่งที่ได้มีวาสนาบารมี มาประพุดิติน เพื่อธรรมอันเอกกับเพื่อนพุทธบริษัทเพื่อความเป็นลูกที่ดีของพระพุทธรเจ้า เอว

อาตมาเป็นห่วงคุณทั้งสองมาก การป่วยฟังทราบว่าเขาจะมาเตือนเรื่องหนี้สิน ต่อไปเขาจะมาทวงหนี้สินกลับคืน จงรีบตั้งเนื้อตั้งตัวด้วยอริยทรัพย์

บัว

อาการของจิตทุกอาการที่เกิดขึ้นต้องดับและแปรปรวน อย่าตื่นเงาของจิตตัวเองจะเดือดร้อน ความรู้ว่าเปลอและไม่เปลอเป็นทางที่ถูกต้องแล้ว ความเสื่อมความเจริญเป็นอาการของโลก ให้รู้เท่าผู้รู้ว่าเสื่อมหรือเจริญ นี่แหละเป็นธรรมที่คงที่ ความรับรู้ทุกขณะนี้แหละเป็นธรรมยั่งยืนเราเป็นนักปฏิบัติอย่าหลงตามอาการของความเสื่อมความเจริญ จงรู้ตามอาการ จึงจัดว่าเป็นผู้ฉลาดในธรรม ดวงไฟยังมีดอกแสงควันไฟ ต้องแสดงความเกิดความดับจากดวงไฟเป็นธรรมดา จิตยังมีอาการเกิดๆ ดับๆ ซึ่งเกิดจากดวงจิตต้องมีเช่นเดียวกัน ข้อสำคัญอย่าหลงตาม เสื่อมจงรู้ตาม เจริญจงตามรู้ เปลอหรือไม่เปลอจงตามรู้ทุกอาการ จึงจัดว่านักค้นคว้าความรู้เท่าในอาการเกิดๆ ดับๆ ของสิ่งเหล่านี้ด้วยปัญญาเสมอไป นั่นแหละจัดว่าเป็นผู้รู้ จะรู้เท่าทันโลกและเรียนโลกจบ จึงจะพบของจริง

กระพี้ต้องหุ้มห่อแก่นไม้ไว้ฉันทใด กระพี้ธรรมก็ห่อหุ้มปกปิดแก่นธรรมไว้ฉันทนั้น อาการเกิดๆ ดับๆ ดี ชั่ว เสื่อม เจริญ เปลอ ไม่เปลอ เหล่านี้จงทราบว่าเป็นกระพี้ธรรมปกปิดแก่นธรรมคือของจริงไว้ ใครหลงตามชื่อว่าควาเอากระพี้ธรรม จะนำความเสื่อม ความเจริญเป็นต้น มาผันดวงใจให้ตั้งมั่น จะตามดูโลกและรู้โลกของตนไม่จบ จะพบแต่ของปลอม อาการที่ปรากฏขึ้นมาจากจิต จะดี ชั่ว สุข ทุกข์ เสื่อม เจริญ เปลอ ไม่เปลอ เศร้าหมอง ฟ่องใส นี่เป็นเครื่องเตือนสติปัญญา จงตามรู้ทุกอาการอย่าด่วนถือเอา การเดินทางต้องมีสูงๆ ต่ำๆ ลุ่มๆ ดอนๆ

ตลอดทางจนถึงที่อยู่ฉันใด การเดินธรรม (คือการดำเนินทางจิต) ต้อง
ประสบอาการต่างๆ มีดีชั่วเป็นต้น ซึ่งจะเกิดจากจิตเช่นเดียวกัน จนถึง
จุดจบของสมมุติ จึงจะไม่ประสบอาการเช่นนี้อีก

การเดินทางอย่าถือความร้อนหนาว ความสูงต่ำในระยะทางมา
เป็นอุปสรรค จงมุ่งความถึงที่ประสงค์เป็นสำคัญ การดำเนินทางใจ อย่า
ถืออาการดีชั่ว เป็นต้น ที่เกิดจากใจมาเป็นอุปสรรค จงตั้งใจพิจารณาสิ่ง
ที่มาสัมผัสด้วยปัญญาตลอดไป จนถึงจุดจบของสิ่งที่มาสัมผัส อย่าหวั่น
ไหวตามอาการที่เกิดขึ้นเฉพาะใจ จะเป็นนักเรียนต้องประสบกับข้าศึกคือ
อารมณ์ จงสู้รบด้วยปัญญา จนเห็นความจริงของอารมณ์นั้นๆ ครูเอก
ของเราก่อนหน้าจะปรากฏเป็นองค์ศาสดาของเรา ต้องผ่านข้าศึกเช่น
เดียวกับเรา แม้อาจารย์ของเราจะนำธรรมมาสอนเราได้ ต้องขุดค้นขึ้น
มาจากอุปสรรค คือสิ่งกระทบเช่นเดียวกับเรา ฉะนั้นจงต่อสู้จนสุดฝีมือ
จะสมชื่อว่าเราเป็นศิษย์มีครูแท้

ข้าศึกของเราทุกวันที่เป็นไปอยู่ ไม่มีวันสงบศึกกันได้ ก็เนื่องจาก
เราเป็นศึกกับตัวเราเอง คือถ้าใจสงบลงไม่ได้ ศิกก็ยังไม่สงบไม่ได้ แท้จริง
บาปมารเป็นต้น ไม่มีตั้งค่ายแฉกรบ รอรบกับเราอยู่สถานที่ใดๆ แต่ใจ
ดวงเดียวเท่านั้น ตั้งตัวเป็นเจ้าของบาปเจ้ามารประหัดประหารกับเรา ถ้าเรา
เข้าใจว่าบาปมารคอยเรอยู่ภายนอก ไม่ย้อนกลับความรู้เข้ามาดูจิตผู้เป็น
ตัวมารแท้ ข้าศึกของเราจะหาวันสงบไม่ได้ จงทราบว่าเป็นเรื่องทุกข์ที่เป็น
ไปในกายแลจิตของเราตลอดเวลา ถ้าเรามองข้ามทุกข์ก่อนนี้ไป อริยสัจ
คือของจริงอันประเสริฐ ก็เป็นอันว่าเรามองข้ามไปเช่นเดียวกัน อริยสัจ
มีอยู่กับเราทุกเวลา จงตั้งปัญญาให้เห็นตามความจริงของอริยสัจที่มีอยู่

พระพุทธเจ้าถึงนิพพาน เพราะพิจารณาอริยสัจ เห็นอริยสัจ อย่าสงใจไป
หาบาปบุญนอกจากกายใจ จะผิดหลักผิดทาง อดีตอนาคตจงเห็นเป็นไฟ
อย่าสงใจไปเกาะเกี่ยว ปัจจุบันคือความเพียรมีสติจำเพาะหน้า พิจารณา
ไตรลักษณ์อันมีอยู่กับขณะนี้แล เป็นธรรมแผดเผาบาปมารได้แท้ จงตั้งจิต
ลงตรงนี้ ฉะนั้นจงพากันตั้งใจ คุณทั้งสองมีวาสนาบารมีอันได้สร้างไว้มาก
แล้ว อย่าเสียใจ ไม่เสียทีเลย จงเร่งเข้า

บัว

การอบรมจิต จงใช้ปัญญาพิจารณาด้วยดี ในอาการของธรรมทุกแง่ (อาการของจิต) ซึ่งเกิดขึ้นจากจิต ความสัมผัสรับรู้ในขณะที่อารมณ์มากระทบจิต ไม่ให้พลั้งเพลอและนอนใจในอารมณ์ นั้นแลเรียกว่าความเพียร ดี ชั่ว สุข ทุกข์ เศร้าหมอง ผ่องใส จงตามรู้ด้วยปัญญา แล้วปล่อยวางไว้ตามสภาพ ไม่ยึดถือและสำคัญว่าเป็นตน สิ่งใดปรากฏขึ้นจงกำหนดรู้ อย่าถือเอาแม้แต่อย่างเดียว รู้ชั่วปล่อยชั่ว กลับมาหลงดี ถือสิ่งที่ดีว่าเป็นตน นี่ก็ชื่อว่าหลง จงระวังการมีสติหรือเพลอสติในขณะๆ นั้นๆ อย่าตามกังวล เป็นความผิดทั้งนั้น จงกำหนดเฉพาะหน้า พิจารณาเฉพาะหน้า

กายมีอยู่ จิตมีอยู่ ชื่อว่าธรรมมีอยู่ อย่าหลงธรรมว่ามีนอกไปจากกายกับจิต ไตรลักษณ์ หรือสติปัญญาก็ต้องมีอยู่ในสถานที่แห่งเดียวกัน จงพิจารณาในจุดที่บอกนั้น แม้ที่สุดทำผู้รู้หรือสติให้รู้อยู่ในวงกายตลอด โดยไม่เจาะจงในกายส่วนหนึ่งส่วนใดก็ถูก ข้อสำคัญให้จิตตั้งอยู่ในกาย อย่าใช้ความอยากเลยเหตุผลที่ตนกำลังทำอยู่ก็แล้วกัน การทำถูกจุดผลจะค่อยเกิดเอง ไม่มีใครแต่งหรือบังคับ อย่าส่งจิตไปตามอดีตที่ล่วงแล้ว ไม่มีประโยชน์แม้แต่น้อย

๑๒ กรกฎาคม ๒๕๐๓

ใจเป็นสมบัติอันล้ำค่าในโลก ไม่มีสมบัติใดๆ จะเทียมถึง สมบัติ
 มากน้อยในโลกชื่อว่าเป็นบิรवारของใจ ฉะนั้นจงพากันอบรมใจให้ได้ความ
 สงบเป็นลำดับ อย่าเห็นภัยอื่นนอกจากใจ ขณะเดียวกันอย่าเห็นคุณใน
 สิ่งอื่นนอกไปจากใจเท่านั้น เป็นบ่อคุณบ่อโทษและบ่อบุญ-บาป ใจนั้น
 ยังมีผู้เหนื่ออำนาจอีกคือสติปัญญา สติปัญญานี้แลจะเป็นเครื่องบังคับใจ
 ให้คลายจากชั่วเป็นดี แต่เมื่อใจบริสุทธิ์เต็มที่แล้ว เป็นสติปัญญาสำเร็จขึ้น
 ในตัวเอง ฉะนั้นท่านผู้บริสุทธิ์แล้ว สติปัญญาและความบริสุทธิ์ จึง
 กลายเป็นอันเดียวกันโดยธรรมชาติ ปราศจากคำว่า มรรค (เช่นมรรค
 ๘ ไม่ใช่ธรรมชาตินี้) เพราะธรรมชาตินี้อยู่นอกเหนือมรรคแลผล ซึ่งเป็น
 ธรรมคู่กัน

ขันธี่ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา อาการของจิตทุกอาการพึง
 ทราบว่าเป็นไตรลักษณ์เช่นว่านี้ อย่าหลงในอาการของจิตที่แสดงออก
 ทุกขณะ ผู้รู้ซึ่งเป็นที่ตั้งขึ้นแห่งขันธี่นั้นก็คือตัววิชชาแท้ อย่าหลงยึดถือ
 เพราะผู้รู้อันนี้เป็น อมตฺ ของวิญญูะ ไม่ใช่ อมตฺ ของพระนิพพาน
 โดยมากมาหลงกันที่ตรงผู้รู้ของวิชชานี้ทั้งนั้น ฉะนั้นเมื่อจิตเราได้ชำระ
 เข้าถึงจุดผู้รู้อันนี้ (คือรังวิชชา) จงทำลายอย่าให้เหลืออยู่เลย เมื่อผู้รู้
 ถูกทำลายลงไปแล้ว จึงจะเห็นผู้รู้ที่เป็น อมตฺ ของพระนิพพานประจักษ์
 ขึ้นในขณะนั้นนั่นเอง ฉะนั้นจงสนใจ จริ่งหรือเทีจจะเห็นขึ้นจากใจ
 ผู้ปฏิบัติโดยแท้ (ของจริงอยู่ใต้ของเทียม) ผู้รู้ปกปิดผู้รู้จทราบโดยนัยนี้

เราต้องการเห็นผู้รู้จริง จงทำลายผู้รู้ปลอมให้สิ้นไป ใจจะเป็น อมตฺ ชัน
ในขณะนั้น อนึ่งความเกิดความดับของขันธไม่มีสิ้นสุด จงตามเข้าไปให้
ถึงฐานที่เกิดดับของขันธ ฐานอันนั้นเองท่านเรียกว่า อวิชชา เอาละ จง
พยายามเต็มความสามารถ

บัว

สิงหาคม ๒๕๐๓

การภาวนาเพื่อส่งเสริมผู้รู้ให้เด่นขึ้นก็มี การภาวนาเพื่อทำลายผู้รู้ก็มี เป็นไปตามชั้นของจิต ชั้นต้นต้องอบรมส่งเสริมผู้รู้ให้เด่นชัด จนปรากฏเป็นจุดของความสงบ เราวิตน้ำให้แห้งเท่าไร ยิ่งเห็นตัวปลาในน้ำชัด การพิจารณาอาการของกายจะน้อยหรือมากอาการก็ตาม พิจารณาขยันเท่าไร ยิ่งจะเห็นความสงบของใจชัด เช่นเดียวกับเห็นตัวปลาที่วิตน้ำแห้งแล้วนั้น กายเป็นของสำคัญสำหรับจิตที่ยังเกี่ยวข้องกับกาย ส่วนจิตที่เห็นแจ้งในกายจนปล่อยวางได้แล้ว กายไม่เป็นสำคัญ เป็นคนละชั้น ฉะนั้นการทำลายผู้รู้จึงอยู่ในชั้นละเอียดของจิต จะนั่งอยู่ที่เดียว แต่จิตได้ก้าวเข้าอยู่ในความละเอียดที่ควรจะละกิเลสได้หมด ก็ควรทำลายผู้รู้ได้เช่นกัน ข้อสำคัญอยู่ที่จิตละเอียด เช่น สวากของพระพุทธเจ้านั่งฟังเทศน์อยู่ต่อพระพักตร์ของพระองค์ก็ละกิเลสได้หมด การละกิเลสได้หมดก็แสดงว่า รู้เท่าจิตหรือทำลายจิตในขณะนั้นๆ เอง ถ้าไม่รู้เท่าจิตหรือทำลายจิต ก็ติดหรือหลงจิตไปไม่รอดเช่นเดียวกัน

กายทุกส่วนเปรียบเหมือนน้ำ ปลาในน้ำเปรียบเหมือนจิตที่สิงอยู่ในกาย จงพิจารณากายให้มาก จะเห็นความสงบโดยไม่ต้องสงสัย

บัว

ฉบับที่ ๓๑

วัดป่าบ้านตาด อุดรธานี

๑๗ กันยายน ๒๕๐๓

การภาวนาของคุณเอียน โปรดทำไปตามสภาพของคนแก่ ให้จิต
ท่องเที่ยวอยู่ในชั้นรั้งจะมีกำลังใจดีกว่าเที่ยวที่อื่น ซึ่งเคยคิด เคยเที่ยวมา
นานแล้ว ถือไตรลักษณ์เป็นอารมณ์เครื่องเล่นของจิตเสมอไป เรื่องแก่
เจ็บ ตาย ไม่มีใครเป็นอาจารย์สอนเขาให้อยู่ในอำนาจได้ เรื่องของชั้นรั้งก็
คือเรื่องของไตรลักษณ์และเรื่องแก่ เจ็บ ตายนั่นเอง ใครๆ ต้องเป็นอย่าง
นั้น หนีไม่พ้น จงพิจารณาให้เห็นตามความเป็นจริงของเขา

บัว

ฉบับที่ ๓๒

วัดป่าบ้านคาด อุดรธานี

๒๕ กันยายน ๒๕๐๓

การภาวนาเพื่อความรู้ความฉลาด จงค้นลงที่เบญจขันธ์ ปอกิเลส ตัณหาอยู่ที่ขันธ์ แตนพันทุกข์ก็อยู่ที่ขันธ์ จะกำหนดทุกข์ก็ดี อนิจจังก็ดี อนัตตาก็ดี ในลักษณะใดก็ตาม จงกำหนดให้เห็นประจักษ์ใจจริงๆ สิ่งเหล่านี้มีอยู่ที่ขันธ์ทั้งนั้น ความทุกข์-ทุกข์ตลอดด้วยะและตลอดกาล ไม่เที่ยงและอนัตตาก็เช่นเดียวกัน ประกาศอยู่ที่ขันธ์ทุกเวลาไม่มีว่างเว้น เห็นความจริงจากขันธ์แล้ว หายเพลिनหายโศก กิเลสไม่กว้างไม่แคบ ไม่น้อย ไม่น้อย มีขนาดเท่าตัวหรือเท่าเบญจขันธ์เท่านั้น สันติธรรมคือพระนิพพานก็เช่นเดียวกัน ปัญญารอบขันธ์แล้วก็เท่ากับรอบโลกรอบธรรม หยั่งถึงโลกถึงธรรม ธรรมกับโลกไม่ลึกไม่ตื้นไปจากขันธ์ จงกำหนดลงที่ขันธ์นี้ ความหนาบางของกิเลสเป็นชื่อที่เราตั้งให้เขาต่างหาก ความจริง กิเลสกับนิพพานคือใจดวงเดียวเท่านั้น จะหนาหรือบางก็ใจผู้รู้ดวงเดียวเท่านั้น ไม่มีใครเป็นกิเลสแลนิพพาน อयर้อนใจไปอื่น ผิดทางพันทุกข์

บัว

๑๙ ธันวาคม ๒๕๐๓

ในจดหมายอาตมาบอกเรื่องการกำหนดจิตโดยเฉพาะบ้าง พิจารณาบ้าง ไม่ได้สอนให้เป็นการขัดแย้ง สำหรับผู้ปฏิบัติจะพึงเห็นผิด สอนเฉพาะกาลที่จะควรกำหนดเฉพาะจิต หรือสอนเพื่อพิจารณาชั้นนี้ ในกาลที่จะควรพิจารณา เพื่อพอดีและราบรื่นในการดำเนินจิตเท่านั้น ไม่เช่นนั้นผู้ปฏิบัติจะดำเนินทางจิตไม่พอดีเท่าที่ควร แล้วจะติดอยู่ในวิธีใด วิธีหนึ่งก็จะเอาตัวไม่รอด การกำหนดเฉพาะจิตกับการพิจารณาชั้นนี้ เป็นกาลเป็นเวลานั้น เป็นทางตรงและราบรื่นแท้อย่าสงสัย อาหาร เครื่องรับประทานมีทั้งหวานทั้งคาว ต่างก็เป็นอาหารด้วยกัน แต่ผู้รับประทานก็ยังเลือกกาลให้พอเหมาะกับหวานกับคาวนั้นๆ ฉันทิ การพิจารณาชั้นนี้กับการกำหนดเฉพาะจิตก็เป็นอริยสังขันธ์เดียวกัน แต่ก็พึงเลือกทำตามกาลฉันทันั้นเหมือนกัน ปัจจุบันธรรมเป็นเครื่อง ตัดความสงสัย จงกำหนดลงในกายในจิตซึ่งเป็นเรื่อนอริยสังข จะเป็นตัวปัจจุบันตลอดกาล อย่ายุ่นวายไปอดีตอนาคต ไม่ใช่ทาง แม่เจตก็ผู้หนึ่ง ที่มีความเป็นไปในจิตต่างกัน จึงต้องสอนต่างกัน ขอให้ผู้ฟังจงกำหนด ให้เหมาะกับจริตของตนๆ ความเกิดๆ ดับๆ ไม่ใช่สิ่งจะควรถือเอา จง กำหนดให้รู้ กว้างแคบไม่ต้องหมายไป มีเรื่องอยู่ที่ไหนจงกำหนดลงที่นั้น ค่อยแรง หนักเบา ตามแต่เหตุการณ์จะมาสัมผัสหรือเกิดขึ้น จงพิจารณา ด้วยปัญญา ลึ้นไม่ลึ้น หมดไม่หมด มีจิตดวงเดียวเป็นผู้จะตัดสินด้วย ปัญญา ปัจจุบันธรรมเป็นสิ่งสำคัญกว่าสิ่งใดทั้งหมด เออ

บัว

ฉบับที่ ๓๔

วัดป่าบ้านตาด อุดรธานี

๑๒ มกราคม ๒๕๐๔

แม่เจตอย่างหลงเพลงของจิตที่แสดงขึ้น ค่อยบ้าง แรงบ้าง อากาโร
ใดปรากฏขึ้นจงกำหนดให้รู้ เรื่องปรากฏขึ้นทั้งหมดเป็นสภาวะธรรม ผู้รู้จง
อย่าปล่อยตัวไปตามอาการนั้นๆ ช้าหรือเร็วอย่าไปหมาย ความหมายว่า
ช้าหรือเร็วเป็นเรื่องสมมุติ คือเครื่องหลอก ไม่มีช้าหรือเร็วไปไหนหรอก
มีแต่ปรากฏขึ้นที่จิต ดับไปที่จิต รู้อยู่ที่จิตเท่านั้น จงกำหนดอยู่ที่จิตให้รู้ทั้ง
อารมณ์เกิดจากจิต และให้รู้ทั้งจิต มีเท่านั้น เมื่อยังบกพร่องหรือสมบูรณ์
จิตจะเป็นผู้ตัดสินขึ้นเอง

คุณเอียนก็เช่นกัน อย่าสายแสหาเรื่อง ไม่ดี อดีต อนาคตปรากฏ
ขึ้นจากจิต ซึ่งเป็นตัวปัจจุบันนี้เอง ตัวปัจจุบันคือจิตไม่เอนเอียงแล้วไม่มี
อะไรเอนเอียงในโลก จงกำหนดลงที่กายที่จิต สันติธรรมอยู่ที่นี้ ไม่อยู่
ในอดีตอนาคต จงกำหนดลงปัจจุบัน คือกายกับจิตทุกเวลาที่ประกอบ
ความเพียร เอวี่

บัว

๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๔

อริยสัจประกาศอยู่ในภายในใจตลอดเวลา จงตามพิจารณาให้เห็นจริง อริยสัจ ๔ ไม่ได้เดินทางมาจากไหน เกิดอยู่กับกายกับใจเราเท่านั้น ฉะนั้น จึงไม่ควรพิจารณาตามค้นหาอริยสัจในที่อื่นๆ ให้มากไปกว่า การพิจารณาภายในใจซึ่งเป็นเรือนอริยสัจแท้ การเจริญขึ้นหรือเสื่อมลงแห่งอาการดีชั่วซึ่งเกิดกับใจ จงกำหนดรู้ด้วยปัญญา อย่าแสวงหา อริยสัจ และศีลสมาธิปัญญาไม่ใช่ธรรมนอกไปจากกายกับใจ ซึ่งพอจะแสวงหาทางใดทางหนึ่ง อวิชชาและวิชชาเกิดจากใจดวงเดียวเท่านั้น จงค้นดูให้เห็นชัด ในอาการของกายและใจ ซึ่งเป็นบ่อทั้งวิชชาและอวิชชา จงอย่าวิตกวิจารณ์ไปกับความเจริญและความเสื่อมแห่งอาการของจิต มันเคลื่อนไหวอย่างไรจงตามรู้ให้หมด รู้หมดแล้วไม่มีอะไรมาแสดงตนเป็นผู้เจริญและผู้เสื่อมต่อไป เหตุที่สิ่งเหล่านี้จะปรากฏดี ๆ ชั่ว ๆ เนื่องจากเราตื่นเงาของตัวเอง (อาการของจิตนั่นเอง) หรือปัญญายังไม่รอบคอบพอ สิ่งเหล่านี้จึงแสดงตนเป็นเจ้ามาयाได้ สรุพอริยสัจ ๔ ศีล สมาธิ ปัญญา คือใจดวงเดียวเท่านั้น จงกำหนดให้รู้ด้วยปัญญา จะหมดปัญหาในสิ่งทั้งปวง

บัว

ฉบับที่ ๓๖

วัดป่าบ้านตาด อุดรธานี

เมษายน ๒๕๐๔

จงดูความเคลื่อนไหวของใจที่แสดงความเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา
อาการของใจ มันเกิดไปถึงไหน และดับไปถึงไหน มันเกิดที่ไหนมันก็ดับ
ลงที่นั่นเอง จงพิจารณาให้ชัดต่อความเกิด-ดับของใจ ความเกิดกับความ
ดับที่ปรากฏขึ้นจากใจ ไม่ใช่เป็นสิ่งที่ควรถือเอา จงฆ่าแม่คือใจให้ตาย ลูก
คืออาการก็จะหมดปัญหาทันที แม้จะปรากฏเกิดๆ ดับๆ ก็ไม่เป็นปัญหา
และไม่มีพิษสงอะไรต่อไปอีก อาการของใจจึงจะกลายเป็นชั้นธัถ์ล้วนๆ
ไม่มีกิเลสเจือปน จะหมดกังวลใดๆ ลงทันที

บัว

๑๗ กรกฎาคม ๒๕๐๔

จงพากันตั้งใจภาวนาอย่าได้ขาดวันชาติคืน เราทุกรูปทุกนามไม่ว่า
หนุ่มหรือแก่ เดินใกล้ความตายด้วยกันทุกคน ไม่มีใครจะเดินห่างไกลไป
จากความตายได้แม้แต่คนเดียว จิตดวงพยศของเราทุกท่านนี้เอง เป็น
ดวงจิตที่จะรับเคราะห์กรรมแห่งความพยศของตน ไม่มีสิ่งใดจะมารับ
ภาระแทนได้ ฉะนั้นจงพยายามดัดแปลงใจดวงนี้ให้เห็นโทษแห่งความ
พยศของตน จะเป็นสุขแก่ใจเอง ความพยศเป็นวิญญูะของจิต ไม่มีสิ้นสุด
ลงได้ เอวัง

บัว

ฉบับที่ ๓๘

วัดป่าบ้านตาด อุดรธานี

๗ สิงหาคม ๒๕๐๔

การพิจารณามี้นัยต่างกัน ใครถนัดโดยวิธีใดในวงแห่งกาย จงพิจารณาตามความถนัดของตน ไม่เป็นข้อจำกัดต่อผลรายได้ อันจะเกิดขึ้นจากการพิจารณาภายในไม่ผิด เพราะการพิจารณาภายในก็เพื่อความถอดถอนความกังวลจากกายหรือความยึดมั่น อันเป็นกิเลสประเภทหนึ่งจากความถือกายด้วยกัน จงบังคับลงที่จุดเป้าหมายคือกาย ไม่เป็นความเสียหายแต่อย่างใด เรื่องไตรลักษณ์จะเป็นสิ่งรู้ขึ้นจากการพิจารณาภายในไม่พ้น ความสงสัยเป็นภัยต่อการดำเนิน นักปราชญ์ทั้งหลายถือกายเป็นสนามรบ จบลิ้นกันลงที่กายกับจิต

บัว

๖ กันยายน ๒๕๐๔

การภาวนาจะดีหรือไม่ดี ละเอียดหรือไม่ละเอียด จงถือเป็นกิจ
จำเป็นประจำอิริยาบถและประจำวัน เราเป็นศิษย์พระตถาคต บุກหน้า
เรื่อยไป ไม่ต้องถอยหลัง ความตายไม่เคยไว้หน้าคน และถอยหลัง
ให้ผู้ใดได้เยาะเย้ยเขา จงตั้งหน้ารับความตายด้วยความเพียรของเรา จะ
มีชัยชนะไปเป็นลำดับ ทางอื่นไม่มีท่าจะสู้ความตายได้ ใครก็ใครเถอะ ถ้า
เว้นความดีแล้ว ต้องหมอบกราบต่อเขาแน่ โลก เราทุกคนได้เคยผ่านมา
แล้ว ความสุขทุกข์ในทางโลกใครโกหกกันไม่ได้ เพราะใครก็มีเครื่องรับ
(อายตนะ) เหมือนกัน และสุขทุกข์จะต้องผ่านอายตนะด้วยกัน รู้ด้วยกัน
เห็นสุขทุกข์ด้วยกัน ที่สุดของสุขทุกข์ก็แค่ตายเท่านั้น ไม่มีใครสามารถเลย
ไปได้ ถ้าผู้มีบุญอันได้สร้างไว้แล้ว ผู้นั้นแลจะมีโอกาส ได้เห็นสุขแลทุกข์
เยี่ยมกว่าโลกเขาเป็นชั้นๆ ขึ้นไป จนสามารถข้ามแดนแห่งทุกข์ถึงบรม
สุขคือพระนิพพานได้แน่ ฉะนั้น ทาน ศีล ภาวนาจึงเป็นทางข้ามแดน
แห่งทุกข์ได้โดยสวัสดิ ขอได้พากันอุตสาหะพยายามตามรอยพระพุทธเจ้า
เสด็จไป จะเห็นแดนแห่งความอัศจรรย์ในวันหนึ่งแน่ เอว

บัว

ฉบับที่ ๔๐

วัดป่าบ้านคาด อุดรธานี

๗ ตุลาคม ๒๕๐๔

เวทนาจึงเป็นธรรมชาติเครื่องเตือนเราอย่างเอกเหมือนกัน กาย เวทนา จิต ธรรม เป็นสติปัฏฐาน ทางพันทุกข์โดยตรงไม่อ้อมค้อม เวทนาเกิดจากจิต อาศัยกายตั้งอยู่ จงถือเวทนาเป็นเป้าหมายของการ ตั้งสติดีมาก โปรดพากันรีบเร่ง อย่างอนใจ สุข ทุกข์ อุเบกขา ปรากฏ ขึ้นสัมผัสใจ เหมือนรูปเสียงเป็นต้น มาสัมผัสตา หู เป็นต้น แล้วก็ดับ ไปเช่นเดียวกัน จิตของเราถ้าไม่ตื่นเงาของตัวเองมันก็ดีเท่านั้น ชั้นนี้ ทั้งห้าพึงทราบว่าเป็นเงาของจิต จงพิจารณาให้รอบคอบ อย่าหลงดีใจ เสียใจไปตามสุขทุกข์ที่เกิดขึ้นจากกายหรือจากใจ ความฉลาดพิจารณา ชั้นนี้ ใครไม่ได้ไปหามาจากที่ไหน ย่อมเกิดขึ้นที่ใจของเราทั้งนั้น จงหา อุบายคิดค้นขึ้นมาเป็นปัญญาสอนตนเอง ความฉลาดเท่านั้นจะสามารถ แก่ความโง่เขลาได้ นอกจากความฉลาดแล้วไม่มีทางจะเอาตัวรอดได้ ฉะนั้นจงพากันสนใจในปัญญา

บัว

๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๕

จงพากันตั้งใจบำเพ็ญความดี เพื่อเตรียมตัวทั้งอยู่และไปโดยไม่ประมาทอนใจ เรื่องทุกข์นี้ใครอยู่ที่ไหนก็ต้องพบเช่นกัน เพราะทุกข์มีอยู่ในตัวของเราทุกคน อย่างกลัวทุกข์ที่ติดอยู่กับตัว จงพิจารณาให้รู้เท่าด้วยปัญญา จึงจะอยู่เป็นสุข

นางวารีก์ขอได้บำเพ็ญตนเสมอ อย่าหาอุปสรรคมาเป็นเครื่องกีดขวางตนเอง จนไม่มีเวลาทำความดี ความตายและความทุกข์ ใครจะร้องขอหรือผ่อนผันเขาไม่ได้ทั้งนั้น ผู้ฉลาดต้องพยายามแก้อุปสรรคออกจากตนเสมอ และไม่แสหาอุปสรรคไปใส่ตน จนถึงกับนอนจมอยู่ในอุปสรรคตลอดเวลา ถอนตัวไม่ขึ้น จงใส่ใจต่อตนเองในทางความดี โลกนี้จทรราวว่าโลกาวินาศ ไม่มีใครจะเป็นตัวของตัวอยู่ได้ตลอดกาลป์ กายนี้ต้องแตกวินาศไปวันหนึ่งแน่

บัว

ฉบับที่ ๔๒

วัดป่าบ้านตาด อุดรธานี

๓๐ มีนาคม ๒๕๐๕

ให้พากันตั้งใจบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ตลอดไป ความตายมอง
ดูเราอยู่ตลอดเวลา ถึงคราวแล้วเขาไม่เลือกกว่าคนบุญ คนบาป มัดตัวไป
ด้วยกันทั้งนั้น

บัว

ฉบับที่ ๔๓

วัดป่าบ้านตาด อุดรธานี

๒๕ พฤษภาคม ๒๕๐๕

การภาวนาเป็นกิจจำเป็นยิ่งกว่ากิจใดๆ ทั้งสิ้น จงสนใจ ความตาย
จำเป็นฉันทใด การเตรียมตัวเตรียมใจก็จำเป็นฉันทนั้น แม่เจตก็โปรดภาวนา
จนถึงวันสุดท้ายเช่นเดียวกัน

บัว

ฉบับที่ ๔๔

วัดป่าบ้านตาด อุดรธานี

๒๐ มิถุนายน ๒๕๐๕

ความทุกข์ทุกประเภทที่แสดงขึ้นในกายในใจ จงทราบว่ามันคือ
ตัวแทนของพระพุทธเจ้า โปรดพิจารณาให้ดี

บัว

ฉบับที่ ๔๕

วัดป่าบ้านตาด อุดรธานี

๒๔ มิถุนายน ๒๕๐๕

ทะเลทุกข์เต็มอยู่ในเบญจขันธ์ของเรา ไม่มีอันบกพร่อง เต็มอยู่
ด้วยทุกข์ตลอดกาล ทุกข์จึงกำหนดรู้ อย่าเห็นทุกข์เป็นเรา และอย่าเห็น
เราเป็นทุกข์ ทุกข์เป็นของเกิดขึ้นดับไป จิตไม่ได้ดับไปด้วย สติปัญญา
เท่านั้นจะตามรู้ทุกข์ที่เกิดขึ้นในขันธ์ จงพยายามฝึกหัดสติปัญญาให้ติดต่อกัน

บัว

ฉบับที่ ๒๖

วัดป่าบ้านคาด อุดรธานี

๙ สิงหาคม ๒๕๐๕

เรื่องจิตจะสงบหรือไม่นั้น ไม่ต้องถือเป็นข้ออุปสรรค การพิจารณาจนเห็นชัดในเวทนาเป็นหน้าที่ของเรา จงพิจารณาจนวันแตกสลายนั้นแลเป็นศิษย์ที่มีครูแท้ ความอ่อนใจจะเป็นไปเพื่อส่งเสริมกิเลส ครูบาอาจารย์ทุกท่านไม่เคยแก้กิเลสด้วยความอ่อนใจท้อใจ ท่านแก้กิเลสได้เพราะความกล้าหาญทั้งนั้น การบังคับจิตใจให้ท่องเที่ยวในห้วงไตรลักษณ์เป็นการทวนกระแสโลกคือวิญญูะ จะได้มากน้อยไม่เป็นทางเสียหาย เป็นแต่ทางดีทั้งนั้น จงพยายาม เพราะการปล่อยใจไปตามกระแสวิญญูะเราเคยปล่อยมานานแล้ว ผลก็คือความทุกข์ที่เราแลเห็นอยู่ด้วยกันทั้งโลก ใครจะโกหกกันไม่ได้

บัว

ฉบับที่ ๔๗

วัดป่าบ้านตาด อุดรธานี

๒ กันยายน ๒๕๐๕

การฝึกหัดภาวนานั้นเป็นหน้าที่ของเรา โรคก็เดินไปตามทางของเขา เราก็เดินไปตามทางเดินของเรา อย่าไปยุ่งกับเขาจนเกิดความทุกข์ทางใจขึ้นมาอีก จะกลายเป็นโรคสองโรคไป ทุกข์เขาไม่ฟังเสียง ทั้งคนโง่ คนฉลาด ใครมีปัญญา ก็ถือเอาประโยชน์จากเขาได้ ใครมัวโง่คนนั้นก็ จะจมลงไป พญามัจจุราชคือความตาย จะสามารถนำไปได้แต่กายเท่านั้น แต่ไม่สามารถนำใจของเราไปได้ จงตั้งใจหาความรู้แจ้งต่อความเพียรของตน อย่าไปกังวลกับสิ่งใดและใครๆ ทั้งนั้น จะเป็นอารมณ์ทำให้เสียการ นักปราชญ์ท่านชอบตายคนเดียว ไม่ชอบยุ่งกับใครๆ ทั้งนั้น

บัว

ฉบับที่ ๔๘

วัดป่าบ้านตาด อุดรธานี

๗ ตุลาคม ๒๕๐๕

การพิจารณากายหรือไตรลักษณ์ จะแจ้งหรือไม่แจ้ง สิ่งเหล่านี้ก็มี
อยู่ในกายเราครบบริบูรณ์ จงพิจารณาตามสิ่งที่มีอยู่ ด้วยสติปัญญาที่มีอยู่
เช่นเดียวกัน

บัว

ฉบับที่ ๔๙

วัดป่าบ้านตาด อุดรธานี

มิถุนายน ๒๕๐๖

ชั้นนี้มันวันใกล้เข้าทุกที ฉะนั้นให้รีบเร่งทางด้านจิตใจ พิจารณา
ชั้นนี้ตัวมันชำรุดอยู่ทุกขณะ และพยายามทำความสงบภายในจิต ใจไม่
เคยชำรุดไปตามธาตุชั้นนี้ คงที่อยู่ในความรู้ของตนตลอดกาล

บัว

ฉบับที่ ๕๐

วัดป่าบ้านตาด อุดรธานี

๓๐ มิถุนายน ๒๕๖๖

ขอให้ตั้งหน้าบ่าเพื่อบุคคลเต็มความสามารถ สิ่งเป็นผลอันจะพึงได้รับจะเป็นที่พอใจ ไม่สูญหายไปไหน ต้องเกิดกับต้นเหตุที่ทำดีแล้วแน่นอน

บัว

ฉบับที่ ๕๑

วัดป่าบ้านตาด อุดรธานี

๒๒ สิงหาคม ๒๕๖๖

การอบรมจิตโปรดทำทุกวันอย่าให้ขาด ความแก่ ความทุกข์ เขาก้าวเข้ามาทุกวันและเวลา ไม่เคยหยุดยั้งและผ่อนผันต่อผู้ใด เราจึงควรเตรียมรับเขาด้วยความดี คือการอบรมใจให้รู้เท่าทันกับเรื่องเหล่านี้ อาจารย์ได้แผ่ส่วนบุญมาให้เสมอ ขอได้อนุโมทนารับส่วนบุญนี้ด้วย

บัว

ฉบับที่ ๕๒

วัดป่าบ้านตาด อุดรธานี

๒๔ กันยายน ๒๕๐๖

กายเป็นบ้านของโรคทุกชนิด ไม่ทราบว่าจะขับไล่เขาไปอยู่ที่ไหน ถ้าออกจากกายคนกายสัตว์แล้ว เขาก็ไม่มีที่อยู่เช่นเดียวกับเราอยู่ในบ้านของเรา คิดดูแล้วก็น่าเห็นใจเขาอย่างยิ่ง ร่างกาย เราถือว่าของเรา แต่ก็เป็นบ้านของเขา ถ้ามีการฟ้องร้องกันขึ้น เราต้องเป็นฝ่ายแพ้ววันยังค่ำ เรื่องคดีธรรมดาเป็นฝ่ายพยานของเขาทั้งนั้น แม้พระพุทธเจ้าและธรรมของพระพุทธเจ้าก็เห็นตามเขาด้วย ธรรมแปดหมื่นสี่พันล้านเป็นหลักฐานพยานของเขาทั้งนั้น เราไม่มีทางสู้ นอกจากจะขออาศัยเขาอยู่ไปเป็นวันๆ พอถึงวันเขาขับไล่อย่างจริงจังเท่านั้น ฉะนั้นเราควรจะหาอุบายรู้ทางของคดีธรรมดาที่เขาเดินอยู่ประจำวัฏฏะนี้ จะเป็นความเบาใจไม่มีห่วงใยอะไร ไปก็เป็นสุข อยู่ก็สบายใจ ไม่ข้องแวงกับสิ่งใด

บัว

๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๗

พระโสดา สกิทาคา อนาคา อรหนต์ ท่านไม่ได้รู้ธรรมนอกเหนือจากกายกับจิต ซึ่งพวกเรากำลังหลงกันอยู่เดี๋ยวนี้ คำว่า “ยงกิญจิสมุทฺถมมํ สพฺพนตํ นิโรธมมํ” “สิ่งใดสิ่งหนึ่งเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นย่อมดับเป็นธรรมดา” ที่พระอัญญาโกณฑัญญะรู้จักดี คำว่า “วุ ลิตฺ พุรฺหมจฺริยํ กตํ กรณียํ” “เสร็จกิจในพระศาสนา” ที่พระอรหันต์รู้จักดี ท่านก็รู้ในสิ่งเกิดดับภายในภายในจิตนี้เอง และท่านทำการปราบปรามกิเลสจนสิ้นลงได้ก็ดี ก็สิ้นเสร็จในจุดเดียวกัน เพราะสิ่งเหล่านี้มีอยู่ในภายในจิตอย่างสมบูรณ์ อย่าไปสงสัยว่ามีอยู่ที่อื่น การพิจารณาวิธีใดก็ตาม ถ้าเป็นไปเพื่อความสงบสุขภายในใจ ไม่เป็นไปเพื่อเดือตร้อน ชื่อว่าถูกทางเดินที่พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้ทั้งนั้น โปรดอย่าสงสัยไปอื่นจะเสียเวลา โปรดพิจารณาไปเรื่อยๆ อย่าลดละทางความเพียร

บัว

ฉบับที่ ๕๔

วัดป่าบ้านตาด อุดรธานี

๒ มิถุนายน ๒๕๐๗

เราเป็นนักบำเพ็ญภาวนาอยู่แล้ว โปรตอย่าได้สงสัยความจริงซึ่งมีอยู่กับตัวตลอดกาล จงพิจารณาลงในภายในจิต ซึ่งเป็นที่สถิตอยู่ของธรรมทั้งปวง ใจเป็นของกลาง ถ้าเราพาเป็นโลกก็เป็นโลกไป ถ้าเราพาเป็นธรรมก็เป็นธรรมไปด้วย เพราะใจอยู่ในอำนาจของเรา ดังนั้น จงพิจารณาอยู่ในวงกายแลจิต เพราะท้องเที่ยวในโลกก็ท้องเที่ยวมานาน ไม่มีที่สิ้นสุด แต่การทำจิตท้องเที่ยวตามสรรพางค์ร่างกายและจิตใจจะเป็นความสุขสงบ สิ่งสำคัญคือสติ โปรตให้เป็นไปกับความเคลื่อนไหวของใจ จะมีโอกาสรู้และเข้าใจเรื่องของใจตัวเองได้ดี

บัว

๑๐ กันยายน ๒๕๐๗

เรื่องชั้นนี้ไม่ว่าชั้นไหนคนหนุ่มคนแก่ แม้แต่ชั้นของเด็กก็เป็นชั้นของทุกชั้นเสมอภาคกัน ในโลกนี้ไม่มีชั้นใดเป็นชั้นพิเศษ ซึ่งไม่อยู่ในข่ายของกองทุกข์ ต้องอยู่ในวงเดียวกัน เช่นเดียวกับนักโทษ ไม่ว่าครูโทษหรือลหุโทษ ต้องอยู่ในเรือนจำเสมอกัน ไม่มีนักโทษคนไหนได้รับเกียรติเป็นพิเศษ จะกินอยู่หลับนอนนอกเรือนจำ จำต้องอยู่ในวงเดียว ฉะนั้นจึงเห็นว่ากองชั้นคือกองทุกข์ ทั้งของท่านและของเราไม่มีใครได้เปรียบกัน นับแต่สัตว์ดิรัจฉานขึ้นไปถึงมวลมนุษย์ทุกชั้น อยู่ในวงกองทุกข์อันเดียวกัน

บัว

๒๖ สิงหาคม ๒๕๐๙

การภาวนาเพื่อเตรียมตัวในอนาคตเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง จะได้หลักยึดหรือไม่นั้น โปรดทราบว่า ธรรมที่เคยนำมาบำเพ็ญก็มีอยู่ ใจผู้รับธรรมก็มีอยู่ ไม่มีอะไรสูญหาย โปรดน้อมเข้ามาเป็นเครื่องยึดของใจ สิ่งอื่นๆ เราเคยยึดครองมาแล้ว ผลเป็นอย่างไรเราทราบได้ดีทุกประการ ไม่เป็นที่น่าสงสัย การพิจารณาผู้รู้ คือจิตล้วนๆ นับเป็นธรรมชั้นสูงยิ่ง ซึ่งผู้ปฏิบัติมาถึงจุดนี้แล้ว ไม่มีทางพิจารณาส่วนอื่นๆ นอกจากพิจารณาจิตเพื่อธรรมสุดยอดเท่านั้น ถ้าไม่บอกไว้ว่าให้พิจารณาจิต ผู้ปฏิบัติก็จะติดอยู่ในจุดนั้นแล้วหาทางหลุดพ้นไม่เจอ การพิจารณาจิตเป็นทางหลุดพ้นสำหรับธรรมชั้นสูง ส่วนธรรมชั้นต่ำ ชั้นกลาง เป็นอีกเรื่องหนึ่ง โปรดอย่านำมาคละเคล้ากัน จะเกิดความสงสัย หาที่ยึดไม่ได้ เลยจะเสียหลักที่ควรจะได้จากธรรมที่ท่านอธิบายให้ฟัง จงทำให้ใจสงบสุขได้แล้วเป็นถูกต้อง

บัว

ฉบับที่ ๕๗

วัดป่าบ้านตาด อุดรธานี

๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๐๙

คำว่า ความสงบสุขมีหลายชั้น แม้ใจจะยังเป็นอวิชชาอยู่ แต่ใจหาความสงบสุขเป็นเรือนพักได้ ก็จัดว่ามีที่พึ่ง เช่นเดียวกับการเดินทางยังไม่ถึงที่พัก แต่มีอาหารและที่พักในระหว่างทาง ก็ยังจัดว่าดีกว่าการไม่มี เมื่อยังไม่ถึงที่อยู่ตราบใด จำต้องอาศัยทั้งอาหารและที่พักอยู่ตราบนั้น จิตก็เช่นเดียวกัน โปรดทำความเข้าใจกับธรรมที่แสดงให้ฟังด้วยดีจะไม่เป็นกังวลใจ แต่การทำลายอวิชชานั้นเทียบเหมือนผู้เดินทางถึงที่แล้ว ย่อมปล่อยวางหนทางที่เดินไปเอง เช่นเดียวกับเราขึ้นบันไดจนถึงห้องเรือนแล้ว มือย่อมปล่อยบันไดทันทีฉะนั้น

บัว

ทรงหวังที่จะเอบหนังสือแล้ว ล้วน
หากทรงหวังแต่ผู้อื่น ล้วนนั้นไม่อันมรรคว
ทรงเอบซึ่งคนใดทรงกล่าวด้วยมือเรา จึงมัก
ฝ่าพลาตอยู่บ้าง ครอบงำที่นอนในด
ทรงเอบ ทรงหวังทรงเอบ จะได้เห็น ความยาก
ทรงเอบ ทรงหวังทรงเอบ แล้ว ก็ใจไม่เรื้อรัง
จนหลบมรรควีดี จึงขออุปในพลาตด้วย =

ออกแบบและจัดพิมพ์

ไทยชบา กราฟฟิก เซาส์ เอเจนซี่ โทร. 042-324360, 082-3048887

E-mail : thaichabagraphic@gmail.com

ทพรวัง คจเอบหนัดูกคจเอบ ๑๑๖๖ ส่วน
นากขกจวบ๑๑๖๖ ส่วน ๑๑๖๖ ส่วน
คจเอบ ๑๑๖๖ ส่วน ๑๑๖๖ ส่วน ๑๑๖๖ ส่วน
๑๑๖๖ ส่วน ๑๑๖๖ ส่วน ๑๑๖๖ ส่วน ๑๑๖๖ ส่วน
๑๑๖๖ ส่วน ๑๑๖๖ ส่วน ๑๑๖๖ ส่วน ๑๑๖๖ ส่วน
๑๑๖๖ ส่วน ๑๑๖๖ ส่วน ๑๑๖๖ ส่วน ๑๑๖๖ ส่วน
๑๑๖๖ ส่วน ๑๑๖๖ ส่วน ๑๑๖๖ ส่วน ๑๑๖๖ ส่วน
๑๑๖๖ ส่วน ๑๑๖๖ ส่วน ๑๑๖๖ ส่วน ๑๑๖๖ ส่วน

๑๑๖๖

